

T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA
ANABİLİM DALI

**SURİYELİ SİĞİNMACILARIN BAKIŞ AÇISIYLA GÜNDELİK
YAŞAM PRATİĞİ BAĞLAMINDA YALAN HABERLER**

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Haya ANDROON

Danışman
Doç. Dr. Recep ÜNAL

ARALIK-2023, MERSİN

**T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA
ANABİLİM DALI**

**SURİYELİ SIĞINMACILARIN BAKIŞ AÇISIYLA GÜNDELİK
YAŞAM PRATİĞİ BAĞLAMINDA YALAN HABERLER**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Haya ANDROON
ORCID No: 0009-0005-0797-4507**

**Danışman
Doç. Dr. Recep ÜNAL
ORCID No: 0000-0001-6181-6255**

ARALIK-2023, MERSİN

ÖZET

SURİYELİ SİĞINMACILARIN BAKIŞ AÇISIYLA GÜNDELİK YAŞAM PRATİĞİ BAĞLAMINDA YALAN HABERLER

2011 yılında Suriye’de yaşanan çatışmaların sonucunda, yaklaşık 4 milyon Suriyeli Türkiye’ye zorunlu olarak göç etmiş ve günümüze kadar geçen bu süreçte göçle gelen Suriyeli sığınmacılar hakkında geleneksel medyada çok sayıda haber üretilmiş, sosyal ağlarda da çeşitli içerik üretimleri gerçekleştirilmiştir. Bu haber ve paylaşımların bir kısmı doğru olmayan bilgiler üzerine inşa edilmiştir. Yeni medya kullanımının artması ile birlikte yalan haberin yayılımının hızlandığını ve bu çalışmanın da konusu olan sığınmacılara yönelik yalan haber ve yanlış bilgi miktarının da arttığını söylemek mümkündür. Bu noktada kullanıcıların yalan haberin ayırımına varabileceği bir medya okuryazarlık seviyesine ulaşması elzemdir. Aksi takdirde kamuoyunu yanlış yönlendiren yalan haberler, nefret söylemine varan etik ihlallere neden olabilmektedir. Araştırma Suriyeli sığınmacıların kendileri ile ilgili olarak yayılan yalan haberleri ne şekilde yorumladıkları, bu tür içeriklerin onların gündelik hayatlarını ve Türk toplumu ile ilişkilerini nasıl etkilediğine dair görüşlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda Gaziantep ilinde sivil toplum merkezlerinde görevli 29 Suriyeli sığınmacı ile odak grup görüşme tekniği ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Suriyeli sığınmacılara yalan haber yayılımının gündelik yaşamlarındaki karşılığının ne olduğu, bu tür haberlerin toplumla uyum süreçlerini ne şekilde etkilediği ve sığınmacılara yönelik yalan haber sorununa ilişkin ne gibi çözüm önerilerinin olduğu şeklinde çeşitli sorular yöneltilmiştir. Katılımcıların görevleri kapsamında farklı sosyoekonomik statüdeki çok sayıda Suriyeli sığınmacı ile etkileşim halinde bulunması, Suriyeli sığınmacıların yalan haberlerle ilgili deneyimlerini daha geniş bir perspektifle anlamaya ve daha fazla bakış açısı elde etmeye olanak sağlamıştır. Odak grup görüşmesi sırasında yalan ya da yanlış bilgiye dayandığı Teyit.org tarafından ortaya konulmuş olan haber ve yeni medya içeriklerinden örnekler de dağıtılmış, katılımcılardan kendileri hakkındaki bu tür yalan haberlere ilişkin değerlendirmelerini aktarmaları istenmiştir. Çalışmanın bulgularına göre, Suriyeli sığınmacıların günlük yaşamlarında yalan haberlerle sıklıkla karşılaştıkları ve bu haberlerin onların gündelik yaşamlarında ve içerisinde yer aldıkları toplumsal yaşama dahil olmaları konusunda olumsuz etkileri olduğu tespit edilmiştir. Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların, medyada yer alan haberlerde ve yeni medya içeriklerinde yer alan yalan, yanlış ya da eksik bilgiler nedeniyle toplumsal algıda olumsuz temsillerle karşı karşıya kaldığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Yalan Haber, Post-Truth, Suriyeli Sığınmacılar, Teyit.org.

Danışman: Doç. Dr. Recep ÜNAL, Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Mersin Üniversitesi, Mersin.

ABSTRACT

THE IMPACT OF FAKE NEWS ON THE DAILY LIVES OF SYRIAN REFUGEES

In 2011, as a result of the conflicts in Syria, approximately 4 million Syrians were compelled to migrate to Turkey. Since then, a plethora of traditional media outlets and various content productions on social media have addressed the issue of Syrian refugees who have migrated under duress. Some of these news reports and shares have been constructed upon inaccurate information. With the increase in the use of new media, it is possible to assert that the dissemination of false news has accelerated, and the quantity of misinformation specifically targeting refugees, a subject of this study, has also increased. At this juncture, it is imperative for users to attain a media literacy level enabling them to discern false news. Otherwise, misinformation leading to ethical violations, including hate speech, may misguide public opinion. This research aims to examine how Syrian refugees interpret the false news circulating about them and explore their views on how such content affects their daily lives and relationships with Turkish society. In line with this objective, 29 Syrian refugees employed in civil society centers in Gaziantep were interviewed using the focus group discussion technique. Questions were directed towards understanding the implications of the dissemination of false news in the daily lives of Syrian refugees, how such news affects their integration processes with society, and what solutions they propose to address the issue of false news targeting refugees. The participants' responsibilities, involving interaction with numerous Syrian refugees of different socioeconomic statuses, provided an opportunity to comprehend the experiences of Syrian refugees with false news from a broader perspective and obtain diverse viewpoints. During the focus group discussions, examples of news and new media content based on false or misleading information, as identified by Teyit.org, were distributed, and participants were asked to share their opinion regarding such false news about themselves. According to the findings of the study, Syrian refugees frequently encounter false news in their daily lives, and these reports have negative effects on their daily lives and their participation in societal life. It has been observed that Syrian refugees in Turkey face negative representations in societal perception due to false, misleading, or incomplete information present in news and new media content.

Keywords: Fake News, Post-Truth, Syrian Refugees, Teyit.org.

Advisor: Assoc. Dr. Recep ÜNAL, Department of Radio, Television and Cinema, Mersin University, Mersin.

TEŞEKKÜR

Kuşkusuz her akademik çalışmada olduğu gibi bu tez de bireyselden çok kolektif bir çalışmanın ürünü olarak ortaya çıkmıştır. En başta, bu çalışmanın fikir aşamasından tamamlanmasına kadar bilgi birikimini ve akademik deneyimlerini benden esirgemeyen, uzun soluklu bu süreçte bana sabırla yaklaşan ve her daim yapıcı eleştirileriyle ufkumu açan sevgili danışmanım Doç. Dr. Recep ÜNAL'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Tez savunma jürimde yer alan hocalarım Prof. Dr. Aslıhan DOĞAN TOPÇU ile Doç. Dr. Gürsoy DEĞİRMENCİOĞLU'na teze yönelik değerlendirmeleri ve ileriye dönük çalışmalar üzerine sundukları öneriler için minnetlerimi sunar, teşekkür ederim. Çalışmam esnasında tartışma ve değerlendirmelere ihtiyaç duyduğum her an yanımda olan değerli hocam Selver Dikkol Akçay'a, manevi desteklerini ve yardımlarını benden hiç esirgemeyen sevgili arkadaşlarım Hala ve Perigül'e ayrıca teşekkür ederim.

Son teşekkürlerimi ise, akademik hayatıma başladığımdan bu yana hep yanımda olan, akademinin kimi çetrefilli süreçlerini atlatmamda, olumsuzluklarla baş etmemde bana destek olan ve sevinçlerimi de aynı özveriyle benimle paylaşan canım eşim Ezzat'e sunmak istiyorum.

Haya ANDROON

MERSİN/ 2024

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	i
ONAY	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
GRAFİKLER DİZİNİ	xi
KISALTMALAR ve SİMGELER	xii
GİRİŞ	1
1. YENİ MEDYADA YALAN HABER VE YANLIŞ BİLGİ SORUNU	5
1.1. Yeni Medyanın Gelişi ve Temel Özellikleri	5
1.2. Yeni Medya Ortamında Değişen Haber Üretim ve Tüketim Pratikleri	12
1.3. Yalan Habere İlişkin Kuramsal Çerçeve ve Temel Tartışmalar	14
1.3.1. Yalan Haberin Tanımı	14
1.3.2. Yalan Haberlerin Etkileri	16
1.4. Yalan Haberin Üretimine Neden Olan Temel Faktörler	19
1.4.1. Politik ve Ticari Nedenler	19
1.4.2. Psikolojik Nedenler	21
1.4.3. Yalan Haberlerin Yayılmasında Önemli Olan Etmenler	23
1.4.3.1. Algoritmalar ve Filtre Balonları	23
1.4.3.2. Yankı Odası ve Kutuplaşma	24
1.5. Yalan Haber Çeşitleri	25
1.6. Yalan Haberle ve Yanlış Bilgiyle Mücadelede Doğrulama Platformlarının Rolü	29
1.6.1. Doğrulama Platformlarının Doğuşu ve Gelişimi	29
1.6.2. Türkiye’de Yer Alan Doğrulama Platformları	33
1.6.3. Doğrulama Platformlarına Yönelik Tartışmalar	38
2. SURİYELİ SİĞINMACILAR VE YALAN HABERLER	40
2.1. Sığınmacılık, Mültecilik ve Göçmenlik Kavramlarının Medyadaki Sunumuna İlişkin Tartışmalı Alanlar	40
2.1.1. Mülteci Medya İlişkisi: Temsiller ve Etkileri	466
2.2. 2011 Yılında Başlayan Suriyeli Göçü ve Türkiye’deki Yansımaları	48
2.3. Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Yalan Haber Çeşitleri	52
2.3.1. Toplum Değerlerine Tehdit	54
2.3.2. Kamu Güvenliğine Tehdit	555
2.3.3. Genel Haklara Tehdit	57
3. SURİYELİ SİĞINMACILARIN BAKIŞ AÇISIYLA YALAN HABER OLGUSU VE ÖRNEKLERİ	60
3.1. Araştırma Amacı	60
3.2. Araştırmanın Önemi	61
3.3. Araştırmanın Soruları	62
3.4. Araştırmanın Yöntemi	62
3.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	64
3.6. Araştırmanın Sınırlıkları	64
3.7. Araştırmanın Bulguları	64
3.7.1. Genel Bulgular	64
3.8. Bulgular	66
3.8.1. Suriyeli Sığınmacıların Yalan Haberlere İlişkin Tanımlamaları	66
3.8.2. Suriyeli Sığınmacıların Yalan Haberlerle İlgili Görüşleri	78

3.8.3. Gündelik Yaşam Kapsamında Yalan Haber Olgusu	81
3.8.4. Yalan Haberlere Üretim Nedenleri	85
3.8.5. Yalan Haberlerin Üretimine Karşı Çözüm Önerileri	87
SONUÇ VE TARTIŞMA	95
KAYNAKLAR	100
BENZERLİK RAPORU ÖZET SAYFASI	114
ÖZGEÇMİŞ	115

TABLÖLAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 1.1. Sahte Haber Tipolojisi	26
Tablo 1.2. Doğrulama Platformlarının Tablosu	30

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 1.1. Haber Ulaşmada Kullanıcıların Başvurduğu Ana Kaynaklar ve Cihazlar	11
Şekil 0.2. The New York Sun Gazetesinin Kullandığı Haber Görselleri	17
Şekil 03. Yalan Haber Üçgeni	22
Şekil 1.4. Bilgi Bozukluğu Türleri	26
Şekil 0.5. Yanlış ve Eksik Bilgilendirmenin 7 Şekli	27
Şekil 0.6. Dünya Üzerindeki Doğrulama Platformları Sayısı	31
Şekil 1.7. Habere Duyulan Güven Oranı Değişimi	33
Şekil 0.8. Teyit.org Tarama Sürecini Anlatan İnfografik	35
Şekil 1.9. Teyit.org Seçilen Şüpheli Bilgileri Önceliklendirme İnfografiği	36
Şekil 0.10. Teyit.org Araştırma Sürecini Anlatan İnfografik	37
Şekil 0.11. Teyit.org'un İncelediği İddiaların Sonuç Kategorileri	37
Şekil 1.121. Teyit.org Sonuç ve Etki Takibi Sürecini Anlatan İnfografik	38
Şekil 2.1. Türkiye'ye Gelen Suriyeli Sığınmacıların Sayısı	48
Şekil 2.2. 2017-2019-2020-2021 Yıllarının Verileri	50
Şekil 2.3. Suriyelileri Tarif Etmek İçin En Uygun İfadeler 2017-2019-2020-2021 Yıllarının Verileri	51
Şekil 2.4. Suriyeliler Sığınmacıların Türkiye Halkının Dinden Kopuk Yaşadığını Söyleyerek Gaziantep Valiliğine Yürüyüş Düzenlediği İddiası	54
Şekil 2.5. Adıyaman'da Atatürk Heykeline Saldıran Kişinin Suriyeli Olduğu İddiası	55
Şekil 2.6. Suriyeli Sığınmacının Bir Doktoru Dövdüğü İddiası	56
Şekil 2.7. İki Suriyeli Sığınmacının Bursa'da bir Kadını Kaçırıp Tecavüz Ettiği İddiası	56
Şekil 2.8. MEB'in İzmir'de Mültecilere Özel 4 Okul Yapacağı İddiası	57
Şekil 2.9. Suriyelilerin Maaşlarını Almak İçin PTT Önünde Kuyruğa Girdiği İddiası	58
Şekil 2.10. Konya Büyükşehir Belediyesi'nin Suriyelilere Maaş Bağladığı İddiası	58
Şekil 3.1. Denizde Nargile İçen Bir Suriyeli Sığınmacıyı Gösterdiği İddiası	72
Şekil 3.2. Suriyeli Sığınmacıların Üniversiteye Yerleştiği İddiası	72
Şekil 3.3. Suriye'den Türkiye'ye Sığınan Ailenin İddiası	73
Şekil 3.4. Suriyeli Sığınmacıların Vatandaşlık Kuyruğuna Girdiği İddiası	74
Şekil 3.5. Suriyeli Sığınmacıların Araçlarına Ücretsiz Araç Muayenesi Yapıldığı İddiası	75

GRAFİKLER DİZİNİ

	Sayfa
Grafik 3.1. Katılımcıların Eğitim Durumları	65
Grafik 3.2. Katılımcıların Habere Ulaştığı Mecra	65

KISALTMALAR ve SİMGELER

Kısaltma/Simge	Tanım
ABD	Amerika Birleşik Devleti
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteci Komiserliği
CD-ROM	Çok Amaçlı Sayısal Disk
CNN	Cable News Network
DHA	Demirören Haber Ajansı
DVD	Çok Amaçlı Sayısal Disk
LYS	Lisans Yerleştirme Sınavı
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
ODTÜ	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
ÖSYM	Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi
PTT	Posta ve Telgraf Teşkilatı
SB	Suriyeliler Barometresi
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TDK	Türk Dil Kurumu
TL	Türk Lirası
TÜVTÜRK	Teknik Muayene Derneği
YÖK	Yükseköğretim Kurulu

GİRİŞ

Gelişen teknoloji ile birlikte insanlar hem kitle iletişim araçları hem de sosyal ağlar vasıtasıyla dünyada olup bitene dair her türlü bilgiye kolaylıkla ulaşabilir hale gelmiştir (Törenli, 2005). Geleneksel medyadan farklı olarak yeni medya, bilgiye erişmenin yanı sıra kullanıcılara belirli sınırlılıklar dahilinde de olsa içerik üretimi ve paylaşımı olanağı da sunmaktadır. Bu durum bir yandan farklı içeriklerin geniş kitlelere ulaşmasına olanak sağlarken diğer yandan sosyal medya ortamları, kontrolsüz bilgi dolaşımına, yalan haber ve yanlış bilginin hızla yayılmasına neden olmakta, aslında geleneksel medyada da görülen pek çok etik sorunu daha da yaygın hale getirebilmektedir. Özellikle internet üzerindeki hızlı bilgi paylaşımı, duyumlara dayalı yanıltıcı bilgilerin hızla yayılmasına yol açarak, yeni medya alanında ciddi bir etik ihlal olan doğrulanmamış içeriklerin olgunlaşmadan yayılmasına neden olmaktadır (Bayraktutan ve Binark, 2013).

Wardle ve Derakhshan (2017) “gerçek olmayan bilgi veya manipüle edilmiş gerçeklik hakkında haberlerin veya bilgilerin yayılması” olarak tanımladıkları yalan haberlerin, belirli amaçları gerçekleştirmek için bilinçli olarak üretildiğini ve yayıldığını vurgulamaktadır. Siyasi, ekonomik, toplumsal veya kişisel amaçlarla üretilip yayılması sağlanan yalan haberler, yanlış bilgiye dayalı kararlar alınmasına neden olabilmekte ve sonuç olarak toplumda güvensizlik ve kaos yaratabilmektedir.

Yanlış bilgiler, manipülasyonlar, reklam ve propagandalar uzun zamandır hayatımızdayken yalan haberler de bunların iç içe geçmelerinin bir uzantısıdır (Wardle, 2017). Nitekim yalan söylemenin artan bir şekilde yaygınlaşmasının altında, sahtekarlığın yeterince cezalandırılmaması ve hatta yalanın, bir tür "yüce bir hedefe ulaşma aracı" olarak görülmesi yatmaktadır. (Keyes, 2017). Aynı zamanda gerçekleri bilme duygusunun kaybolması ve hakikatin de buna göre şekillenmesi, hislerin gerçekleri algılamaya müsaade etmemesi, bizi gerçeğin kendisinden uzaklaştırmakta bu da oldukça tehlikeli bir hal almaktadır (Lee, 2019). Gerçeğin önemsizleştiği bu “hakikat sonrası çağda” (post-truth) kitleler, çıkan haberlerin yanlış olduğunu bildikleri halde kendi çıkarlarına ve düşüncelerine uyduğu zaman o haberi doğruymuş gibi benimseyebilmektedir (Alpay, 2017). Bazı insanlar da haberin yanlış olduğunu biliyor olsa da sadece paylaşım keyfini yaşamak için olayın doğruluğunu yanlışlığını düşünmeden paylaşım yapabilmektedir (Karlova ve Fisher, 2013).

Hakikat sonrası çağ olarak adlandırılan içinde yaşadığımız bu dönem gerçekliğin önemini kaybettiği ve kişisel inançların daha belirleyici hale geldiği bir çağı ifade eder. Bu süreçte, duygusal ve ideolojik inançlar objektif gerçekliğin yerine geçer ve insanlar kendilerine en uygun olan “gerçekliği” kabul ederler (Keyes, 2017). Bu nedenle, hakikat sonrası çağda insanlar, kişisel görüşleri ve deneyimleri ile bilgiyi yorumlama ve anlamlandırma eğilimindedirler.

Medya, bu dönemde, birçok insanın kendi hakikatlerini yaratmasına yardımcı olmaktadır (Karlova ve Fisher, 2013). Yeni medya ile birlikte, içerik üretimi ve tüketimi daha farklı noktalara taşınmış, geleneksel medyada sadece meslek profesyonelleri eliyle yapılan üretim modeline ek olarak

kullanıcı türevli içerik gerçekleştirmeye başlamıştır. Medya ve haber tüketiminde özellikle genç kullanıcıların ilgisinin ağırlıklı olarak sosyal ağlara ve içerik paylaşım platformlarına doğru kayması ana akım medya kuruluşlarının da bu alana dahil olması sonucunu doğurmuştur. Yeni medya platformlarının politik ve ekonomi yapıları gereği ticarileşmesi, kendi varlığını sürdürmek için daha çok reklama dayalı algoritmalar kullanması, içerik üreticileri arasında izlenme rekabetini artırmış, tıklanma sayısında öne geçmek için çekici başlıklarla bezenmiş yanlış bilgi içeren yalan haber üretimi giderek yaygın bir sorun haline gelmiştir. Geleneksel medyada sıklıkla görülen bu etik sorun, yeni medyayla daha hızlı yayılan, kontrolü daha güç bir hale evrilmiştir. Politik çıkarlar doğrultusunda yeni medyada kanaatlerin yönlendirilmesi çabası bu sorunu körüklemiş, Cambridge Analytica skandalının da ortaya koyduğu gibi önemli kararlar öncesinde toplumun kanaatlerini etkileme gücü nedeniyle yalan haberlerin manipülasyon aracı olarak kullanımı yeni medyada önemli bir etik sorun olarak karşımıza çıkmıştır.

Son zamanlarda yaşanan çatışmalar ve birtakım siyasi gelişmelerden dolayı, göç konusu dünya üzerinden yakından takip edilmeye başlanmış, geniş bir coğrafyayı siyasi, ekonomik, kültürel boyutlarda etkilemesi nedeniyle hem geleneksel medyada hem de sosyal ağlarda cazip bir tartışma konusu haline gelmiştir. Bu kapsamda, 2011 yılında Suriye’de sokak protestoları olarak başlayan olayların rejimin sert müdahaleleri sonucunda ve kısa süre içinde bir iç çatışmaya dönüşmesi sonucu gerçekleşen göç dalgası da ilk andan itibaren medya içeriklerine yansımıştır. Ülkedeki iç çatışmalar iç savaş halini alırken bu durum gerek Suriye’yi gerek Orta Doğu’yu derinden etkileyen bölgenin en derin insanî ve siyasî krizlerinden birine dönüşmüştür (Erdoğan, 2021). Suriye’deki insanî durumun kötüleşmesi neticesinde Suriye vatandaşları coğrafi yakınlıklarından dolayı ilk olarak Türkiye, Lübnan ve Ürdün gibi ülkelere sığınmak zorunda kalmışlardır. Türkiye’nin takip ettiği açık kapı politikası ile yaklaşık 4 milyon Suriyeli Türkiye’ye zorunlu olarak göç etmiştir (Göç İdaresi, 2023). Bu durum Türkiye’yi en çok Suriyeli sığınmacıyı ağırlayan ülke konumuna getirmiştir.

Ana akım medyada ağırlıklı olarak, bu tür göçler “kriz”, göçmenler ise “sorun” olarak ele alınmakta ve toplumda buna yönelik anlamları çağrıştıracak söylemlerle haberler üretilmektedir. Göçmenlerin ilk etapta medya tarafından haberleştirilmesi toplumda göçmenlere karşı bir ön yargı oluşturmuştur. Zira medyanın toplumsal süreçlerde göç ve göçmenlik gibi yeni konularda ürettiği ve sunduğu içerikler toplumun o konuya dair algısını ve davranışlarını şekillendirmektedir (Goffman, 2014). Mülteciler, ülkelerindeki savaş, çatışma, zulüm, doğal afetler ve diğer faktörler nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan insanlardır. Bu insanlar, ülkelerindeki güvensizlik ve tehlike nedeniyle hayatta kalmak için zorlu bir yolculuğa çıkarlar ve genellikle yeni bir ülkeye sığınma talebinde bulunurlar. Bu nedenle, mülteci krizleri, sığınmacıların ülkelerindeki koşullarla ilgili doğru bilgiye ihtiyaç duydukları bir durumda yalan haberlerin yayılmasına daha açıktır (Uluk, 2019).

İltica ve Göç Akademisi, Türkiye’de yaşayan geçici koruma altında olan Suriyeli sığınmacılar üzerine birtakım araştırma projeleri yürütmektedir. Bunlardan en kapsayıcısı “Suriyeliler Barometresi 2021” araştırmasıdır. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının ve Suriyelilerin bir arada yaşamaya dair

tutumlarını, geniş çaplı anket ve odak grup görüşmeleri ile ortaya koyan araştırmanın 2017, 2019, 2020 ve 2021 verilerine birlikte bakıldığında, Türk toplumunun Suriyelilere özellikle başlangıç yıllarında verdiği desteğin devam ettiği görülmektedir. Ancak araştırmada toplumsal kabul ve dayanışmada belirgin bir azalmanın, endişelerde ise artışın olduğu yönünde bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Bu verilerin ışığında Suriyeli sığınmacıların Türk toplumuyla dil ve kültür farklılığı başta olmak üzere çeşitli nedenlerden ötürü iletişim konusunda sorun yaşadığını düşünülmektedir.

2011 yılında Suriye’de yaşanan çatışmaların sonucunda, Türkiye’ye zorunlu olarak çok sayıda Suriye vatandaşı göç etmiştir. Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların kabul oranı yüksek olmakla birlikte bu birliktelik kırılgan bir yapıya sahiptir. Bu birlikteliğin kırılgan olmasında medyanın rolü önemlidir (Uzunoglu, 2021). Medyanın göçmenlere karşı tutumuna odaklanan pek çok akademik çalışmada; medya içeriklerinin olumsuz yönlerine, nefret söylemlerine, suçlayıcı ve ötekileştirici yönlerine dikkat çekilmektedir (Yurdakul, 2020). Medyanın insan üzerindeki ideolojik ve duygusal etkisi düşünüldüğünde bu etkinin sadece ev sahipliği yapan toplum için değil göçmenler için de oldukça önemli olduğu görülmektedir (Goffman, 2014). Çünkü medya, ev sahipliği yapan toplum ile göçmenler arasındaki ilk teması sağlayan araçlardan biridir.

Bundan yola çıkarak bu çalışma, Suriyeli sığınmacıların kendileri ile ilgili olarak yayılan yalan haberleri ne şekilde yorumladıkları, bu tür içeriklerin onların gündelik hayatlarını ve Türk toplumu ile ilişkilerini nasıl etkilediğine dair görüşlerini incelemektedir. Bu araştırmanın evreni Türkiye’de yaşayan Suriyeli sığınmacılardan oluşmaktadır. Türkiye’deki tüm Suriyeli sığınmacılara ulaşım zor olacağından örneklem olarak söz konusu göç dalgasından yoğun olarak etkilenen illerin başında gelen Gaziantep ili araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmada Gaziantep ilinin örnekleme dahil edilmesinin asıl önemli nedeni ise yerel ve uluslararası kuruluşlara ait çok sayıda sığınmacılara destek amaçlı sivil toplum merkezlerinin bu ilde faaliyet gösteriyor olmasıdır. Sınır bölgelerindeki yoğun Suriyeli sığınmacı nüfusu sebebiyle, sivil toplum kuruluşları destek merkezleri kurmuştur. Bu merkezlerde çalışan uzmanlar Suriyeli sığınmacılarla yakın temas halinde olup onların her türlü sorunları ile ilgili destek sunmaktadır. Çalışma kapsamında, 29 sivil toplum çalışanıyla odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Böylelikle gerçekleştirilen görüşmeler sadece katılımcıların görüşlerini almanın ötesine geçerek onların sığınmacılarla olan yakın etkileşimi ve gözlemleri nedeniyle farklı sosyoekonomik statüdeki sığınmacıların yalan haberlerle ilgili deneyimlerini, yaşadıkları zorlukları daha iyi anlamamıza ve daha fazla bakış açısı elde etmemize olanak sağlamıştır. Odak grup görüşme için seçilen katılımcıların, Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği’nin 2022’deki Operasyonel Veri Portalına¹ göre seçilmesine dikkat edilmiştir.

¹ Operational Data Portal, Türkiye’de faaliyet gösteren ve operasyonel verileri ve bilgileri paylaşmayı amaçlayan bir platformdur. Genellikle belirli bir sektör veya konuda (örneğin, mülteci sayısı, cinsiyet ayrımı, sağlık, ulaşım gibi) operasyonel verileri içeren, bu verilere erişim sağlayan ve analiz imkânı sunan bir platform olarak işlev görür. Bu tür portallar genellikle kamu hizmetlerinin etkinliğini artırmak, karar verme süreçlerini desteklemek veya topluma daha fazla şeffaflık sağlamak amacıyla kurulur.

Araştırmanın yönteminde, nitel araştırma yöntemi ve odak grup görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın amacına hizmet edeceği düşünülen odak grup görüşme tekniğinin, araştırılması hedeflenen düşünce ve davranış değişikliği hakkında gerçek kişilerin deneyimlerinden bilgi edinme konusunda verimli olacağı düşünülmüştür. Çalışmada katılımcılara konunun kendi zihinlerinde somutlaşması için 5 adet içeriği yalanlanmış haber verilmiştir. Haberler Teyit.org doğrulama platformundan alınmıştır. Araştırmanın ilk bölümünde yeni medya ve yalan haber olgusundan bahsedilmiştir. Akabinde medya ile mülteci ilişkisi ve Suriyeli sığınmacılarla ilgili yapılan yalan haber çeşitleri tartışılmıştır. Son bölümde ise Suriyeli sığınmacılar ile yapılan görüşmelerin sonucunda elde edilen bulgu ve çıktılar sunulmuştur.

1. YENİ MEDYADA YALAN HABER VE YANLIŞ BİLGİ SORUNU

1.1. Yeni Medyanın Gelişimi ve Temel Özellikleri

Medya; radyo, televizyon ve gazete gibi kitlelere her türlü bilgi ve içerik ulaştıran görsel veya işitsel olarak iletişim araçlarını kapsayan bir oluşumdur. Bu oluşum ortaya çıktığından beri insanların bilgi edinebilmesi hususunda hayatlarına büyük yenilikler gelmiştir (Bulut, 2006). Bu yenilikler çerçevesinde insanların toplumla ilişki kurması ve üretim sürecine katılması iletişimi kaçınılmaz kılmıştır (Yaylagül, 2006).

İnsanlık tarihindeki ilk zamanlarından şimdiye kadar, bireyin ve toplumunun iletişim yöntemleri devamlı dönüşüm ve değişime uğramaktadır. İnsanların dünyayla ilk temasından itibaren, iletişim tekniklerinin ve şekillerinin evrimiyle paralel olarak dünya da ilerlemiştir. Sözlü iletişimden yazıya geçişin ardından telgraf, internet, telefon, kâğıt, radyo ve televizyon, matbaa, uydu ve mobil telefon ve benzeri bir dizi yeni teknolojinin gelişmesiyle beraber iletişim kurmak ve bu iletişimi daha etkili bir şekilde gerçekleştirmek mümkün hale gelmiştir (Yakın, 2006).

McLuhan, iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeleri merkeze alarak insanlık tarihini üç döneme ayırmıştır. Birinci dönem 1500'lerden önceki söz ve konuşmanın ağırlıklı olduğu kabile dönemi, ikinci dönem 1500 ile 1900 yıllar arasında matbaa ile başlayan yazılı iletişimin geliştiği dönemdir. Üçüncüsü ise 1900'lerden sonrasını kapsayan ve bu dönem içinde gelişen televizyon, radyo gibi iletişim teknolojilerinin yer aldığı elektronik çağı dönemidir (McLuhan, 1994).

Tarih boyunca geliştirilen her teknoloji, ne kadar "yeni" olursa olsun, ardından gelen her yeni teknoloji bir öncekini eskisi gibi göstermektedir. Bu nedenle "yeni" kavramı zaman içinde farklı bir anlam kazanabilir. Yeni ortaya çıkan bir teknoloji ya yeni bir buluşun sonucu ya da mevcut bir şeye olumlu bir katkı olarak geliştirilmiş olabilir; ancak bu, önceki yaygın olarak kullanılan araçları eski konumuna geri getirmek anlamına gelebilir (Manovich, 2014). Buna bağlı olarak Postman (2006), bu yeni medya döneminde ortaya çıkan yeni iletişim teknolojilerinin bilgiyi, kültürü ve gerçeklik kavramlarını değiştirdiğine dikkat çekmiştir. Ona göre, bu yeni teknolojiler varlığını eski teknolojilerle yarışarak bir rekabet içinde olmayacağını, ideolojik bir mücadele içinde de olacağını belirtmiştir.

Teknolojik ilerlemeler, geleneksel medya ve yeni medya olmak üzere iki ayrı kavramın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Geleneksel medya, gazete, dergi, radyo, televizyon gibi analog iletişim araçları aracılığıyla gerçekleştirilen medya türünü ifade eder. Bu tür medya, büyük kitlelere ulaşma kapasitesine sahip olsa da genellikle tek taraflı iletişim, yüksek maliyetler, reyting ve tiraj gibi ölçümlerle sınırlı bir karaktere sahiptir. Geleneksel medya ortamında, izleyici genellikle içerik tüketen bir konumdadır ve üretilen içeriği değiştirme veya yorum yapma imkânı sınırlıdır. Öte yandan, yeni medya olgusu, geleneksel medya yaklaşımlarından farklı olarak sayısal teknolojiler ile kullanıcıların aktif katılımının ön plana çıktığı medya çeşitlerini, internet muhitlerini ve sosyal iletişim medyasını

tanımlar. Manovich (2001), yeni medya kavramını "The Language of the New Media" isimli eserinde; bilgisayar oyunları, web siteleri, internet, sanal gerçeklik uygulamaları, CD-ROM'lar ve DVD'ler gibi bileşenlerden oluşan kategorileri tartışarak ele almıştır. Van Dijk (2016, s. 18) ise yeni medyayı, farklı cihazlara yüklenebilen içeriklerin birleşimi olarak, 'yapay hafıza birleşimi' şeklinde tanımlamıştır.

Lievrouw ve Livingstone (2006) yeni medyayı; bilgi teknolojileriyle ilişkili sosyal etkileşimleri, etkileşime geçme becerilerini artıran araçlar ile vebbu araçlar aracılığıyla geliştirilen iletişim yetilerini kapsayan sosyal düzenlemeler olarak tarif etmiştir. Steele (2009) ise söz konusu teknolojik ilerlemelerin bazı dönüm noktalarının "yeni medya" şeklinde adlandırılabileceğini ve bu sebeple yeni medyanın kesin bir tanımını yapmanın zor olduğunu belirtir. Ayrıca Steele'e göre, tam olarak ifade edilmese de dijitallik kavramı, yeni medyanın tanımlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Etkileşim, dijital yapı, metinler arası bağlantı, ağ yapısı ve sanal gerçeklik gibi özellikler, yeni medyayı tanımlama çabalarına yardımcı olabilecek karakteristik unsurlar olarak öne çıkar (Lister ve ark., 2009)

“Bilgisayar teknolojileriyle aralarında yakın ilişki bulunan yeni medya, etkileşim temelli bir bilgi yayma aracı olarak kabul edilmektedir. Yeni gelişen iletişim araçlarının en temel özelliği, multimedya içerikleri ile etkileşim özellikleri sunabilmesidir. 2000'li yılların "yeni medya çağı" şeklinde nitelendirilmesinin temel sebebi, bu dönemde ortaya çıkan teknolojik ilerlemelerin toplumları yönlendirecek nitelikte bir etki taşımasıdır. Bununla birlikte küreselleşmenin neticesi olarak uluslararası şirketlerin ve liberal politikaların güçlenmesi de yeni medya döneminin hızla oluşmasını sağlayan faktörler arasındadır.” (Baudrillard, 2004).

Yeni medyayı geleneksel medyadan farklı kılan özellikler “dijitallik, etkileşimsellik, multimedya biçimselliği, hipermetinsellik, kullanıcı türevli içerik üretim, yayılım, sanallık/arrayüzeyde mevcudiyet hissi” şeklinde sıralanmaktadır (Binark ve Bayraktutan 2013).

Etkileşim, iletişim bilimi açısından medya kullanımını bireyselleştiren, medya içeriği ile kullanıcıları daha da yakınlaştıran ve kullanıcılara geniş seçenekler sunan güçlü bir yapı olarak değerlendirilir. Yeni medyanın etkileşimsellik özelliği, iletişimi karşılıklı ve çok katmanlı hale getirerek önemli bir dönüşüm sağlamıştır. Bu özellik aynı zamanda iletişimin eşzamanlılık derecesini anlamamıza yardımcı olan bir etkiyi de içermektedir (Binark, 2007). Etkileşimsellik, kullanıcıların bilgi kaynaklarına daha seçici bir şekilde erişebilmelerini sağlayarak ve diğer kişilerle etkileşim kurma olanağı tanıyarak, sosyal medya ağlarının en belirgin özelliklerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Bu özellik, yeni medyanın temel bir unsurunu oluşturur. Bu bağlamda etkileşim "daha güçlü kullanıcı bağlılığı, kişiselleştirilmiş medya kullanımı, daha fazla kullanıcı seçeneği ve daha bağımsız bir ilişki" şeklinde tanımlanmaktadır (Lister ve ark., 2009).

Van Dijk'a (2006) göre, geleneksel medya ortamında pasif bir konumda olan okuyucu, yeni medyanın etkileşim özelliği sayesinde aktif bir kullanıcıya dönüşmüş ve üretim sürecine dahil olmuştur. Ancak Rogers (1986), yeni medyanın etkileşim özelliği hakkında farklı bir bakış açısını savunmaktadır.

Ona göre, yeni medya iletişimin kaynağı ile hedefi arasında mesajı manipüle eden bir iletişim düzeyine ulaşacak şekilde etkileşim yetenekleri sunmaktadır. Rogers, etkileşimin teknoloji yaratıcıları tarafından sınırlanabileceğine dikkat çekmektedir. Etkileşimli ortamlarda, kullanıcıların neyi ne kadar yapabileceği ve hareket kabiliyetleri genellikle ortamın tasarımcıları tarafından önceden belirlenmiştir (Jenkins, 2016).

Dijitallik, görüntülerin, seslerin ve bilgilerin akıcı bir biçimde dönüştürülerek bilgi baytlarına aktarılması ve farklı medya platformlarında ve bağlamlarında kolayca yeniden yapılandırılabilir hale getirilmesi şeklinde tanımlanır (Jenkins, 2006). Yeni medyada içerik dolaşımı, fiziksel ortamlardan ziyade dijital platformlara dayandığı için (Van Dijk, 2009), her türlü verinin sayısal kodlara dönüştürülmesi mümkün hale gelir. Bu da üreticilere ve kullanıcılara büyük bir depolama imkânı sunar ve verilerin iletimini hızlandırarak iletişim hızını artırır (Geçkin Onat, 2017). Levy, dijitalliğin insanlar arasındaki sınırları ve rolleri bulanıklaştırdığını ve geleneksel hiyerarşik yapıları değiştirdiğini savunmuştur. Dijital medya sayesinde herkesin içerik üretebileceği, paylaşabileceği ve etkileşimde bulunabileceği bir platform oluşturulmuştur. Bu da insanların daha aktif, katılımcı ve paylaşımcı bir rol üstlenmesini sağlar (Lister ve ark., 2009).

Multimedya Biçimselliği ise yeni medyayı geleneksel medyadan farklılaştıran bir diğer özelliktir. Multimedya terimi, internet kullanıcılarının verileri çeşitli medya ortamlarında kullanabilme yeteneğini ifade eder. Bu, içeriğin farklı şekillerde sunulabileceği, örneğin ses, görüntü veya video gibi ve bu çeşitli veri türlerinin bir arada bulunması anlamına gelir. Aynı zamanda, yeni medya platformlarıyla birlikte multimedya biçimlendirmesi, dijitallik özelliğini kullanarak kullanıcıların içerik üretimini daha kolay ve kullanışlı hale getirme imkânı sunar (Binark ve Löker, 2011). Multimedya biçimselliği sadece bilgisayarlarla sınırlı değildir; cep telefonları ve müzik çalan elektronik cihazlar gibi diğer aygıtlarda da bu biçimsellik türü bulunmaktadır (Binark, 2007).

Kullanıcı Türevli İçerik, özelliği (user generated content) yeni medya teknolojilerinin, tüketicilerin medya içeriğini yorumlama, arşivleme, özelleştirme ve tekrar paylaşma yeteneklerini artırmasına vurgu yapmaktadır. Bu da daha çok "Kendin Yap" (Do It Yourself) üretim anlayışını yaygınlaştırmaktadır (Jenkins, 2002). Bu trendler, yeni medya tüketicilerinin internet üzerindeki rolünü değiştirmektedir. Pasif tüketiciler, üreten-tüketici (prosumer) rolüne dönüşmektedir (Laughey, 2010).

Dijk, 16 Aralık 2006 tarihli Time Dergisi'nin, "Sen"i yılın kişisi seçerek internet kullanıcılarının ve kullanıcı türevli içeriğin ne kadar etkili olduğunu gösterdiğine dikkat çekmiştir. Kullanıcıların sanal ortamlarda sosyo-ekonomik, politik, kültürel konularda ifade etme yetenekleri, gerçek yaşamadaki etkileşimlerine de yansımaktadır (George ve Scerri, 2017). Bloglar, kullanıcının içerik üretebildiği ve hatta okuyucunun yorum yapmasına izin verdiği kullanıcı türevli içerik tabanlı web siteleridir. Wikinews (vikihaber), Wikipedia (vikipedi) gibi wikiler, YouTube ve diğer video paylaşım siteleri, Instagram gibi fotoğraf ve video hikâye paylaşım ağları ile birlikte, multimedya paylaşımı sunan

Facebook ve benzeri sosyal medya uygulamaları da kullanıcı türevli içeriğe dayanmaktadır (Geçkin ve Onat, 2017).

Kullanıcı türevli içerik, çevrimiçi ve dijital gazeteciliğin önemli bir bileşeni olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, yurttaş medyası ve katılımcı gazetecilik bağlamında da tartışılmaktadır. Kullanıcı türevli içerik, katılımcı gazeteciliğin bir türü olarak kabul edilen yurttaş medyasının bir parçasıdır. Katılımcı gazetecilik, kullanıcılar tarafından paylaşılan kişisel hikayeler, görgü tanıklıkları ve benzeri içeriklerin profesyonel gazeteciler tarafından kullanılması anlamına gelir (Hermida ve Thurman, 2008).

Hipermetinsellik, iki boyutlu olma, zaman kısıtlılığı, mekâna bağlı kalma gibi zorunlulukları bulunan geleneksel medyanın buradan kaynaklanan sorunları çözmekte kolaylık sağlar. Bu özellikle beraber yeni medya geleneksel medya arasındaki çeşitli farklılıkların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bir sayfadaki içerikte derinlemesine bilgi edinme konusunda yardımcı metinler ve bağlantıların sunulmasıdır (Manovich, 1999). Bu durum internet kullanıcılarına enformasyona istediği zaman istediği yerden ulaşabilme imkânı sağlamaktadır. Aynı zamanda iletişimi doğrusal olmaktan çıkarıp çok yönlü bir yapıya dönüştürmektedir (Binark ve Löker, 2011)

Yayılım, büyük çoğunluğu internet ağı üzerinden faaliyet gösteren yeni medya platformlarına, şahıslar aracılığıyla yüklenen metinlerin çeşitli mekân ve zamanlarda yeniden ulaşılabilir olması durumuna karşılık gelmektedir. Yayılım, internet ağ yapısına sahip olan sanal ortamlarda, ağın içinde yer alan sunucular aracılığıyla gerçekleşir. Böyle mecralarda birden çok giriş ve çıkış noktası olduğundan sunucu, sadece ağ içindeki bir bileşeni temsil eder. Ağ tabanlı yayılım sayesinde kullanıcılar farklı zamanlarda ve içeriklerde erişim sağlayabilirler (Lister ve ark., 2009).

Yayılım kavramı, ağa sonradan eklemeler veya çıkarmalar yapılabilmesi ve ayrıca ağa eklenen dijital nesnenin uzun bir süre sonra dahi erişilebilir olma özelliğini içerir. Genel paylaşıma açık olan dijital nesnelerin yayılımı, kısıtlı kişilere yönelik olanlara göre daha hızlı ve yoğun olabilir (Bayraktutan ve ark., 2012). Sosyal medya uygulamaları, yeni medya cihazları gibi genellikle ağ desteklidir. Bu ağ, genellikle internet gibi büyük ve yaygın olarak kullanılan bir ağıdır, ancak özel ağlar aracılığıyla çalışan uygulamalar da zaman zaman görülebilir. Coleman'a (2012) göre, ağ terimi, temelde düğümler arasındaki bağlantılarla iletişim kuran sistemleri ifade eder. Yayılım ancak ağ üzerinde bulunan sunucular aracılığıyla gerçekleşir. Çok sayıda giriş ve çıkış noktasının bulunması nedeniyle, sunucu ağdaki merkezi bir bileşen olarak düşünülmemelidir. Sunucu yalnızca ağın bir bölümünü temsil eder.

Günümüzde, ağ tabanlı yazılımlar sayesinde internet kullanıcıları sınırsız sayıda içeriğe erişebilir hale gelmiştir. Sosyal medya uygulamaları sayesinde daha önce paylaşılan içeriklere farklı zamanlarda yeniden erişmek ve içeriği tekrar dolaşıma sokmak kolaydır. Örneğin, Facebook gibi sosyal paylaşım sitelerinde paylaşılan bir görsel veya metin, kısa bir süre içinde büyük bir kitleye yayılabilir. Bu tür bir yayılım için, bir kullanıcının ilgili gönderiyi paylaşma seçeneğine dokunması yeterlidir. Bu şekilde yayılım, milyonlarca kişinin görebileceği bir içeriğin hızla dolaşıma girmesine olanak sağlar.

Yayılım, bir görselin veya metnin geniş bir kitleye hızla ulaşabilmesini sağlayan bir özelliktir. Bu özellik, hipermetinsellik niteliğinden beslenir ve internet kullanıcısının tüketici konumundan "üretici" konumuna geçmesini sağlar. Kullanıcılar paylaşımlarını yaparak bu rol değişikliğini gerçekleştirebilirler (Öztürk, 2015).

Yeni medyanın günümüzde hayatın neredeyse tüm alanlarında etkili bir unsur haline gelmesinde internetin yaygınlık kazanması anahtar bir unsur olarak dikkat çekmektedir. İnternet, teknolojik gelişmeler ve iletişim uydularının birleşmesi sonucu ortaya çıkan, zaman ve mekân sınırlamalarını aşarak iletişime imkân tanıyan, çağımızın en önemli aktörlerinden biridir. "İnternet", dünya genelindeki bilgisayarların birbirine bağlanmasıyla oluşan küresel bir bilgisayar ağı sistemini ifade etmektedir (Erkan ve Songür, 1999). İnternet, ilk olarak 1962 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde askeri amaçlar için kullanılmış, ardından 1990'lı yıllarda ticari kullanıma açılarak hızla yayılmış ve bugün hayatımızın her alanına entegre olmuştur. Aynı zamanda, internet insanları birbirine bağlayan, gerçek zamanlı iletişim kurulan, yeni bir örgütlenme biçimi hatta iletişim aracıdır (Castells, 2006). Özellikle 2000'li yıllardan sonra yaygınlaşan internet, bilgiye hızlı erişim ve düşük maliyet gibi avantajlarıyla günümüzün en popüler iletişim aracı haline gelmiştir.

İnternet, geniş bir altyapı ve dijital anahtarlar kullanarak bilgisayar ve iletişim araçlarını birbirine bağlamaktadır. Ses, video ve veriyi dünyanın her tarafına iletme için sayısallaştırılmış iletişimi kullanır. İnsanlar aynı anda aynı yerde olmak veya aynı dili konuşmak zorunda değildir, çünkü internet zaman, mekân ve dil farklılıklarını ortadan kaldırır. İnternet, veri kaynaklarını tüketmez ve bilgiyi sürekli olarak sunmaktadır. Enformasyona ulaşmak, onun mevcut olup olmaması ile değil, ulaşılabilir olup olmaması ile ilgilidir. İnternetin dünyası "sınırsızlık" ilkesi ile yönlendirilmektedir (Maibach, 2000).

İnternet, 1990'lardan itibaren dünyanın dört bir yanına hızla yayılmış, iletişim gücünün artması ve iletişim olanaklarının gelişmesiyle kitle iletişim araçları arasında önemli bir konuma yükselmiştir. Doğal afetler, toplumsal hareketlilikler ve benzeri örneklerde olduğu gibi gelişmelerin internet ile birlikte hızlı ve anlık olarak yayınlanması mümkün hale gelmiş, bu özelliği ile geleneksel medyayı geride bırakabilmiştir (Akıncı Vural ve Bat, 2010). İnternetin enformasyonun hızlı ve ucuz bir şekilde elde edilip tüketildiği bir araç olarak insanların günlük hayatının bir parçası haline gelmesi, teknolojinin insanları etkileme kabiliyetinin artması ile ilgilidir (Atabek, 2001).

Alemdaroğlu ve Demirtaş'a (2004) göre "internet teknolojisi ve kullanıcılara sunduğu yeni sanal dünya, fiziksel dünyanın bedensel, mekânsal ve zamansal sınır çizgilerinden bağımsız bir alan kurgusu" üstünde kurulmuştur. Yeni iletişim teknolojileri açısından bakıldığında ise internet, iletişim dünyasında devrim yaratmış bir teknolojidir. Bu platform, düşük maliyetleri sayesinde geniş bir kullanıcı kitlesine erişim sağlar ve aynı zamanda sansürün etkisini azaltmaktadır. İnternetin özgürlüğü ve açıklığı, bilgiye erişimi kolaylaştırırken, aynı zamanda farklı zamanlarda ve farklı yerlerde

kullanılabilirliği ile kullanıcıların esnekliğini artırmaktadır. Geleneksel sahiplik kavramını sorgulayan internet, içerik oluşturanlara ve tüketicilere daha fazla özgürlük sunmaktadır. Ayrıca, internetin alternatif kullanım olanakları, kullanıcıların bilgiyi paylaşma, etkileşimde bulunma ve yaratıcı bir şekilde ifade etme biçimlerini çeşitlendirmektedir. Bu platformun sunduğu bu özellikler sayesinde bilgi akışı ve etkileşimi onu vazgeçilmez bir araç haline getirmiştir (Atabek, 2005, s. 69-77).

Sonuç olarak, internet teknolojik gelişmelerin ve iletişim altyapısının bir sonucu olarak hayatımıza giren ve her geçen gün daha fazla önem kazanan bir iletişim aracıdır. İnternetin yaygınlaşması ile birlikte iletişimde yeni bir dönem başlamış, insanların bilgiye erişimi ve iletişim biçimleri kökten değişmiştir. Bu evrim süreci aynı zamanda teknoloji ve iletişimin nasıl iç içe geçtiğini de göstermekte ve gelecekte internetin daha karmaşık ve etkileşimli bir yapıya nasıl evrilebileceğini öngörmek açısından da önemli bir örnek sunmaktadır. Ancak bilgiye erişimin artması beraberinde bilginin güvenilirliğinin sorgulanması gerektiğini de göstermektedir. Bu noktada, bireyler açısından yeni medya okuryazarlığı daha önem kazanmış, internet üzerinde görülen haberleri doğrulamak, güvenilir kaynaklardan doğrulama yapmak ve eleştirel düşünceyi geliştirmek daha fazla öne çıkmaya başlamıştır (Fuchs, 2020)

Son yıllarda hızlı bir şekilde çoğalan bilişim teknolojilerinin yeni bir sınıfı olarak kabul edilen sosyal medya ise, kullanıcıların etkileşimini sağlayan araç, hizmet ve uygulamaların bütünüdür (Kane ve Alavi, 2014). Gelişen ağ teknolojileri sayesinde kullanıcılar arasındaki etkileşimi sağlayan sosyal medya, Boyd ve Ellison'un (2008) ifadesiyle, ağ teknolojileri aracılığıyla kullanıcıların etkileşimini sağlayan araç, hizmet ve uygulamaların bütünüdür. Bugün adını duyduğumuz sosyal medyanın temelleri 1979 tarihine kadar uzanmaktadır. Uluslararası çapta fikir paylaşımının mümkün olduğu Usenet adlı forum ve ondan yaklaşık 10 yıl sonra çevrimiçi günlük yazarlarından oluşan bir topluluk olan 'Open Diary', sosyal medya olgusunun ilk örneklerini teşkil etmektedir (Kaplan ve Haenlein, 2010).

Geray'a (2003) göre sosyal medya; yeni nesil internet teknolojilerinin kullanıcılara getirdiği kolaylık ve iletişim hızıyla yakalanan, eş zamanlı bilgi alışverişinin sağlandığı dijital platformdur. Diğer bir tanıma göre ise sosyal medya; bireylerin ve toplulukların mobil ve web tabanlı teknolojilerle oluşturulan yüksek etkileşimli platformlarda ortak içerik oluşturma, paylaşma, tartışma ve değiştirmesi için kullanılan bir terimdir (Akıncı Vural ve Bat, 2010).

Dyer (2020), sosyal medyayı internetin ve elektronik cihazların (bilgisayar, akıllı telefon vs.) enformasyon ve deneyimlerini diğer kullanıcılarla paylaşmak ve tartışmak için kullanılan etkili yollar olarak tanımlamaktadır. Kietzmann ve arkadaşları (2011) ise daha çok kullanıcı türevli içeriğe odaklanarak sosyal medyayı "bireylerin ve toplulukların kullanıcı tarafından oluşturulan içerikleri, oluşturabileceği, tartışabileceği ve paylaşabileceği, son derece etkileşimli platformlar oluşturmuş, web tabanlı ve mobil teknolojiler" şeklinde tanımlamışlardır. Ticari bakış açısından sosyal medya,

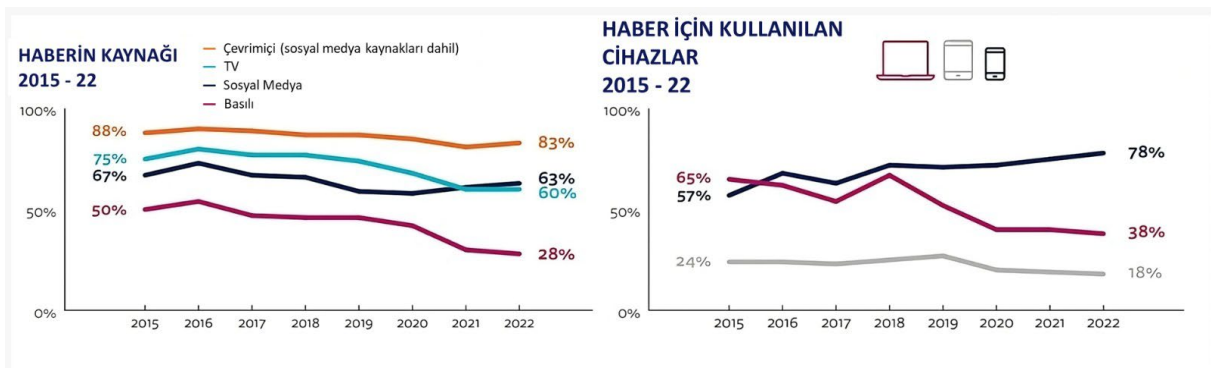
tüketicilerin birbirlerine ürünler, markalar veya hizmetler hakkında bilgi ve deneyimlerini paylaştığı çevrimiçi bilgi kaynakları olarak açıklanmıştır (Blackshaw, 2006).

Sosyal medyayı ağ toplumunun yansıması olarak gören Van Dijk (2016) sosyal medyanın kişisel ve kitlesel etkilerini şöyle sıralamaktadır:

- İletişim ve günlük hayat arasındaki çizgilerin belirsizleşmesi
- Özel hayat gizliliğinin ihlali ile bireyin kimliğin ifşa olması ikilemi
- Bağlanabilirlik ile sosyalleşebilmedeki oransal artış
- Eşitsizlik durumu ve yaygınlaşma
- Kurumların kendilerini baskı altında hissetmeleri
- Enformasyonun yükselmesi ve iletişimin artması
- Bağımlılık durumunun ortaya çıkması ve sosyal baskı
- Davranış şekillerinin belirsizleşmesi

Sosyal medyanın tanımı genellikle geleneksel medyadan farklılıkları vurgulayan ifadelerle yapılmaktadır. Sosyal medya, Web 1.0'daki tek taraflı iletişimin aksine, Web 2.0 ile birlikte ortaya çıkan, kullanıcıların içerik üretip paylaşabileceği, etkileşimli bir iletişim platformudur. Bu bağlamda, sosyal medyanın kullanıcılara sunduğu yenilikler ve farklı özellikler anlatılmaktadır.

Sosyal medya ortamlarında içerik üretimi, geleneksel medya ortamlarına kıyasla daha çeşitli bir şekilde gerçekleşmektedir. Profesyonel gazetecilerin yanı sıra akıllı telefon sahibi her birey içerik üretebilir ve bu içerikler ağların teknolojisiyle hızla dağıtılıp paylaşılabilir. Reuters'ın 2022 Dijital Haberler Türkiye Raporu'na göre (2022), habere ulaşmak için internet yüzde 83 ile en yaygın kaynaktır. Habere erişimde yüzde 63'lük oranla televizyon her ne kadar ilk sırada yer alsada sadece sosyal medya kullanım oranı yüzde 60'a kadar yükselmiştir. Basılı medya ise yüzde 28'lik kullanım oranına sahiptir. Haberlere erişimde kullanılan cihazlar bakımından ise kullanıcıların akıllı telefonları ilk sırada tercih ettiği görülmektedir.

Şekil 1.1. Haber Ulaşmada Kullanıcıların Başvurduğu Ana Kaynaklar ve Cihazlar.

(Reuters Dijital Haberler Türkiye Raporu, 2022)

Bu veriler, toplumun haber ve bilgi edinme alışkanlıklarında ne türden bir değişim yaşandığını, internet ve sosyal medyanın giderek nasıl daha yaygın bir kullanıma eriştiğini gözler önüne sermektedir. Sosyal medya platformları, farklı kullanıcı gruplarıyla kendi ekonomisini oluşturma yanı sıra, kullanıcıları yazarlar, haberciler ve fotoğrafçılar gibi içerik üreticilerine dönüştürmüştür. Sürekli gelişen ve kullanıcıların etkisiyle şekillenen bu sosyal ortam, toplumsal hayatın hemen her alanında önemli bir rol oynamaktadır. Kullanıcı odaklı yapısı ve toplulukları bir araya getirerek etkileşimi güçlendirmesi, sosyal medyanın toplumsal etkisini artırmaktadır. Geleneksel medya iletişimde haber kaynakları ve haber sunumunu sağlayan taraflar ayrıken, sosyal medya, kullanıcıları bilgiyi hem tüketen hem de oluşturan bir konuma getirmiştir. Ancak enformasyon üretim ve tüketim miktarı ile yayılım hızının bu kadar yayıldığı bir dönemde güvenilir bilgiye erişim çağımızın en kritik konularından biri haline gelmiştir.

1.2. Yeni Medya Ortamında Değişen Haber Üretim ve Tüketim Pratikleri

İletişim teknolojilerinin hızlı bir şekilde gelişmesi ve yenilenmesi geleneksel habercilik pratiklerini de dönüştürmüştür. 1990’lardan itibaren ucuzlayan, hızlı ulaşılabilen ve yaygın hale gelen bilgisayar ve internet gibi teknolojiler; ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel bağlamda birçok yeniliğe vesile olmasıyla birlikte habercilikteki değişimlerin de merkezinde olmuştur. Haber üretim birimlerinin sayısal olarak artması; geleneksel olarak televizyon, radyo ve gazete gibi iletişim sitemlerinin internet ortamında bütünleşmesi için teknolojik ortam hazırlamıştır. Bu yapı, habercilerin içeriklerini çeşitli verilerle desteklemelerine ve paylaşabilmelerine olanak sağlamaktadır (Yıldırım, 2010).

Tüm bu gelişmelerle birlikte internet haberciliği, meydana gelen gelişmelerden en hızlı şekilde haber almak isteyen okuyucular için gayet elverişli bir ortam oluşturmıştır. İnternet ağlarında bilgi alışverişi aralıksız bir şekilde devam etmektedir. Böylece kullanıcılar bu ortamda habere anında erişebilme imkânı bulmaktadır. Yeni medyadaki haber akışının hızlı ve pratik hale gelirken bu durum özellikle son dakika gelişmeleri olarak aktarılan anında yayınların yeni medyada daha hızlı bir şekilde kamuoyuyla paylaşılması sonucunu doğurmuştur (Kürkçü, 2016). Haber üretim alanı artık sadece profesyonel habercilerle sınırlı bir alan olarak kalmamış, yeni medya kullanıcıları da farklı ortamlarda içerik paylaşabilir hale gelmiş ve özne konumunda yerini almıştır (Alejandro, 2010).

Haberlerin hızlı ve güncel bir şekilde okuyucuya ulaştırılması haberciliğin daima önemsendiği bir faaliyet olmuştur. Haberi okuyucuyla buluşturan ilk haberci veya haber kurumu olmak küresel medyanın ekonomik rekabet şartlarında oldukça kıymetlidir. “Haber tüketicileri için piyasa içerisinde tercih edilen kaynak olabilmek, hız sürecini yönetebilmekle doğru orantılı görünmektedir.” (Parlak, 2018) Ancak yeni medya organlarının haberi iletmede ulaştığı bu hız çoğunlukla haber ve habercilikle ilgili sorun ve yanlış uygulamalara da neden olabilmektedir.

“Yeni medya ortamlarında yeni içerikler oluşturan kullanıcılar geleneksel medya organlarında içerik üreten profesyonel habercilerden daha fazla içerik üretme eğilimi göstermektedir. Yeni medyada büyük bir hızla yayılan bu haberler, haber değerine uygunluk kaygısı taşımadan dolaşıma sokulmaktadır. Buna karşın yeni medyanın olanakları sayesinde hızlı haber yapma ve yayma kaygısından yapılan bu hatalar aynı hızla düzeltilebilmektedir. Ancak geleneksel medyada ortaya çıkan hataların düzeltilebilmesi oldukça zordur.”(Arık, 2013). Kürkçü (2016), çevrimiçi ağların gelişmesinin yeni bir habercilik biçimi olan ‘sosyal medya gazeteciliğinin’ ortaya çıkmasına vesile olduğunu ve bu yeni ortamın geleneksel medyaya güçlü bir alternatif haline geldiğini belirtmektedir. Yazara göre sosyal medya olarak isimlendirilen bu etkileşimli ortamın kullanımı arttıkça geleneksel medyanın gündem belirleme gücü de zayıflamıştır.

Törenli’ye (2005) göre yeni medya platformlarında profesyonel gazeteci ve gerçekte gazeteci olmayan şahıslar arasındaki çizgi giderek ortadan kalkmıştır. Aynı zamanda cep telefonu, dizüstü bilgisayar, dijital kamera ve ses kayıt cihazlarıyla birlikte taşınabilir gazetecilik gibi iş istasyonları ortaya çıkmıştır. İnternetin yaygınlaşmasıyla beraber üzerinde çalışılan haberle ilgili araştırma yapmak, haberin doğru olup olmadığını çeşitli kaynaklar yardımıyla denetleyebilmek gazetecilerin yararlandığı kolaylıklardandır.

Yeni medya ile yayılan haberlerle birlikte doğruluk, nesnellik, gerçeklik gibi habercilik ilkeleri yeniden tartışılır hale gelmiştir. “Geleneksel medyanın merkezîyetçi ve kurumsal, kitlesel üretime dayalı yapısı tamamen değişmekte, medya evreni yeni bir ekosistem içinde ve yeni aktörlerle yeniden şekillenmektedir” (Atikkan ve Tunç, 2011).

Aslında bu yeni haber üretim ve tüketim alanında haber endüstrisi açısından sorunların tamamen ortadan kalkıp haber akışının sorunsuz sağlanmasından tamamıyla bahsetmek pek de mümkün görünmemektedir. Geleneksel medyada faaliyetini sürdüne yapıların yeni medya kanallarını da büyük bütçelerle kullandığı gerçeği ortadadır. Ayrıca tık tuzağı gibi yeni etik sorunlar ortaya çıkabilmektedir.

Ancak yeni medya platformları, takipçilerine geleneksel medyayla boy ölçüşemeyecek ölçüde farklı kaynaklardan haberlere ulaşma özgürlüğü ve çeşitliliği sunmaktadır. Geray’e göre (2003), yeni medyada platformlarında geleneksel medyadan farklı bir biçimde okur, anında tepki verebilme imkânına sahip olmakla birlikte haber yapma sürecine de doğrudan katılabilmektedir. Bununla birlikte üretilen yeni medya içeriklerine ulaşmak daha kolay ve oldukça masrafsızdır. Beckett (2010), kullanıcıların haber üretim sürecine katılımlarını tanımlamak için “ağ gazeteciliği” kavramını kullanmıştır. Bu gazetecilik formu, haberi ortaya koyma sürecinde medya profesyonelleri ile kullanıcıların beraber davrandığı pratiği ifade etmektedir. Diğer taraftan haber üretimi noktasında üst otoriteler tarafından denetim yapılmaması habere konu olan bilgilerin doğrulama yapılmadan paylaşılmasına ve hızla yayılmasına sebep olmaktadır. Nitekim kullanıcı çeşitliliğinin artması, bilgilerin kontrolsüz dolaşımı,

kitleleri bilgi çokluğu karşısında doğrulama problemiyle karşı karşıya getirmektedir. Sosyal medyanın yaygınlaşması ve birincil haber kaynağı durumuna gelmesi, bilgi güvenilirliği noktasında gelecek dönemlerde sosyal medya düzeninin şekillenmesinde büyük öneme sahip olacaktır.

Habercilik açısından ortaya zıkan bu yeni durum hakikate ilişkin temel tartışmaları yeniden alevlendirmiştir. Dijital teknolojiler beraberinde dijital menapülasyonu, gerçeğin kontrol edilmeden hızla yayılmasını ve buna bağlı olarak da “çevrimiçi haberin ve diğer dijital içeriğin güvenilirliği gibi çok sayıda etik sorunu” gündeme getirmiştir (Değirmencioğlu, 2016, s. 604).

Sosyal medyanın büyük bir hızla yaygınlaşması, gerçek olmayan haberlerin kitleler arasında hızlı bir şekilde yayılmasının önüne geçen engellerin çoğunu ortadan kaldırmıştır. Facebook ile Twitter gibi sosyal medya platformları, bundan önce hiç olmadığı kadar bilgi alışverişinin gerçekleşmesine izin veridiği gibi WordPress gibi platformların yayınlanması da herkesin kolayca dinamik bir Web sitesi kurmasına olanak tanımıştır (Carson ve Cogley, 2021). Ancak bununla birlikte sosyal medyada viral olmak için kültürel araçlar aracılığıyla kolayca yayılan yalan ya da yanlış içerikler de bulunmaktadır. Facebook benzeri sosyal medya platformlarında yayılan içerikler yaratıcı bir şekilde değiştirildiği için bu kaynakların izini takip etmek zorlaşmaktadır. Nitekim bu içeriklerin büyük bir çoğunluğu herhangi bir kaynağa bağlı olmadan paylaşılmaktadır. Kaynağı belirsiz olan bu tür içeriklerde genelde bir fotoğrafın üstüne büyük yazı karakterleriyle yazılmış çeşitli yazılar bulunmaktadır ve dikkat çekici olması nedeniyle bu içerikler büyük bir okuyucu kitlesine ulaşma potansiyeline sahip olmaktadır (Renner, 2017).

1.3. Yalan Habere İlişkin Kuramsal Çerçeve ve Temel Tartışmalar

1.3.1.Yalan Haberin Tanımı

Yalan, kavram olarak, Oxford İngilizce Sözlüğü'ne göre "kasıtlı olarak kullanılan yanlış ifade" anlamına gelir. Türk Dil Kurumu (2022) ise "doğru olmayan, gerçeğe uymayan söz" şeklinde tanımlamaktadır. Yalan haberler ise günümüzde birçok insanın günlük hayatını etkileyen ciddi bir sorun haline gelmiştir. Özellikle son yıllarda, sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla birlikte, yalan haberlerin yayılması daha da kolaylaşmıştır. Bu nedenle, yalan haberi tanımlamak, teorik çerçevesi ve çeşitleri hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak önemlidir.

Yalan habere ilişkin tanımlarda gerçeğin çarpıtılmasında belirli bir amacın, bir kastın olduğuna vurgu yapılmaktadır. Örneğin Amerikan Folklor Derneği Dergisi'nin (2018) "Fake News" başlıklı sayısında yalan haber “bir bilginin yalan olduğu bilindiği halde kasıtlı olarak paylaşılan ve okuyucuyu yanlış yönlendirmek için kullanılan haber” şeklinde açıklamaktadır. Reuters (2017), "What can publishers do about fake news" adlı raporunda, haber metinleri aracılığıyla sistematik olarak oluşturulan ve geniş bir kitleye ulaştırılan yanıltıcı veya gerçek dışı bilgilerin sunulması sonucu ortaya çıkan haberi, yalan haber olarak tanımlar. Yanıltma, aldatma ve manipüle etme amaçları doğrultusunda alıcıya iletilen mesaj, yalan olarak nitelendirilmektedir. Bir bilginin yalan olabilmesi için, karşı tarafa söylenenin veya

sunulmanın yanlış olması, yani gerçeklikle uyum içinde olmaması gerekir (Beyazyürek ve Denkel, 1998). Akaş (1998)'a göre, birinin bilmeden yalan söylemesi nadir bir durumdur çünkü yalan söylemek bilinçli bir davranıştır. Ancak bilmeden yanlış bir şey söylenebilir. Bu yüzden gerçeğin çarpıtılması bilinçli bir eylemle ilişkilidir. Yalan söylemeyi bireyin hayatta kalması için bir araç olarak gören Akaş'a göre zihin, bireyin hayatta kalabilmesi için aldatma yeteneğini kullanır. Nietzsche (1998), aynı şekilde güçlülerin karşısında zayıf olan bireylerin var olma mücadelesinde aldatma becerisi önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir.

Bu düşünce, Hannah Arendt'in (1963) "Kötülüğün Sıradanlığı" adlı kitabında tartıştığı meseleyi akla getirir. Arendt eserinde Nazilerin soykırım sürecine katılan sıradan insanların davranışlarına ve bu davranışların nasıl kabul edilebilir hale geldiğine odaklanırken, yalan söylemenin normalleştirilmesi ve meşrulaştırılması hakkında önemli gözlemlere yer vermektedir. Arendt, Adolf Eichmann'ın duruşmasını incelediği bu kitapta, Eichmann'ın suçlarının kötülüğün sıradanlığına işaret ettiğini savunur. Eichmann, sıradan bir bürokrat gibi görünse de, Nazilerin soykırım politikalarının uygulanmasında kilit bir rol oynamıştır. Ancak Arendt'e göre, Eichmann'ın suçlarına katılımı, kişisel bir nefret veya sadizmle değil, kurumsal bir itaatsizlik ve düşünmeden kaynaklanmıştır. Arendt, Eichmann'ın mahkemede verdiği ifadeleri incelerken, onun yalan söylemekte bir sakınca görmediğini ve bu yalanların onun için bir tür normalleştiğini vurgular. Eichmann, kendisini sadece işini yaptığını ve emirleri yerine getirdiğini savunurken, gerçekleri çarpıtarak veya suçlamaları reddederek yalan söylemekte sakınca görmemiştir.

Arendt'in bu analizi, sıradan insanların korkunç suçlara nasıl katılabileceği ve bunu nasıl meşrulaştırabileceği konusundaki düşünce provokasyonlarından biridir. Ona göre, kötülük sıklıkla sıradanlık içinde gizlenir ve insanlar, toplumsal normlara ve otoriteye itaat etme baskısı altında gerçekleri görmezden gelebilirler. Bu nedenle yalan söyleme, kötülüğün normalleştiği bir ortamda bir savunma mekanizması olarak ortaya çıkabilir. Buna benzer bir şekilde Jackson (2011), yalan söylemekte haklı olanlarla mazeretli olanları ayırmaktadır. Ona göre:

"Haklı çıkma, yapılan bir şeyin belli koşullar göz önüne alındığında yanlış olmadığını gösterme anlamına gelir. Mazeret ise yapılan bir şeyin yanlış olsa bile yapanın suçlanamayacağı anlamına gelir. Mazeret, kişinin isteyerek veya bilerek davranmadığını gösterir. Yalan söylemekte ise esasında kasıtlı aldatma bulunduğu için bilinçsiz değil, sadece istenmeden yapıldığına dair mazeret gösterilebilir " (Jackson, 2011, s. 124).

Aldatıcı söylemlerin ve davranışların yalan kavramıyla bağdaştırılmasının temel nedeni, alıcıların bilgiyi sorgulamadan doğru kabul etme eğiliminde olmaları ve sosyal medyanın sağladığı kimlik anonimliği ile hızlı paylaşımların denetlenememesi gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır (Uluk, 2019). Bu durum, yanıltıcı bilgilerin yayılmasını ve topluluklarda yaygınlaşmasını kolaylaştırabilmektedir. Bu nedenle, bilinçli bir medya okuryazarlığı ve bilgiye eleştirel bir bakışla yaklaşarak, sosyal medya kullanıcılarını yalan ve yanlış bilgiye karşı korunması için önemlidir (Pennycook ve Rand, 2020; Guess ve ark., 2019).

1.3.2.Yalan Haberlerin Etkileri

Yalan kelimesi, iletişim alanında incelendiğinde, içerisinde doğru bilgiyi barındırmayan, aldatıcı ve manipülatif öğeler içeren bir ileti biçimini ifade eder (Uluk, 2019). Bu tür iletiler, genellikle bilgiye erişimi değil, yanıltmayı amaçlayarak bilgi kirliliğine neden olurlar. Yalan haberler, çeşitli niyetlerle üretilip yayılan iletilerdir ve özellikle sosyal medya ve internet teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla daha yaygın bir hale gelmiş, toplumsal etkileri artmıştır (Wardle ve Derakhshan, 2017).

Haber üretimi bağlamında tanımlandığında ise, yalan haberler bilerek yazılmış ve okuyucuları yanıltma amacı güden haber makalelerini ifade eder (Allcott ve Gentzkow, 2017). Bu tür haberler genellikle kasıtlı olarak yanıltıcı bilgiler içerir ve siyasi, toplumsal veya ekonomik amaçları gerçekleştirmek için kullanılır (Pennycook ve Rand, 2019). Yalan haberler, seçmen davranışlarını etkileyebilir, siyasi tercihlerin şekillenmesine katkıda bulunabilir ve kamusal tartışmaları daha da derinleştirebilir. Ayrıca, yalan haberler toplumsal kutuplaşmayı artırma potansiyeline sahiptir. Bu tür haberler, farklı görüşlere sahip bireyleri birbirine düşman edebilir ve toplumsal birliği zayıflatabilir. Örneğin, yanıltıcı haberler, insanların bir gruba, etnik kökene veya dine karşı ayrımcı ve önyargılı davranmasına neden olabilir. Bu durum, toplumsal bütünlüğü olumsuz etkileyebilir ve toplumsal barışı bozabilmektedir (Guess ve ark., 2020).

Güvenilir bilgi kaynaklarına duyulan güvenin sarsılması da yalan haberlerin etkileri arasında önemli bir yer tutmaktadır (Edelman Trust Barometer, 2021). Yalan haberlerin yayılması, medya kuruluşlarına olan güveni azaltabilir ve medyanın kamu hizmeti rolünü zayıflatabilir. Bu, toplumun güvenilir bilgiye erişimini ve bilgilendirilme hakkını tehdit edebilir. Gerçek bilgi ile yanlış veya çarpıtılmış bilgi arasındaki sınırların belirsizleştiği durumlarda, insanların doğru bilgiye erişimini zorlaştırabilir ve insanları yanlış bilgilere dayalı kararlar almaya yönlendirebilir (Pennycook ve Rand, 2020).

Nitekim yalan haberlerin dezavantajlı gruplar üzerindeki etkileri oldukça önemli bir sorundur. Vosoughi ve çalışma arkadaşlarının yaptığı "The Spread of True and False News Online" adlı incelemede, yalan haberlerin toplumun farklı kesimlerine nasıl yayıldığı ve etkilediği incelenmiştir. Bu çalışma, yalan haberlerin, bilgiye erişimi sınırlı ve medya okuryazarlığı düzeyi düşük olan dezavantajlı gruplar üzerinde daha büyük bir etkiye sahip olabileceğini göstermektedir. Yalan haberler, dezavantajlı grupları daha fazla etkileyebilir çünkü bu gruplar, bilgiye erişimde zorluk yaşayabilirler. Bilgiye ulaşma konusundaki bu zorluk, dezavantajlı grupların yanıltıcı bilgilere daha açık hale gelmelerine yol açabilir. Ayrıca, yalan haberlerin politik veya ekonomik eşitsizlikleri daha da derinleştirebileceği unutulmamalıdır. Bu haberler, toplumsal farklılıkları vurgulayarak ve kutuplaştırarak, dezavantajlı grupları daha fazla marjinalleştirebilir (Vosoughi ve ark., 2018).

Sonuç olarak, yalan haberlerin toplumsal etkileri oldukça karmaşık ve çok yönlüdür ve toplumların sağlığı, demokratik süreçler, medya güvenilirliği ve sosyal uyum gibi önemli alanları etkileyebilir. Bu nedenle, kamuoyunun habere ve bilgiye daha eleştirel bir yaklaşım benimsemesi, güvenilir kaynaklardan bilgi arayışı içinde olması ve yalan haberlerle mücadele için bilinçli adımlar atması önemlidir (Khan, 2017).

Yalan/yanlış bilgi ve yalan haber günümüzde fenomenleşmiş gibi görünse de yanıltıcı bilgi, tarih boyunca önemli bir rol oynamıştır. Yalan haberin tarihine bakıldığında ilk bilinen basılı yalan haberin, 1835 yılında New York Sun adlı bir gazetenin tirajlarını artırmak için 6 gün süreyle arka arkaya yayımladığı “Ayda Hayat Var” adlı bir yazı dizisi olduğuna işaret edilmektedir (Young, 2017). 1926 yılında ise BBC radyosunda “Barikatların Yayınlanması” adlı sahte bir haber yayınlanmıştır. Haber metninde, Londra’nın Komünistlerce saldırıya uğradığı, parlamentonun kuşatıldığı ve Savoy Oteliiyle Big Ben’in havaya uçurulduğu illeri sürülmüştü. İngiltere’de gerçekleştirilen genel grevden bir süre sonra ortaya atılan bir haberin yalan olduğu gerçeği ortaya çıkana kadar bu haber küçük bir paniğe neden olmuştur (Burkhardt, 2017, s. 6).

Şekil 1.2.2. The New York Sun Gazetesinin Kullandığı Haber Görselleri

Amerikalı sanatçı Orson Welles’in 1938 senesinde yaptığı Marshlıların dünyamızı istila etmesine dair bir radyo tiyatrosu, birçok kişinin paniklemesine ve sokağa inmesine neden olmuştur. Daha sonra yapılan araştırmaların sonucuna göre 6 milyona yakın insanın bu radyo tiyatrosunu dinlediği ortaya çıkmıştır (Öymen, 2015). II. Dünya Savaşı sırasında büyük bir yalan haber propagandasını yürüten Nazilerin propagandan sorumlu bakanı Joseph Goebbels’in sahte haber konusundaki temel felsefesi, propaganda yoluyla bireyleri etkilemek ve belli bir hedefe yönlendirmek üzerine temellenmiştir. Onun ortaya attığı "Büyük Yalan" teorisi, büyük insan kitlelerini etkilemek için stratejik bir yaklaşım benimsemiştir. Goebbels’in “Büyük Yalan” teorisi şu ilkeleri içermektedir:

- İnsan beyinin tembelliğinden hareketle ilerleyin.
- Herhangi bir söylemi, devamlı tekrar ederek topluma o söylemin nereden geldiğini unutturursunuz ve halk bir süre sonra o söylemi kendi ortaya koyduğu bir fikirmiş gibi benimser.

- Söylenen yalanların büyüklüğü yalanın etki alanının genişliğini belirler.
- Büyük yalanalar hak nezdinde küçük yalanlara nazaran daha çok kabul görmektedir.
- Yaptığınız hataları ve yanlışları kesinlikle kabul etmeyin.
- Söylenen bir yalana inanlar mutlaka olacaktır.
- İşlenen suç ve kabahatler hiçbir şekilde üstlenilmemelidir.
- Kendinizi savunmak yerine, karşıdaki kişiyi savunma yapmak zorunda bırakın.
- Kötü ilerleyen bir durum varsa bunu üstlenmek yerine rakibinizin üstüne yıkın.
- Önemli olan aydınlar değildir, üzerinde durulması gereken kitlelerdir. Çünkü Nitekim kitleleri yönlendirmek ve kandırmak daha basittir (Bayer, 2014).

Yalan haber üretimi konusunda haber ve ideoloji ilişkisi büyük önem taşımaktadır. Zira medya kuruluşlarının, iktidar veya gücü elinde bulunduran grupların ideolojik kontrolünde olduğu konusu yıllardır tartışılmaktadır. Haberlerin belirli çıkar gruplarının belirlemiş olduğu kriterlere göre yapılandırılıyor oluşu ve haberin hangi amaca hizmet ettiği haberlerin ve nasıl bir düşünceye işaret edeceğini etkilemektedir. Foucault, haber metinlerinin sadece yazılı bir dokümandan ibaret olmadığını vurgulamıştır. Ona göre yazılan metin, bir söylemin ve bu söylemin güç ve kimlik ilişkilerinin bir parçası olduğunu düşünmektedir. Egemen düşünceler ve ideolojiler, egemenliğini söylemler yoluyla kılarken bastırılmış düşünceler söyleme dönüşmediği zaman bir güç kazanmayacağı gibi yok sayılacaktır (Foucault, 1980).

Geleneksel medya kanalları kendi yapısı ve çıkarları doğrultusunda aynı zamanda iktidar ve diğer güç odakları ile olan ilişkileri nedeni ile haberin bazı boyutlarını öne çıkarırken bazılarını gizlemektedir (Devran, 2010). Bunun asıl sebebi medyanın sahiplik ve finansman yapısıdır. Zira medya içeriğinde ön yargılı söylemlerden kurtulmak bu iki alandaki sorunları çözmekten güçtür. Ne var ki bu durum yeni medya ortamlarında farklı değildir. Yeni medya üzerinden ideolojinin üretimine bakılırsa yeni medya ortamlarında haberin üretimi radyo ve televizyon gibi diğer kitle iletişim araçlarından daha çeşitli durumdadır. Egemen düşünceler haber yolu ile ideolojilerin mesajlarını kendi söylemleri içerisinde barındırmaktadır. Topluma ideolojilerin sıkça yansıtılması ile birlikte bireyler farkında olmadan etkilenmektedir. Aynı zamanda kitle iletişim araçları sürekli ideolojilerin mesajlarını yansıttığından bu durum önem kazanmaktadır (Dursun, 2001).

Nitekim yalan haber üretimi internet öncesi dönemlerde de önemini göstermiştir. Yirminci yüzyılın sonlarında yaşanan teknolojik gelişmeler, bilginin yayılmasını arttırmış ve tüketimini küresel çapta demokratikleştirmiştir. Bilgiye anlık erişimle bilgilerin yayılma süreci hızlanmış ve fikirlerin anında paylaşılmasıyla ve önceden erişilmesi zor bölgelere dahi bilgilerin aktarımı kolaylıkla sağlanabilir hale gelmiştir. Dolayısıyla yalan haberlerin varlığı yeni olmasa da teknolojinin sağladığı hız

ve kolay erişim yalan haberlerin çoğalmasına neden olmuştur. Sorun ise sahte olan ile gerçek olanı ayırt etmek meselesi olmuştur.

Yalan haberin etkisi ve yalan haber üzerine yapılan tartışmalar, 2016'da ABD'de yapılan başkanlık seçimleriyle, İngiltere'nin Avrupa Birliğinden ayrılması anlamını taşıyan Brexit referandumundan sonra yoğun ilgi görmüştür. Bu tartışmalar sırasında yoğun bir şekilde kullanılan “hakikat sonrası” (post-truth) kavramı Oxford Sözlüğü tarafından 2016'da yılın kelimesi olarak seçilmiştir. (Oxford, 2016). Kavramın içindeki “post” eki bir olaydan sonrasına işaret etmekten ziyade önüne geldiği kavramın önemsizleştiğine, gereksiz bir duruma geldiğine işaret etmektedir. Dolayısıyla hakikatin kaybolduğu, önemsizleştiği ve bunun yerine duyguların, kişisel kanaatlerin ön planda olduğu bir dönemden söz edilmektedir (Şimşek ve Yalı, 2019).

Hakikat sonrası kavramını ortaya koyan Keyes'e (2017) göre yalan söylemenin ve bunu belli bir oranda arttırarak yapmanın temelinde yapılan sahtekârlığı cezalandırmak için etrafımızda yeterince yaptırım olmaması hatta yalanın ‘yüce bir amaca ulaşma yolunda’ bir basamak olarak görülmesi yatmaktadır. Bu durum; kimi zaman ekonomik, kimi zaman siyasi, kimi zaman kültürel kimi zaman da kişisel çıkarlarımızla ilgili olabilmektedir. Yalan söylemek için bizi motive edecek çeşitli şeyler olabildiği gibi, kendimiz kandırmak zamanla eğlenceli bir hal bile alabilmektedir.

“Hakikat sonrası bir dönemde yaşamamızla ilgili aslında kastedilen şudur: Hakikatin ne anlama geldiğini, onun hakikat olup olmadığını kabul ettirme gücüne sahip olan etkenler belirleyecektir. Keyes'in “Hakikatin yerini inanılabilirlik almıştır” diye ifade ettiği hakikat sonrası dönem hakkında artık neyin doğru olduğu değil herhangi bir şeye inanılıp inanılmadığı ön planda tutulmaktadır. Dürüstlük; artık doğru olmak ölçütüne uygunluk değil, bireylerin dürüst olmakla ilgili bir inanç oluşturup oluşturmadıklarına bağlıdır. İyi veya doğru olanı belirleyen şey, buna dair ortak bir kabul değil; o şeyin iyi olup olmadığıyla ilgili bir inanç oluşturmamızla ölçülmektedir.”(Keyes, 2017).

Gerçekleri bilme duygusunun kaybolması ve hakikatin de buna göre şekillenmesi, kanaatlerin ve hislerin gerçekleri algılamaya müsaade etmemesi bizi gerçeğin kendisinden uzaklaştırıyor bu da oldukça tehlikeli bir duruma dönüşüyor (Lee, 2019). Gerçeğin önemsizleştiği bu çağda kitleler, çıkan haberlerin yalan olduğunu bildikleri halde kendi çıkarlarına ve düşüncelerine uyduğu zaman o haberi doğruymuş gibi benimseyebiliyorlar (Alpay, 2017). Bazı insanlar da haberin yanlış olduğunu biliyor olsa da sadece paylaşım keyfini yaşamak için olayın doğruluğunu yanlışlığını düşünmeden sosyal medya üzerinden paylaşım yapabilmektedir (Karlova ve Fisher, 2013).

1.4. Yalan Haberin Üretimine Neden Olan Temel Faktörler

1.4.1. Politik ve Ticari Nedenler

Haber, ilk dönemlerde gerçekliğin bir sunumu olarak değerlendirilirken teknolojik, toplumsal, ekonomik ve siyasal değişimlerin etkisiyle haberin hem dilinde hem formatında değişimler yaşanmıştır. Yaşanan bu değişimler haberin işlevini farklı bir yapıya dönüştürmüştür. Jowett ve O'Donnell (2012)

günümüzün sahte haber öfkesini, liberal demokrasilerde propaganda yoluyla halkı ikna etmeye ve etkilemeye yönelik uzun süredir devam eden sistematik, siyasî ve ticari çabaların zemininde görmenin mümkün olduğunu belirtmektedirler. Film, radyo ve dergi gibi kitle iletişim araçlarının hep birlikte söz birliği içinde olması endüstri olarak mevcut sistemin devamlılığına katkıda bulunmakta ayrıca o sistemin egemen ideolojisini savunmakta ve meşrulaştırmaktadır (Horkheimer ve Adorno 2010).

Allcott ve Gentzkow'un (2017) yaptıkları "Social media and fake news in the 2016 election" adlı çalışmada, Amerika Birleşik Devletleri'nde 2016 yılında yapılan başkanlık seçimlerini incelemiştir. Çalışmada yalan haberlerin üretilmesi ve paylaşılmasında iki ana etkenin öne çıktığı belirtilmiş bunlardan ilkinin politik nedenler olduğu öne sürülmüştür. Pek çok düşünür, yalan haber kültürünün yayılmasında siyasetin bu konuyla yakından bağlantılı olduğunu düşünmektedir. Dahlgren (2018); kamusal alanda özellikle medya aracılığıyla siyasi tartışma ve katılımı destekleyecek toplumsal bilginin, üretim koşullarındaki dönüşümün demokrasiyi epistemik bir krizle yüz yüze getirdiğini savunmaktadır. Farkas ve Schou (2018) ise yalan haberin günümüzde politik mücadelede öne çıkan bir alan halini aldığını, itibarsızlaştırma ve gayrimeşru kılma gibi yöntemlerle rakipleri bertaraf etmenin bir yolu olarak görüldüğünü ifade etmektedir. "Sahte Haberlerle Mücadele" adlı konferansta Lazer, Baum ve arkadaşları (2017) tarih boyunca propaganda, misinformasyon ve dezenformasyonun kamuoyunu etkilemek için kullanıldığını ve bu mücadelenin hep var olduğu düşüncesinin tekrar altını çizmiştir. Ancak günümüzde politikacıların artık doğruyu söyleyip söylemediklerinin umursanmadığının dolayısıyla ilgilenilmesi gerekenin yalan haberler veya politikacıların yalanları değil siyasi aktörlerin gerçeği yansıtmak için çaba bile göstermemeleri olduğu vurgulanmaktadır (Pomerantsev, 2014).

Literatürde "yapay taban oluşturma" etkinliği olarak tanımlanan propaganda politikası, bir kişiyi veya bir ürünün kampanyasını desteklemek için kamuoyunda sahte bir izlenim yaratma girişimidir. Bu propagandalar yapılırken yeni medyanın teknolojisiyle ortaya çıkan bot programlarından yararlanılmaktadır. Botlar, İngilizce robot kelimesinin kısaltılmış hali olup internet ve bilişim ortamlarında sık kullanılan bir terimdir (Ünver ve ark., 2011). Kullanıcıların kişisel bilgisayarlarına sızarak özel bilgilerini (dosyalar, şifreler vb.) ele geçirmek için oluşturulan yazılım parçalarıdır. Bot teknolojsi sosyal ağlarda belli bir eğilimi güçlendirmek, belirli hesapları öne çıkarmak gibi amaçlar için kullanılmaktadır. Tüm sosyal medya platformlarında bot hesaplar vardır ama bunların varlığı ve etkisi Twitter'da ² daha çok belirgindir. Twitter üzerinde yapılan bir araştırma sonucunda link içeren tweetlerin üçte ikisinin bot hesaplar tarafından gönderildiği tespit edilmiştir (Wojcik ve ark., 2018). Shao ve arkadaşları (2017), yaptıkları çalışmada 2016 yılında ABD başkanlık seçimleri sırasında Twitter'da 14 milyon mesajı incelemiş ve yalan haberlerin yayılmasında sosyal botların önemli bir rol oynadığı sonucuna varmışlardır.

² Elon Musk, Twitter'ı satın aldıktan sonra şirketin ismini "X" olarak değiştirmiş, bu adımın, şirketin daha geniş bir vizyonla, dijital alanın farklı yönlerine odaklanma isteğiyle alakalı olduğu belirtilmiştir.

Yalan haberlerin üretilmesi ve paylaşılmasındaki ikinci ana motivasyon ise ekonomidir. Bir web sitesinde ya da toplumsal medya hesabında ticari gelir elde etmek isteyen şahıs ya da kurumlar; asılsız ve sahte haberler, paylaşımlar ve muhtelif içerikler üreterek kullanıcıların üretilen linklere tıklamasını ve abone olması sağlayarak ekonomik kazanç elde edebilirler. Bir web sitesi ne kadar fazla tıklama alırsa bir toplumsal medya platformu ne kadar takipçi, abone ve beğeni alırsa fazla reklam geliri elde etme imkanına sahip olabilir (Tandoc ve ark., 2018). Bu çerçevede yeni medya haberciliğinde önemli bir etik sorun olarak öne çıkan “clickbait” kavramı, “Çöp Haber” (Işık ve Koz, 2009), “Kapan Manşetler” (Dönmez, 2010), “Tık Odaklı Habercilik” (Özyal, 2016) şeklinde nitelenen internet ve sosyal medya ortamlarında paylaşılan manipülatif ve aldatıcı haber başlıkları olarak tanımlanmıştır. Bu tür haberler, internet kullanıcıların dikkatini çekerek linke tıklamasını sağlayıp ticari kazanç elde etmek için kullanılmaktadır (Yurtoğlu, 2018). Okuyucunun bilmediğini düşündüğü haber içeriklerinde merak duygusuna hitap ederek aslında okuyucunun bildiği şeyleri de sunan içeriklerdir (Kalveks, 2007). Bu durum haberin bir meta haline dönüşmesine ve haberin gösterişli bir ürün olmasına neden olmaktadır (Kalender, 2019).

Hakikat sonrası kavramı en çok siyasi olaylarla birlikte ön plana çıksa da artık siyaseti de aşmıştır. Karlova ve Fisher (2013), kullanıcıların yalan habere inanmayabileceği durumların da olduğunu ancak bu durumlarda dahi yalan haberlerin bir nevi paylaşma keyfi hissi ile sosyal ağlardan yeniden dolaşıma sokulduğunu kaydetmektedir. Aynı zamanda Hempbel’in (2017) de değindiği gibi taraflı haberlere duyulan ilgi artmakta ve kullanıcılar görüşlerine uygun içeriği takip etmekte dolayısıyla haber içeriğine yönelik duyulan şüphe yok olmaktadır.

1.4.2. Psikolojik Nedenler

Yalan haberin yayınlanmasında bir başka önemli husus ise psikolojik durumlardır. İnsanlar her gün geleneksel ve yeni medya üzerinden sürekli olarak bilgi bombardımanına maruz kalıyor. “Nature Human Behaviour” başlıklı araştırmaya göre insanlar aşırı biçimde yeni bilgiye maruz kaldığında iyiyi kötünden ayırt etme noktasında başa çıkma mekanizmalarını daha az kullanabildiklerini belirtmektedirler. Yanlış bilginin tekrarlanması ve insanların devamlı bir şekilde yanlış bilgiye maruz kalması onları bir yanlışlığın doğruluğuna inanmaları noktasında etkilemektedir (Polage, 2012). Bu nedenle insanlar, yeni medya üzerinde karşılaştıkları bilgileri rasyonel, tarafsız ve nesnel bir şekilde değerlendiremez duruma gelebilmektedir (Lau ve Redlawsk, 2001).

İnsanların, dünyadaki son haberleri ve bilgileri almak için sosyal medya platformlarında daha fazla vakit geçirmesiyle yalan haberlerin yayılmasındaki hız göz ardı edilemez bir boyut almıştır. Gu ve arkadaşları (2017) yalan haberi siber propaganda ile ilişkilendirdiği çalışmalarında sahte haberlerin yayımlanması konusunu ateşin yanmasına benzetmiştir. Çalışmaya göre sosyal medya üzerinden sahte haber yayabilmek için sosyal ağ (social network), servis sağlayıcılar (tools and service), kullanıcı motivasyonu (motivation) olmak üzere üç temel unsur gerekmektedir. Bunun yanı sıra Rosnow ve

arkadaşları (1986), bir söylentinin bir kişi tarafından paylaşılması olasılığı o kişinin söylentiye olan inanç derecesiyle doğrudan ilişkili olduğunu belirtir. Onlara göre insanlar sezgisel olarak aşına oldukları şeylere güvenmeye meyillidir ve normalde kendi doğrularına aykırı olduğunu bilseler de sürekli bir şekilde karşılarına çıkan yanlış bilgilere aşinalıkları artacak ve buna bağlı olarak o yanlış bilgilere kolaylıkla inanacaklardır.

Başka önemli bir husus ise doğrulama yanlılığı (confirmation bias) konusudur. Bacon'a (2017) göre insan, bir fikri benimsediği zaman o fikri desteklemek için her şeyi yapar. Aynı zamanda kendince aksi görüşlerle karşılaştığı zaman onları reddeder ve küçümser. Ne var ki bu benimsenmiş fikirler zamanla büyüyüp kutsallaşarak tehlikeli bir hal alır. İnsanın kendi düşünce ve inancıyla çelişmeyecek ve kendini doğrulayacak bilgileri araması bu eğilimi doğrulama yanlılığı olarak anlandırılmaktadır. Bazı sosyal medya kullanıcıları, kendi düşünce ve fikirlerini desteklemeyen haberlerle karşılaştıklarında o haberleri görmezden gelirler ve mevcut inancıyla çelişmeyen yalan haberlerin doğru olmadığı gerçeği ortaya çıktığı zaman onu reddeder (Uluk, 2021). Ayrıca bu durum birbiriyle uymayan inanç ve fikirlere sahip insanlar arasındaki kin ve nefret duygusunun oluşumu ve sürdürülmesi konusunda önemli bir rol oynamaktadır (Nickerson, 1998).

Şekil 03. Yalan Haber Üçgeni. (Yalan Haber ve Siber Propaganda: Sosyal Medyanın Kullanımı ve Kötüye Kullanımı, 2017).

Öte yandan duygular, bilgilerin paylaşımını ve yayılmasını da etkilemektedir. Öfke ve kaygı gibi duyguların, insanların yanlış bilgiye inanıp inanmamaları konusunda farklı etkileri olabileceği görülmüştür. Weeks (2015), öfkenin yanlış bilgi karşısında insanları partizan bir şekilde hareket etmeye teşvik ettiğini ve taraflılığı güçlendiren inançlara yol açtığını belirtmiştir. Bu durumun aktörlerinden birisi de trollerdir. “Trol” terim olarak bilgisayar aracılı iletişim süreçlerinde bilinçli olarak karşıt veya saldırgan olma durumu anlamına gelmektedir (Hardaker, 2013). Trolleme (trolling) ise Merriam-webster sözlüğüne göre “birine zarar vermek niyetiyle eleştirmek veya duygusal olarak tepki vermeye teşvik etmeyi amaçlayan kışkırtıcı davranış” olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda yalan haberlerin başkalarına zarar vermek amacıyla yayılmasında “trol” olgusu önemli bir etken olarak görülebilir.

Hindman ve Barash (2018) trol hesapları “genellikle kışkırtmayı veya dezenformasyonu yaymayı amaçlayan insan tarafından yönetilen hesaplar” olarak belirtmektedirler.

Öte yandan olumsuz haberlerin genel olarak olumlu haberlerden daha çok yaygın ve etkili olduğu belirtilmektedir. Araştırmalar, olumsuz duyguları uyandıran haberlerin daha fazla ilgi çektiğini ve etkili olduğunu, olumlu haberlere göre de onaylanmasının daha kolay hale geldiğini göstermektedir (Baumeister ve ark., 2001). Olumsuz haberler gibi söylentiler de toplum içinde doğru olup olmamasına bakılmaksızın daha hızlı yayılabilmektedir. İnsanlar kendi bilgilerinin az olduğu konularda başkalarının sözlerine, görüşlerine ve kendi gerçeklerine geçerli bir kanıt olarak sunduklarına güvenmeye meyillidirler (Price ve ark., 2006). Ayrıca paylaşım yapılan grup ortak bir paydada buluşan kitle olması da inandırıcılıkta kolaylaştırıcı bir unsur olarak kabul edilir (Alpay, 2017). Kısacası bir bilgiye veya fikre başkalarının da inandığı görüldüğünde kişilerin bu tür anlatılara inanma eğiliminin artmasına neden olmakta ve belirli bir gruba dahil olma ya da o grup içerisinde varlığını devam ettirme gibi güdüler yanlış bilgilere inanmayı daha kolay ve daha yaygın bir hale getirebilmektedir.

1.4.3.Yalan Haberlerin Yayılmasında Önemli Olan Etmenler

1.4.3.1.Algoritmalar ve Filtre Balonları

Dijk (2006), yeni medya ile birlikte hızlanan bilgi üretimi ve dağıtımı sonucunda bilgi miktarında önemli bir artış yaşandığını belirtmektedir. Bilgi dolaşımını düzenleyen arama motorları veya içeriği düzenleyen algoritmalar gibi bazı araçlar da bu yoğunlukla başa çıkabilmek için iletişim süreçlerine dahil edilmektedir. Türk Dil Kurumu 'na göre algoritma terimi “Orta Çağ'da ondalık sayı sistemine göre, son zamanlarda ise iyi tanımlanmış kuralların ve işlemlerin adım adım uygulanmasıyla bir sorunun giderilmesi veya sonuca en hızlı biçimde ulaşılması işlemi, Harezmi yolu” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlüğü, 2022). Başka bir deyişle algoritma “talimatlar kümesi” (Karakoç, 2021) anlamını taşımaktadır.

Temelinde sosyal medya kullanıcılarından aldıkları veriler ışığında kullanıcıların sosyal medya mecralarında daha çok vakit geçirmelerini ve daha fazla etkileşimde bulunmasını amaçlayan, kâr elde etmek amacı taşıyan ekonomik ve politik yapılara sahip olan bu algoritma sistemleri (Joseph, 2018), kullanıcıların sürekli ona maruz kalmaları halinde, onların karar alma becerilerinin zayıflamasına ya da diğer birçok verimli kaynaktan mahrum kalmalarına neden olabilir (Dijk, 2006). Söz konusu bu algoritmik sistem, sosyal medya kullanıcılarına takip edebilecekleri başka hesaplar önerebilmekte ve bu hesaplar sahte olabilmektedir. Böylelikle kullanıcıların yanlış bilgiye erişimleri kolaylaşabilmektedir (Andı, 2021). Algoritmalar sadece tarafsız teknik araçlar değil aksine çok katmanlı sosyal, kültürel ve politik etkileşimler içinde var olan ve önemli yaptırımlara sahip araçlardır. Algoritmaların toplumsal gücü yalnızca etkileri ile sınırlı değildir. Algoritmalar ile ilgili algılar da algoritmaların toplumsal gücünü anlamakta kilit bir rol oynar (Beer, 2017).

Yeni medya kullanıcıları, filtreleme sistemleri sayesinde içeriklerin ilgilerini çekip çekmediğini kolaylıkla ayırt edebilirler. Aslında bu filtreleme sistemi ilk bakışta çok verimli bir uygulama gibi görünebilir ancak sonuçları her zaman olumlu olmamıştır. Kullanıcılar oluşturdukları filtreler nedeniyle ön yargılarını aşmalarına yardımcı olacak bilgilerle çoğu zaman karşılaşmamakta, bir süre sonra sadece kendi fikir ve inançlarıyla uyumlu haberlere erişir hale gelmektedir. İnsanlar, yalnızca kendilerine benzer görüşlerin içeri girebileceği partizan gruplara ve filtre balonlarına hapsolmuş durumdadır. Bu yüzden de ortak gerçeklik duyguları, sosyal ve dini hatlar arasında iletişim kurma yetenekleri gibi vasıfların kaybedilme riski ortaya çıkabilmektedir. Aynı zamanda milliyetçilik, toplumsal değişim korkusu ve farklı olana duyulan nefret yeniden yükselmektedir (Kakutani, 2019).

Kişiselleştirilmiş arama motorlarının ve haber akışlarının olumsuz etkilerini tanımlayan ilk terimlerden biri filtre balonlarıdır. Entelektüel izolasyon durumunu temsil eden filtre balonları (Mohseni ve Ragan, 2018, s. 4), ilk kez Pariser tarafından kavramsallaştırılmıştır. Pariser (2011), "filtre balonu" terimini çevrim içi kişiselleştirmelerinin kullanıcıları çeşitli görünümlerden veya içerikten kendilerini izole etmeye nasıl yönlendirdiğini açıklamak için kullandı. Bu terim aynı zamanda Facebook ve Twitter gibi sosyal medyadaki kullanıcıların kendi siyasi eğilimleriyle uyumlu bireylerle etkileşime girmesini ifade eder (Hess, 2017). Pariser, filtre balonlarının temelinde aşırı kişiselleştirilmiş içeriğin olası zararlarını vurgulamaktadır. Ona göre filtre balonlarının üç özelliği vardır: "1. Belirlenen bir balonda bir kişi bulunur o da sizsinizdir; 2. Bu balonun ne olduğunu göremezsiniz; 3. Bu balona girmek sizin seçeneğiniz değildir" (2011, s. 7).

Araştırmacılar, kendi filtre baloncukları içerisinde yaşayan kullanıcıların farklı fikirlere kapalı olarak yaşadığını ve bu yaşam tarzından da oluşabilecek yanlış fikirlerden endişe etmektedir. Ancak kullanıcılar, kendileri için oluşturulmuş olan filtre balonlarının farkında olmayabilir ve bu yüzden de filtre balonlarının dışarısında neler olup bittiğini kaçırabilir (Resnick ve ark., 2013).

1.4.3.2. Yankı Odası ve Kutuplaşma

Kişiselleştirilmiş haber akışıyla ilgili bir diğer eleştiri yankı odası (echo chamber) etkisidir. Bazı araştırmacılar yaptıkları araştırmalarla bireyselleşmenin yaygınlaşmasıyla beraber olumsuz birtakım durumların ortaya çıkabileceğini ortaya koymuşlardır (Mohseni ve Ragan, 2018). Kullanıcıya göre yapılan filtreler aracılığıyla kullanıcı kendi ön yargılarını aşabilecek içeriklerle karşılaşmamakta, sadece kendi düşünce ve inançlarına hitap eden haberlerle karşılaşmaktadır. Neticede kullanıcılar böyle bir ortamda doğru bilgiye ulaşma imkânı bulamazken internet ağları da birer yankı odasına dönüşmektedir.

Bu bağlamda yankı odası, kapalı bir grup içindeki homojen fikirlerin iletişim yoluyla pekiştirilmesi manasına gelmektedir (Quattrociocchi ve ark. 2016). Başka bir tanımla yankı odası; belirli bilgilerin, kanaatlerin, fikirlerin ya da inançların dijital medya platformlarında belli aralıklarla düzenli bir şekilde kullanıcıların karşısına çıkma durumunu anlatan metaforik bir kavramdır. Jamieson ve Cappella (2010) yankı odasının yaptığı etkileri; yankının kelimesi kelimesine aktarılıyor olması, çeşitli

kanallardan üretilen içeriklerin bir diğerini meşrulaştırması, bu ortamda dolaşıma sokulan konuların belli kalıplarla çerçevelenmesi ve gündemin belli bir bağlam çevresinde şekillenmesi olarak açıklamaktadırlar.

Yankı odasıyla bireyler yalnızca kendi fikirlerine yakın görüşlerle etkileşimde bulunabilmektedir (Liao ve Fu, 2014). Bunun neticesinde kullanıcılar, mevcut düşüncelerini güçlendirip başka fikirlere inanma yetisini yitirirken yalan içerikleri ise kolaylıkla kabul edebilmektedir (Zajonc, 2001). Yankı odası etkisi, bir taraftan bireylerin kendi dünya görüşünü güçlendirirken diğer taraftan da sahip oldukları bu görüşlerini evrensel ve daha doğru olarak kabul etmek gibi bir yanılsıza kapılmalarına neden olmaktadır (Narin, 2018). İlk zamanlarda verimli bir şeymiş gibi görünen seçici maruz kalma, bir süre sonra “grup kutuplaşmasına” sebep olmuştur (Sunstein, 2004). Nitekim yanlış bilgilerin aynı düşünce yapısına sahip olan kitleler arasında daha kolay yayıldığı bilinen bir gerçektir. (Grinberg, 2019; Törnberg, 2018). Ayrıca bu filtreleme sistemleriyle özellikle seçim, göç ve savaş gibi kritik dönemlerde sosyal medya platformlarında duygusal nitelikteki içerikler artar ve bu duygusallık da yalan yanlış bilgilerin yayılmasına zemin hazırlar. (Bakir ve McStay, 2018).

Yeni medya platformlarında yanlış bilgilendirme noktasında büyük miktarlarda kaynağın olması ve buna bağlı olarak yankı odalarının yaratılması özellikle güçlü etkilere sahiptir ve oldukça tehlikelidir (Lazer ve ark. 2017). Sosyal medya platformlarındaki bilgilerin güvenilirliğini değerlendirmek, bu bilgilerle birlikte güvenilir bilgi kaynaklarının çoğalması nedeniyle gittikçe zorlaşmaktadır. İnsanların kendileriyle aynı düşünceye sahip olan bireylere yönelme eğilimi, kutuplaşmayı arttıran yankı odalarının ve filtre balonlarının oluşturulmasına zemin hazırlar. Bu durum da sosyal medyada yer alan yanlış bilgi ve yalan haberlerin yayılmasının önemli ölçüde etkiler.

1.5.Yalan Haber Çeşitleri

Wardle (2017), yalan haberleri hakikat sonrası kavramının bir parçası olarak görse de bu kavramın yalan haberi tanımlamakta tek başına yeterince kapsayıcı olmadığını belirtmektedir. Ona göre sahte haber; hiciv, parodi, masabaşı üretim, manipülasyon, reklam ve propagandanın iç içe geçmesinin bir uzantısıdır. Teknoloji de post-truth ekosisteminde içeriklerin hızla daha fazla okunarak yayılmasına olanak sağlamaktadır. Burada misenformasyon ve dezenformasyon terimlerinin arasındaki farklılığa değiniyor. Ona göre mevcut Mevcut enformasyon ekosistemini anlamak için paylaşılan farklı içerik türlerini, bu içeriği yaratanların motivasyonlarını ve bu içeriğin yayılma biçimlerini birbirinden ayırarak anlamak gerektiğini belirtiyor. Wardle, insanların bilmeden paylaştığı sahte haberlerden çok sistematik dezenformasyon kampanyalarının daha endişe verici olduğunu düşünmektedir.

Wardle ve Derakhshan’a (2017) göre “yalan haber”, tek bir kavram olarak oluşan bilgi kirliliğini açıklamak için yeterli olmamakta, üç farklı kategorizasyon ile bu olgunun temel olarak anlaşılması sağlanabilmektedir. Bu farklılar hem yalan haber ve yanlış bilginin tanımı hem de bu tür içeriklerin paylaşım biçimleri ile etkilerine odaklanılarak şu şekilde ifade edilmiştir:

- **Mis-information** (Eksik Haber): Yanlış bilgi + Hata (İyi niyet)
- **Dis-information** (Yanlış Haber): Yanlış Bilgi + Zarar Verme Amacı (Kötü Niyet)
- **Mal-information** (Kötücül Haber): Doğru Bilgi + Zarar Verme Amacı (Kötü Niyet).

Şekil 1.4. Bilgi Bozukluğu Türleri (Wardle ve Derakhshan, 2017).

Yukarıdaki kategoriler üzerinden içeriğin doğruluğu ve yazarın veya yayıncıların niyetine göre daha da derin araştırma yapmak mümkündür. Örneğin, Tandoc ve arkadaşları 2018 yılında yaptıkları literatür taramasında aldatma niyeti taşıyan sahte haberlerin oranının en yüksek, doğruluk oranının ise en düşük tür olduğunu belirtmişlerdir. Yazarların vardığı sonuçlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 1.1. Sahte Haber Tipolojisi. (Tandoc ve arkadaşları, 2018).

Doğruluk oranı	Yüksek	Yazarın aldatma niyeti Düşük
Yüksek	Reklam Propaganda Manipülasyon	Hiciv haber
Düşük	Fabrikasyon/ sahte haber	Parodi haber

Wardle (2017), yalan haber içeriklerini 7 haber türü şeklinde toplamaktadır. Kategoriler aşağıda sıralanmaktadır:

- **Hiciv/Parodi Haberler:** Bu tür haberler bilginin mizahi bir biçimde yorumlanması ile yapılmaktadır. Amaç zarar vermek değil, haberin izleyici tarafından bilinen bir konuya gönderme yapmaktır.
- **Yanıltıcı İçeriklere Sahip Haberler:** Esasında doğru olan bilginin çarpıtılarak yanlış bilgi şeklinde sunan haberlerdir. Gerçeği yansıtmayan veya sınırlı bir gerçeği yansıtan başlıkları kullanarak okuyucunun ilgisini çekmeyi amaçlayan haberlerdir. Bu tür yalan haberler,

başlıklarındaki iddiaların detaylarında gerçeklikten oldukça uzaklaşabilirler. Yanıltıcı başlıklar, haberlerin etkileyciliğini artırmak ve okuyucuların dikkatini çekmek için yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

- **Taklit (imposter) İçerikli Haberler:** Bilinen kurumların ismine ve kurumsal kimliğine benzer yeni sayfa ve web siteleri açarak buralarda yalan haber paylaşmak anlamına gelmektedir.
- **Uydurma (fabrikasyon) Haberler:** Oluşturulan içerikler gerçek bilgiye dayanmamakta, bilerek ve istereyrek zarar verme amaçlı olarak üretilmektedir.
- **Yanlış Bağlantı ile Yapılan Haberler:** Başka bir olaya ait bir fotoğraf, video ya da metnin verilen habere aitmiş gibi göstererek haber oluşturulmasıdır.
- **Yanlış Bağlam ile Yapılan Haberler:** Bu tür içerikler gerçek bir olaya dayalı içeriğin farklı bir bağlamda sunulmaktadır. Yeni anlamın farklı bir olay örgüsünde habere dönüşmesidir.
- **Manipüle Edilmiş İçerik ile Yapılan Haberler:** Gerçek olan bir haberin belirli çıkarlar doğrultusunda kasıtlı olarak içeriği değiştirilerek haber yapılmasıdır. Bu tür haberlerde gerçeklerin yanı sıra yanıltıcı veriler, yanlış tanımlamalar, çarpıtılmış istatistikler ve manipüle edilmiş görseller kullanılabilir. Manipülatif haberler, bir kişi ya da grubun özel bir hedefi için üretilebilir veya daha geniş bir sosyal ya da siyasi amacı olan bir ajandanın parçası olabilir (Güngör, 2019).

Şekil 0.5. Yanlış ve Eksik Bilgiendirmenin 7 Şekli. (Wardle, 2017).

Wardle'ın ele aldığı 7 yalan haber çeşitlerine ek olarak, çıkar çatışması olan haberleri de eklemek mümkündür. Bu tür yalan haber, gazetecilerin, yayın organlarının veya haber kaynaklarının, kendi çıkarlarını veya sponsorlarının çıkarlarını korumak için gerçek dışı veya yanıltıcı haberler ürettiği veya yayınladığı bir türdür. Bu tür yalan haberler, belirli bir şirketin, ürünün veya hükümet politikasının

tanıtımını yapmak, seçim sonuçlarını etkilemek veya belirli bir grup veya birey hakkında yanlış bir algı yaratmak gibi belirli bir amaca hizmet etmek için kullanılabilir (Suklan ve ark., 2022). Örneğin, bir şirketin ürününün olumsuz yönlerini gizlemek veya göz ardı etmek için olumlu bir haber yazılabilir. Bir siyasi partinin veya adayın olumsuz görüşleri basına yansıtılamayabilir veya olumlu yönleri abartılabilir. Bu tür haberlerin amacı, kamuoyunu yanıltarak belirli bir sonuç elde etmektir (Burnap ve ark., 2015).

Çıkar çatışması olan haberler, özellikle ekonomik veya siyasi gücü olan kişi veya kurumların kontrolünde olan medya kuruluşlarında yaygın olarak görülür. Bu nedenle, doğru ve tarafsız haber sağlamak için gazetecilerin ve medya kuruluşlarının çıkar çatışmalarını yönetmek için etik kurallar ve standartlar uygulaması önemlidir (Akdağ, 2020). Bu yalan haber türüne ilişkin daha fazla bilgi için, gazetecilik, medya etiği ve medya yönetimi gibi konulara odaklanan akademik kaynaklar kullanılabilir. Aşağıdaki kaynaklar, çıkar çatışması olan haberlerin nasıl üretildiği, yayımlandığı ve algılandığı konularında farklı perspektifler sunmaktadır (Del Vicario ve ark., 2016).

Temel olarak yeni medya ortamında sunulan haberlerde karşılaşılan problemler en çok güvenilirlik ve doğrulukla ilgili olsa da pek çok sorun bulunmaktadır (Yurtoğlu, 2018). Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür;

- **Tık Tuzağı (Clickbait):** İnternet ve sosyal medya ortamlarında paylaşılan manipülatif ve aldatıcı haber başlıkları olarak tanımlanabilir. Amaç internet kullanıcılarının dikkatini çekerek linke tıklamasını sağlamaktır. Genelde haber unsurlarından 5N 1K'nin birini veya birkaçını gizleyerek tık tuzağı kullanılmaktadır.
- **Bildirim Gazeteciliği (Glancejournalism):** Akıllı telefonlarda bulunan gazetecilik uygulamalarında üzerine paylaşılan kısa haber başlıklarıdır. Buradaki amaç da tık tuzağında olduğu gibi tıklama trafiği yapmaktır.
- **Yapısal Sorunlardan Kaynaklanan Yasal Problemler:** Yeni medya, yapısı gereği sürekli kendini yenilemektedir. Söz konusu bu yenilikler bazı problemlere neden olmaktadır. Buna 2008 yılında Türkiye Cumhuriyeti kurucusu Atatürk'e hakaret içeren bir video nedeniyle Youtube'un erişime kapanması örnek olarak gösterilebilir.
- **Editoryal Problemler:** Yeni medya platformlarında paylaşılan içeriklerin yetkin birileri tarafından yapılmaması hem içerik hem editoryal olarak sorunlar doğurmaktadır. Bazıları konunun uzmanı olmadığı konularda paylaşım yaparak ciddi sorunlara neden olabilmektedir.
- **Teyit Konusunda Sıkıntılı İçerikler:** Gazetecilikte haber yazma ve toplama kurallarına uyulmayan, teyit edilmeden sadece etkileşimi ve tıklama sayısını artırmak için üretilen haber ve içeriklerdir.

- **Sponsorlu İçerik ve Reklam Problemi:** Geleneksel medya kanalları, karlarını arttırmak için reklamlara ihtiyaç duymaktadır. Bu durum yeni medya platformları için de geçerlidir. Kullanıcı sosyal medyada dolaşırken birden karışısına bir reklam videosu veya fotoğraf çıkabilmektedir.
- **Telifsiz Kullanım ve Kopyala-Yapıştır Kullanımı:** Yeni medya ortamlarında bilginin kontrolsüz dolaşması sonucu telifli bir içeriğin başkası tarafından izinsiz paylaşılabilir.
- **Sıradan Kullanıcıların da Haber Üretim Sürecine Katılması:** Yeni medya ortamlarında kullanıcılar içerik üretimine dahil olabilmektedir. Bu özellik sayesinde üretilen içeriklerin doğruluğu ve tarafsızlığı şüphe uyandırmaktadır. Zira haber yazma ilkelerini bilmeyen kullanıcılar, gazeteciliğe ve haber üretim süreçlerine zarar vermektedir.
- **Nefret Söylemi ve Küfürlü İçeriklerin Paylaşımı:** Yeni medyanın getirdiği sınırsız ifade özgürlüğü ve medyanın kullanıcı çeşitliliği, farklı düşünce ve kimliğe sahip insanları birbirleriyle karşılaştırarak birbirlerine nefret dolu söylemler kullanmasına ve birbirlerini ötekileştirmelerine olanak sağlar bu da toplumu içinden çıkılmaz sorunlara iter.
- **Algoritmalarla Göre Yönlendirme:** Yeni medya ortamlarında daha önce kullanıcılardan aldığı bilgilere göre hangi içeriğin sunulacağını belirleyen algoritmalar vardır. Kullanıcının aldığı bilgilere bu denli müdahale edilmesi ciddi bir etik sorunu karşımıza çıkmaktadır.

1.6. Yalan Haberle ve Yanlış Bilgiyle Mücadelede Doğrulama Platformlarının Rolü

Yeni medya teknolojileri aracılığıyla hızlı bir şekilde yaygınlaşan ve kitlesel hâle gelen yalan haber ve yanlış bilgi karşısında kullanıcıların haberin doğruluğunu tasdik etmek ve doğru ve güvenilir bilgiye ulaşmaları konusu önem kazanmaktadır. Geleneksel medyada haberin doğruluğu, haberi hazırlayan medya profesyonellerin sorumluluğu iken yeni medya ortamlarında bu sorumluluk kullanıcılara yüklenmektedir.

Greenslade (2016), yeni medyanın kullanıcıya etkileşim, hipermetinsellik, düşük maliyet ve erişim kolaylığı gibi avantajlar sunduğunu ancak bununla birlikte hızla ve kontrolsüzce dolaşıma giren ve yaygınlaşan yalan haberler ve bu haberlerin doğruluğunun teyit etme güçlüğüne ortaya çıktığını belirtmektedir. Yeni medyaya olan güvenin azaldığı bilgi ortamında haber tüketicileri için karşısına bu güvensizliği dengede tutmak adına yeni araçlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu araçların başında doğrulama platformları gelmektedir (Çavuş, 2018). Bu platformlar, şüphe uyandıran haberlerin doğru olup olmadığı konusunda farklı iş akışları kullanarak gerçeği bulmaya ve kamuoyunu bilgilendirmeye çalışmaktadır (Kocabay, 2019).

1.6.1. Doğrulama Platformlarının Doğuşu ve Gelişimi

Doğruluk kontrolü, toplumu etkileyen sosyal ve politik aktörlerin, medyadaki ve özellikle çevrim içi içerikler üzerindeki ifadelerinde yer alan iddialarının doğruluğunu veya yanlışlığını kanıtlamaya yönelik olan faaliyetler bütünüdür (Uluk, 2021). Türk Dil Kurumu'na (TDK) göre

doğrulamak fiil olarak “Bir şeyin doğru olduğunu ortaya koymak, desteklemek, gerçeklemek, teyit etmek, tasdik etmek” olarak tanımlanmaktadır. Posetti ve Bontcheva (2020) için doğrulama kontrolü, gazeteciler ve bağımsız teyitçiler tarafından yapılan bir ifadenin veya bilginin doğruluğunu teyit etmek için kullanılan bir editoryal tekniktir. Ancak doğrulama ve gerçek kontrolü arasında yapılması gereken ayrımlar vardır (Silverman, 2014). Doğrulama (verification); gazeteciliğin kalbinde yer alan ve diğer meslekler tarafından giderek daha fazla uygulanan bir disiplindir. Gerçek kontrolü (fact-checking) ise doğrulamanın daha spesifik bir uygulamasıdır. Bu açıdan doğrulama, gerçeklerin kontrol edilmesini sağlayan temel bir uygulamadır (Posetti ve Bontcheva, 2020).

Söz konusu doğrulamanın tarihine bakıldığında gazeteciliğin tarihine kadar dayandırmak mümkündür. Bilhassa 1890 yılından sonra araştırmacı gazeteciliğin daha fazla aktif olduğu ve yeni gazetecilik kavramlarının çıktığı dönemlerde doğrulama ve teyit etme, gazeteciliğin temel ilkelerinden biri olmuştur (Güngör, 2021). Ana akım medya kuruluşları dışında ilk bağımsız doğrulama platformu Snopes.com platformudur. 1994 yılında David Mikkelsen tarafından kurulan bu platform, yalnızca haber odaklı değil aynı zamanda şehir efsaneleri ve aldatmacaları da doğruluk kontrolü kapsamında değerlendirmektedir. Ardından 2001 yılında Spinsanity doğrulama platformu kurulmuştur fakat kurucuların ayrılmasından dolayı 2005 yılında platforma son verilmiştir. 2003 yılında siyasi söylemleri doğrulayan Factchecking.org platformu kurulmuştur (Karadağ ve Ayten, 2020). Akabinde 2007 yılında Tampa Bay Times gazetesinin kurduğu ve 2009 yılında Pulitzer Ödülü kazanan Politifact platformu gelmektedir. Daha sonra Washington Post gazetesi kendi doğruluk platformunu başlatmış ve 2011 yılında gazetede kalıcı olarak varlığına devam etmiştir (Graves, 2013).

Berkeley Library, kütüphane hizmetleri kapsamında doğrulama platformlarına ilişkin rehberler sunan bir kılavuza yer vermektedir. Bu platformlar, güvenilir bilgiye erişim konusunda destek sağlayabilecek çeşitli araçlar, web siteleri ve yöntemler hakkında bilgi vermektedir. Bahsi geçen platformlar ve tanımlamaları aşağıda tabloda yer almaktadır.

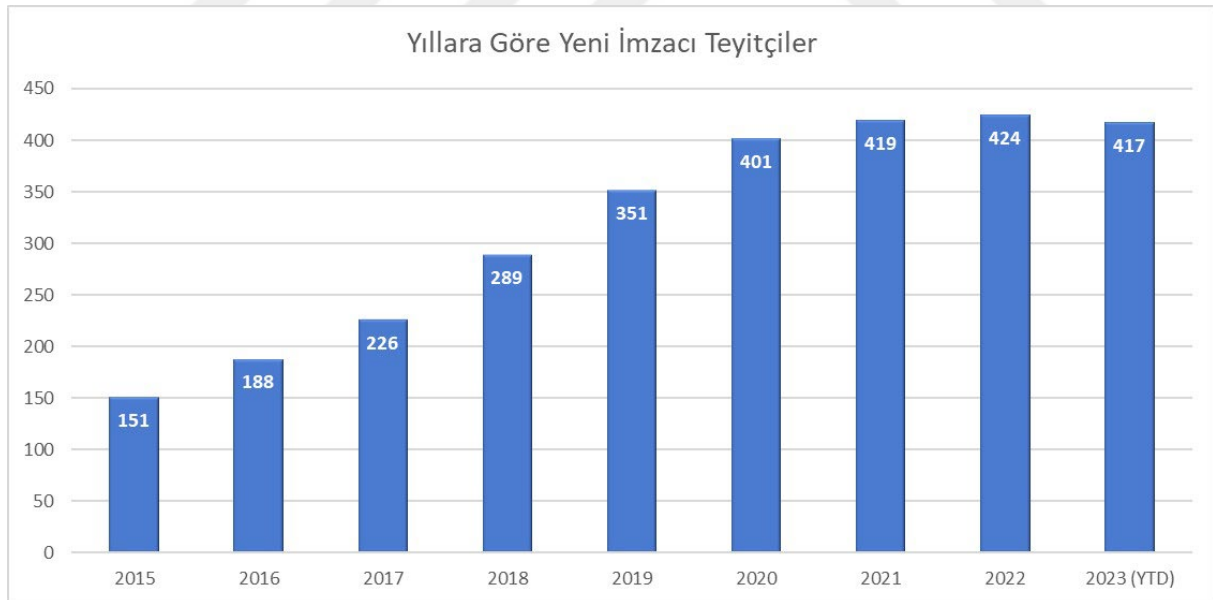
Tablo 1.2. Dünyada Önde Gelen Doğrulama Platformları. (Berkeley Library, 2023).

Platform	Açıklama
Politifact	ABD siyasetinde iddiaların doğruluğunu değerlendiren ve Pulitzer Ödülü kazanan Tampa Bay Times'tan editörler ve muhabirler tarafından yürütülen bir platform.
FactCheck.org	ABD siyasetindeki doğruluk seviyesini izleyen, Pennsylvania Üniversitesi Annenberg Kamu Politikaları Merkezi'nin projelerinden biri.
OpenSecrets.org	Siyasi bağımsız, kâr amacı gütmeyen ve tarafsız Center for Responsive Politics tarafından yürütülen, siyasi para akışını izleyen araştırma grubu.

Fact Check (Washington Post)	Washington Post'un ulusal, uluslararası veya yerel konularda siyasi figürlerin ifadelerini doğrulamayı amaçlayan web sitesi ve köşe yazısı.
Snopes	Efsaneler, folklor, mitler, söylentiler ve yanlış bilgilendirmeler hakkında kesin İnternet referans kaynağı olarak tanımlanan platform.
Duke Reporters' Lab: Fact Checking	Küresel gerçek kontrol sitelerinin veritabanını ve tanımlama yöntemlerini içeren bir kaynak.

Doğrulama platformlarının küresel gelişimi incelendiğinde, sayılarının sürekli bir artış eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir. Duke Reporters' Lab tarafından hazırlanan 2023 yılı raporunda yer alan bilgiye göre, 2018'den bu yana doğrulama sitelerinin sayısında %47'lik bir artış meydana gelmiştir. Ancak bu artış, önceki beş yıl içindeki iki buçuk kat veya daha öncesindeki on yılda görülen altı katlık artış oranlarına göre daha yavaş bir ivme sergilemektedir.

Bununla birlikte, bölgesel düzeyde önemli farklılıklar gözlemlenmektedir. Süregelen halk sağlığı sorunları, iklim felaketleri ve Rusya'nın Ukrayna ile devam eden çatışması gibi olaylar, dünya genelinde gerçek bilgilere erişimin sınırlı halde kalmasına neden olabilmektedir. Bu durum, özellikle belirli bölgelerde gerçekliği doğrulama çabalarını zorlaştırmakta ve bilgiye erişimi kısıtlamaktadır.

Şekil 1.6. Dünya Üzerindeki Doğrulama Platformları Sayısı.

(Duke Reporters' Lab, 2023)

Graves ve Cherubini'in (2016) Avrupa ülkelerinde faaliyet gösteren doğrulama kuruluşlarının üzerinde yaptıkları araştırmada Avrupa'daki doğrulama kuruluşlarını sınıflandırmışlardır. Sınıflandırma şu şekildedir:

- Haber Odası Modeli: Çok az sayıda teyit kuruluşu kurulu medya şirketiyle ilişkilidir ve bunlar çoğunlukla Batı Avrupa'da yer almaktadır.
- Sivil Toplum Kuruluşu (STK) Modeli: Geleneksel haber odası dışında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarına dayalı bağımsız teyit kuruluşlarıdır. Avrupa'daki teyit kuruluşlarının çoğunu oluşturur ve Doğu Avrupa ülkeleri arasında da yaygındır.
- Tamamen bağımsız olan veya belirli bir amaç için bir yardım kuruluşu veya STK olarak faaliyet gösteren gerçek kontrol kuruluşları.

Doğrulama kuruluşları, organizasyon yapılarına göre olduğu kadar etki alanlarına göre de sınıflandırılabilir. Brandtzaeg ve Folstad'ın (2017) doğrulama platformlarıyla ilgili yaptıkları çalışmada internet doğrulama platformlarını ilgi alanlarına göre üç kategoriye ayırmaktadırlar.

- Çevrim içi dolaşıma giren söylenti, şehir efsaneleri ve uydurma haberleri teyit etmeye odaklananlar (örn. Snopes.com., Hoax-Slayer, HoaxBusters, ThruthOrFiction.com., Viralgranskaren-Metro).
- Politikacıların kamusal söylem ve vaatlerini doğrulamaya odaklananlar (örn. FactCheck.org, PolitiFact, The Washington Post Checker, CNN Reality Check, Full Fact).
- Belirli güncel olaylar ya da belirli konular üzerine odaklananlar (örn. #RefugeeCheck, Climate Feedback, StopeFake, TruthBe Told).

Topluma doğru bilgiyi ulaştırmayı amaçlayan doğrulama platformlarının sayıları dünya genelinde gittikçe artmaktadır. Bu nedenle bu platformların şeffaflığını, objektifliğini, açıklık ve güvenilirliğini sağlamak için 2015'te Poynter Enstitüsünün çatısı altında kurulan Uluslararası Doğruluk Kontrol Ağı (The International Fact-Checking Network) doğrulama platformlarının güvenilirliğini sağlamak adına bazı temel ilkeler belirlemiştir." (Poynter, 2019). Bunlar şu şekilde sıralanmaktadır:

- Hakkaniyetli ve Tarafsızlık İlkesine Bağlı Olma
- Kaynakların Şeffaflığına Bağlı Kalma ilkesi
- Organizasyonel ve Finansal Yapının Şeffaflığına Bağlılık ilkesi
- Yöntemin Şeffaflığı Bağlılık İlkesi
- Analizlerin Güvenilir ve Açık Bir Şekilde Düzeltilmesi İlkesine Bağlılık

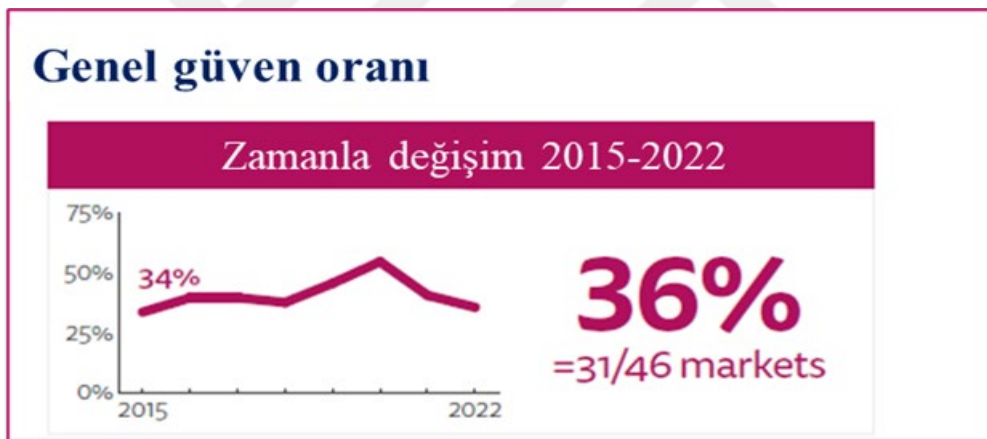
"Doğrulama platformlarının çalışmaları yalnızca yazı ile sınırlı kalmamış aynı zamanda paylaşılan fotoğraflar ve videolar üzerinde de çalışmalar yürütülmüştür. Yalan haber ya da söylemleri başlıklar altında toplarsak doğrulama yapılan konulara da ulaşmamız mümkündür. Bunlar şöyle sıralanabilir." (Şener, 2019);

- Doğruluk noktasında şüpheli olan haberler

- Manipüle edilmiş veya asıl bağlamından farklı olarak dolaşıma sokulan fotoğraflar
- Yeni bir bağlam içinde bir olayı farklı bir şekilde yansıtan ve sunan videolar
- Siyasetçileri ilgilendiren haberlerde siyasetçilerin vermiş oldukları demeçler
- Kriz zamanlarında (deprem, afet, terör eylemi, sel vb.) kullanıcıların oluşturduğu sosyal ağ platformlarından yayılan içerikleri doğrulamak.

1.6.2. Türkiye’de Yer Alan Doğrulama Platformları

Yalan haberlerin ve yanlış bilgilerin yayılımındaki artış son yıllarda Türkiye için de önemli bir sorun haline gelmiştir. Türkiye medya okuryazarlığı konusunda zayıf bir noktaya sahip olmakla birlikte yalan habere karşı da oldukça dirençsizdir (Lessenski, 2018). Reuters 2022 Dijital Haberler Raporu’nda (2022), Türkiye’de yapılan analize göre katılımcıların %62’si yanlış bilgiyi bir sorun olarak görmektedir. Ayrıca habere duyulan güven oranı, 2021’de %41 iken 2022’de ise %36’ya düşmüştür. Katılımcıların kendi takip ettikleri haberlere duyduğu güven ise %44 olarak ölçülmüştür. Türkiye’de habere ulaşmak için internet ve sosyal medya platformlarının kullanımının artması ile birlikte haberlere duyulan güven oranı düşmüştür.

Şekil 1.7. Habere duyulan güven oranı değişimi. (Reuters 2022 Dijital Haberler Raporu).

Türkiye’de faaliyet gösteren başlıca doğrulama platformları şu şekilde sıralanabilir:

Yalansavar: Türkiye’nin ilk doğrulama platformlarıdır. 2009 yılında kurulan Yalansavar.org internet doğrulama platformu internet üzerinde dolaşan yalan iddia ve bilgileri yalanlamayı hedeflemektedir. Asıl amacının, eleştirel düşünme alışkanlığını kazandırmak ve kaynağı olmayan iddiaları irdelemek olduğu belirtilmektedir (www.yalansavar.org/).

Doğruluk Payı: Siyasilerin söylem ve ifadelerine odaklanan doğrulukpayi.com doğrulama platformu 2014 yılında kurulmuştur. Siyasilerin söylem ve ifadelerinin incelemesinin yanında mevcut olan hükümetin seçim vaatlerini takip ederek gerçekleşen/gerçekleşmeyen vaatleri ve vaatlerin hangi aşamada oldukları hakkında bilgi vermektedir. İncelenen söylemler “Doğru” “Yakın” “Orta” “Uzak” “Yanlış” diye 5 farklı seviyeden oluşmaktadır (www.dogrulukpayi.com/).

Malumatfurus: Malumatfurus.org platformu 2015 yılında kurulmuştur. Köşe yazarlarının yazdıkları yazılarda yapılan hataları, gafları, atlanılan gerçekleri, yanlış yönlendirmeleri araştırmaya odaklanmaktadır (www.malumatfurus.org/).

Fact-checking Turkey: Bu site İngilizce ve Arapça olarak yayım yapmaktadır. Hedef kitlesi uluslararası kamuoyu olan Fact-checking platformu; politikacıların açıklamalarını, haberleri, röportajları, basın bültenlerini ve AB, BM ve diğer uluslararası kuruluşların raporlarını inceleyerek Türkiye ile ilgili dolaşıma sokulan haberlerin doğruluğunu araştırmayı hedeflemektedir (www.factcheckingturkey.com/).

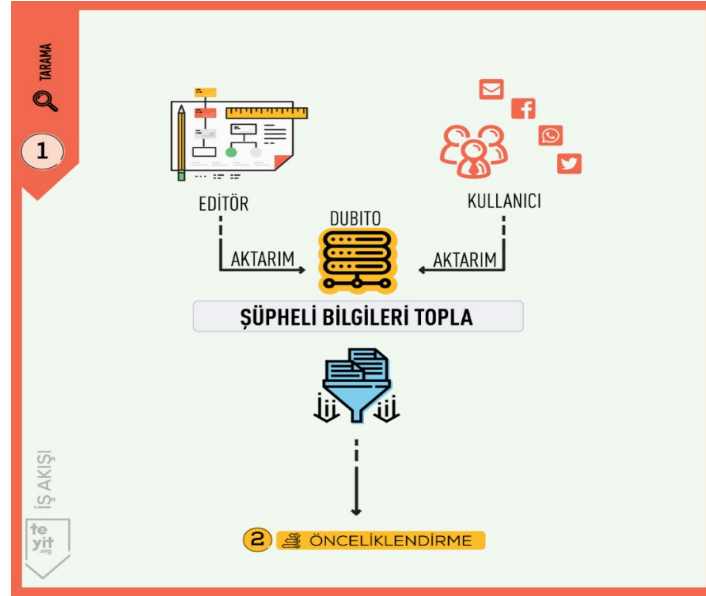
Teyit.org: Yeni ve geleneksel medyada dolaşan şüpheli bilgi ve iddiaları doğrulayan teyit.org platformu 2016 yılında hizmet vermeye başlamıştır. Medyanın gündeme getirdiği iddialardan şehir efsanelerine çeşitli alanlarda doğrulama yaparak internet kullanıcılarının doğru bilgiye ulaşmasını sağlamak için çalışan bir platformdur. Birincil haber kaynağı olarak interneti kullanan vatandaşların ve sivil toplum kuruluşlarının (STK) çevrim içi platformlarda doğru bilgiye ulaşmasını sağlamayı eleştirel düşünme alışkanlığı kazanmalarını ve yeni medya okuryazarlığını arttırmayı amaçlayan teyit.org platformu, Medya Araştırmaları Derneği bünyesinde faaliyet göstermektedir. Teknoloji ve eğitim geliştirme çalışmaları ise Dubium Bilişim Danışmanlık ve Ticaret Ltd. Şti. tarafından gerçekleştirilmektedir (Teyit.org, 2022).

Uluslararası Doğruluk Kontrol Ağı (International Fact-Checking Network) tarafından yayımlanan İlkeler Kılavuzu'nu tanıyan teyit.org platformu, 2017 yılında ağın imzacısı olmuştur (Teyit.org, 2017). Sosyal medya platformlarında asılsız haberlerin yayılmasını engellemek ve insanlara okudukları haberlerle ilgili daha fazla bilgi sunmak amacıyla 2018'de Facebook ve 2020 yılında TikTok'un Türkiye'deki üçüncü taraf haber doğrulama kuruluşu olarak Facebook ve TikTok ile iş birliği yürütmeye başlamıştır (Teyit.org, 2022).

Platform kendisini sosyal etki odaklı, elde ettiği geliri dağıtmayan, kâr amacı gütmeyen bir sosyal girişim olarak tanımlamaktadır. Ekonomik şeffaflık ilkesi gereğince Teyit.org destekçilerinin yıllık bütçesini "Finansal Kaynaklar" başlığı altında açıklamaktadır. Teyit.org platformu bilgileri doğrulama sürecinin 4 farklı aşamadan oluştuğunu belirtmektedir (Teyit.org, 2022). Bu aşamalar "Yayın İlkeleri" başlığı altında "Editoryal Kurallar" bölümünde açıklanmaktadır (Teyit.org, 2022).

- **Tarama**

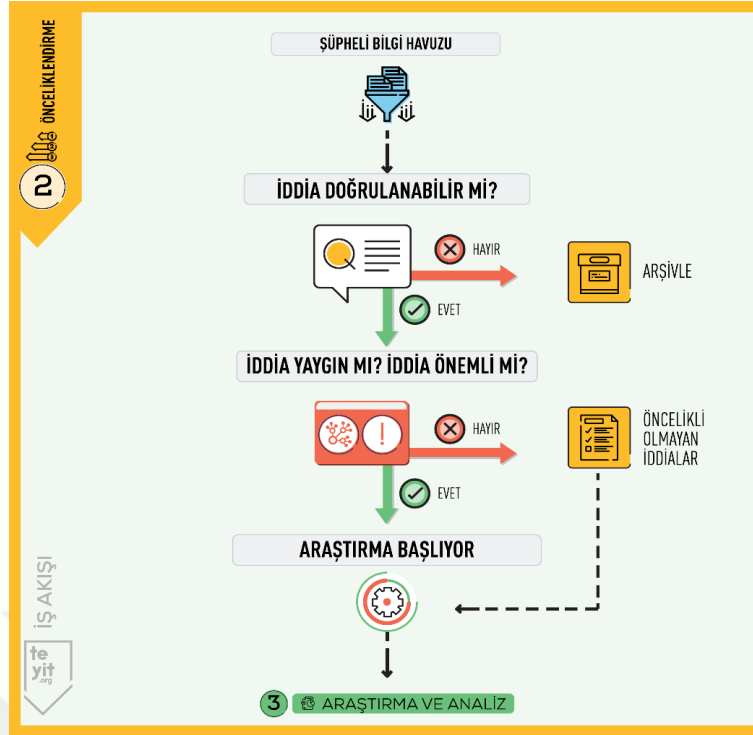
Kullanıcılar, internet üzerinden karşılaştıkları ve doğruluğundan şüphelendikleri bilgileri Facebook, Twitter ve WhatsApp gibi sosyal medya mecraları üzerinden teyit.org doğrulama platformuna ihbar edebilmektedir. Bunun yanı sıra Teyit.org'un editörleri gün içinde gerçekleştirdikleri tarama ile şüpheli bilgileri platformun Dubito adlı bir yönetim panelinde toplamaktadır.

Şekil 0.8. Teyit.org Tarama Sürecini Anlatan İnfografik. (Foça, 2018).

- **Seçme ve Önceliklendirme**

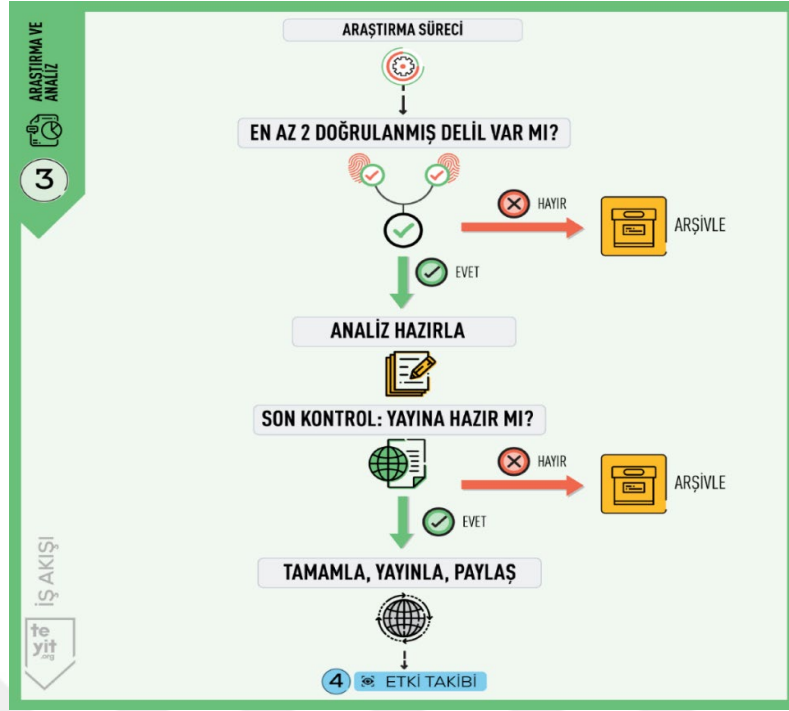
Dubito panelinde toplanan bilgiler, 3 faktöre göre seçme işlemini gerçekleştirmektedir. İlk olarak bilginin doğrulanabilir olup olmadığı kontrol edilmektedir. Söz konusu iddia oldukça eski zamanlara dayanıyorsa ve yorum veya varsayım içeriyorsa arşive kaldırılıp elenmektedir. Akabinde iddia yaygınlık ve önem durumuna göre incelenmektedir. Yaygınlık, önem ve aciliyet unsurlarından en az birinin iddialarda olmasına göre seçilmektedir. İddianın sosyal ağlardaki yüksek etkileşimi, bir haber sitesinde yer alması, insan hayatını etkileyecek düzeyde olması, platformun belirlenen içeriği incelemesi açısından yeterli sebepleri oluşturmaktadır.

Şekil 1.9. Teyit.org Seçilen Şüpheli Bilgileri Önceliklendirme İnfografığı. (Foça, 2018).

- **Araştırma ve Yayın**

İncelenmek üzere seçilen iddia ve içeriklerin doğru veya yanlış kabul edilebilmesi için en az iki delil olması gerekmektedir. Ayrıca bu delillerin doğruluğu kanıtlanıyorsa ve kullanıcılar tarafından kolayca erişilebiliyorlarsa içeriğin analizi gerçekleştirilmektedir. Bu şekilde iddianın analizini okuyan kullanıcılar iddianın tüm verilerini görüntüleyebilmektedir. Bu sayede, kullanıcı gerçekleşen analiz sürecini takip edebilmekte ve varsa eksik veya hatalı kısımları platforma geri bildirebilmektedir.

Şekil 0.10. Teyit.org Araştırma Sürecini Anlatan İnfografik. (Foça, 2018).

Elde edilen verilere bağlı olarak incelenen iddialar 4 farklı sonuca ulaşmaktadır. Sonuçlar teyit.org’da “Metodoloji” başlığı altında şu şekilde geçmektedir:

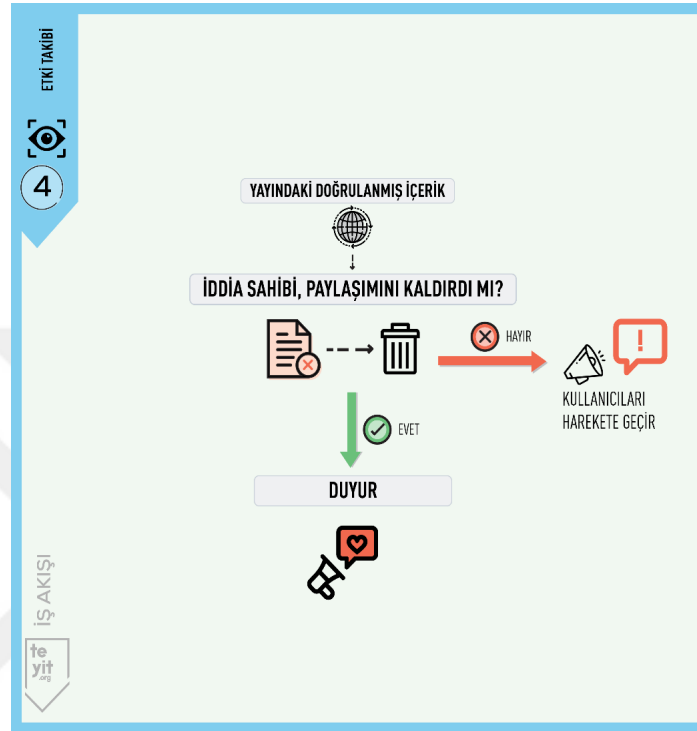
1. **Doğru:** İncelenen iddianın, doğruluğuna dair kanıtlar olması durumudur.
2. **Yanlış:** İncelenen iddianın, yanlış olduğuna dair kanıtlar olması durumudur.
3. **Karma:** İncelenen iddiaya dair hem doğru hem yanlış veriler olması durumudur.
4. **Sonuçlandırılmadı:** İncelenen iddiaya dair yeterli kanıt olmaması durumudur.

Şekil 0.11. Teyit.org’un İncelediği İddiaların Sonuç Kategorileri. (Foça, 2018).

• Etki Takibi

İncelenen iddianın analizi bitirilip yayımlandıktan sonra yanlış bilgiyi paylaşan sosyal medya hesaplarının veya haber sitelerinin takibi yapılmaktadır. Yanlış bilgiyi kaldıran ya da içeriği düzelten mecralar olursa platform, Twitter hesabından ‘teyit takip’ başlığı altında bu durumu kullanıcılarına duyurmaktadır.

Şekil 1.12. Teyit.org Sonuç ve Etki Takibi Sürecini Anlatan İnfografik. (Foça, 2018).

Teyit.org platformunda politika, tarih, eğitim ve sağlık gibi kategoriler yer almaktadır. Bunun yanı sıra göç ve iltica başlığı ile de internetteki mültecilerle ilgili şüpheli bilgilere ilişkin analizleri yayımlamaktadır. Türkiye’deki mülteci sorununun çok ciddi bir boyut almasından dolayı teyit.org kurulduğu ilk yıldan beri mültecilerle ve özellikle Suriyeli sığınmacılarla ilgili çıkan yalan ve yanlış bilgiler hususunda çalışmalar yürütmüştür (Çavuş, 2021). Bu kapsamda “Sahte haberler dünyada mültecileri hedef göstermek için nasıl kullanılıyor?”, “Yanlış haberlerin savunmasız özneleri: Mülteciler”, “Dezenformasyon mülteci krizini derinleştiriyor” gibi raporlar hazırlamışlardır. Platform, kullanıcılarının ve toplumun doğru bilgilenmesini sağlamanın yanında, ‘İnternette Nelerden Şüphe Ediyoruz?’ ve ‘Doğrulama El Kitabı: Kriz Anlarında Dijital Verilerin Doğrulanması İçin Rehber’ gibi kendi raporlarını da yayımlamaktadır.

1.6.3. Doğrulama Platformlarına Yönelik Tartışmalar

Doğrulama platformlarıyla ilgili ilk tartışmalardan biri bu platformların güvenilirliği ile ilgilidir. 2017 yılında Brandtzaeg ve Folstad tarafından yapılan bir çalışma, İnternet temelli platformların toplum nezdinde ne ölçüde yararlı ve güvenli olduğunu ölçmeyi amaçlamış ve çalışma neticesinde bu

platformların yararlı olsa da halkta bu platformlara karşı bir güvenilirlik eksikliği olduğu tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında doğrulama platformlarının güvenilirlik konusu dört ayrı faktörde kategorize edilmiştir. Bu faktörler şunlardır:

- Kime ait olduğu (Sahiplik Yapısı)
- Ekonomik Kaynağı
- Organizasyon Yapısı ve Amacı
- Teyit Sürecinin Ne Kadar Şeffaf Yürütüldüğü

İnternet doğrulama platformlarında yer alan içeriklere şüphe ile yaklaşılmasının arka planında, bu içeriklerin politik yanlılığa sahip olabileceğine dair kaygıların var olmasıdır. Eskiden partizan tutumlar gösteren doğrulama platformlarının bulunması ve bu platformların siyasi seçimlerde özellikle kendilerine rakip olan siyasi adaylara ve partilerine dair taraflı tutumları politik yanlılık endişelerinin oluşmasına ortam oluşturmıştır (Dobbs, 2012). Doğrulama platformlarına dair önemli diğer bir husus ise bu platformların oluşum amacı tarafsız olsa da yaptıkları doğrulama işleminin doğal bir sonucu olarak objektiflik kriterini (haberdeki taraflara dengeli ve eşit mesafede durma) sağlayamayacağına dair endişelerin olmasıdır. durumudur (Kavaklı, 2019).

Yalan haberlere karşı mücadele veren bu internet doğrulama platformlarına dair bir diğer çekince başlığı ise bunların insan emeği ve dikkatine bağlı platformlar olmasıdır. Dikkat gerektiren ve yavaş ilerleyen hassas bir süreç olan teyit işlemi, teyit edilecek olan bilgi veya şüpheli haberlerin kamuoyuna doğru bir şekilde aktarılması adına zaman gerektiren bir süreçtir. Ancak bu süre zarfında söz konusu yalan haberin dolaşıma sokulması veya defalarca paylaşılabilmek ihtimalinin olması teyit edilecek haber açısından önemli bir sorun teşkil etmektedir. Nitekim bu konuda yapılan birçok araştırma göstermiştir ki sosyal ağlar üzerinden dolaşıma sokulan yalan haber veya bilgiler doğru haberlere göre daha hızlı bir şekilde yayılmaktadır. Bu da söz konusu durumun ciddiyetini göstermektedir (Silverman, 2016; Brandtzaeg ve Folstad, 2017; Gottfried ve Shearer, 2016).

Bu tür doğrulama platformlarının etkisini düşürecek başka bir konu ise manuplatif haber veya bilgilere inanma eğilimi olan kişilerin çokluğudur. Bu kişilerin sayılarının fazla olmasından dolayı doğrulama platformları yanlış haberleri önlemek noktasında yetersiz kalabilmektedir. Keyes'e (2017) göre insanların sahip olduğu kanaat ve düşünceler, gerçeklerden çok daha belirleyici olabilmektedir. Nitekim insanlar sahip oldukları düşünce ve inançlara karşı olan özellikle politik ve toplumsal konularda söz konusu haberleri görmezden gelebilirler (Brandtzaeg ve Folstad, 2017). "Bu haberlerin doğru olmadığı kanıtlanırsa bile dolaşıma konulan bazı yalan haberlerin etkisi uzun süre devam edebilmektedir. Bu bağlamda kullanıcıların sahip olduğu düşünce ve duygular, yalan haberlere inanmalarıyla sınırlı kalmayıp teyit edilmiş haberlere karşı da seçici davranarak sadece kendi düşünce ve kanaatlerine uyan teyit edilmiş haberleri paylaşmalarına da zemin hazırladığı görülmüştür" (Shin ve Thorson, 2017).

Hakikat sonrası çağdaki bu doğrulama platformları, doğru ve yanlış bilgileri ayrıştırarak bireylerin doğal bir hakkı olan doğru bilgi ve habere ulaşma noktasında son derece önemli bir yere sahip olmuştur. Yalan haberlerin panzehri olarak karşımıza çıkan doğrulama platformları sosyal medyada yer alan bilgi kirliliği oranlarını düşürerek yalan yanlış bilgi ve haberlerin yayılmasının önlenmesine büyük katkı sağlamaktadır (Uluk, 2021).

2. SURIYELİ SİĞINMACILAR VE YALAN HABERLER

2.1. Sığınmacılık, Mültecilik ve Göçmenlik Kavramlarının Medyadaki Sunumuna İlişkin

Tartışmalı Alanlar

Günümüzde dünya genelinde milyonlarca insan savaş, çatışma, zulüm ve ekonomik sebeplerden dolayı kendi ülkelerinden ayrılmak zorunda kalmaktadır. Bu insanlar mülteci olarak başka ülkelere sığınmakta ve burada yeni bir hayat kurmaya çalışmaktadır. Ancak, mültecilerin diğer ülkelerdeki medya tarafından nasıl temsil edildiği, mültecilerin uyum sürecini etkileyebilmekte ve toplumda ayrımcılık ve önyargı gibi olumsuz davranışların artmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle, mülteci-medya ilişkisi konusu son yıllarda önem kazanmıştır.

Ancak bu konuya geçmeden önce medyada sıklıkla karıştırılan “sığınmacı”, “mülteci” ve “göçmen” kavramlarının ayırımlarının belirtilmesi önemlidir. Uluslararası Göç Hukuku Sözlüğüne (2023) **göçmen** kavramı genellikle, “bireyin göç etme kararını, zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmaksızın kendi özgür iradesiyle ve ‘kişisel uygunluk’ sebepleriyle aldığı tüm durumları kapsar” şeklinde açıklanmaktadır. **Mülteci**; ırkı, dini, tabiatı, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi anlamına gelmektedir. **Sığınmacı** ise, zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişileri ifade etmektedir. Olumsuz bir karar çıkması sonucunda bu kişiler ülkeyi terk etmek zorundadırlar ve eğer kendilerine insani ya da diğer gerekçeler temelinde ülkede kalma izni verilmemişse, bu kişiler ülkede düzensiz veya kanuna aykırı bir durumda bulunan herhangi bir yabancı gibi sınır dışı edilebilmektedir.

Elbette bu kadar önemli ve büyük bir kitleyi ilgilendiren göç olgusu medyanın (günümüzde yeni medyanın) da dikkatini yoğun bir şekilde çekmekte, mültecilerin medyada nasıl temsil edildiği konusu giderek tartışmalı bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmalar, mültecilerin medyada sıklıkla olumsuz bir şekilde temsil edildiğini göstermektedir. Özellikle yeni medya organlarında mülteciler sıklıkla “suçlu”, “tehlike yaratan”, “işgalci” gibi tanımlamalar üzerinden algılanmaktadır. Bu tür temsiller, toplumda mültecilere karşı olumsuz bir algı oluşturabilmekte ve mültecilerin uyum sürecini olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Iyengar ve Massey, 2019). Bunun yanı sıra, mültecilerin medyada temsil ediliş biçimi, mültecilerin ülkeye kabul edilme sürecine de etki edebilmektedir (Kearney, 2012,

s. 56). Özellikle bazı medya organlarının mültecileri olumsuz bir şekilde temsil etmesi, hükümetlerin mültecileri kabul etmek konusunda isteksiz olmalarına neden olabilir (Ott ve Mack, 2010).

Mültecilerin medyada nasıl temsil edildiği konusu kadar, mültecilerin medyayı nasıl kullandığı da önemlidir. Mültecilerin medyayı en çok, kendilerine yardım edebilecek kuruluşları bulmak veya aileleriyle iletişim kurmak için kullanmaktadır (Güran Yiğitbaşı, 2016). Ayrıca, bazı mülteciler, medyayı kendi hikayelerini anlatmak veya seslerini duyurmak için kullanmaktadır. Bu tür kullanımlar, mültecilerin toplumda daha pozitif bir şekilde temsil edilmesine ve toplumla daha iyi bir ilişki kurmalarına yardımcı olabilir (Orhon, 2019). Ancak, mültecilerin medyada temsili konusunda birçok sorun da bulunmaktadır. Medya, genellikle mültecileri mağdur olarak tasvir eder ve onların insan olarak sahip oldukları çeşitlilik ve güçlü yanları görmezden gelir. Mülteciler genellikle stereotipik bir şekilde temsil edilir ve bu da toplumda ayrımcılık ve önyargıya yol açabilir (UNHCR, 2016). Bununla birlikte, mültecilerin medyada nasıl temsil edildiği konusu, sadece mültecilerin medya ilişkileriyle ilgili bir sorun değildir. Medyanın rolü, toplumda geniş bir etkiye sahiptir ve medya, toplumun farklı kesimlerinin temsili konusunda önemli bir sorumluluğa sahiptir (Entman, 2006).

Mültecilerin medyada nasıl temsil edildiği konusunda yapılan çalışmalar, mültecilerin genellikle negatif bir şekilde temsil edildiğini göstermektedir. Örneğin, birçok medya kuruluşu, mültecileri teröristlerle ilişkilendirmekte ve toplumda güvensizlik duyguları yaratmaktadır. Ayrıca, medya, mültecilerin kendi hikâyelerini anlatma fırsatını sınırlayabilmekte ve onların insan olarak sahip oldukları çeşitlilik ve güçlü yanlarını göz ardı edebilmektedir (Orhon, 2019). Mültecilerin medyada doğru ve etkili bir şekilde temsil edilmesi, mültecilerin toplumda kabul görmesi ve toplumla daha iyi bir ilişki kurması için önemlidir (Göker ve Keskin, 2015). Medya, mültecilerin insan olarak sahip oldukları çeşitliliği ve güçlü yanları vurgulamalı ve onların kendi hikâyelerini anlatmalarına olanak tanımalıdır. Ayrıca, medya, mültecileri mağdur olarak tasvir etmek yerine, onların sorunlarını çözme çabalarını da vurgulamalıdır. Sonuç olarak, mültecilerin medyada temsili konusu, toplumsal bir sorun olarak ele alınmalı mültecilerin kendi hikayelerini anlatma fırsatları artırılmalı ve medya, toplumun farklı kesimlerinin temsili konusunda sorumluluklarını yerine getirmelidir (Brosius ve ark., 2019).

Eldeki verilere göre dünya genelinde milyonlarca insan, savaş, çatışma, doğal afetler ve ekonomik zorluklar gibi nedenlerle evlerini terk etmek zorunda kalmıştır. Bu mülteciler, yeni bir hayat kurabilmek için yurt dışına göç etmektedirler. Ancak, mültecilerin hikayeleri, çoğunlukla yanlış anlaşılma, yanlış temsil edilme hatta yanıltıcı haberler ve söylentilerle dolu olabilmektedir (Buz ve Korç, 2021). Mülteci krizleri, dünya medyasında geniş yankı uyandırmaktadır. Ancak, mültecilerin medya tarafından nasıl yansıtıldığı, bu yansıtmanın ne kadar doğru olduğu önemli bir konudur. Mülteciler, dünya genelinde çeşitli medya organlarında farklı şekillerde temsil edilmektedirler. Bazı medya kuruluşları, mültecileri insan olarak ele alırken, diğerleri onları suçlu veya tehlikeli olarak göstermektedir (Sheng ve ark., 2020). Ayrıca, bazı medya organları, mültecileri sosyal, ekonomik ve siyasi bir yük olarak ele alırken, diğerleri onları insan hakları kahramanları olarak görürler (Göker ve

Keskin, 2015). Mültecilerin medya tarafından nasıl temsil edildiği, mülteci krizlerinin algılanması ve mültecilerin toplumda nasıl görüldüğü açısından önemlidir. Medya, mültecileri temsil ederken, çeşitli faktörler göz önünde bulundurulmalıdır. Bunlar, mültecilerin kimlikleri, hikayeleri, tecrübeleri ve kültürel farklılıkları gibi faktörlerdir. Ayrıca, medya kuruluşları, mültecilerin temsillerinde çeşitli önyargılarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu önyargılar arasında mültecilerin teröristlerle bağlantılı olduğuna dair yaygın inançlar, mültecilerin ekonomik yük oluşturduğu düşüncesi ve mültecilerin toplumda uyum sağlamakta zorlandığı görüşleri yer almaktadır (Van Dijk, 2017).

Mültecilerin medyadaki temsili meselesinde mültecilerin sayısının artması, uluslararası ilişkilerdeki gerginlikler ve göçmenlik konusundaki siyasi tartışmalar gibi unsurlar belirleyici bir önem arz etmektedir. Bu nedenle, mültecilerin medyada doğru bir şekilde temsil edilmesi, insanların göçmenlere ve mültecilere karşı tutumlarının oluşmasında önemli bir faktördür. Mülteci medya ilişkisi, farklı açılardan ele alınabilir. Bunlar arasında, medyanın mültecileri nasıl temsil ettiği, medyanın mülteciler hakkında ne tür haberler yaptığı, mültecilerin medyada kendilerini nasıl ifade ettiği ve medyanın mültecilerin sosyal uyumu konusundaki rolü gibi konular yer alabilir.

Medyada mültecilerin nasıl temsil edildiği konusu, özellikle mültecilerin topluma uyum sağlaması açısından önemlidir. Mültecilerin medyada doğru bir şekilde temsil edilmemesi, toplumda onlar hakkında olumsuz bir imaj oluşmasına neden olabilir. Bu nedenle, medya kuruluşları, mültecileri temsil ederken, önyargılardan arındırılmış bir yaklaşım benimsemelidir. Bunun için de mültecilerin hikayelerini doğru bir şekilde yansıtmalı, kültürel farklılıklarını göz önünde bulundurmalı ve mültecilerin insan haklarına saygı duyulması gerektiğini vurgulamalıdır (Brosius ve ark., 2019). Medyada mülteciler hakkında ne tür haberler yapıldığı konusu da önemlidir. Mülteciler hakkında yapılan haberlerin çoğunluğu, olumsuz haberlerdir. Bu haberler, mültecilerin toplumda olumsuz bir imaj oluşmasına neden olabilir. Bu nedenle, medya kuruluşları, mülteciler hakkında objektif, gerçekçi ve dengeli haberler yapmalıdır. Ayrıca, mültecilerin topluma uyum sağlaması açısından başarılı hikayelerin de medyada yer alması, toplumda olumlu bir imaj oluşmasına yardımcı olabilir.

Bu konuda yapılan araştırmalar, mültecilerin medyada genellikle negatif bir şekilde temsil edildiğini göstermektedir. Bu temsiller genellikle mültecileri tehdit olarak gösterirken, onların insan haklarına saygı gösterilmesi gerektiği vurgulanmamaktadır. Ayrıca, mültecilerin yaşadığı zorluklar ve acılar genellikle yetersiz bir şekilde yansıtılmaktadır. Bu durum, mültecilerin sosyal hayatta marjinalleştirilmesine ve dışlanmasına neden olabilmektedir (Van Dijk, 2017). Medya kuruluşlarının mültecileri tehdit olarak göstermek yerine, onların insan haklarına saygı gösterilmesi gerektiğini vurgulamaları ve onların hikayelerine yer vermeleri, mültecilerin sosyal hayatta kabul görmesine ve toplumsal uyumlarına yardımcı olabilir. Bu nedenle, medya kuruluşlarının mültecilerin temsilleri konusunda daha duyarlı ve sorumlu davranmaları gerekmektedir (Van Dijk, 2017). İnsanların gündelik hayatlarında kısa süreli karşılaşmalarla hiç fikir sahibi olmadıkları toplumsal kesimler hakkında yargılarının oluşmasında okudukları ve dinledikleri haberlerin önemli bir rolü vardır (Van Dijk, 1991).

İnal'ın (1996, s. 106) “Haberi Okumak” adlı kitabında ifade ettiği gibi “günümüzde içinde yaşadığımız toplumsal gerçekliği anlamlandırmak gazetelerde okuduğumuz, televizyon kanallarında izlediğimiz, seyrek de olsa radyolardan dinlediğimiz haberlerle sıkı sıkıya ilişkilidir”. Kitle iletişim araçları, yaşanan teknolojik gelişmelerden dolayı kitlelerin duygularına ve düşüncelerine etki ederek onları belli bir düşünce, tutum ve davranışa yönlendirmek amacıyla kullanılmaktadır. Zira dezenformasyon, küresel anlamda emperyalist güçler tarafından çıkarlarını engelleyecek sistemleri değiştirmekte, ulusal açıdan ise politik, etkin muhaliflerini etkisiz hale getirmelerinde ve toplumu kendi istedikleri yönde manipüle etmelerinde uygulanan bir strateji haline gelmiştir (Aşkın, 2014).

Van Dijk (2005), kitle iletişim araçlarının, iktidarın kullanımında olan bilgi ve inançların yönlendirilmesi, farklı düşüncelerin marjinalize edilmesi, sansüre uğraması, toplumsal bilişlerde ırkçı düşüncelerin oluşumuna etki etmesi bakımından önemli bir işlev üstlendiğini belirtmektedir. Bu bağlamda dezenformasyon ve yalan haber konusunun da üzerinde önemle durulması gerekmektedir. Szakacs ve Bogнар'ın (2021) yaptıkları çalışmaya göre dezenformasyon, mağduriyet ve ayrımcılığa karşı savunmasız olan azınlık ve göçmen grupları için özel bir tehdit oluşturmaktadır. Bu marjinalleştirilmiş azınlıklardan bazılarının yanlış bilgilendirmeye karşı savunmasız olduğuna ve tarihsel nedenlerden dolayı genellikle devlet ile kendilerini komplo teorilerine daha duyarlı hale getirebilecek bir güven erozyonu ile karakterize edilen gergin ilişkilere sahip olduklarına vurgu yapmaktadır. Zira bu ideolojik motivasyonla paylaşılan ve belli kişi ve gruplara yönelik dışlayıcı söylemler üreten yalan haberler, toplumda mevcut olumsuz kanaatleri veya nefret duygularını pekiştirmek gibi bir tehlike barındırmaktadır. Ayrıca bu söylemler toplumda dolaştığı takdirde onarılması güç çatışmalar doğurabilmektedir.

Göç her zaman medya için cazip bir konu olmuştur. Ayrıca göç, toplumun sadece bir kısmını değil tamamını etkilemektedir. Medya da buna bağlı olarak göç ve göçmenlik konularında geniş ve kapsayıcı bilgilendirmeler yapmaktadır. Medya ağırlıklı olarak göçleri “kriz”, göçmenleri ise “sorun” perspektifinden ele almakta ve toplumda bu çeşit anlamları çağrıştıracak söylemlerle haberler üretmektedir. Goffman (2014), göçmenlerin ilk etapta medya tarafından haberleştirilmesinin toplumda göçmenlere karşı bir ön yargı oluşturduğunu düşünmektedir. İngiltere, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) gibi çeşitli ülkelerde mülteci ve göçmenlerin gazetelerde temsil edilme biçimine odaklanan araştırmaların ortaya koyduğu ortak bulguya göre etnik azınlıklar, göçmenler ya da mülteciler geleneksel ve yeni medya haberlerinde sadece yasa dışılık, suç, saldırganlık, şiddet gibi olaylarla ilişkili olarak agresif ve tehditkâr kişiler olarak tasvir edildiğini göstermektedir (Dempster ve Hargrave, 2017).

Türkiye’de ise göçmenlere ve medyanın göçmenlere olan bakışına yönelik çalışmalar henüz çok yakın tarihli olmakla birlikte Türkiye medyası da göçmenler konusuna Avrupa ülkelerine benzer bir çerçeveden yaklaşmaktadır. Kolukırık (2009), medyanın göçmenlerle ilgili ön yargılar ürettiğini, göçmenlerin provokatif ve gerçek dışı içeriklerle temsil edildiklerini vurgulamaktadır. Göçmen ve sığınmacılar hakkındaki gelişmelerin hiçbirinin gerçekte yeni olaylar olmadığını söyleyen Kolukırık,

haber başlıklarının ya da metinlerinin popülarize edilmiş hallerinin ve yüzeyselleştirilmişliğinin en büyük sorun olduğunu, sıradanlaştırma ya da dramatize etme yöntemleriyle okuyucuya sunulan haber içeriklerinin kamuoyunu manipüle ettiğini ve etkileyici bir aktör olma vasfını yerine getiremediğini belirtmektedir. Örneğin Yunanistan'da faaliyet gösteren bir doğrulama platformu olan Ellinika Hoaxes'in 2020 yılında incelediği "Yunanistan bayrağını indirmeye çalışan mülteciler" iddialı haberin yalan olduğu Yunanistan polisi tarafından ortaya çıkarılmıştır. Polis raporlarına göre bayrağı indirmeye çalışanların göçmenler değil Fransız uyruklu kişiler olduğu açıklanmıştır (Perdikopoulos, 2020).

Buna benzer bir yalan habere Türkiye'de de rastlamak mümkündür. Sosyal medyada paylaşılan iddiada "Alanya'da bir Afgan göçmenin Türk bayrağını indirmeye çalıştığı" bilgisi yer almaktadır. Paylaşılan videoda Alanya otobüs terminalinde bir kişinin peronların bulunduğu yerde dikili göndere çıkarak bayrağı indirmeye çalıştığı iddia edilmiştir. Ancak iddada yer alan kişinin akli dengesi yerinde olmayan Türk üniversite öğrencisi olduğu ortaya konmuş, ayrıca videonun güncel olmadığı ve 2018 yılına ait olduğu ortaya çıkmıştır (Keskin, 2021). Ne var ki bu tür yalan haberlerde göçmenlerin veya mültecilerin adının geçiyor olması ülkede bulunan diğer göçmen veya mültecilerin de bulundukları toplumun ilkelerine zarar verdiği/vereceği izlenimi bırakabilmektedir. Göçmen veya mültecilerin saldırgan kişiler olarak gösterilmesi, ev sahipliği yapan toplumun değer yargılarına zarar veriyormuş gibi sunulması iki toplum arasında gerilim yaratmakta ve iletişim kurulmasını zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla da bu durum iki toplum arasında derin bir ayrışmanın temellerini oluşturabilmektedir.

Van Dijk, (1999), göçmenlerin ana akım medyada itibarlı ve tekdüze haber kaynakları olarak nadiren kullanıldıklarını saptamaktadır. Söz konusu bu medya içeriklerinde göçmenlere yönelik söylemlerin zenofobik (yabancı korkusu veya nefreti), ırkçı ve ayırımcı olabilen, stereotiplere dayalı, mağduriyet yaratan ya da en iyi ihtimalle sorunları ve nedenleri görmezden gelen haber içeriklerinin yaygın olduğu ortaya konulmaktadır (Doğanay ve Çoban Keneş, 2016). Göç dalgasının yoğun olduğu ülkelerde, mültecilerin topluma adapte olmadığı ve ülkede güvenlik tehdidi oluşturduğu iddiaları sık sık gündeme gelmektedir. Örneğin Alman bir doğrulama platformu olan Correctiv platformunun 2022 yılında incelediği "Varşova'da Ukraynalı mültecilerin bir adamı bıçakladığı" iddiası, "News from Russia" adlı bir Telegram kanalı üzerinden yayımlanmıştır. Haberde bir adamın, Ukraynalılar tarafından taciz edilen bir kızı savunduğu için darp edildiği ve ardından bıçaklanarak öldürüldüğü iddia edilmiştir. Varşova Bölge Savcılığı Sözcüsü Aleksandra Skrzyniarz'ın Correctiv platformunda yaptığı açıklamada, olaya bağlı iki şüphelinin tespit edildiği ve şüphelilerin Ukraynalı değil Polonyalı olduğu belirtilmiştir (Timmerman, 2022).

Başka bir örnek de İstanbul Bebek sahilinde cinsel ilişkiye girdiği için gözaltına alındıktan sonra tutuklanan iki kişinin yabancı olduğu iddiasıdır. Sosyal medyada sahilde iki kişinin cinsel ilişki yaşadığını gösteren videoya gelen yorumlar, mültecilere yönelik nefret söylemini pekiştirebilecek birçok iddia içermektedir. İddialardan biri de videodaki erkeğin Pakistanlı olduğu şeklindedir. Konu ile ilgili araştırmalar yapan Teyit.org doğrulama platformuna göre şüphelinin yabancı veya sığınmacı

olduğuna dair herhangi bir kanıt bulunmamıştır. 6. Sulh Ceza Hakimliği'nin hazırladığı ifadelerle bakıldığında da şüphelinin yabancı uyruklu olmadığı görülmektedir (Toprak, 2022). Bu tür haberler toplumun ayrışmasına neden olup bazı durumlarda fiziksel şiddetle de sonuçlanabilmektedir. Bu nedenle göç alan ülkelerdeki medya kuruluşlarının daha fazla hassasiyet göstermeleri gerekmektedir. Zira göç ve göçmenler üzerinde yapılan medya sunuş ve temsilleri, göçmenleri yerli halkın gözünde günah keçisi haline getirmektedir (Giddens, 2012).

Özellikle sosyal medyada hızla yayılabilen yalan haberler, bireylerin duygularından faydalanarak bir grup hakkında yanlış bir fikir oluşturup o grubun düşman olarak algılanmasına neden olmaktadır. Ertuna ve Filibeli (2021), dezenformasyon ile nefret söylemi arasında bir bağlantı olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla kültürel şiddet, yapısal şiddetin doğru olarak gösterilmesine veya hissettirilmesine neden olmaktadır. Nefret söylemi, ayrımcı dil ve daha da önemlisi alaycılık, kültürel şiddet biçimleri olarak tanımlanır. Bu dilin kullanımı, sistematik şiddetin köklerini pekiştirir ve normalleştirir. Galtung (2004), bu tür bir dilin kullanılmasının her zaman kültürel şiddeti, yapısal veya fiziksel şiddete dönüştürebilme tehdidi taşıdığı vurgusu yapmaktadır. Bu konuya örnek olabilecek sosyal medya paylaşımında bir kadının fotoğrafı yer almakta ve kadının “çocuk kaçıran organ mafyası üyesi” olduğu iddia edilmektedir. Konuyla ilgili birçok iddia versiyonları sosyal medyada dolaşmıştır. İddialardan biri çocuk kaçıran kişinin kadın kılığına girmiş bir erkek olduğu, ayrıca Suriyeli ve bir mafya mensubu olduğu yönündedir. İddianın yayılmasının etkisiyle Gaziantep'te olayla hiçbir ilgisi olmayan bir Suriyeli kadın, “çocuk hırsızına benzetildiği” iddiasıyla saldırıya uğramıştır (Korkmaz, 2022).

Diğer yandan, yeni bir ülkede yeni bir grup olma özelliği taşıyan göçmenler sosyal kimlik eksiklikleri ile baş etmeye çalışırken sosyal kimlik eksikliklerinin medyada yer alması durumu hem medyanın hem de toplumun azınlıklara karşı ön yargılı davranmasına sebep olabilmektedir. Ayrıca birçok kimliğe sahip olmak ya da kimliksiz olmak kısacası karmaşık bir kimlik ile tanımlanmak göçmenlerin toplum tarafından kabulünü zorlaştırmaktadır (Şimşek, 2016). Medyanın göçmenleri kimliksel özellikleriyle, kültürleriyle ve yaşam tarzları gibi konularla çerçevelemesi toplumun göçmelere bir tutum ve davranış sergilemesine neden olmaktadır. Zira kimlik ve kültür kavramı gündeme geldiğinde, göçmenlik ya da azınlık olmak söz konusu olduğunda genellikle bir ulusa, etnisiteye ya da dine ait olmak ile ilişkilendirilmek biz ve onlar ayrımının sert bir şekilde yapıldığı kolektif bir çerçeve olarak algılanmaktadır (Şimşek, 2016).

Baudrillard'ın (2004) da vurguladığı gibi kimlik bolluğu bir tür ötekilik simulakrumuna yol açmaktadır. Medya göçmen kimliğinin inşasında biz ve öteki olgularının sınırlarını kullanarak bir toplumsal harita çizmektedir. Medyanın göçmenlere dair sunduğu görseller ve haberler izler kitlelerde göçmenlikle ilgili anlamların oluşmasını sağlar. Sosyal kökenli olaylar medya pratikleri tarafından inşa edilmekte, gerçeklik medyada yeniden üretilmekte, haber içerikleri ve söylemler ikna sürecini güçlendirmektedir (Devrani, 2017).

2.1.1. Mülteci Medya İlişkisi: Temsiller ve Etkileri

Günümüz dünyasında mülteciler, sıkça tartışılan bir konu haline gelmiştir. Milyonlarca insan, çeşitli sebeplerle ülkelerini terk ederek yeni bir hayat kurmak için başka ülkelere gitmektedirler. Bu durum hem mültecilerin kendilerini hem de kaldıkları ülkeleri etkilemektedir. Mültecilerin medyada temsilleri, mülteci krizi ile birlikte artmıştır. Ancak, bu temsiller genellikle negatif ve ayrımcıdır. Mültecilerin teröristler, suçlular ve işgalciler olarak temsil edildiği haberler sıkça görülmektedir. Bu tür haberler, mültecilerin sosyal hayattan dışlanmasına, ayrımcılığa maruz kalmasına ve hatta fiziksel şiddete uğramasına sebep olabilmektedir (Berry ve ark., 2015).

Medyada mültecilerin negatif temsilleri, onların gerçek hayatlarına uymayabilir. Mülteciler genellikle, zor koşullar altında yaşayan, hayat mücadelesi veren insanlar olarak tasvir edilirler. Oysa ki, mültecilerin birçoğu, eğitilmiş, kültürlü ve çeşitli mesleklerde uzmanlaşmış kişilerdir (Van Dijk, 2017). Bu yanlış temsiller, mültecilerin sosyal hayatta kabul görmelerini zorlaştırabilir ve onların toplumla uyum sağlamasını engelleyebilmektedir. Medyanın dil kullanımı, mültecilerin temsillerini şekillendirir. Dil, kültürel, siyasi ve ekonomik faktörlerle değişebilir. Mülteciler hakkındaki haberlerde kullanılan dil, toplumsal bakış açısını etkileyebilir. Örneğin, “akın” kelimesi, mültecilerin saldırgan bir şekilde ülkeye geldiğini ima ederken, “mülteci” kelimesi, onların insani haklarının korunması gerektiğini ifade eder (Gölcü ve Dağlı, 2017, s. 23).

Mülteciler hakkındaki haberlerin dilinin, mültecilerin insan haklarına saygı çerçevesinde ele alınması ve onların topluma uyum sağlama süreçlerine destek olacak şekilde oluşturulması gerekmektedir (Ayyıldız ve Karataş, 2022). Ayrıca, mültecilerin yaşadığı sorunlar ve zorluklarla ilgili haberlerin de doğru bir şekilde verilmesi ve onların zorlu süreçlerinde desteklenmesi gerekmektedir (Güneş Aslan ve Güngör, 2019). Medya kuruluşlarının mültecilerle ilgili haberlerinde, stereotiplere dayalı dil ve imgelerden kaçınmaları gerekmektedir.

Mültecilerin suçlularla eşitlenmesi veya topluma tehdit olarak sunulması gibi yanlış temsillere yer verilmemesi önemlidir. Mültecilerle ilgili haberlerde, mültecilerin bireysel özelliklerine ve deneyimlerine odaklanılması gerekmektedir. Bu sayede, mültecilerin farklı kültürel ve yaşamsal deneyimlerine daha saygılı bir şekilde yaklaşılabilir ve onların insani yönleri vurgulanabilir (Onay Coker, 2019). Sonuç olarak, mülteci medya ilişkisi, medya kuruluşlarının mültecilerle ilgili haberlerinde doğru ve tarafsız bir dil kullanması, mültecilerin insan haklarına saygı göstermesi ve onların topluma uyum sürecine destek vermesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu şekilde, mültecilerin toplumsal kabulü artırılarak, yaşadıkları sorunlarla daha iyi mücadele edebilmeleri sağlanabilmektedir. Aksi takdirde, yanlış temsiller, insanların mültecilere karşı önyargılı davranmasına ve mültecilere karşı ayrımcılık yapmasına neden olabilir (McGregor, 2017). Mülteciler, dünya genelinde sık sık olumsuz bir şekilde temsil edilmekte ve insanların zihinlerinde olumsuz bir imaj oluşturulmaktadır. Medya, mültecileri genellikle bir tehdit olarak sunar ve onların ülkelerindeki huzuru bozduğu, işsizliği artırdığı ve suç

işlediği gibi yanıltıcı veya abartılı haberler yayınlar. Bu tür temsiller, mültecilere yönelik önyargıların artmasına ve mültecilerin toplumda marjinalleştirilmesine yol açabilir (Orsolya Vincze ve ark., 2020).

Ayrıca, medyadaki mülteci temsilleri, mültecileri kendilerinin toplumda nasıl algılandığını etkileyebilir. Medya tarafından yalnızca zayıf ve mağdur olarak gösterildiğinde mülteciler kendilerini öyle hissedebilirler ve bu, kendi güçlerini ve kimliklerini tanımlarını zorlaştırabilir. Bu nedenle, medyadaki mülteci temsilleri, mültecilerin kendilerine yönelik bakış açılarını ve algılarını da etkileyebilir (Karim, 2019). Bununla birlikte, son yıllarda, mültecilerin kendi hikayelerini anlatma ve medyada yer alma şekillerinde değişimler yaşanmaktadır. Mülteciler yeni medyanın sağladığı olanaklarla birlikte kendi hikayelerini ve yaşadıkları zorlukları anlatarak, olumsuz temsilleri değiştirmeye ve mültecilerin insan haklarına daha fazla dikkat çekmeye çalışmaktadır. Bu, mülteci medya ilişkisinde olumlu bir değişim olarak değerlendirilebilir (Esses ve ark., 2013).

Bununla birlikte, mültecilerin insan haklarına saygı gösterilmesi ve onlara yardım edilmesi gerektiğinin vurgulanması, insanların mültecilere karşı daha empatik ve destekleyici bir tutum sergilemelerine yol açabilir. Mülteci medya ilişkisi konusu, sadece mültecilerin değil, aynı zamanda medyanın ve toplumun algısı ve tutumu hakkında da bilgi vermektedir. Medya organlarının mültecileri temsil etme şekilleri ve bunların etkileri, medyanın toplumsal sorumluluğunu ve insan haklarına saygıyı nasıl yerine getirdiğine ilişkin ipuçları da vermektedir. Tüm bu faktörler, mülteci medya ilişkisini, mültecilerin toplumda nasıl algılandığı ve kabul edildiği açısından önemli kılmaktadır. Medya, mültecilerin temsillerinde daha dikkatli, gerçekçi ve insancıl bir yaklaşım benimseyerek, mültecilerin toplumda kabul edilme sürecine katkı sağlayabilir (Cottle, 2006).

Medyanın mültecilere yönelik temsilleri, mültecilerin sosyal uyumunu etkileyebilir. Olumsuz temsiller, mültecilerin iş bulmasını, eğitim almasını ve topluma entegre olmasını zorlaştırabilir. Bu nedenle, mültecilerin topluma entegre olmaları ve toplumda yer almaları için, medyanın mülteciler hakkında doğru ve adil temsiller yapması önemlidir (Özkan ve Özdemir, 2016). Medyanın mülteciler hakkındaki temsillerinin insan hakları üzerinde de etkisi olabilir. Yanlış temsiller, mültecilerin haklarının ihlal edilmesine neden olabilir. Örneğin, medyanın mültecileri suçlu olarak göstermesi, mültecilerin adil yargılanma hakkını zedeleyebilir. Mültecilerin insani haklarına saygı göstermek ve korumak için, medyanın doğru ve adil temsiller yapması gerekmektedir (Delli Carpini ve Keeter, 1996).

Sonuç olarak, mülteci medya ilişkisi, mültecilerin toplumda nasıl algılandığı ve insanların mültecilere karşı nasıl bir tutum sergilediği açısından son derece önemlidir. Medyanın mülteciler hakkında yapacağı temsillerin doğru ve adil olması, toplumdaki önyargıları azaltabilir, mültecilerin sosyal uyumunu kolaylaştırabilir ve insan haklarını koruyabilir. Bu nedenle, medya kuruluşlarının mülteciler hakkında yapacakları haberlerde, doğruluk, objektiflik ve tarafsızlık ilkelerini gözetmeleri gerekmektedir.

2.2. 2011 Yılında Başlayan Suriyeli Göçü ve Türkiye’deki Yansımaları

Suriye’de 15 Mart 2011 yılında barışçıl sokak protestoları olarak başlayan olaylar rejimin sert tepkisi sonucunda kısa sürede bir iç çatışmaya dönüşmüş ve ardından ülkedeki iç savaş gerek Suriye’yi gerek Orta Doğu’yu derinden etkileyen bölgenin en derin insani ve siyasi krizlerinden birine dönüşmüştür (Erdoğan, 2021). Tarihte Suriyelilerin yaşadığı bu nadir insani dramı, Birleşmiş Milletler Mülteci Komiserliği (BMMYK) (2018) “yakın tarihte görülen en büyük göç dalgası” olarak nitelemektedir. Birleşmiş Milletlerin verilerine göre 14.6 milyon Suriyeli, insani yardıma ihtiyaç duymaktadır. 2020’de imzalanan İdlib ateşkes anlaşması, yaşanan geniş kapsamlı çatışmalarda ve büyük ölçekli yerinden edilmelerde genel bir düşüşe yol açmıştır. Ancak, 2021 boyunca ülkenin kuzeybatı, kuzeydoğu ve güneyindeki cephe hatlarında çatışmalar, 2020’den beri önemli ölçüde değişmeyen ve insani ihtiyaçları büyük ölçüde artıran yoğunlaşmalara sebep olmuştur. Siyasi bölünme, dışlanma ve adalet mekanizmalarına erişim eksikliği, insanların haklarından mahrum kalmasına ve bu ihtiyaçları giderme kapasitelerinin kısıtlanmasına yol açmıştır (UNHCR, 2022).

Suriye’deki insani durumun kötüleşmesi neticesinde Suriye vatandaşları canlarını kurtarmak için coğrafi yakınlıklarından dolayı Türkiye, Lübnan ve Ürdün’e sığınmak zorunda kalmışlardır. Türkiye’nin takip ettiği açık kapı politikası ile yaklaşık 4 milyon Suriyeli Türkiye’ye zorunlu olarak göç etmiştir (Göç İdaresi, 2022). Bu durum Türkiye’yi en çok Suriyeli sığınmacıyı ağırlayan ülke konumuna getirmiştir.

Şekil 2.1. Türkiye’ye Gelen Suriyeli Sığınmacıların Sayısı. (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2023).

Türkiye’de yaşayan Suriyeli vatandaşlar konusunda en çok tartışılan mesele “statü” ve “tanımlama” meselesidir. Türkiye’de bulunan yabancı statüsü ve tanımlanması konusunun karmaşık

olduğu bilinmektedir. Türkiye’deki yasal ve idari düzenlemeler, Suriyelilerin “mülteci” olarak tanımlanmasına izin vermemektedir. Bunun nedeni, Türkiye’nin imzaladığı 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne getirilen coğrafi kısıtlamalardır. Sözleşmeye göre Türkiye’ye Avrupa’dan gelen kişiler mülteci olabiliyorken Türkiye’nin doğusundan veya güneyinden gelen insanlar mülteci statüsüne değil sığınmacı statüsüne sahiptir. Ancak 2014 yılında Türkiye, Cenevre Sözleşmesi’nde yapılandırmalar gerçekleştirmiştir. Buna bağlı olarak “şartlı mülteci” kavramı ilgili mevzuata eklenmiştir. Suriyelilerin uluslararası hukuk bağlamında tanımlanmış ve 2014 yılının Ekim ayında Geçici Koruma Yönetmeliğinde Suriyelilerin yasal statüsü net bir şekilde yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin geçici 1. Maddesi aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir:

28/4/2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti’nde meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye Arap Cumhuriyeti’nden kitlesel veya bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler, uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olsalar dahi geçici koruma altına alınırlar. Geçici korumanın uygulandığı süre içinde, bireysel uluslararası koruma başvuruları işleme konulmaz. (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014).

Suriye krizinin başlarında Türkiye’nin Suriyeliler konusunda tasavvuru ve politikası geçicilik üzerine inşa edilmiş ve buna bağlı olarak Türk toplumunun Suriyeli mültecilere karşı tutumu “misafirperverlik” anlayışında olmuştur. Ancak Suriye’deki durumun kaotik hale dönüşmesi, Suriyelilerin ülke içindeki sayılarının ve ülkede kalış sürelerinin artması, yabancı düşmanlığına (xenophobia) kadar varabilen kimi sonuçların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Hopkins, 2010). Zira Suriyelilerin varlığı Türkiye’nin toplumsal, siyasal ve ekonomik koşullarını zorlaştırmaktadır (Erdoğan, 2021).

Öte yandan İltica ve Göç Akademisi, Türkiye’de yaşayan geçici koruma altında olan Suriyeli sığınmacılar üzerinde bir takım araştırma projeleri yürütmektedir. Bunlardan en kapsayıcısı Suriyeliler Barometresi (SB) Araştırmasıdır. Bu araştırma hem Türk toplumunun hem de Suriyelilerin bir arada yaşamaya dair tutumlarını geniş çaplı anket ve odak grup görüşmeleriyle ortaya koymaktadır. İlk olarak 2014 yılında gerçekleştirilen ve ardından 2017 ve 2019 yıllarında da sürdürülen çalışmanın son olarak 2021 yılında tekrarlanmasıyla süreç içerisinde her iki toplumun görüşlerinin nasıl değiştiğine dair verilere ulaşılmıştır. SB çalışmasının önemli hedeflerinden biri olan sosyal mesafe ölçütü, her iki toplum arasındaki ortak yaşam pratiklerinin ölçülmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Türk toplumunun Suriyelilerle sosyal mesafe ölçeği bağlamındaki bulgulara bakıldığında Türk toplumunun her ne kadar 2019’daki SB verileri 0,51’den 2020’de 0,42’ye gerilemiş, 2021’de ise yine -0,42’de kalmış olsa da hâlâ “uzak” kategorisinde yer almaktadır (Erdoğan, 2021). Ayrıca Suriyeliler Barometresi’nin 2020’deki çalışmasında nispeten de olsa sınır illerdeki Suriyeliler ile olan kültürel yakınlığa rağmen sosyal mesafenin azalmadığı, aksine arttığı sonucu dikkat çekicidir.

Sıra No.	Suriyelileri tarif etmek için aşağıdaki ifadelerden en uygun gördüğünüzü lütfen belirtiniz (Çoklu yanıt)	Yaşadığınız mahallede/semtte Suriyeli var mı? (%)				
		Evet, çok var	Evet, az var	Hayır, yok	Fikrim yok/cevap yok	Genel
1	İleride ülkemizde sosyal ve ekonomik sorunlar yaratacak insanlardır	42,6	40,3	35,4	41,5	40,7
2	Bize yük olan insanlardır	41,4	34,7	38,7	29,2	38,1
3	Kendi ülkelerini korumayan insanlardır	39,9	36,8	30,3	42,5	37,5
4	Zulümden/savaşta kaçan mağdur insanlardır	30,9	36,7	34,8	34,0	33,6
5	Ülkemizde misafirlerdir	15,4	19,9	21,9	20,8	18,2
6	Ucuz iş gücü olarak sömürülen insanlardır	16,3	19,5	20,7	8,5	17,7
7	Bizden oldukça farklı ve bize yabancı insanlardır	16,6	17,9	16,5	5,7	16,6
8	Din kardeşlerimizdir	9,9	13,1	13,8	18,9	12,0
9	Dilenciler/sadece yardımlarla yaşayan insanlardır	8,5	10,3	11,4	9,4	9,6
10	Kendi halinde, zararsız insanlardır	7,6	10,6	8,1	7,5	8,7
11	Diğer	0,7	1,2	1,5	-	0,9
	Fikrim yok/cevap yok	0,8	1,3	1,2	4,7	1,2

Şekil 2.2. 2017-2019-2020-2021 Yıllarının Sosyal Mesafe Verileri.

(Suriyeliler Barometresi, 2021).

Nitekim sosyal mesafe ölçeği kapsamındaki veriler, Türk toplumunun Suriyelilere karşı çok belirgin bir sosyal mesafe içinde olduğu gerçeğini göstermektedir. Araştırmanın farklı yıllardaki verileri Türk toplumunun Suriyelilere özellikle başlangıç yıllarında verdiği olağanüstü desteğin ve dayanışmanın devam ettiği ancak toplumsal kabul ve dayanışmada belirgin bir azalmanın, endişelerde ise artışın olduğunu ortaya koymaktadır. SB çalışmasına göre farklı toplumsal gruplar arasında sosyal karşılaşma ve etkileşimin zeminini anlayabilmek için toplumların birbirini nasıl tanımladığına bakmak gerekmektedir (Erdoğan, 2021). Bu bağlamda 2017 yılında yapılan ilk SB çalışmasına göre Türk toplumu nezdinde en güçlü “tanımlama” seçeneği %57,8 ile “zulümden/savaşta kaçan mağdur insanlar” iken, 2021’de “ileride sorun açacak tehlikeli insanlardır” seçeneği % 40,7 oranı ile ilk sıraya yükselmiştir. SB araştırmasının, 2017, 2019, 2020 ve 2021 verilerine birlikte bakıldığında, toplumdaki vicdan ve dayanışma duygusu ile rahatsızlıkların ve endişelerin dile getirildiği tavrın birlikte ortaya çıktığını görmek mümkündür. Ne var ki 2021 verileri, ilk kez dört tanımlama içinde ilk üçünün endişe ve olumsuzluk içerdiğini, “zulümden/savaşta kaçan mağdur insanlar” seçeneğinin ise en alt seviyeye inerek dördüncü sırada yer aldığını gözler önüne sermektedir.

	2017			2019			2020			2021		
	#	%	Sosyal Mesafe Puanı	#	%	Sosyal Mesafe Puanı	#	%	Sosyal Mesafe Puanı	#	%	Sosyal Mesafe Puanı
Çok uzak	748	36,1	-0,95	1157	51,0	-0,97	792	35,2	-0,99	932	41,4	-0,95
Uzak	555	26,8	-0,51	347	15,3	-0,55	589	26,2	-0,62	552	24,6	-0,52
Ne uzak, ne yakın	363	17,5	-0,02	383	16,9	-0,10	428	19,1	-0,11	396	17,6	-0,01
Yakın	220	10,6	0,44	244	10,8	0,36	282	12,6	0,38	192	8,5	0,45
Çok yakın	186	9,0	0,88	135	6,0	0,87	156	6,9	0,86	178	7,9	0,90
Genel	2072	100,0	-0,36	2266	100,0	-0,51	2247	100,0	-0,42	2250	100,0	-0,42

-1,00 ; -0,80 Puan:
Çok Uzak

-0,79 ; -0,30 Puan:
Uzak

-0,29 ; 0,29 Puan:
Ne uzak, ne yakın

0,30 ; 0,69 Puan:
Yakın

0,70 ; 1,00 Puan:
Çok Yakın

Şekil 2.3. Suriyelileri tarif etmek için en uygun ifadeler 2017-2019-2020-2021 yıllarının verileri.
(Suriyeliler Barometresi, 2021).

Türkiye’deki medya kuruluşları Türk toplumunun Suriyeli sığınmacılara olan bakışını yönlendirmektedir (Doğanay ve Çoban Keneş, 2016). Bu hususta ana akım medyanın Suriye haberlerine ilişkin çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Ana akım medyada yer alan haberlerde çoğunlukla Suriyeli sığınmacılar kurban, ekonomiye yük ve toplum için bir tehdit olarak gösterilmektedir. Suriyeli kadınlar da Türk kadınlarına ve Türk ailelerine bir tehdit olarak yansıtılmaktadır (Narlı ve ark., 2019). Aynı zamanda haber içeriklerinde çocuk hakları vurgusu eksik kalmakta, Suriyeli çocuklar da “mağdur” ve “edilgen kitleler” olarak temsil edilmektedir (Ardıç Çobaner, 2015).

Haberlerde sığınmacıların dolaylı olarak her sorunun ana kaynağıymış gibi anlatılması sığınmacılarla ilgili olumsuz düşünceleri yaygınlaştırmakta ve sorunun çözümsüzlüğünü pekiştirmektedir (Pandir ve ark., 2015). Kaya ve Eren (2015), Türkiye’deki medya kanallarının Suriyeli sığınmacılar hakkında dışlayıcı ve ötekileştirici söylemler ürettiğini düşünmektedirler. Bu söylemlerin insan haklarını zedeleyici nitelikte olduğunu vurgulamaktadırlar. Devrani (2017), medyanın, “öteki” olarak adlandırılan kimlikleri yeterince temsil etmediği veya olumsuz olaylarla birlikte sunarak insanlarda bu kimliklere karşı ön yargıların gelişmesine neden olduğunu ifade etmektedir. Devrani’ye göre medya, “bizden olan” kimliklere karşı normalleştirme ve olağanlaştırma eğilimindeyken, “öteki” olarak kabul edilen kimlikleri normal dışı veya tuhaf olarak görüp genellikle kötülüklerin temsili olarak sunmaktadır. Yücebaş (2015) Suriyeli sığınmacılara karşı algının da paylaşılan haberler aracılığıyla değiştiğini, Suriyelilerin mağdur ve misafirlikten ekonomik fırsatlara ve ekonomik rakiplere dönüştüğünü belirtmektedir. Ataman (2014) ise Türkiye’de Suriyeli sığınmacılara yönelik hak temelli haberciliğin yapılmadığını ileri sürmektedir. Hrant Dink Vakfı adına hazırladığı “Yazılı Basında Ayrımcı Söylemler: Suriyeli Mülteciler” adlı raporunda Ataman (2014), medyanın Suriyeli

sığınmacılara ilişkin çalışmalarında hak odaklı bir habercilik anlayışının yer almadığını eleştirmiştir. Ataman, Suriyeli sığınmacılara dair birçok çalışma olmasına rağmen bu çalışmalarda Suriyeli sığınmacıların haber içeriklerinde “insan odaklı” bir anlayışla sunulmadıklarını ve ayrıştırıcı, ötekileştirici söylemlerle temsil edildiklerini savunmuştur. Uluk (2019) ise geleneksel ve yeni medya aracılığıyla yayılan Suriyeli sığınmacılar hakkındaki yalan haberlerin toplumu yanıltarak duygusal olarak uyarılmalarına neden olduğunu öne sürmüştür.

Bu temsillerin yanı sıra ana akım medya Suriyeli sığınmacıların günlük hayatlarında karşılaştıkları zorluklar kapsamında az bilgilendirme yapmaktadır (Erdoğan ve ark., 2017). Sığınmacılar hakkında olumsuz bilgi ve sahte haberler üretmek ve paylaşmak sadece ana akım medyasıyla sınırlı olmayıp internetin sağladığı hızlı, kontrolsüz ve kolay bilgi paylaşımları da bu tür olumsuz ve hatalı söylemlerin yayılmasına yol açmaktadır.

2.3. Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Yalan Haber Çeşitleri

Türkiye, son yıllarda büyük bir mülteci ve sığınmacı hareketliliğine maruz kalmıştır. Özellikle Suriye'deki iç savaşın başlamasıyla birlikte, Türkiye, dünyanın en büyük mülteci topluluklarından birine ev sahipliği yapmaktadır. Ancak, Suriyeli sığınmacılar hakkında medyada çıkan haberlerde, sıklıkla olumsuz bir ton kullanılmaktadır. Birçok haber kaynağı, Türkiye'de Suriyeli sığınmacıların işsizlik, kira artışı ve ekonomik yük gibi sorunlara neden olduğunu iddia etmektedir. Doğanay ve Çoban Keneş (2016) bu tür haber içeriklerinde “Suriyeli mültecilerin hak kayıplarını görmezden gelen basın, tam tersine Suriyelileri ekonomide gedikler açan aktörler olarak ortaya koyması, konumları itibarıyla kırılgan durumda olan bu insanların mağduriyetini artırdığı” eleştirisinde bulunmaktadır:

İnsanları yersiz yurtsuz bırakan, yoksun ve yoksul hale getirerek sınıfsal ayrımları büyüten savaş gerçeğini görünmez kılan ekonomik yer değiştirme stratejisi ile emeği ucuzlaştırılan, neredeyse karın tokluğuna çalışan, yüksek kiralar ödeyen Suriyelilerin işletme ve ev sahipleri tarafından sömürüldükleri gerçeğinin üstü örtülmektedir. Başka bir anlatımla Suriyelileri ekonomik olarak daralmanın müsebbibi olarak öne çıkaran haberler hem sorumluluktan kaçınılmasına hem de savaş ekonomisinin büyüttüğü sınıfsal ayrımların ve çatışmaların gerekçelerini en kırılgan durumdaki Suriyelilere yükleyerek öfkenin ve eleştirilerin yönelmesi gereken asıl hedefin saptırılmasına aracılık etmektedir (Doğanay ve Çoban Keneş, 2016, s.159).

Suriyelilerin varlığını suç ile ilişkilendiren pek çok haber de sıklıkla medyada yer almakta, bununla birlikte çoğu haber kaynağı, bu iddialarını somut verilerle desteklememektedir. Bu nedenle, bu haberlerdeki bilgi eksikliği, sığınmacıların olumsuz bir şekilde temsil edilmesine neden olmaktadır. Örneğin, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların suç oranlarının Türk vatandaşlarından daha yüksek olduğuna dair yaygın bir inanış vardır (Oytun ve Gündoğar, 2015). Ancak, bu iddia doğru değildir. Eski İçişleri Bakanı Süleyman Soylu (2023), İl Göç İdaresi Müdürleri Değerlendirme Toplantısı'nda yaptığı açıklamada, Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacıların, toplamda yüzde 1.9'luk bir kesiminin asayiş olaylarına karıştığını belirtmiştir. Ayrıca, bu grubun dışında kalan yüzde 98.1'lik büyük bir çoğunluğun

ülkenin kurallarına uyumlu bir şekilde yaşadığını ifade etmiştir. Bu açıklama, Suriyeli sığınmacıların genel olarak düşük bir oranda suç işlediğini ve çoğunluğunun ülke kurallarına riayet ettiğini vurgulamaktadır. Bu nedenle, Suriyeli sığınmacıların toplumda suç oranlarının daha yüksek hale gelmesinde etkili olduğuna dair yaygın inanın gerçeklikle ilgisi yoktur. Öte yandan, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların işsizlik oranlarının yüksek olduğu ancak, bu durumun, sığınmacıların ekonomik yük olduğu anlamına gelmediği, birçok Suriyeli sığınmacının ise Türkiye'de çalışarak ekonomiye katkı sağladığı belirtilmektedir (Özipek, 2018). Türkiye, Suriyeli sığınmacılara çalışma izni veren birkaç ülkeden biridir. Bu izin, sığınmacıların Türkiye'de iş bulma şanslarını artırarak, ekonomik yüklerinin azaltılmasına yardımcı olmaktadır.

Türkiye'de bulunan göçmenler konusunda son yıllarda yazılı ve görsel medyanın takındığı tavır önemli araştırma alanları oluşturmuştur (Erdoğan ve ark., 2017). Medyanın göçmenlere bakışına odaklanan pek çok akademik çalışmada medya içeriklerinin nefret söylemlerine, suçlayıcı ve ötekileştirici yönlerine dikkat çekilmektedir (Yurdakul, 2020). Yalan haberlerle yapılan manipülasyon ise okuyucu ve sığınmacı arasındaki boşluğu büyütmektedir (Burke, 1969). Yalan haberlerin üretiminde, ev sahipliği yapan toplum “normal” ve “iyi” bireyler olarak gösterilirken göçmenler ötekileştirerek tehlikeli bireyler olarak sunulmaktadır.

Türkiye'de Suriyeli sığınmacılara yönelik içerik üretiminde medya organları haber-olay odaklı bir yaklaşım sergilemektedir (Erdoğan, 2015). İktidara yakın ideolojiye sahip olan medya kanallarının Suriyeli sığınmacıları “ensar”, “emanet” ve “muhacir” gibi dini söylemlerle temsilleştirirken (Polat, 2018) muhalif olanların ise sığınmacıları “ekonomik yük” ve “güvenlik tehdidi” olarak ele almasının var olan durumu daha karmaşık hale getirdiği öne sürülmektedir (Erdoğan, 2015). Hem geleneksel medyada hem de yeni medyada üretilen gerçek olmayan bilgilere dayalı haberler ise tartışma alanını hakikat sonrası bir zemine taşımaktadır.

Bu bağlamda Türkiye'ye zorunlu olarak göç etmiş olan Suriye vatandaşları hakkında çok sayıda haber üretilmekte, ancak bu haberlerin bir bölümü yalan haber, yanıltıcı içerik olarak değerlendirilebilecek içeriklerde oluşmaktadır. Bu haberleri Burke'nin (1969) tanımlamasına ve bölünme kavramına göre kategorize etmek mümkündür. Ona göre yalan haberler, ev sahibi ülke ve sığınmacılar arasındaki ilişkide toplum değerlerine tehdit, kamu güvenliğine tehdit ve genel haklara tehdit olmak üzere üç temada yoğunlaşmaktadır. İlk tema haberlerin kişisel değerlere, politik odaklı grup değerlerine ve dini değerlere odaklanmakta, bu bağlamda yurttaşların toplumsal değerlerinin ihlaline odaklanmaktadır. Yalan haber içeriklerinin ikinci temasında, terörist eylemler, saldırı ve tecavüz gibi şiddet eylemleri ile öteki ilişkisi kurulması yoluyla güvenlik endişesi vurgulanmaktadır. Son tema ise izleyicinin meşru bir şekilde hak ettiği kazanımları ötekinin elinden alıp kullandığı fikrine odaklanmaktadır. Özellikle de yurttaşların işleri, stokları, kaynakları ve fırsatlarının öteki tarafından nasıl alınıp götürüldüğüne odaklanarak algılanan sahiplik fikrini destekleyen yalan haberler bu kapsamda ele alınmaktadır.

2.3.1. Toplum Değerlerine Tehdit

Yalan haberlerin içeriği, okuyucuların belirlediği bir dizi değerlere odaklanmaktadır. Okuyucuların kişisel, dini veya siyasi değerlerine odaklanarak yapılmak istenen aslında kimlik ayrımı yaratmaktır (Sutherland ve Dykstra-DeVette, 2018). Bu bölünme duygusunun oluşumu okuyuculardaki sığınmacıların kendi din ve ideolojilerine zarar verdiği düşüncesini güçlendirmektedir. Örneğin, sosyal medyada paylaşılan ve daha sonra yalan haber olduğu ortaya çıkan “Türkiye Cumhuriyeti halkının dinden kopuk yaşadığını ve açık saçık giyinerek Suriyeli gençleri tahrik ettiğini belirten kalabalık Suriyeli grup, Gaziantep Valiliği’ne yürüdü” iddiası, Suriyelilerin kendilerine ev sahipliği yapan Türk toplumunu dinsizlikle suçladığı ve bu nedenle Suriyeli gençleri hataya sürüklediğini ima etmektedir (Özer, 2017). Bu iddia aynı zamanda laiklik karşıtı vurgusu ile de Türkiye Cumhuriyeti’nin temel değerleri ve toplum anlayışı ile de tezat bir anlama yol açmaktadır.

Şekil 2.4. Suriyeliler Sığınmacıların Türkiye Halkının Dinden Kopuk Yaşadığını Söyleyerek Gaziantep Valiliğine Yürüyüş Düzenlediği İddiası

Buna benzer klişeleştirilmiş ve olumsuz temsiller, kültürel farklılıkların altını çizmekte (Pickering, 2001), bizim normlarımız, amaçlarımız ya da kültürümüzle karşılaştırıldığında ötekinin “yetersiz” ya da “geri” oldukları varsayılmakta”dır (Van Dijk, 1999). Hürriyet Gazetesi tarafından 14 Kasım 2018 tarihinde yayınlanan haber bu konuya ilişkin bir başka örnek olarak ele alınabilir. Haberde sosyal medyada paylaşılan bir videoda, Adıyaman’daki Atatürk heykeline saldıran kişinin Suriyeli bir sığınmacı olduğu iddiası aktarılmaktadır (Arabacı, 2018). Haberde Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk’ün heykeline saldırıldığı iddiası Türk toplumunun ilkelerine zarar verildiği ve değerlerini tehdit ettiği anlamına gelmektedir.

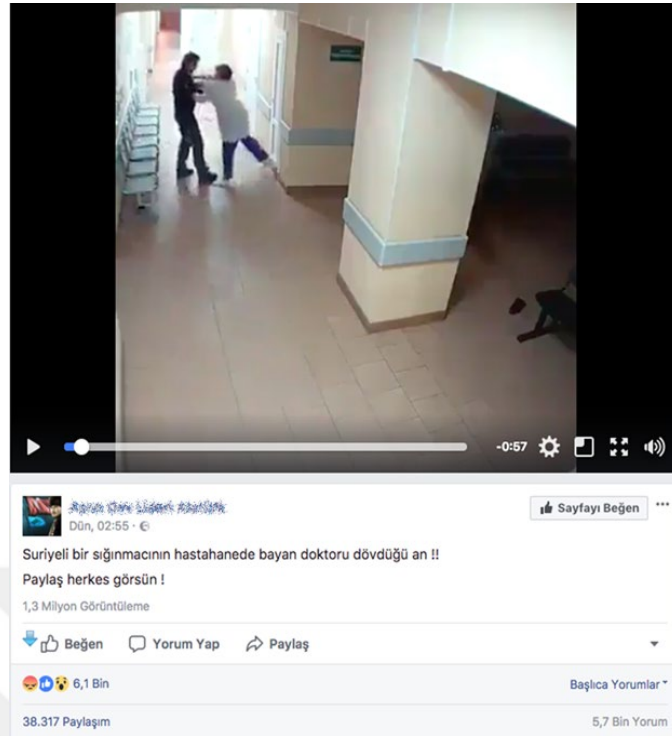
Adıyaman'da Atatürk heykeline saldırdığı belirtilen kişinin Suriyeli olduğu iddiası

Şekil 2.5. Adıyaman'da Atatürk Heykeline Saldıran Kişinin Suriyeli Olduğu İddiası

Adıyaman Emniyet Müdürlüğü Asayiş Şube tarafından söz konusu kişinin madde bağımlısı bir Türk vatandaşı olduğunun açıklanmasına ve haberin doğru olmadığının ispatlanmasına karşın içeriğin özellikle sosyal medyada dolaşımının devam etmesi Suriyelilerin saldırgan kişiler olarak gösterilmesine neden olabilmektedir. Ayrıca söz konusu içerik ev sahipliği yapan toplumun değer verdiklerine zarar veriyormuş gibi görüldüğü için Suriyeli sığınmacılarla Türk toplumu arasında iletişim kurmayı zor hale getirme, dolayısıyla iki toplum arasındaki bölünmeyi derinleştirme riski taşımaktadır. Zira, Polage (2012) tarafından da işaret edildiği gibi yalan haberlerin yanlış olduğu ortaya çıktıktan sonra bile okuyucu üzerinde kalıcı bir etki bırakma riski bulunmaktadır.

2.3.2. Kamu Güvenliğine Tehdit

Toplumun değerlerine göre bir ayırım yaratmanın yanı sıra çoğu sahte haber makaleleri, mültecilerin tehlikeli bireyler olduğunu ve okuyucunun fiziksel olarak ve sağlık açısından güvenlik tehdidi oluşturduğu kanısını yaymak için kullanılmaktadır. Bu tür haberler yanlış yönlendirme konusunda fazlasıyla etkilidir. Örneğin Suriyeli sığınmacının bir doktoru dövdüğü iddiasıyla sosyal medya üzerinde paylaşılan videonun aslında Rusya'nın Veliky Novgorod şehrinde 23 Şubat 2017'de yaşanan bir olaya ait olduğu anlaşılmıştır (Çavuş, 2017).

Şekil 2.6. Suriyeli Sığınmacının Bir Doktoru Dövdüğü İddiası

Başka bir örnek de Suriyeli iki kişinin Bursa’da bir kadını kaçırıp tecavüz ettiği iddiasıdır ancak paylaşılan fotoğraf yolda yüzüstü yatan bir kadını göstermektedir (Çavuş, 2017). Erkek şiddetinin mağduru olan kadın görüntüsünün medyada temsili zaten sorunlu olmakla beraber bu fotoğrafın aslında 2013 yılında gerçekleşen başka bir olaya ait olduğu gerçeği ortaya çıkmıştır.

Şekil 2.7. İki Suriyeli Sığınmacının Bursa'da bir Kadını Kaçırıp Tecavüz Ettiği İddiası

Bu içerikler, habermiş gibi kurgulanarak gerçeklik etkisi oluşturulmaya çalışılan çarpıtılmış üretimlerdir. Yazılış tarzı ve kelime seçimi, mağdur olan kişiye uydurma bir isim verilmesi ve katillerin tutuklandığı bilgisinin eklenmesi metnin gerçeklik etkisini artırmaktadır. Bu içerikler sığınmacılarla ilgili haberlerin ve bilgilerin içeriğini değiştirerek sığınmacıları kötü göstermekte ve ev sahipliği yapan toplumun bu tür haberlerle manipüle edilmesi hedeflenmektedir.

2.3.3. Genel Haklara Tehdit

Bu başlık altındaki haberler, Türkiye’deki mültecilerin kendilerine sağlanan ekonomik ve sosyal ayrıcalıklar sayesinde refah içinde yaşadıklarını ve dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının haklarını aldığı kanaatini yaygınlaştırma amacına yöneliktir. “MEB’in İzmir’de mültecilere özel dört okul yapacağı” (Korkmaz, 2021), “Suriyelilerin maaşlarını almak için PTT önünde kuyruğa girdiği” (Özer, 2017), “Konya Büyükşehir Belediyesi’nin Suriyelilere maaş bağladığı” (Özer, 2017) şeklindeki iddiaların ortaya atılması ve “mülteciler” ile “Suriyeliler” kelimelerinin kullanılmasıyla mültecilerin homojen ve işgalci bir topluluk olduğuna yönelik bir ön yargının veya kalıp yargının yaratılmaya çalışıldığı söylenebilir.

Şekil 2.8. MEB'in İzmir’de Mültecilere Özel 4 Okul Yapacağı İddiası

Şekil 2.9. Suriyelilerin Maaşlarını Almak İçin PTT Önünde Kuyruğa Girdiği İddiası

Şekil 2.10. Konya Büyükşehir Belediyesi'nin Suriyelilere maaş bağladığı iddiası

Machin'e (2007) göre dil, toplumsal bir gerçeklik inşa etme gücüne sahiptir ve bu nedenle tanımlar üzerinde sürekli toplumsal tartışmalar yaşanır. Toplumsal bir grubu tanımlarken kullanılan terimler, o grubun toplumsal gerçekliği hakkında ideolojik bir söylem oluşturabilir ve bu grupları belirli bir konuma sabitleyebilir. Goffman'ın damgalama kavramı da bir kişinin varsayılan toplumsal kimlik ile fiili toplumsal kimlik arasındaki farka odaklanır ve bu farklılık, damgalanmaya yol açabilmektedir.

Örneğin, haberlerde yer alan fotoğraflarda Suriyeli olarak tanımlanan insanlar, belirli bir topluluğun tipik örnekleri olarak gösterilmiştir. Bu fotoğrafların yanında kullanılan metinler, fotoğrafların anlamını belirleyerek, mültecilerin hak etmedikleri ayrıcalıklardan faydalandıkları şeklinde bir söylem oluşturmuştur. Bu tür yalan haberler, farklı kültürlerden insanların medya portrelerini ve bu portrelerin oluşturduğu klişeleşmiş imajları kullanarak, dışardan gelenlerin tehlikeli olduğu izlenimini verip toplumun algısını şekillendirebilmektedir (Taşdelen, 2020).

Yücebaş (2015) ise Gaziantep yerel basınında Suriyeli imgesini kalkınan, gelişen yeni taşralılık kavramı üzerinden analiz etmektedir. Basının Suriyeli imgesi; misafirperver ev sahibini tehdit eden misafir mültecilerle, bulundukları ülkenin ekonomik zenginliğini arttıran mültecilere; ülkenin dinamik, kalkınan ekonomisini bitmeyen misafirliği ile krize sokan, çöküntüye uğratan ve ülkenin dinamizmini yok eden mülteciler arasında salınmaktadır. Yücebaş, bu imge farklılığını aslında Suriyelilerin kalkınan, gelişen, büyüyen Anadolu kentlerinin yeni türdeki muhafazakâr dinamizminin eskiliğinin görünür kılınması olarak yorumlamaktadır.

6 Şubat 2023'te Türkiye ve Suriye'de meydana gelen deprem felaketi, yüz binlerce insanın yaşamını etkilemiştir. Deprem sonrası, sosyal medyada ve bazı haber sitelerinde, felaketin etkileriyle ilgili yanıltıcı ve dezenformasyon içeren birçok haber ve paylaşım ortaya çıkmıştır. Deprem sonrası yakınlarını yitiren, yaralanan, evsiz kalan ya da evleri zarar görenler arasında Suriyeli sığınmacılar da yer almaktadır. Ancak, bu gerçek, bazı haber kaynakları tarafından farklı yorumlanarak yanıltıcı bir hale getirilmiştir. Bazı haberlerde, deprem yardımı bahanesiyle Suriyelilerin Türkiye'ye girmeye çalıştığı iddia edilmiştir. Örneğin, 13 Şubat 2023'te Memleket Partisi Genel Başkanı Muharrem İnce yaptığı bir paylaşım ile sınırların açık olduğunu ve Suriyelilerin gelmeye devam ettiğini iddia etmiştir (Tarcan, 2023). İddia konusu olan olaya ilişkin detaylar için Teyit.Org Hatay Valiliğine ulaşmış, Vali Rahmi Doğan, danışmanı aracılığıyla Teyit'e yaptığı açıklamada sınır birliklerinin görevde olduğunu ve geçişin olmadığını söylemiştir. Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu da aynı gün (13 Şubat 2023) yaptığı açıklamada iddianın doğru olmadığını, Cilvegözü ve Babülhava sınır kapılarının yıllardır Birleşmiş Milletler'in (BM) insanı yardımlarına açık olduğunu vurgulamıştır.

Benzer bir iddia da sosyal medyada video olarak paylaşılmıştır. Videoda, bir kişinin 6 Şubat 2023'de meydana gelen deprem sonrası yardım bahanesiyle Suriyelileri Türkiye'ye taşıyacağını duyurduğu iddia edilmiştir (Keskin, 2023). Videonun orijinal kaynağına ulaşmak için videonun altında yer alan Tiktok hesabı ziyaret edildiğinde, videonun enkaz altında kalan insanlara yardım notuyla paylaşıldığı görülmüştür. Teyit.Org videoda söylenenlerin Türkçe'ye çevrilmesi için Arapça bilen birçok kişiden çeviri desteği almıştır. Sonuç olarak videoda depremden etkilenen insanlara yardım için Türkiye'nin güneyine ve Suriye'nin kuzeyine doğru yola çıkıldığı, Suriye'den Türkiye'ye insan kaçırmanın söz konusu olmadığı anlaşılmıştır. Benzer şekilde Suriyeli mültecilerin felaket sonrası hükümet yardımından daha fazla yararlandığı iddia edilmiştir (Karadeniz, 2023). Ancak, bu iddianın da doğru olmadığı ortaya çıkmıştır.

3. SURIYELİ SİĞINMACILARIN BAKIŞ AÇISIYLA YALAN HABER OLGUSU VE ÖRNEKLERİ

3.1. Araştırma Amacı

Mültecilik, günümüzde yaygın bir şekilde karşılaşılan ve çoğu zaman küresel ölçekte bir “sorun” olarak değerlendirilen sosyal bir gerçekliğe işaret etmektedir. Arap Baharı olarak tabir edilen ve Ortadoğu’nun birçok ülkesinde yaşanan halk hareketlerinin en etkili örneklerinden biri Suriye’de yaşanan iç karışıklıktır. Suriye’deki rejimin sert müdahalelerinden dolayı süreç iç savaşa dönüşmüş ve 2011 yılının Mart ayından itibaren Suriye’de kitlesel hareketler başlamıştır. Aradan geçen 11 yıldan sonra Suriye’deki savaş halen bitmemiş ve normalleşme sağlanamamıştır. Suriye’nin şu anki durumu göz önüne alındığında kaos ortamının uzun bir süre daha etkili olacağı görülmektedir (Yurdakul, 2020).

Türkiye’nin sınırında gerçekleşen bu olaylar, doğal olarak Türkiye’yi siyasal, ekonomik, sosyolojik vb. konularda etkilemiştir. Aynı zamanda Türkiye’ye zorunlu olarak göç etmiş olan Suriyeli sığınmacılar konusu, ülkenin tümünü ilgilendiren bir konu haline gelmiştir (Aydemir ve Şahin, 2018). Mülteci politikalarıyla ilgili algılar ve uygulamaların geliştirilmesi sırasında kimi zaman devletlerin mültecilere yardım çalışmalarının vatandaşlar tarafından benimsenememesi gibi sonuçlar ortaya çıkmıştır (Levy, 2010). Bu bağlamda yöneticilerin, kendi vatandaşlarına; mültecilerle nasıl bir ilişkide olunması gerektiğine ve mültecilerin koşulları ile ilgili gerçeklere ilişkin medya üzerinden yeterince bilgi sunmaması ya da doğru bilgi aktarmaması bu tür sonuçların oluşmasına neden olabilmektedir. Zira toplumu bir konu hakkında medya aracılığıyla yeterince bilgilendirmemek, gerçekle örtüşmeyen algıların üretilmesine ve yayılmasına neden olabilmektedir (Cloud, 2006). Bunun yanında birçok medya ürünü, kışkırtıcı açıklamalar içerebilmekte veya insanları nefret söylemine teşvik edebilmektedir. Bu durum mültecilere, sığınmacılara ve göçmenlere yönelik düşmanlığa neden olabilmektedir.

Türkiye’de sığınmacı olarak yaşayan yaklaşık 4 milyon Suriyeli hakkında hem geleneksel medyada hem de sosyal medyada birçok haber üretilmiş ve bilgi paylaşılmıştır. Bu haberlerin bir kısmı Suriyeliler hakkında doğru olmayan bilgiler üzerine inşa edilmiştir. Yayımlanan ya da paylaşılan bu haberlerde insan hakları, mülteci, sığınmacı, yerinden edilme, iç savaş gibi farklı kavramların olduğu pek çok örnekle karşılaşmaktayız. Söz konusu bu taraflı haberler, diğer kültürlerden insanların medya portreleri ve bu portrelerin ürettiği klişeleşmiş imajlar, genellikle dışardan gelenlerin tehlikeli olduklarını göstermekte ve toplumun algısını şekillendirebilmektedir (Taşdelen, 2020).

Medyanın insan üzerindeki zihni ve duygusal etkisi düşünüldüğünde bu etki yalnızca ev sahipliği yapan toplum için değil göçmenler için de oldukça önemlidir. Çünkü medya, göçmenlerle ev sahipliği yapan toplumun arasındaki ilk teması sağlayan araçlardan biridir (Goffman, 2014). Medyanın sığınmacılar hakkında yaptığı haberlerle çizdiği sığınmacı imajı hem toplumu hem de sığınmacıyı şekillendirmektedir (Yurdakul, 2020). Bu nedenle uzun süredir Türkiye’de yaşamını sürdüren Suriyeli sığınmacılar ile Türk toplumu arasında kültür farklılığının da etkisiyle zaman zaman iletişim konusunda

sorun yaşanabildiği görülmektedir. Aynı zamanda yalan içerikli haberlerin; Suriyeli sığınmacıların üzerinde negatif bir etki yarattığı, Türk vatandaşlar ile Suriyeli vatandaşlar arasındaki iletişimi ve etkileşimi zayıflattığı yönünde etkili olduğu düşünülmektedir. Buradan hareketle bu çalışma, Suriyeli sığınmacıların kendileri ile ilgili yalan haberleri nasıl değerlendirdiği, bu tür içeriklerin Türkiye'deki yaşamlarını nasıl etkilediğini, kendi düşüncelerini ve davranışlarını nasıl değiştirdiğini incelemeyi hedeflemektedir.

3.2. Araştırmanın Önemi

Gelişen yeni iletişim teknolojisi ile birlikte, insanlar her türlü bilgiye kolaylıkla ulaşabilir hale gelmiştir. Bunun yanı sıra yeni medya kullanıcılarına kendi içeriklerini de üretip yayma imkânı da sunmaktadır. Geleneksel medya özellikle hala haber alma bakımından etkisini sürdürüyor olsa da özellikle yeni medya, bilginin ve haberin yayılması bağlamında önemli bir rol üstlenmektedir. Kuşkusuz, iletişim teknolojisi alanındaki gelişmelerin bir sonucu olarak geniş bir kullanıcı sayısına ulaşan sosyal medya platformları, bilginin hızlı yayılımına vesile olmuştur. Ancak diğer yandan sosyal ağlar, kullanıcı türevli içeriğe de olanak sağlaması ve kontrolsüz bilgi dolaşımını hızlandırması bakımından geleneksel medyada görülen pek çok etik sorunu daha da görünür kılmaktadır. Özellikle internet ortamında enformasyonun bir an önce paylaşılma arzusu, çoğunlukla duyuma dayalı yanlış bilgilerin hızla yayılması sonucunu doğurmakta ve yeni medya alanındaki bir başka önemli etik ihlal olan “üretilen içeriklerin olgunlaşmadan ve doğruluğunun teyit edilmeden yayılması sorunu” gündeme getirmektedir (Bayraktutan ve Binark, 2013).

Yalan haberlere ilişkin yapılan akademik çalışmalarına bakıldığında, sağlık alanında çıkan yalan haberlere (Ünal ve Taylan, 2017), sosyal ağlar, asparagas haberler ve mültecilere yönelik nefret söylemlerine (Yanık, 2017), yalan haberin yayılımında mesajlaşma uygulaması WhatsApp'ın rolüne (Mimaroglu, 2019), bilgi doğrulama sitelerinin yalan haberler karşısında uyguladıkları doğrulama yöntemlerine (Büyükaşar, 2019), kişilerin medyaya güven seviyesi ve medyanın yalan haber yayınlaması olgusuna (Akyüz, Kazaz ve Gülnar, 2021) ilişkin çalışmalar öne çıkmaktadır. Bununla birlikte yalan haber ve bilgi doğrulama siteleri konularının ana akım medyada görünürlüğüne (Şener, 2018), yalan haberle mücadelede bilgi doğrulama sitelerinin konumu ve önemine (Kavaklı, 2019), gündem belirleyen yalan haber örneklerine (Sarioğlu, 2020) odaklanıldığı da görülmektedir

Türkiye'de Suriyeli mültecilerin yalan haberlere konu olmalarına ilişkin de alanda çeşitli araştırmaların bulunduğu görülmüştür (Taş ve Taş, 2018; Göncü ve Sim, 2019). Çalışmalarda Suriyeli sığınmacıların medyadaki temsilleri (Doğanay ve Çoban Keneş, 2016; Bhatia ve Jenks, 2018; Saltoğlu, 2019; Göktuna Yaylacı ve Karakuş, 2015), Suriyeli mülteci çocuk ve kadınların haberlerde temsili (Ardıç Çobaner, 2015; Narlı, Özaşçılar ve Turkan İpek, 2019), Suriyeli sığınmacılarla ilgili sosyal medyada kullanıcı yorumları üzerine inceleyen çalışmalar (Filibeli ve Ertuna, 2021; Bolgün ve Uçan, 2020; Uluk, 2019; Kardeş, Banko ve Akman, 2017) dikkat çekmektedir. Ayrıca Suriyeli sığınmacılar

göç ve uyum bağlamıyla (Erdoğan, 2020; Aydemir ve Şahin, 2018; Keskinçilic Kara, 2017; Şimşek ve İçduygu, 2016; Kaya, Rottmann, Gökalp Aras ve Şahin Mencütek, 2020) ve medya dolayısıyla Suriyeli sığınmacılara karşı nefret söylemi (Dora ve Sadakaoğlu, 2022; Taşdelen, 2020; Pandır, Efe ve Paksoy, 2015; Kurt, 2019) açısından da araştırmalara konu olmuştur.

Literatürdeki çalışmalara bakıldığında yapılan araştırmalarda yalan haberin doğrudan öznesi ve bir anlamda mağduru olan Suriyeli sığınmacıların görüşlerinin bulunmadığı görülmüştür. Buradan yola çıkarak bu çalışma, kendileri ile ilgili çıkan yalan haberler hakkında Suriyeli sığınmacılarla odak grup görüşmesi yapılmasını ve böylelikle bu tür içeriklerin kendileri tarafından nasıl değerlendirildiğinin ortaya konulmasını hedeflemektedir.

3.3. Araştırmanın Soruları

Yukarıda belirtilen amaç doğrultusunda araştırma iki temel soru üzerinde yoğunlaşmaktadır:

1. Suriyeli sığınmacılar kendileri hakkında çıkan yalan haberleri Türkiye'deki yaşamları, toplumsal yaşama dâhil olmaları gibi konular bağlamında nasıl değerlendirmektedir?
2. Suriyeli sığınmacıların kendileri hakkında çıkan yalan haberlerin nefret söylemine dönüşmesine yönelik algıları ne şekilde gerçekleşmektedir?

3.4. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada yöntem olarak nitel araştırma yöntemi ve odak grup görüşme tekniği kullanılmıştır. Genel olarak niteliksel araştırmalar, verilerin toplanması ve analizinde sayılar yerine ifadelere odaklanan bir araştırma yöntemidir (Bryman, 2012). Başka bir deyişle, nitel araştırmalar ve teknikleri daha çok insan ve grup davranışlarının arkasındaki nedeni ve nasılı anlamaya yönelik araştırmalardır (Gürbüz ve Şahin, 2016). Bundan yola çıkarak nitel araştırma yöntemlerinin birey, grup ve birey-toplum ilişkilerini anlamak amacıyla kullanıldığını söylemek mümkündür. Nitel araştırmanın yöntemlerinden biri olan ve araştırmanın amacına hizmet edeceği düşünüldüğü odak grup görüşme yöntemi; bir konu veya hizmet hakkında insanların ne düşündüğünü ve ne hissettiğini anlamak amacı ile kullanılan bir yöntemdir. Temelinde bireysel görüşme yöntemine dayanan bu odak grup görüşmeleri bireysel görüşmelere göre bazı farklılıklar göstermektedir.

Morgan'a göre (1997), genellikle grup görüşmelerinde, belirli sayıda insana belirli sorular sorulur ve yanıtlar alınır. Fakat odak grup görüşmelerinde, araştırmaya konu olan problem hakkında grup içinde bir etkileşim yaşanmakta ve bu etkileşim, çeşitli yorumlar elde etmeyi mümkün kılmaktadır. Patton (2002) odak grup görüşmelerinde sorulan sorulara verilen yanıtların, gruptaki bireylerin etkileşimi sonucuyla oluştuğunu belirtmektedir. Bunun nedeni; gruptaki bir bireyin verdiği yanıtın diğer katılımcılarda bir fikrin doğmasına ve dolayısıyla yanıt oluşturma fırsatının verilmesidir. Zira bir insanın tek başına davranışları ve tepkileri grup içindeyken değişiklik gösterbilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Öte yandan katılımcılar birbirleriyle anlaşmak zorunda değildirler. Aynı zamanda fikir ayrılığına

düşmeleri de şart değildir (Patton, 2002). Bu özelliği nedeniyle odak grup görüşmelerinin, bu çalışma kapsamında araştırılması hedeflenen Suriyeli sığınmacıların, kendileriyle ilgili yayımlanan yalan haberlerin düşünce ve davranış değişikliği kapsamında ne ifade ettiğini, kendi gerçek deneyimlerinden hareketle ortaya koymaları açısından uygun ve verimli olacağı düşünülmüştür.

Morgan (1997), odak grup görüşmelerin hazırlanması sürecinde birtakım kurallar tanımlamış, katılımcı gruplarının oluşumunda homojen bir yapıya sahip olunması gerektiğine dikkat çekmiş, grup üyelerinin belirlenmesi hususunda yaş, sosyo-ekonomik düzey, meslek gibi ortak demografik özelliklere sahip olmaları gerektiğini vurgulamıştır. Bu özelliklerin sağlanmasının konu hakkında yorum yapılabilir ve fikir yürütülebilir hale gelmesi açısından da önemli olduğu kaydedilmektedir (Şahin ve ark., 2009). Morgan (1997) gruptaki katılımcı sayısının 6-12 kişi arasında olması gerektiğini belirtmekte ve her bir araştırma için en az 3 grupta görüşme sağlanmasının uygun olacağını altını çizmektedir.

Çalışma kapsamında katılımcı gruplarını belirlerken Türkiye’de yaşayan Suriyeli sığınmacıların yoğun yaş grubuna bakılmıştır. Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği’nin 2022’deki Operasyonel Veri Portalına göre 18-59 yaş aralığı Türkiye’de yaşayan Suriyeli sığınmacıların en yoğun yaş grubunu oluşturmaktadır. Bu bilgiden hareketle 18-59 yaş aralığında, Türkiye’de ikamet eden farklı eğitim ve ekonomi statüsüne sahip olan aynı zamanda sivil toplum kuruluşunda çalışan Suriyeli sığınmacılarla çalışma kapsamında 4 adet odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Gruplara katılan kişi sayısı 6-8 arasında değişiklik göstermektedir. Her bir görüşme 90-100 dakika arası sürmüştür. Soru ve yanıt dayalı olarak yapılan görüşmelerde genelden özele 10 adet yarı-yapılandırılmış soru yöneltilmiştir. Görüşme araştırmacının da anadili olan Arapça ile gerçekleştirilmiş daha sonra yine araştırmacı tarafından Türkçe’ye çevrilmiştir. Görüşme esnasında sorulan soruların hazırlanmasında ve uygulanmasında, dilin günlük kullanım tarzına uygun olması hususuna dikkat edilmiştir. Görüşmeler, katılımcıların onayı alındıktan sonra daha kaliteli veriler elde edebilmek için ses ve video olarak kayıt altına alınmıştır.

Katılımcıların birbirlerini daha iyi görmesi için U şeklinde oturmaları sağlanmıştır. Kendileri ile ilgili yalan haber ve yanlış bilgiye genel soruların aktarılmasının ardından katılımcılara içeriğinin doğru olmadığı kanıtlanmış 5 adet haber dağıtılmıştır. Bu haberler Teyit.org doğrulama sitesinden alınmıştır. Haberler; toplum değerleri, kamu güvenliği ve genel haklara tehdit kategorilerine uygun olacak şekilde “olumsuz davranışlar”, “para desteği”, “çocuk sahibi olma”, “ücretsiz hizmet alma” ve “vatandaşlık başvurusu” gibi farklı konulardan oluşmaktadır. Katılımcılardan, belirlenen süre içinde verilen haberleri okumaları istenmiştir. Katılımcıların okumaları bittikten sonra katılımcılara haberlerle ilgili görüş ve düşünceleri sorulmuştur. Katılımcıların bireysel görüş bildirmesinin yanı sıra kendi aralarında bu haberlerle ilgili karşılıklı yorum yapma, tartışma ve değerlendirme yapmaları da sağlanmış, akabinde görüşmeler sonlandırılmıştır.

3.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu araştırmanın evreni Türkiye’de yaşayan Suriyeli sığınmacılardan oluşmaktadır. Türkiye’deki tüm Suriyeli sığınmacılara ulaşım zor olacağından belirlenen örneklem kapsamında Gaziantep’teki 29 Suriyeli sığınmacıyla görüşülmüştür. Görüşmelerin yapıldığı ilin Gaziantep olarak seçilmesinin en temel sebebi, Türkiye ile Suriye sınır bölgesinde olması, yoğun Suriyeli sığınmacı nüfusuna sahip oluşu ve bu nedenle sivil toplum kuruluşlarının merkezi haline gelmesidir. Ayrıca, Gaziantep’te Suriyelilere yönelik kamplar da kurulmuş, bu kamplardaki sığınmacılara STK uzmanları hizmet sağlamış ve onlarla yakından ilgilenmiştir. Kendileri de Suriyeli olan STK çalışanları, yalan haber ve manipüle edilmiş haberlerden doğrudan etkilenen Suriyeli sığınmacılarla iletişim halinde olmaları nedeniyle, konuyla ilgili birçok sığınmacının görüşlerini paylaşabilecek durumdadırlar. Bu sebeple araştırmada Gaziantep’teki STK çalışanlarıyla görüşme tercih edilmiş, odak grup görüşmesi tekniğiyle katılımcıların yalan haber bağlamında hem kendi görüşlerini dile getirmeleri hem de onların ulaştığı sığınmacıların deneyimlerini aktarmaları hedeflenmiştir. Katılımcıların sosyo-ekonomik statülerine göre belirlenmesinde Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği’nin 2022’deki Operasyonel Veri Portalında yer alan veriler göz önünde bulundurulmuştur. Bu çalışmada katılımcılara verilen haber örnekleri, katılımcıların zihninde konunun somutlaşması için dağıtılmıştır. Haberler Teyit.org doğrulama platformundan alınmıştır.

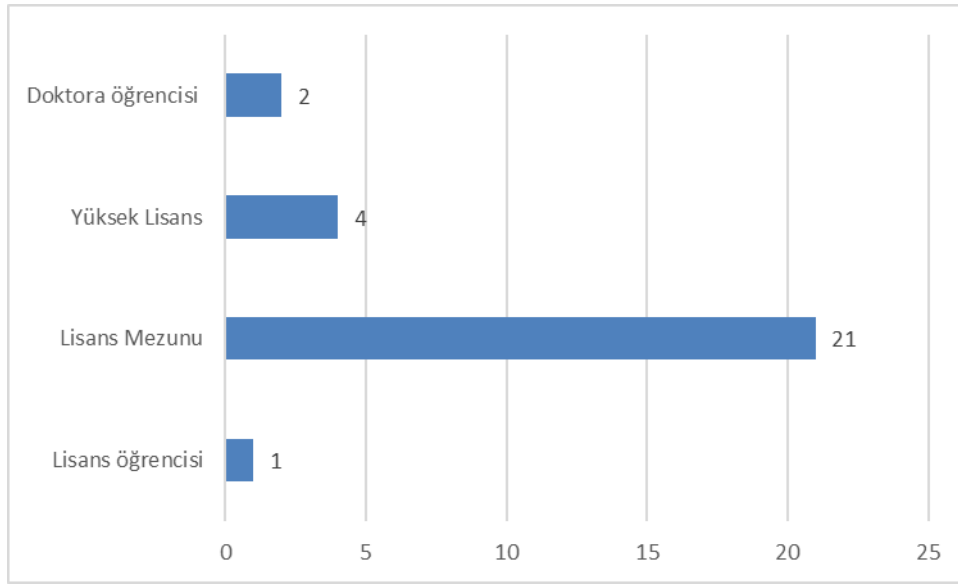
3.6. Araştırmanın Sınırlıkları

Bu araştırma 2011 yılında Suriye’de çıkan çatışmaların sonucunda Türkiye’ye gelen Suriyeli sığınmacılardan oluşmaktadır. Türkiye’deki tüm Suriyeli sığınmacılara ulaşım zor olacağından dolayı görüşmeler, Gaziantep’te yaşayan ve STK’larda görev alan Suriyeli sığınmacılarla sınırlandırılmıştır.

3.7. Araştırmanın Bulguları

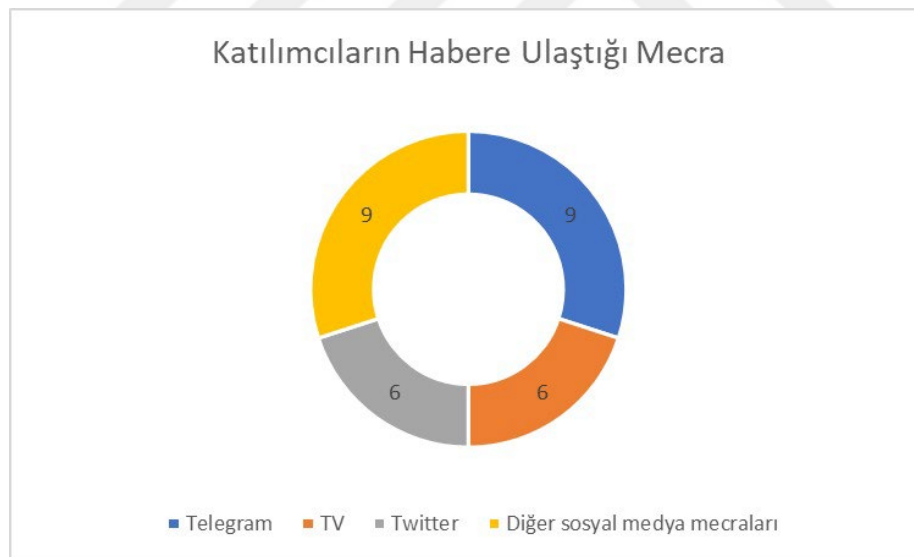
3.7.1. Genel Bulgular

Araştırmada daha önce ifade edilen özellikler ve sınırlılıklar kapsamında Türkiye’ye sığınmış farklı eğitim ve ekonomi statüsüne sahip olan 29 Suriyeli sığınmacı ile 4 ayrı odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. 24-40 yaş aralığında yoğunluk gösteren katılımcılardan biri üniversite öğrencisi olup 21 katılımcı lisans, 6 katılımcı ise lisansüstü eğitim mezuniyetine sahiptir. Aşağıda yer alan ve yaş ile eğitim düzeyi arasındaki ilişkiyi gösteren grafiğe göre, grupta yer alan katılımcıların eğitim seviyesi yüksektir.

Grafik 3.1. Katılımcıların Eğitim Durumları

Gruplara katılan 14 kadın ve 15 erkek katılımcının sosyo-ekonomi statüleri çeşitlilik göstermektedir. Görüşmelerde açılış konuşması ve gereken bilgilendirmeler yapıldıktan sonra katılımcılara haberleri hangi kanallar üzerinden, hangi dilde ve ne derecede takip ettikleri sorulmuştur. Elde edilen cevaplar şu şekildedir.

Grafik 3.2. Katılımcıların Habere Ulaştığı Mecra

Tabloda görüldüğü üzere katılımcılar ağırlıklı olarak haber veya bilgiye ulaşmada sosyal medyayı tercih ettiğini belirtmişlerdir. En çok tercih edilen iki platform Telegram ve Twitter olmuştur. 29 kişiden 9'u Telegram uygulamasını kullanmakta olduğunu ifade etmiştir. Telegram'da Suriye meselesi ile ilgili haber gruplarına katılarak o konular hakkında daha hızlı ve spesifik bir şekilde haberleri alabildiklerini açıklamışlardır. Katılımcılar, Telegram haber gruplarında bilgilerin, televizyona göre daha hızlı bir şekilde yayıldığını, ayrıca haber metnlerinin daha kısa ve net olduğundan

anlaşılabilirlik ve habere ulaşım açısından daha etkili olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların sık olarak kullandığı uygulamalardan Twitter, ikinci sırada yer almaktadır. Kullanıcılar resmî kurumların ve siyasetçilerin de yoğun paylaşım yaptığı Twitter'ı, bilgi ve haber edinme açısından daha düzenli ve güvenilir bir kaynak olarak gördüklerini ifade etmişlerdir.

Katılımcıların altısı ise sosyal medyayla birlikte televizyonu da takip ettiğini belirtmişlerdir. Ayrıca dünyada ve Türkiye'de özellikle önemli olaylarda, haberleri daha detaylı ele alıp ve doğruluğu teyit edildikten sonra paylaşan televizyon kanallarının daha güvenilir olduğunu açıklamışlardır. Aynı zamanda televizyon haberleri ile sosyal medya haberlerini karşılaştırmak ve teyit etmek adına televizyonu da takip ettiklerini ifade etmişlerdir. Televizyonu takip etmeyen katılımcılar da neden olarak televizyon kanallarının haberlerde aşırı detaya girmesini ve haberlerin ana dillerinde verilmediği için olayları anlamadıklarını öne sürmüşlerdir. Bazı katılımcılar da özellikle konuyla alakalı haber gruplarında olmasalar da bir şekilde ya sosyal çevrelerinden ya da başkalarının haberleri kendilerine iletilmesiyle yine sosyal mecralarda konuyla alakalı bilgiler edindiklerini belirtmişlerdir. Haber dili olarak katılımcıların çoğu haberleri esas olarak Arapça diliyle takip ettiklerini dile getirmişlerdir. İleri seviyede Türkçe bilen 11 katılımcı ise Türkçe olarak da gelişmeleri izledikleri bilgisini paylaşmıştır.

3.8. Bulgular

Bu çalışma kapsamında yapılan 4 odak grup görüşmelerinden elde edilen bulgular 5 ayrı kategori içerisinde değerlendirilmiştir. Araştırma bulgularında ilk olarak gündelik yaşamlarında pek çok farklı konuda olduğu gibi kendileri ile ilgili de yalan haberle karşılaşmaları nedeniyle Suriyeli sığınmacıların yalan haberi ne şekilde tanımladıkları ve yalan haber olgusunu nasıl değerlendirdikleri konusuna yoğunlaşmıştır. Odak grup görüşmeleri sonucunda katılımcıların gündelik yaşamlarında yalan haberin sonuçları ile ilgili ne tür tanıklıklarının bulunduğu ile ilişkin bulgular da elde edilmiştir. Araştırmada ayrıca katılımcıların yalana habere karşı doğrulama mekanizmaları hakkındaki bilgi düzeyleri, bu mekanizmalardan ne ölçüde yararlandıkları ve yalana haber sorununa ilişkin çözüm önerilerinin neler olduğu konularına ilişkin bulgulara da yer verilmiştir.

3.8.1. Suriyeli Sığınmacıların Yalan Haberlere İlişkin Tanımlamaları

“Bu fotoğraflardan hiçbirisi ben değilim ama bu fotoğraftakiler gibi yaşamak zorundayım”. (2. Grup Katılımcı K15)

Sosyal medya, haber ve bilgi edinme süreçlerimizi değiştirmiş ve haber kaynaklarına olan erişimimizi genişletmiştir. Sosyal medyanın kullanıcılara birçok avantaj sağlarken bilgi miktarının fazla oluşu, kontrolsüz bilgi dolaşımı ve yayılımının hızı beraberinde bazı sorunları getirmektedir. Haberlerin doğrulanmadan hızlı bir şekilde yayılması, yanlış veya yanıltıcı bilgilerin kolayca yayılmasına yol açabilir. Gerçeklik kontrolü yapmadan paylaşılan haberler, kullanıcıların doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma zorluğunu artırabilir. Bununla birlikte, sosyal medyanın haber kaynağı haline gelmesi, toplumun haber ve bilgi edinme alışkanlıklarını da etkilemiştir. Geleneksel medyaya kıyasla sosyal medya,

kişiselleştirilmiş içerik sunma, farklı görüşleri keşfetme ve hızlı güncellemeler sağlama konusunda avantajlar sunmaktadır. Ancak, bu aynı zamanda kullanıcıları filtre balonlarına ve tek taraflı bilgiye maruz bırakabilmektedir. Zira insanlar genellikle kendi inançlarını doğrulayan içeriği tercih etmeye meyillidir ve farklı görüşlere maruz kalmanın giderek sınırlı hale gelmesi yalan haber ve yanlış bilgi sorununu toplumsal bir seviyeye taşımaktadır. Ancak bu sorun sadece yeni medya kapsamında değerlendirilmemelidir. Nitekim pek çok ana akım medya kuruluşu da radyo, televizyon ve gazete gibi geleneksel kitle iletişim araçları üzerinden yalan haber ve yanlış bilginin yayılımına aracılık edebilmektedir.

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen odak grup görüşmelerine katılan katılımcılar hem geleneksel medyada hem sosyal medyada Suriyeli sığınmacıların sürekli gündemde tutulmasından, haklarında gerçeğe aykırı iddialarla haberler üretilmesinden şikâyet etmektedir. 1. grup katılımcısı K1; “Twitter’da trend etiketi (trend hashtag) her gün gündeme göre değişmektedir. Fakat Türkiye’de değişik bir şekilde **Suriyeli sığınmacıların konusu devamlı olarak en çok paylaşılan hashtaglerden oluyor.**” sözleriyle bu meselenin Türkiye’de en önde gelen tartışma alanlarından biri olduğuna işaret etmekte, paylaşımların ağırlıklı olarak olumsuz içeriklerden oluştuğunu belirtmektedir. Hrant Dink Vakfı’nın 2019 yılında yayımladığı, “Medyada Nefret Söylemi ve Ayrımcı Söylem Raporu”na göre de ana akım medya ve sosyal medyada Suriyeli sığınmacılar Türkiye için bir tehdit oluşturduğu yaklaşımı ile hedef haline gelmekte, Suriyeli sığınmacılar dışlayıcı ve ayrıştırıcı söylemlerle daha yoğun karşılaşmaktadır.

Katılımcılara göre, Suriyeli sığınmacıların bu şekilde ele alınma biçimi, sığınmacıların gerçek durumunu yansıtmaktan ziyade, genellikle önyargılı ve yanlış iddialarla doludur. Bu nedenle sığınmacıların algılanma ve temsil edilme biçimi, toplumun genelinde olumsuz bir bakış açısı oluşturabilir. Sığınmacılar hakkında doğru bilinen yanlışların sorgulanmadan yayınlanması, sığınmacılar hakkında yanlış bilgilerin yeniden üretilmesi ve toplumunun yaşadığı ekonomik ve sosyal olumsuzluklardan sığınmacıların sorumlu tutulması konusunda önemli rol sahibidir (Akbulut, 2021). Ayrıca, sığınmacılarla ilgili bu yanlış haberlerin sosyal medyada en çok paylaşılan haberler arasında yer alması, toplumun bilgiye erişimindeki sorunları da ortaya koymaktadır. Bu bulgu, medya ve toplum arasındaki ilişkinin önemini vurgulamakta ve medyanın sorumlu ve doğru haber yapma görevinin de altını çizmektedir.

Katılımcılar, Türkiye’de yaşayan Suriyeli sığınmacılarla ilgili paylaşılan haberlerin çoğunun eksik içerikli ya da gerçeği gizlenmiş veya karartılmış haberler olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bulgular, Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılarla ilgili haberlerin medyada nasıl sunulduğu konusunda önemli bir perspektif sağlamaktadır. Yapılan araştırmalara göre Türkiye’de medya kanalları, Suriye göçünü “Esad rejiminin geleceği”, “dış politikadaki yaklaşım”, “ideolojik tercih”, “mültecilerin kaçıışı” gibi konular üzerinden anlatmıştır. Sığınmacıların yaşadığı sorunlarına değinilmemiş, denizde batan göçmen tekneleri haberlerinde insan kaçakçılığından söz edilmemiş, sadece göçmenin kaçak oluşu ve göçmenlerin yakalanması üzerinde durularak toplumda göçmenlerin suçlu olduğu fikrinin doğmasına neden olunmuş ve böylelikle onlar hakkında bir önyargı oluşturulmuştur (Erdoğan ve ark., 2017).

Hem ana akım medyada hem de yeni medyada kendileri hakkında çıkan haberlerin pek çoğunun eksik içerikli ya da yanlış bilgiye dayalı olduğunu öne süren katılımcılar, bu yöntemin aynı zamanda bazı gerçeklerin de üzerini örttüğünü ifade etmiştir: “Suriyeliler hakkında sadece yalan haberler değil, eksik haberler de çıkıyor. Mesela bir Suriyelinin Türk birini öldürdüğü haberi, **olaya sebep olan nedeler verilmeden haber yapıp paylaşılıyor.**” (1. Grup katılımcı K2). Buna benzer olarak 2. Grup katılımcı K7 ise: “**Suriyeli sığınmacılarla paylaşılan haberlerde gerçeğin tamamını gösterilmemekte, gerçek karartılmaktadır.** Haber gerçeklerinin üzerinde oynanması ve bazı gerçeklerin kör edilmesi, yalan haberin bir parçasıdır.” görüşünü dile getirmiştir.

Katılımcılara göre üretilen bazı haberler konu olarak bir haber niteliği taşımamaktadır. Bazı haberler ise yine bu niteliği taşımadığı halde sırf içerisinde Suriyeli kelimesi geçtiği için bir habermiş gibi kamuoyuna sunulmaktadır. Bu, medyanın haberlerde yer alacak konuları belirlerken, izleyicilerin ilgisini çekmek ve izlenme/tıklanma sayısını artırmak için farklı taktikler kullanabileceği gerçeğini yansıtmaktadır. Suriyeli sığınmacıların dahil olduğu iddia edilen olayların anlatıldığı haber içeriklerinde “Suriyeli” vurgusu üzerinden söylem inşa edilmektedir. “Gölcük’te Suriyeliler ile Mahalle Sakinleri Birbirine Girdi”, “Suriyelilere 10 bin TL’lik Nakdi Yardım”, “Gaziantep’te Yağma Yaparken Dövülen Suriyeli” gibi örneklerde Suriyeli sığınmacıların sürekli suçla ilişkilendirildiği ayrıca Suriyeli kimliğinin suçla özdeşleştirildiği ve öteki algısının oluşmasına zemin hazırlandığı öne sürülmektedir (Pandir, 2020).

Bununla birlikte, bu durum, Suriyeli sığınmacılarla ilgili yanlış anlaşılmanın ortaya çıkmasına ve Türk halkı arasında mültecilere karşı olumsuz bir algı oluşmasına da neden olabilmektedir. Katılımcıların ifade ettiği gibi, haberler gerçekleri yansıtmadığı ve eksik olduğu takdirde toplumda Suriyeli sığınmacılara yönelik yanlış bilgiler oluşmaktadır. Bu bulgular, medyanın haberlerdeki etiketleri ve konuları belirlerken, gerçek hikayelerin yerine ilgi çekici başlıklar ve eksik haberlerin kullanılmasının nasıl olumsuz sonuçlar doğurabileceğini göstermektedir. Aynı şekilde sosyal medyada kontrolsüz biçimde yayılan yalan haberler de sığınmacılara yönelik algının şekillenmesinde etkili olmaktadır:

“Geçenlerde İstanbul’da anormal bir olay yaşandı, uygunsuz bir görüntü paylaşıldı, olayla ilgili haberlerde direkt Suriyelileri suçladılar. **Toplumda herhangi bir gariplik olduğunda medya kanallarında ‘Bu Suriyelilerin işi’ derler.**” (2. Grup katılımcı K7).

“Türkiye’de Suriyeli yazarsan, milyonlarca video, haber ve fotoğraf çıkar, bilmiyorum neden her şeyin sebebini Suriyeliyi gösteriyorlar. Suriyeli kelimesi takipçi ve beğenme kazanabilmek için yeterli zaten. **Suriyeli ölen ya da öldüren önemli değil, Suriyeli kelimesini bulunması olumsuz olan bir şey demektir,** yani okumadan olumsuz olduğunu anlayabilirim” (4. Grup katılımcı K20)

“**Medya bu yaşadığımız kaosun birinci kaynağıdır. Bütün bu negatif durumlar ve korkuların yegâne sebebi medyadır** ve medya bu hikâyenin merkezidir.” (1. Grup katılımcı K1).

4. Grup katılımcı K29 ise “Her kötü olanda, her fenalıkta veya kötü bir şey yaşandığında hemen Suriyeli yapmış derler, bütün kötü olan olaylar Suriyeliler yüzünden mi? **Eğer bir kişi karıncayı öldürdüyse Suriyeli öldürdü derler.**” ifadelerine yer vermektedir. Benzer görüşteki katılımcılar, haber değerinin aslında işlenen suçun nedeni ya da faili üzerinden oluşturulması gerekirken çoğunlukla toplumun mülteci hassasiyetinden yola çıkan medya tarafından bu tip haberlerde kişilerin uyuğunun ön planda tutulmasından şikâyet etmektedir.

Ayrıca katılımcılar; bıçaklama, cinsel taciz, hırsızlık gibi kötü içerikli haberlerde ilk suçlanan kesimin kendileri olmasından muzdarip olduklarını belirtmişlerdir. Bu tür ifadeler, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılarla ilgili toplumsal algıda ve medyadaki temsillerindeki olumsuzluğu göstermektedir. Katılımcıların paylaştığı düşünceler, genellikle Suriyeli sığınmacıları suçlu olarak gösterme eğiliminde olan toplumsal bir önyargıyı yansıtmaktadır. Ayrıca, medyadaki haberlerin ve içerik üreticilerinin de bu önyargıyı pekiştirdiği ileri sürülmektedir. Medyada Nefret Söylemi ve Ayrımcı Söylem Raporu'na (2017) göre, mülteciler ile ilgili haberlerde çoğu zaman sansasyonel olanın öne çıkarıldığı, cinayet, şiddet, hırsızlık ile ilgili münferit olayların bir etnisitiye mal edildiği belirtilmektedir. Medya, genellikle dikkat çekici ve duygusal içerikleri tercih eder ve bu da sansasyonel haberleri öne çıkarmaya yönlendirir. Bu durum, mültecilerin negatif bir imajının oluşmasına ve yanlış algıların yayılmasına yol açabilir. Birçok medya kuruluşu, mültecilerle ilgili haberlerde bazı olumsuz olayları genelleme ve bu olayları bir etnik gruba veya mülteci topluluğuna mal etme eğilimindedir. Bunun sonucunda, tüm mültecilerin suçlu, tehlikeli veya sorunlu olduğu şeklinde yanlış bir algı oluşabilir. Bu, stereotipler ve ön yargılar yayılmasına ve toplumdaki ayrımcılık ve hoşgörüsüzlük sorunlarının artmasına neden olabilir (Göker ve Keskin, 2015).

“Genelleştirmeden daha büyük sorun yok. Haber sahte olsun, yalan olsun hatta doğru olsun, biri kötü bir şey yapsın herkes Suriyeliler yaptı derler **peki benim suçum ne?**” (2. Grup katılımcı K15) Katılımcıların Suriyeli sığınmacıların sürekli suçlanması ve genelleştirilmesi nedeniyle mağdur olduklarına dair bu türden ifadeleri, bu önyargının sosyal hayata etkisini ortaya koymaktadır. Suriyeli sığınmacılar genellikle kötü niyetli ve suçlu olarak algılandıkları için, bu toplumsal algının sonucu olarak, zaman zaman Suriyeli sığınmacılara karşı şiddet eylemleri de artabilmektedir. Katılımcıların medya ve içerik üreticilerinin Suriyeli sığınmacıları hedef alarak izlenme oranlarını artırmaya çalıştıklarına dair ifadeleri, Suriyeli sığınmacıların hedef alınmasının bir pazarlama stratejisi olarak kullanıldığını da göstermektedir. Bu durum, toplumsal önyargıyı pekiştirerek, Suriyeli sığınmacılara karşı ayrımcılığı artırabilir.

Medyanın yanı sıra siyasi partilerin de özellikle seçim dönemlerinde mültecileri gündemlerine alarak bunun üzerinden propaganda yapmaları da bir başka soruna işaret etmektedir. Elbette göç ve sığınmacılık konuları, siyasi partiler için politika yapma, seçmen desteği kazanma ve siyasi hedeflerini ilerletme fırsatları sunan önemli meselelerdir. Siyasi partilerin ekonomik ve sosyokültürel açıdan ülkeyi etkileyen göç olgusu üzerine görüş belirtmeleri ve politika geliştirmeleri de gayet doğaldır. Ancak bunu

yaparken gerçek dışı verilerin, yanlış bilgilerin ve kışkırtıcı söylemlerin kullanılması, sorunun çözümünden çok, daha da karmaşık bir hale gelmesine hizmet edebilmektedir. Bazı siyasi partiler göçmenlik politikalarını ve sığınmacıları seçim kampanyalarının bir parçası olarak ele alırken, diğerleri bu konuları parti kimliği ve politika platformunun temel bir unsuru olarak kullanır (Saylan ve Aknur, 2023). Bu bağlamda katılımcılar, siyasi partilerin Suriyeli sığınmacılar konusunu siyasi bir baskı kartı olarak kullanmasına dair ifadeleri, Suriyeli sığınmacıların siyasi tartışmaların bir aracı olarak kullanıldığını göstermektedir. Bu durum, Suriyeli sığınmacıların sadece toplumsal algıda değil, siyasi tartışmalarda da marjinalleştirilmesine ve ötekileştirilmesine neden olabilir.

“Kendi siyasi amaçlarına fayda etmek için her zaman yanıltıyorlar veya haberi olduğu gibi yayınlamıyorlar.” (2. Grup katılımcı K8)

“Mültecilerin birisi bir sorun yapmışsa bu olay trend oluyor ve çok yüksek bir şekilde izleniyor ve siyasi partilerin isteği budur.” (3. Grup katılımcı K15).

Bazı siyasi partiler, Suriyeli sığınmacıları toplumun ekonomik, sosyal veya güvenlik sorunlarıyla doğrudan bağdaştırmakta ve onların bu yapısal sorunların ana sebebi olarak göstermektedir. Bu taktik, bazı seçmenlerde endişe ve korku yaratabilir ve mültecilere yönelik ayrımcılığı, önyargıyı ve hoşgörüsüzlüğü körükleyebilir (McCann ve ark., 2023, s. 6). Siyasetçiler, mültecileri politik bir baskı kartı olarak kullanırken, toplumdaki bazı kişilerin güvenlik endişelerini ve ekonomik kaygılarını körükleyebilirler. Bu durum da mültecilere yönelik ayrımcılığı, önyargıyı ve hoşgörüsüzlüğü artırabilir (Tuğsuz ve Yılmaz, 2015, s. 4). Siyasetçiler, belirli bir etnik veya dini grubun mültecilerden kaynaklanan sorunlardan sorumlu olduğunu ima ederek ayrımcılığı ve önyargıyı teşvik edebilir. Bu, insanların mültecilere karşı negatif duygulara kapılmasına ve toplumsal bir ayrışmaya yol açabilir (Oğuz ve Oğuz, 2023). Siyasetçiler, söylemleriyle toplumu etkileyebilir ve toplumsal normları şekillendirebilir. İrkçi veya ayrımcı bir dil kullanan siyasetçiler, belli bir etnik veya ırksal gruba karşı olumsuz duyguları, önyargıları ve hoşgörüsüzlüğü teşvik edebilirler. İnsanlar, siyasetçilerin söylemlerinden etkilenerek, ayrımcı düşünceleri benimseyebilir ve bu da ırkçılık ve önyargının yayılmasına katkıda bulunabilir (Binark ve Bayraktutan, 2013). Bu durum, aynı zamanda hedef alınan etnik veya ırksal grupların güvensizlik, ayrımcılık ve dışlanma yaşamasına neden olabilmektedir.

Katılımcılar, haklarında çıkan yanlış haberlere karşı Türkiye medyasında Suriyeli sığınmacıların haklarını savunan, haberlerin yanlış olduğunu topluma gösterecek bir platformun olmamasından yakınmaktadırlar. Medyanın doğru bilgiye erişim ve çeşitli perspektifleri sunma sorumluluğu vardır ve bu sorumluluğun yerine getirilmesi önemlidir. Katılımcılar bu sorumluluğun medya tarafından tam olarak yerine getirilmediğinden yakınmakta, bu nedenle sürekli kendilerini açıklama ihtiyacı duymakta olduklarını ve bu durumun artık kendileri için çekilmez bir hal aldığını belirtmektedirler.

Bu kapsamda ayrımcı söylem ve nefret söylemi karşısında mültecilerin geliştirdikleri stratejileri ve hissedilen duyguları araştıran Suriyeli Sığınmacıların Ayrımcılık ve Nefret Söylemine Karşı Güçlendirilmesi Politika Belgesi'ne (2020) göre Suriyeli sığınmacıların nefret söylemiyle karşılaştıklarında çoğunlukla çaresizlik hissi yaşadıkları görülmektedir. Nefret söylemiyle karşılaşan sığınmacıların yüzde 52,2'si çaresiz kaldıklarını belirtmekte, yüzde 29,9'u aynı şekilde cevap verdiğini ifade etmekte ve sadece yüzde 11,6'sı durumu yetkililere bildirdiğini söylemektedir. Bu durum, mültecilerin ayrımcı söylemle başa çıkmak için etkin destek alamadığını ve bunun sonucunda çaresizlik duygularıyla karşı karşıya kaldığını göstermektedir. Ayrıca, nefret söylemiyle karşılaştıklarında mültecilerin yüzde 35'i kendilerini kötü hissettiğini ve yüzde 19,5'i depresif duygular taşıdığını da ifade etmektedir. Bu da ayrımcı söylemin, mültecilerin psikolojik sağlığını olumsuz yönde etkilediğini ve duygusal sıkıntılara neden olduğunu ortaya koymaktadır.

Katılımcılara göre yalan haber ve yanıltıcı bilgilerin kamuoyunda yayılması hükümetlerin Suriyelilere yönelik politikalarını da etkilemektedir.

“Bu tür yalan haberler Türk hükümetinin Suriyelilere karşı muamelesini olumsuz etkiledi. Örneğin yol izni meselesi 2015-2016'da yoktu ama muhalefetin baskısı nedeniyle Suriyeliler uçaklara biniyorlar, trenlere biniyorlar, otobüslere biniyorlar nereye gidersek Suriyeliler var ve bu olayı haberlerde çok konuşulduğu için hükümet bunlara karşı yolculuk izni diye bir kanun çıkardı. Ardından buna benzer çok kısıtlayıcı şeyler de geldi.” (2. Grup katılımcı K8)

“Yani gördüğümüz, duyduğumuz her yalan haber bir istikrarsızlık hissi yaratıyor çünkü biliyoruz ki bu haber yüzünden Suriyelilerin aleyhine bir karar çıkacak.” (2. Grup katılımcı K9)

“Trend eşittir Yasa... Olay bir trendle başlar bir yasayla biter” (3. Grup katılımcı K18)

Yalan haberler genellikle duygusal tepkileri tetiklemek, insanları manipüle etmek ve belirli bir politikayı veya politikacıyı desteklemek amacıyla üretilmektedir (Allcott ve Gentzkow, 2017). Mültecilere yönelik yalan haberler ise halkın görüşlerini şekillendirebilmekte ve mültecilere karşı politikaların değişmesine yol açabilmektedir. Bu çalışmanın en önemli amacı bu tür haberlerin Suriyeli sığınmacılar nezdinde karşılığının ne olduğunu ortaya koyabilmektir. Bu nedenle görüşme esnasında katılımcılara Teyit.org doğrulama sitesinden Suriyelilere ilişkin yanlış olduğu tespit edilen 80 haberden 5 adet yanlış haber seçilmiş ve bunlar görüşme esnasında dağıtılmıştır. Ele alınan haberler gündem olan ve çok konuşululardan seçilmiştir. Seçilen haberler, haber kaynakları ve haberde konu olan içeriğe dair iddialar şu şekildedir:

Şekil 3.1. Denizde Nargile İçen Bir Suriyeli Sığınmacıyı Gösterdiği İddiası. (Şuşar, 2019).

Katılımcıların yorumlaması için paylaşılan ilk haber Korkusuz Gazetesi'nde yer almaktadır. Gazete, 24 Temmuz 2019 tarihli sayısında okuyucularının karşısına "Besle kargayı oysun gözünü" başlıklı bir manşetle çıkmıştır. Haberde kullanılan fotoğraflardan biri de "Suriyeliler Türkiye'de denizin keyfini böyle çıkarıyor" alt başlığıyla paylaşılmıştır. Söz konusu fotoğrafta Suriyeli olduğu iddia edilen kişi denizde nargile içmektedir. Ancak sosyal medyada da paylaşılan ve kısa sürede yayılan fotoğraftaki kişinin Suriyeli olduğu iddiası doğru olmadığı ortaya çıkmıştır. Fotoğraftaki kişi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan Erzin Soylu'dur ve fotoğraf Soylu'nun Instagram hesabında 10 Ağustos 2016 tarihinde paylaşılmıştır. Erzin Soylu Twitter hesabından paylaştığı bir twette fotoğraftaki kişinin kendisi olduğunu açıklamıştır. Teyit.org konuya ilişkin Soylu'nun avukatıyla iletişime geçip fotoğrafla ilgili hukuki sürecin başlatılacağı bilgisine ulaşmıştır. Soylu'nun Instagram paylaşımları incelendiğinde de nargile içerken çekilen birçok fotoğrafına ulaşılmaktadır. Sonuç olarak gazetenin haberinde yer verdiği fotoğraf Suriyeli birine ait değildir ve bu iddia "hatalı ilişkilendirme"dir.

Şekil 3.2. Suriyeli Sığınmacıların Üniversiteye Yerleştiği İddiası. (Arabacı, 2017).

Paylaşılan ikinci haber içeriği sosyal medyada tartışmalara neden olan bir içeriktir. İçerikte 138 bin 746 Suriyeli gencin ÖSYM tarafından üniversitelere yerleştirildiği iddia edilmiştir. Gençlerin kura sistemi ile yerleştirildikleri öne sürülmüş, ayda 800 TL öğrenim kredisi alacakları da iddiada yer almıştır. Söz konusu iddiadaki metinde öğrencilerin en çok Tıp, Hukuk, Bilgisayar Mühendisliği ve

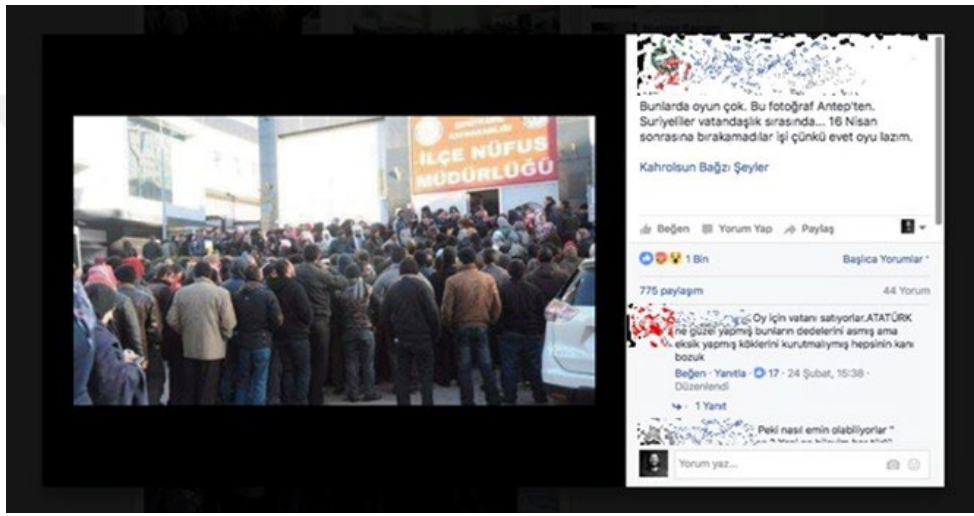
Makine Mühendisliği bölümlerini tercih ettikleri belirtilmiştir. Paylaşılan içeriğin kaynağı incelendiğinde iddianın ilk olarak “MizahTürk” isimli Facebook sayfası tarafından ortaya atıldığı, iddianın daha sonra "Suriye Vatandaşlık Bürosu" adlı parodi içerikler üreten hesap tarafından da paylaşıldığı görülmektedir. Bu içeriğin Wardle (2017) tarafından yapılan yalan haber pratiklerinden “parodi/hiciv haberler” tanımlamasına uygun olduğu görülmektedir. Bu tür yalan haber içeriklerinde temel amacın zarar vermek olmadığı belirtilse de kamuoyunun bir bölümünün üretilen içeriğin kaynağının parodi hesap olduğu bilgisine sahip olmaması nedeniyle belli bir algı oluşturmaya riski doğabilmektedir.

Aslında YÖK’ün hazırladığı “Yurtdışından Öğrenci Kabulüne İlişkin Esaslar” incelendiğinde kura ile öğrencilerin üniversiteye yerleştirilmesinin mümkün olmadığı görülmektedir. Söz konusu belgede “kura ile öğrenci seçimi” ile ilgili bir hüküm yer almamaktadır. Ayrıca içeriğin detayı incelendiğinde de bunun bir parodi haber olduğunun anlaşılması zor görünmemektedir. Zira metinde ODTÜ’yü kazandığı iddia edilen “Ahmet Zevat” isimli gencin yeni hedefinin “çapraz geçişle” Oxford Üniversitesine gitmek olduğu ifadeleri yer almaktadır. Ancak yine YÖK’ün 24 Nisan 2010’da hazırlamış olduğu Önlisans ve Lisans düzeyindeki programlar arası geçişleri düzenleyen yönetmelikte “çapraz geçiş” terimi yer almamaktadır. Programlar arasında geçiş yapmak isteyen öğrenciler sadece yatay ve dikey geçişlerden faydalanabilmektedir. ÖSYM’nin websitesinde konuya dair herhangi bir açıklama ve veri bulunmamaktadır. YÖK, 10 Ağustos’ta 2017 LYS tercihleri hakkındaki raporunda 422 bin 950 kişinin bir lisans programına yerleştiğini ifade etmiştir. Raporda Suriyeli öğrencilere dair bir değerlendirme yer almamaktadır. Metinde Suriyeli öğrencilere 800 TL öğrenim kredisi alacağı iddiaları da gerçek dışıdır. “MizahTürk” isimli sayfa gelen tepkilerden sonra söz konusu metne “kurgu ürünüdür” ibaresini yazarak içeriğin parodi amaçlı olduğunu belirtmiştir. “Suriye Vatandaşlık Bürosu” isimli Facebook sayfası daha önce de Suriyelilere yönelik ayrımcı ve yanlış paylaşımlar yapmış, bu iddialar da Teyit.org tarafından yalanlanmıştır.

Şekil 3.3. Suriye’den Türkiye’ye sığınan Ailenin İddiası. (Zübeyir, 2021).

Katılımcılara sunulan üçüncü içerik Suriye'den Türkiye'ye sığınan bir aileyi gösterdiği iddia edilen bir görsel şeklinde sosyal medyada paylaşılmıştır. Google arama motorunda tersine görsel arama yoluyla yapılan kısa bir araştırma dahi kullanılan fotoğrafın 2013 yılında Yardımelî Derneği'ne ait bir haberde kullanıldığı bilgisine ulaşılmasını sağlamaktadır. Haberde, ailenin Suriyeli olmadığı gibi Türkiye'de de yaşamadığı, fotoğrafın Gazze'de yaşayan Bataş ailesine ait olduğu anlaşılmaktadır. Batas ailesi, 11 çocuk sahibidir. Geçim sıkıntısı yaşayan aile Kasım 2013'te dernekten yardım almış ve sağlanan destek Haber 7'nin internet sitesinde haberleştirilerek yayımlanmıştır. Ancak buna karşın ailenin Suriyeli olduğu yanlış bilgisi ile fotoğraf yeniden paylaşılmaya başlanmıştır. Doğruluk Payı doğrulama platformunun daha önce yanlış olduğu bilgisini kamuoyuna duyurduğu iddia Teyit. Org tarafından da incelenmiş ve yine iddianın asılsız olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

Şekil 3.4. Suriyeli Sığınmacıların Vatandaşlık Kuyruğa Girdiği İddiası. (Foça, 2017).

Suriyelilerin Gaziantep'te vatandaşlık başvurusu için Şehitkamil İlçe Nüfus Müdürlüğü önünde sıraya girdiği iddia edilen bir fotoğraf da sosyal medyada dolaşıma girmiştir. Ancak bu iddia gerçeği yansıtmamaktadır. Fotoğraf 9 Aralık 2016 tarihli Doğan Haber Ajansı'na (DHA) ait bir haberde kullanılmış, haberde, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nın yanı sıra Kızılay benzeri yardım kuruluşlarının 100'er TL'lik yardımından faydalanmak isteyen Suriyelilerin Nüfus Müdürlüğüne adres bildirimini için akın ettiği belirtilmiştir. Kızılay, Eylül ayında finansmanı Avrupa Birliğince sağlanan “Yabancılar Yönelik Sosyal Uyum, Yardım Programı” kapsamında, Türkiye'de kamp dışında yaşayan Suriyelilere “Kızılay Kart” ile her ay 100 TL yardım yapılacağını açıklamıştır. Teyit.org'un Türk Kızılayı Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü ile yaptığı görüşmede bu kartı almak isteyen Suriyeli sığınmacıların adres bilgilerini güncellemeleri gerektiği bilgisi doğrulanmıştır. Sonuç olarak fotoğrafta iddia edildiği gibi bir vatandaşlığa geçme işlemi için sıra beklenmesi gibi bir durum söz konusu değildir.

Şekil 3.5. Suriyeli Sığınmacıların Araçlarına Ücretsiz Araç Muayenesi Yapıldığı İddiası. (Korkmaz, 2020)

Katılımcılara sunulan son haber ise “Suriyeli Araçlara Ücretsiz Vize Muayenesi Yapılıyor” başlığını taşımaktadır. Sosyal medyada yayılan ve Teyit.org'a da ihbar olarak gelen bir iddiaya göre, Suriye plakalı araçlara ücretsiz vize muayenesi yapılmaktadır. İddiayı dönemin İYİ Parti İstanbul Milletvekili Ümit Özdağ da “Haberiniz.com.tr” adlı bir haber sitesindeki haberi alıntılararak Twitter hesabından paylaşmıştır. Haberde, Karayolları Trafik Yönetmeliği'nde yapılan düzenlemeyle 15 Nisan'dan itibaren Türkiye'de bulunan Suriye tescilli araçların ücretsiz muayenelerinin TÜVTÜRK muayene istasyonlarında başladığı öne sürülmektedir. 28 Nisan 2020 tarihli bir araç muayene raporuna dayandırılan iddia bazı yerel haber sitelerinde de yer almıştır.

Ancak Teyit.org tarafından iddianın doğru olmadığı ve TÜVTÜRK istasyonlarında her araç için aynı ücretin alındığı ortaya çıkarılmıştır. Dayanak olarak gösterilen belge tekrar muayenesi raporudur. Söz konusu araçlara ücretsiz muayene yapılmakla birlikte Suriyelilerin sahip olduğu yerli plakalı araçlar için de farklı bir uygulama söz konusu değildir. TÜVTÜRK'ün Suriye plakalı araçların muayenesi hakkında yayınladığı duyurusunda muayenenin ücretsiz olduğuna dair herhangi bir ifade yer almamaktadır. Metinde istasyona gelindiğinde yapılması gerekenler kısmında bu araç sahiplerinin ücret ödemesi gerektiği açıkça ifade edilmektedir. Teyit'in bilgi almak için ulaştığı TÜVTÜRK yetkilisi, Suriye plakalı araçlar da dahil olmak üzere herkesten aynı ücretin alındığını vurgulamıştır. 28 Nisan 2020 tarihli rapor incelendiğinde en üstte 'muayene tekrarı' ibaresinin yer aldığı görülmektedir. Teyit'e bilgi veren yetkili tekrar muayene hakkının her araç sahibine bir kereliğine verilen bir hak olduğunu ifade etmiştir.

Söz konusu iddialar üzerine dönemin İçişleri Bakanı Yardımcısı Mehmet Ersoy haberin gerçek dışı olduğunu ve araç muayenesi yaptıracak olan herkesin aynı kurallara tâbi olduğunu attığı bir tweetle belirtmiştir. Mülteci Derneği de bu iddianın uydurma olduğunu Twitter hesabından paylaştığı bir tweetle paylaşmıştır. Ayrıca Göç İdaresi Genel Müdürlüğü de Türk vatandaşlarının ve Türkiye'de yaşayan

Suriyelilerin sahip olduğu araçlar için aynı yükümlülüklerle sahip olduğunu açıklamıştır. Sonuç olarak bu iddia gerçeği yansıtmamaktadır. Söz konusu iddia çarpıtmaya örnek olarak gösterilebilir.

Katılımcılara bahsi geçen haber içerikleri dağıtılarak kendilerinden iddia ile ilgili görüş ve düşüncelerini paylaşmaları istenmiştir. Katılımcılara göre bu tür haberlere benzer içerikler sürekli paylaşılmaktadır: **“Bu haberler bizim için yeni değil. Yedi yıldır buradayız ve bu haberlerle her gün karşılaşyoruz.”** (3. Grup katılımcı K19). Katılımcılara göre bu tür haberler gerçeği yansıtmadığı gibi mülteci/sığınmacı olunması durumunda çocuk yapmak, nargile içmek, üniversiteye girmek...vs gibi insanların doğal haklarının bile bir lüksmüş gibi yansıtılmakta ve sanki bunları yapmaya haklarının olmadığı gibi bir algı ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Bu tür haberler sadece toplumu yanıltmakla kalmamakta aynı zamanda Suriyelilere yönelik olumsuz bir algı oluşmasına, hükümetin politikalarının da bu tür yanlış algılara ve buna yönelik kamuoyu tepkileri üzerinden şekillenmesine neden olabilmektedir. 2. Grup katılımcıları ise, bu haberlerin Suriyelilere karşı tutumda olumsuz değişikliklere yol açtığını ve hükümetin bu konuda muhalefetin baskısı sonucu kısıtlayıcı yasalar çıkardığını düşünmektedir. Ayrıca, bu haberlerin istikrarsızlık hissi yarattığını ve halk arasında tepkilere yol açabileceğini ifade eden 4. Grup katılımcılarından K29 ise, bu tür haberlerin sokaklarda Suriyeli sığınmacılara karşı olumsuz bir algı oluşturduğunu ve bu durumun sokak tepkilerine yol açabileceğini düşünmektedir. Katılımcıların tümü, bu haberlerin Suriyelilere karşı yapılan haksız muameleyi daha da artırdığını ve gerçekleri yansıtmadığını öne sürmektedir.

“Bunun günahı nargile içmek, bunun da çocukları çok, burada da vatandaşlığı alıyorlar zaten... **Tüm dünyada yabancılar belirli bir şartları gerçekleştikten sonra vatandaşlığı alırlar.**” (1. Grup katılımcı K1)

“Birisi denizde nargile içiyorsa sorun nedir yani Suriyeliyse günah mı?” (1. Grup katılımcı K2)

“Yani şimdi birisi İngiltere’den gelmişse ve böyle yapmış olsa bu haberler aynı şekilde çıkacak mıydı?” (3. Grup katılımcı K3)

Katılımcılar bu haberleri okuyunca, üzüntü, endişe, istikrarsızlık ve korku gibi olumsuz hislere kapıldıklarını ifade etmişlerdir. Bu tür haberleri okuyunca ne hissediyorsunuz sorusuna 2. Grup katılımcı K11 “Can sıkıcı, **neden biz hep kötü örnek oluyoruz?**” sorusuyla karşılık vermektedir. Bu tür yalan haberlerin yayılmasının ortaya çıkardığı bir diğer olumsuz durum ise akran zorbalığı ve nefret söyleminin yayılmasıdır:

“Gençlere ve çocuklara üzülüyorum. Onlar büyüklerin bu durumda davrandıkları gibi davranmayı bilmiyorlar, zorbalık yapılıyor onlara. Bazen Türk çocuklar onlarla konuşmıyorlar Suriyeli diye. En çok da bu tür haberler **çocuk neslini nefretle beslediği için beni rahatsız ediyor.**” (2. Grup katılımcı K13)

“Sanki bir suç işlemiş gibisin ama sen hiçbir şey yapamamışsın. İşte dediğimiz bu. Fotoğraflar ister sahte olsun ister olmasın bu gibi haberler stres yapar. **Bu fotoğraflardan hiçbirisi ben değilim** ama sanki bu fotoğraftakiler gibi yaşamak ya da bu görselleri durdurmak için açıklamak veya savunmak gibi bir şey yapmak zorundayım. Böyle olunca da tekrar stres içine giriyoruz. (3. Grup katılımcı K15)

Bu tür içerikler paylaşıldığında kullanılan fotoğrafların ve bilgilerin sahte ya da yalan olduğu kısa bir araştırma ile ortaya çıkabilecekken pek çok kişinin iddiaların doğru olduğuna herhangi bir sorgulama yapmadan inanıp paylaşarak daha geniş kitlelere yayması yalan haber çemberini genişletmektedir.

“Maalesef bu haberler Instagram’da, Twitter’da veya gazetede paylaşıldığında bir etkisi vardır. **Bunlar bizim için yalan haber ve kesinlikle gerçek değil ama düşünmek insandan insana değişir.** Bu haberlere Türklerin gözüyle bakacak olursak, bu kendilerine ve topluluğuna yapılan bir kötülüktür, onlar böyle düşünürler ki haklılar, o yüzden bu haberler kötü ve rahatsız edici bence.” (4. Grup katılımcı K24).

Bazı haber içerikleri gerçek olsa da sunuş tarzı çarpıtılmış olduğu içim okuyucuları gerçek bilgidan uzaklaştırabilmektedir. Bu bağlamda 1. Grup katılımcı K2 şunu paylaşmaktadır: “Bu fotoğrafın ne zaman çekildiği belli değil. Bu kişi belki Lazkiye’de nargile içiyor belki başka bir yerde belli olmuyor. Hiçbir şey belli değil. Duygu sömürüsü yapıyor bence olay bu. Ne eksik ne fazla yani.”

“Suriyelilerin üniversitelere girdikleri doğru ama bu şekilde değil. Suriyeliler nargile içerler ama bu şekilde değil. **Haberin sunma şekli çok provokasyonlu maalesef.**” (1. Grup katılımcı K4)

Katılımcıların bu tür haberlerle ilgili paylaştıkları yorumlar, haberlerin olumsuz hisler yarattığı, Suriyelilerin Türkiye’deki her olumsuz olaydan sorumlu tutulduğu ve bu durumun insanlar arasında ayrımcılık ve ırkçılık gibi olumsuz sonuçlara yol açtığı yönündedir. Ayrıca, haberlerin gerçek bilgiyi çarpıttığı ve insanların yanlış algılamalarına neden olduğu konusunda da endişeler dile getirilmiştir.

Hem geleneksel medyada hem de sosyal ağlarda Suriyeli sığınmacılar ile ilgili paylaşımlarda yanıltıcı haber dilinin kullanılması ve ötekileştirilme ile ilgili etik sorunlar sıklıkla görülmektedir. Bu tür söylemler, gerçekleri çarpıtarak, yanlış bilgiler yayarak ve sığınmacılara karşı önyargıları güçlendirerek olumsuz bir etki yaratabilmektedir. Suriyeli sığınmacıların üniversiteye sınavsız girdiği, seçimlerde oy kullandığı, işsizliği artırdığı veya kira/emlak fiyatlarını yükselttiği gibi iddialar, genellikle genellemelere dayanmakta, yaşanan ekonomik ve toplumsal sorunların neredeyse tüm sorumluluğu zaman zaman sığınmacılara yüklenebilmektedir. Bu tür haber dilinin kullanılması, Suriyeli mültecileri suçlayıcı bir şekilde hedef göstererek toplumda ayrımcılığa ve önyargıya neden olabilmektedir. Medya aracılığıyla veya sosyal medya üzerinden yayılan bu tür söylemler, kulaktan kulağa dolaşarak yayılır ve insanlar arasında önyargıların güçlenmesine yol açabilir. Mültecilerin toplum tarafından tüm sorunların kaynağı olarak görülmeleri, onları dışlayıcı bir şekilde "öteki"leştirebilir.

Bu tür yatılıcı haber dilinin kullanılması, şiddet ve suç olaylarının azınlık ve göçmenlere mal edilmesine yol açabilir. Bu da toplumda ayrımcılığın ve önyargının yayılmasına ve günlük hayatta ayrımcılığın oluşmasına zemin hazırlayabilir. Han'ın belirttiği gibi, şiddet günümüzde sistemin içine sinmiş ve anonimleşmiş bir kimliğe bürünebilir (2017, s. 9). Sosyal medya ve aşırı enformasyon çağında, nefret ve öteki söylemi gibi olumsuz söylem türleri beslenerek yayılabilmekte, kimi zaman bu tür söylemler neticesinde masum kişiler zarar görebilmektedir.

3.8.2. Suriyeli Sığınmacıların Yalan Haberlerle İlgili Görüşleri

“Ben insanlardan farklı değilim ben de onlar gibiyim ama ülkemden çıkmak zorunda kaldım” (2. Grup katılımcı K20

Medya, mültecileri yansıtırken çeşitli yöntemler kullanabilir ve farklı perspektiflerden yaklaşabilir. Ancak medyanın mültecileri yansıtırma şekli, haber kaynağına, haberin amacına, medya kuruluşunun politikalarına ve gazetecilerin tutumuna bağlı olarak değişebilir. Medya kuruluşları, genellikle okuyucu ilgisini çekecek ve duygusal tepkileri uyandıracak haberleri tercih eder (Aydeniz, 2011, s. 94). Bu nedenle, sığınmacılar konusundaki haberler, göçmenlerin yaşadığı zorluklar, adapte olma çabaları, kültürel farklılıklar, gelenek ve görenekleri gibi konularda yoğunlaşabilir.

Bu bağlamda katılımcılar, Suriyeli sığınmacılarla ilgili paylaşılan haberlerin daha çok yaşam tarzlarına odaklandığını düşünmektedir. Ayrıca bu haberlerin kendilerini kalıplaştırdığını ve tekdüzeleştirdiğini belirtmektedirler. Katılımcılar çıkan herhangi bir kötü haberin, tüm sığınmacılara yüklendiğini ifade etmişlerdir. Bu tür haber içerikleri toplumda farklı ve kötü algı yarattığından herhangi bir sabıkası veya bir olayla ilgisi olmayan Suriyeli bireyler de haksız muameleye maruz kalabilmektedir. Katılımcıların paylaşılan haberlerin daha çok sığınmacıların yaşam tarzlarına odaklandığına dair yorumları oldukça önemlidir. Çünkü bu tür haberler, Suriyeli sığınmacıları tek boyutlu bir şekilde ele alarak, onların farklılıklarını ve çeşitliliklerini görmezden gelmektedir. Bu da sığınmacıları kalıplaştırmakta ve toplumda negatif bir algı yaratmaktadır (Kızmaz, 2018). Ayrıca, herhangi bir kötü haberin tüm sığınmacılara yüklendiği durumlar, toplumda haksız muameleye maruz kalan Suriyeli bireylerin sayısını artırmaktadır. Bu tür haberler, Suriyeli sığınmacılara yönelik önyargıları körükleyerek, toplumdaki ayrımcılığı ve dışlanmayı artırmaktadır (Pandır ve ark., 2015).

Bu nedenle, medya kuruluşlarının Suriyeli sığınmacıları tek boyutlu bir şekilde ele alan haberlerden kaçınması ve onların farklılıklarını ve çeşitliliklerini yansıtan haberler yapması önemlidir. Bu sayede toplumda daha nesnel bir algı oluşabilir ve Suriyeli sığınmacılara yönelik ayrımcılık ve dışlanma azaltılabilir.

“Suriyeli sığınmacılarla yapılan haberlerin ortak bir noktası, hassas içerikli konulara dayanmasıdır. **Hep ekonomi baskısı, ulusal güvenliğe tehdit... Sürekli biz düşmanmışız gibi gösteriliyoruz.**” (1. Grup katılımcı K2).

Medya ve toplumda Suriyeli sığınmacılar hakkında yaygın olarak oluşturulan kalıplar, tüm Suriyeli bireyleri tek bir şekilde tanımlayarak onları homojen bir grup olarak algılamaya yol açabilir. Bu kalıplar, Suriyeli sığınmacıların sadece belirli özelliklerle ve deneyimlerle sınırlandırıldığı anlamına gelir ve farklılıklarını ve çeşitliliklerini göz ardı eder (Birol ve ark., 2018). Bu durumda, medyada ve toplumda oluşturulan kalıplara uymayan, farklı niteliklere veya başarı hikayelerine sahip olan Suriyeli bireyler, toplum tarafından şaşırtıcı veya beklenmedik bulunabilir (Kocadaş, 2005, s. 6-7). Medyanın ve toplumun, Suriyeli sığınmacıları tek bir kimlik altında genelleştirilmesinden ziyade, onların çeşitliliğini ve bireysel farklılıklarını anlaması ve kabul etmesi önemlidir. Medya, daha kapsayıcı ve adil bir şekilde Suriyeli sığınmacıları temsil etmeli ve onların farklı yaşam hikayelerini, başarılarını ve katkılarını vurgulamalıdır. Bu, toplumdaki önyargıları azaltabilir ve insanların Suriyeli sığınmacılara daha empatik ve saygılı bir şekilde yaklaşmasına yardımcı olabilir (Çetin, 2016, s. 210). Konuya bağlı katılımcıların görüşleri şu şekilde olmuştur:

“Bir Suriyelinin zihinlerdeki görüntüsü yırtık bir fistan (cellabiye) giyen bir adam ve arkasında kapalı iki kadın yürüyor ve onlar da arkalarında yedi sekiz çocuk yürütüyorlar. Suriyelileri bunlar gibi sanıyorlar **ve bunun aksini gördüklerinde şaşıarak sen Suriyeli değilsin diyorlar**” (2. Grup katılımcı K8)

“Burada mülteci olarak en zayıf halkasın, sen buraya gelmişsin, **senin bu ülkede bir özelliğin, lüks hayatın, klima veya araban olmaması lazım**. Bu sadece Türkiye’de değil. Avrupa’da da aynı olayları duyuyoruz. Sen bir savaştan gelmişsin, güven arıyorsun ve benden daha iyi yaşama sahipsin. Bunu ev sahipliği yapan toplum kabullenemiyor.” (3. Grup katılımcı K14)

“‘Sen Suriye’den gelmişsin dilenmen lazım, mülteci dediğin böyle bir şeydir.’ Tamam ben Suriye’den geldim ama sonuçta ben bir insanım. **Belki bir tüccar olabilirim, belki bir fabrika sahibi olabilirim. Ben savaştan kaçtım yoksulluktan kaçmadım ki**. Onlarda mülteci ile ilgili önyargılar var, mülteci bu özellikler olması lazım gibi...”

“Haberler kalıp yargıları oluşturmakta ve yaymakta sorumlu olan şeylerdendir, İkinci şey ise genelleme, yani **Suriyeli bir kişi iyi bir şey yaptıysa sadece o kişi yapmıştır ama kötü bir şey yaptıysa tüm Suriyeliler yapmıştır**.” (3. Grup katılımcı K21)

Mültecilerin ötekileştirildiği her yaklaşımda herkesin sahip olduğu şartların içerisinde olabilmeleri mülteciler açısından lüks ve haddini aşan taleplermiş gibi algılanabilmektedir. Bu durumun temel nedeni insanların mültecilere ‘insan özne’ olarak yaklaşmaktansa ‘politik özne’ olarak yaklaşmak eğilimidir (Orhon, 2019). “Misafir” söylemi ile yüceltilen “biz” grubu, ötekini tehdit olarak algılayarak korku duyar ve kendini daha çok sahiplenir. Bu, “biz” grubunun “ev sahibi” veya “aynı” olduğu, “ötekiler”in ise “misafir” veya “farklı” olduğu bir eşitsizlik yaratır. Bu durum, “ötekiler”i tehlikeli ve kontrol altında tutulması gereken bir grup olarak görmeye yol açmaktadır. “Biz” grubunun “öteki”lerin varlığını tehdit olarak algılamasının temelinde otoriter bir yapıya sahip olma, özgüven

eksikliği veya kendi içindeki “öteki” potansiyelini fark etmeme veya reddetme gibi faktörler bulunmaktadır. Tepkiler ise görmezden gelme, kendine benzetmeye çalışma veya “tehlikeli düşman” olarak kodlayıp ona saldırma şeklinde ortaya çıkar (Paker, 2017).

Suriyeli sığınmacılara yönelik oluşturulan kalıplar ve önyargıların toplumda istenmeyen muamelelere yol açtığı ve sığınmacıların bu nedenle olumsuz etkilenmelerine neden olduğu vurgulanmaktadır. İnsanların sırf “Suriyeli” oldukları için, kişisel tercihleriyle veya yaşam tarzlarıyla ilgili olmaksızın, olumsuz muameleye maruz kalmaları, psikolojik ve duygusal açıdan olumsuz etkilenmelerine sebep olabilir. Katılımcıların bu konuyla alakalı görüşleri şu şekildedir:

“Bu tür haberler günümü mahveder. Çünkü biz de insanız ve gün içinde yeterince baskıya uğruyoruz. Örneğin, benim için oturma izninin yenilenip yenilenmeyeceği baskısı var, yasal durum baskısı, Suriye’de kalan akrabaların durumu, Suriye’nin durumu... **Suriyeli dediğin hareketli kum üzerinde yürümektedir** ve bu durum bize baskı uyguluyor, bunu yaparak bizi daha da boğuyorlar.” (1. Grup katılımcı K2)

Öte yandan bazı katılımcılar da medyanın mültecilere yönelik haber içeriklerinin Türk ve Suriye toplumları arasındaki uyuşmazlıkları artırabileceğini ve ırkçı söylemler ile şiddet gibi olumsuz davranışların artmasına neden olabileceğini vurgulamaktadır. Bu durum, haberlerde yanlış bilgilerin veya önyargılı temsillerin yer alması nedeniyle oluşabilecek bir etkidir. Doğru olmayan bilgiler veya önyargılı haberler, insanların algılarını ve düşüncelerini şekillendirebilir ve bu durum toplumda kutuplaşmaya yol açabilir (Akyüz ve ark., 2021). Katılımcılar, sığınmacıların yaşam tarzlarına odaklanan, olumsuz ve tek taraflı haberlerin, mültecileri olumsuz bir şekilde göstererek toplumda önyargıların artmasına ve nefretin bilinçaltında oluşmasına sebep olabileceğini açıklamışlardır:

“Son yıllarda **Suriyelilerle ilgili yalan haberler Türk toplumu arasında nefret yarattı ve iki toplum arasında nefret söylemine neden oldu.**” (1. Grup katılımcı K1)

“**Bu yalan haberler bir aşamadan sonra bir şiddete dönüşüyor**, geçenlerde yaşlı bir Suriyeli kadının şiddete uğradığı hikayesi gibi.” (1. Grup katılımcı K3)

“İrkçi söylem açık bir şekilde paylaşıyor, **bence yalan haberin temel amacı zaten gerçeği çarpıtmakla birlikte ırkçı bir mesajı yönlendirmektir.**” (2. Grup katılımcı K7)

Toplumda hoşgörü ve dayanışma kültürünün geliştirilmesi, mültecilerin uyumuna destek verilmesi ve çeşitli sosyal ve ekonomik sorunlara yönelik çözümler üretilmesi önemlidir. Aynı zamanda, medyanın doğru ve dengeli bir şekilde haberler sunarak ötekileştirici dil ve yanlış bilgilerin yayılmasının önüne geçmesi de toplumun daha adil ve kapsayıcı bir yapıya kavuşmasına katkı sağlayabilir. Ancak mevcut durum, toplumun farklı kesimlerinin etkileşimde bulunması, anlayışın artırılması ve olumsuz tutumların azaltılması için gereken ortamın sağlanmasını sekteye uğratmaktadır.

3.8.3. Gündelik Yaşam Kapsamında Yalan Haber Olgusu

“Son zamanlarda her evden çıkacağımızda olumsuz bir şey olacağı hissiyatı oluştu bizde” 4. Grup katılımcı K25

Suriyeli sığınmacılarla ilgili yalan haber olgusunun günlük yaşamları üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Yanlış bilgi ve olumsuz haberler hassas bir ortam yaratarak ayrımcılığa, önyargıya ve sosyal dışlanmaya yol açabilmektedir. Suriyeli sığınmacılar, yalan haberlerin körüklediği damgalanma ve olumsuz algılar nedeniyle hayatlarını inşa etmekte ve sürdürmekte sıklıkla zorluklarla karşılaşmaktadır. Komşularından, meslektaşlarından ve genel olarak toplumdan olumsuz muamele görme riskinin artması Suriyeli sığınmacıları sürekli olarak kendilerini kanıtlamaya ve istenmeyen bir ortamda yeniden başlamaya zorlamaktadır (Doğan, 2021). Suriyeli sığınmacıların ayrımcı söylem karşısında yaşadıkları zorluklar ve duygusal tepkiler, onların günlük yaşamlarını ve topluma uyum süreçlerini olumsuz etkileyebilmektedir. Ayrımcı ve nefret dolu söylemler, mültecilerin psikolojik sağlığına zarar verebilmekte ve toplumla uyum süreçlerini zorlaştırabilmektedir (Doğanay ve Çoban Keneş, 2016).

Gündelik yaşam kapsamında yalan haber olgusu, odak grup görüşmesi sırasında katılımcıların kendi kimliklerini inkâr etme, ana dillerini konuşmama, topluma dahil olmaktan kaçınma, haberleri takip etmeme gibi 4 kategoride incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre katılımcılar bu tarz haber içeriklerinin toplumda yarattığı algı nedeniyle yaşam tarzlarının ve kalitesinin olumsuz yönde etkilendiğini ve onları birçok alanda tavır değişikliğine yönelttiğini ifade etmiştir.

“Bir haber patlak verdiğinde ben evde kalırım, çocuklarımı dışarıya çıkarmam. Bazen çocuklarım bir hafta boyunca evde kalırlar hiç dışarıda oynamazlar. Mesela Ankara’daki olayı hatırlıyorsunuz, arabaları kırdılar filan, ben o sırada evde oturdum çıkamadım, çünkü **çocuklarım bana soru soracaklar ve benim verebilecek cevabım yok.”** (4. Grup katılımcı K22)

Bazı katılımcılar kimi durumlarda kimliklerini reddettiğini, Suriyeli değilmiş gibi davrandığını, toplum içerisinde ana dilleri olan Arapçayı kullanmamaya çalıştıklarını, Türkçe biliyorlarsa Hataylı olduklarını, bilmiyorlarsa Lübnanlı veya Cezairli olduklarını iddia ettiklerini ve içten içe kendi kimliklerini açıkça belirtememenin huzursuzluğunu çektiklerini belirttiler. Özellikle yalan haberlerin yayılmasının arttığı dönemlerde tedirginliklerinin arttığını ifade eden 1. Grup katılımcı K4 buöylesi dönemlerde kendince aldığı önlemleri “Suriyeli olduğumu söylemekten kaçınırım. Sokakta olduğumda **Arapça değil Türkçe konuşmayı** tercih ederim, bazen telefonum çaldığında ve Arapça konuşacaksam telefonuma cevap vermem, özellikle kalabalık yerlerde.” sözleriyle dile getirmiştir.

Bauman (2017) mülteci ve kimlik çatışmasının ele aldığı “Kimlik” adlı kitabında, modern toplumda kimliklerin sürekli bir belirsizlik ve karmaşıklık içinde olduğunu; bu nedenle insanların kimliklerini sürekli olarak sorguladıklarını ifade etmiştir. Mültecilerin kimlik inkârı deneyimlerine yönelik olarak Bauman, sürekli değişen ve belirsiz bir ortamda yaşayan mülteciler açısından kimliklerini

korumanın ve tanımlamanın zorluğuna dikkat çekmiştir. Mülteciler, savaş, zulüm veya doğal afetler gibi zorlayıcı nedenlerle vatanlarını terk edip başka ülkelere sığınmak zorunda kalmışlardır. Bu durum, mültecilerin kimliklerinin değişimine, belirsizliğe ve karmaşıklığa maruz kalmalarına neden olabilir. Bauman'a göre, modern toplumlardaki kimlik inkârı, bireylerin ve mültecilerin kendi kimliklerini sürekli olarak sorgulamalarına ve belirsizlik içinde olmalarına neden olur. Mülteciler, yeni bir topluma adapte olmak zorunda kaldıklarında, eski kimlikleri ile yeni kimlikleri arasında bir uyum sağlamaya çalışırken kimlik karmaşası yaşayabilirler.

Mülteciler, toplumda olumsuz algılarla karşılaştıklarında ve ayrımcı söylemlere maruz kaldıklarında, kendilerini inkâr etme eğilimi gösterebilirler. Bu durum, mültecilerin kendi kültürel, etnik veya dini kimliklerini gizlemeye veya bastırmaya çalışmasına neden olabilir. Mülteciler, toplumda daha fazla kabul görmek ve olumsuz tepkilerle karşılaşmamak için kendi kimliklerini gizlemeye veya değiştirmeye çalışabilirler (Newman, 1978). Ayrıca, sahte haberler ve yanlış bilgiler nedeniyle mültecilerin kendilerine yönelik özgüvenlerinin zedelenmesi ve toplum tarafından olumsuz bir şekilde etiketlenmeleri, kendi kimliklerini sorgulamalarına ve inkâr etmelerine yol açabilir. Mülteciler, ayrımcı söylemler nedeniyle kendi kimlikleri hakkında olumsuz düşüncelere kapılarak, kendilerini kabul edilebilir bir şekilde dönüştürmeye çalışabilirler (Uluk, 2019).

Bazı katılımcılar da kendilerine yönelik yalan haberlerin yayıldığı dönemlerde yoğun bir şekilde stres ve üzüntü yaşadığından artık haberleri takip etmediğini belirtmiştir. Örneğin 4. Grup katılımcı K25 bu durumla ilişkili olarak duygularını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Böyle haberler güvensizlik hissini daha çok artırıyor. Belki de geleceğin yok. **Gelecek kelimesi zaten artık ürkütücü bir kelime bizim için. Evinde kendini huzurda hissetmezsin, ileri bir adım atamazsın, düzgün bir şekilde aile kuramazsın**, düşünürsün hep acaba ben böyle bir adım atsam neler olacak? Yani istikrarsızlık huzursuzluk kötü bir his.” (4. Grup katılımcı K25).

Yalan haberlerde Suriyeli sığınmacılara yönelik ayrımcı, yanıltıcı veya olumsuz içerikler yer aldığına, mülteciler bu haberleri gördükçe travmatik geçmişlerini hatırlayabilir, sosyal dışlanma ve önyargıya maruz kalma kaygısı yaşayabilirler. Bu durum, duygusal olarak yıpratıcı bir deneyim olabilir ve haberleri takip etmek yerine kendilerini korumak amacıyla haberlere karşı uzak durma eğilimi gösterebilirler. Sürekli olarak olumsuz haberlere maruz kalmak, mültecilerin güven duygusunu azaltabilir ve toplumla bağlantı kurma isteğini azaltabilir. Bu durum, haberleri takip etme isteğini azaltır ve mültecilerin daha izole bir şekilde yaşamayı tercih etmelerine neden olabilmektedir. Mültecilerin haberleri takip etmeme eğilimleri, sağlıklı bir bilgi akışından mahrum kalmalarına ve güncel gelişmelerden haberdar olmamalarına da yol açabilir. Bu da mültecilerin toplumla uyum süreçlerini ve günlük yaşamlarını etkileyebilir (Joris ve ark., 2019, s. 159).

Bazı katılımcılar ise gündemin kendileri ile ilgili haberlerle şekillendiği dönemlerde belirli tercihler yapmak zorunda kaldıklarını ifade etmektedir:

“Son zamanda nefret söylentisi olduğunda Suriyelilerin çoğunlukta olduğu yerlerden uzak durdum, bu bölgelerin hepsi hedef haline geldi çünkü.” (1. Grup katılımcı K1)

Katılımcıların bir bölümü ise toplumda olumsuz algılardan ve ayrımcılıkla karşılaşmaktan çekindiği için daha çok Suriyelilerin bulunduğu alanlarda kalmayı tercih ettiklerini belirtmektedir. Katılımcıların bu tür davranışları, sosyal adaptasyon süreci içinde yaşadıkları zorlukların bir sonucu olabilir. Dil, kültür ve toplumsal normlardaki farklılıklar nedeniyle topluma uyum sağlamak zaman alabilir ve mültecilerin bazı ortamlardan uzak durma isteği, bu uyum sürecini kolaylaştırma amacı da taşıyabilir (Deniz ve Etlan, 2009). Ancak diğer yandan bu durum, mültecilerin sosyal izolasyon hissi yaşamalarına da yol açabilmektedir (Joris ve ark., 2019).

Katılımcılar, Türkiye’ye gelen Suriyeli sığınmacıların, kendileri gibi olan pek çok göçmen/sığınmacı gibi, ilk başta içlerine kapandığı söylemiştir. Farklı bir ülke, farklı bir dil veya farklı sosyal ortamlar söz konusu içe kapanıklığı pekiştirmektedir. Aradan geçen zaman içerisinde sosyal ortamlara dahil olma artmasına rağmen, yalan haberler nedeniyle bu durum kalıcılık arz edememektedir.

“Suriyelilerin Türkiye’ye geldiği ilk yıllarla şimdiki zamanı karşılaştırsak Suriyelilerin kendi içine kapandıklarını görebiliriz. Benim Türk komşumun veya iş arkadaşımın, bir Suriyelinin Türk birisini öldürdüğü haberini görünce, empati kurması normal fakat bu tür haberler bizi de etkiliyor çünkü aynı kimliğe sahibiz. O da şu demek oluyor, ben de onun gibiyim.” (2. Grup katılımcı K8)

Mültecilerin toplumla uyum sağlamaları için, medyanın mülteciler hakkında doğru ve adil temsiller yapması önemlidir. Medyanın mülteciler hakkındaki temsillerinin insan hakları üzerinde de etkisi olabilmektedir (Özkan ve Özdemir, 2016). Yanlış temsiller, mültecilerin haklarının ihlal edilmesi sonucunu da doğurabilmektedir. Örneğin, medyanın mültecileri suçlu olarak göstermesi, mültecilerin adil yargılanma hakkını zedeleyebilir. Mültecilerin insani haklarına saygı göstermek ve korumak için, medyanın doğru ve adil temsiller yapması gerekmektedir (Delli Carpini ve Keeter, 1996). Zira aksi yöndeki temsil biçimleri kalıp yargıları doğurmakta bunun sonucunda da kimi sığınmacılar kendilerini kültürel kimliklerini gizlemek zorunda hisseder hale gelmektedir:

“Benim annemim Cezayirli, bana sen Suriyeli misin diye sorduklarında, hayır ben Cezayirliyim diyorum.” (3. Grup katılımcı K19)

“Tanıdığım bir arkadaşım çok mutlu ve huzurlu bir hayat yaşadığını söylüyor. Sebebi şu: İnsanlar sorduğunda Suriyeli misin diye hayır deyip Lübnanlıyım demesi, yani yabancısın Suriyelisin diyorlar, o da hayır Lübnanlıyım diyor, şimdi de çok rahat bir hayat yaşıyor.” (4. Grup katılımcı K24)

“Nerelisin? sorusuna, Hataylıyım diye cevap veriyorum. Bazıları konuşma tarzımın Suriyelilere benzediğini söylerler. Bu gibi durumlarda, dayılarımın Suriyeli olduğunu, babamın ise Hataylı olduğunu söylerim. Önceden ben Suriyeliyim Şam’dan derdim ama şimdi gerek duymadıkça söylemiyorum.” (4. Grup katılımcı K28)

Katılımcılara göre Suriyeli sığınmacılar, çeşitli haber araçları ile yayınlanan yalan haberler karşısında tüm gerekli önlemleri alarak, temkinli davranmaya çalıştıklarını ve bu durumun gündelik hayatlarına olumsuz bir şekilde yansıdığını belirtmektedirler. Özellikle çocuğu olan katılımcılar, koruma içgüdüleriyle kendilerini ve çocuklarını sosyal ortamlardan bir süre çekerek, yalan haberlerin olumsuz etkisinin geçmesini beklemek zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca çocukların gidecekleri okullar, yaşayacakları mahalle seçimi gibi konuların çok fazla önem arz ettiğini belirtmişlerdir. Bu bağlamda, çocukları için bir okul ve mahalle bulmak, oluşacak olumsuz durumların önünü almak için önemlidir. Bu yüzden de 4. Grup katılımcı K22, Suriyeli bireylerin çocuklarını çoğunlukla özel okullara verdiklerini ifade etmiştir. Bunun yanında 4. Grup katılımcı K24 kendilerinde oluşan bu tür korku ve kaygıların zihinlerinde belli bir algının üretimine neden olduğunu, aslında topluma daha sık karıştıklarında belki de bu sorunlarla karşılaşamayacaklarını ifade etmiştir: **“Belki de bunun sebebi biziz, bir sorun olunca arkadaşım evden çıkmaz, diğeri okula göndermez çocuklarını. Belki de böyle bir şeye gerek yok, belki asıl amaç bizi bu duruma düşürmek.”**

Olgusal olarak sunulan yanlış veya yanıltıcı bilgilerle karakterize edilen sahte haberler, önyargı ve ayrımcılığı körükleme potansiyeline sahiptir. Suriyelilerle ilgili yanlış anlatıların yayılması da onlarda korku ve güvensizlik hissini ortaya çıkararak, onların topluma entegre olmalarını zorlaştırmaktadır (Ekici, 2019). Yayılan yalan haberler, farklı sosyal gruplar arasındaki güvenin aşınmasına sebep olmakla birlikte, Suriyelilerin toplum ile bir uyum içinde yaşama çabalarını engelleyebilir. Ayrıca olumsuz yalan haberlerin Suriyeliler üzerindeki psikolojik etkisi de hafife alınmamalıdır. Yanlış veya önyargılı bilgilere sürekli maruz kalmak kaygı, stres ve güvensizlik duygularına neden olabilir. Bununla birlikte, yanlış anlaşılma ya da haksız yere hedef alınma duygusunu güçlendirebilir, mevcut travma ve yer değiştirme deneyimlerini şiddetlendirebilir (Göker ve Keskin, 2015). Yapılan görüşmede katılımcılar yalan ve olumsuz haberler hakkındaki görüşlerini ve bu zamana kadar yaşadıkları zorlukları anlatmışlardır.

“Bu haberlerden kaçıyoruz, artık bir şey görmek istemiyoruz, yani stres yaratan haberler. Bu haberleri izlesem artık kimsenin yüzüne bakamam nefret doğar içimde, yani Türk halkı ile ilişkiyi güçlendirmek yerine nefret doğar.” (4. Grup katılımcı K28)

“Son altı ay içinde Avrupa’ya kaçak yollarla göç edenlerin sayısı artmış ki belki de en büyük sebebi bu söyledikleriniz, yani huzursuzluk.” (4. Grup katılımcı K29)

Suriyeli sığınmacılar her zorluğa karşı bir şekilde hayatlarını kurmaya ve devam ettirmeye çalışmaktadırlar. Yayılan yalan ve olumsuz haberler yüzünden Suriyeliler iyi iletişim kurdukları komşuları ve iş arkadaşları tarafından tepki alarak, her şeye yeniden başlamak zorunda kalırlar. Bu bağlamda, Suriyelileri çevreleyen yalan ve olumsuz haberler, toplum tarafından önyargı ve ayrımcılığı ortaya çıkarmaktadır (Diker ve Karan, 2021). Bu tür bir muamele, onları haksız algılarla yüzleşmeye ve

versiz önyargılar arasında gezinmeye zorlar, bu da Suriyelilerin refahlarını ve genel yeniden yerleşim deneyimlerini önemli ölçüde etkileyebilir (Yıldırım ve ark., 2017).

3.8.4. Katılımcılara Göre Yalan Haberlerin Üretim Nedenleri

“Bazen insan acı çeke çeke susmaya öğrenir” (4. Grup katılımcı K23)

Haberlerin ve bilgilerin yayınlanmadan önce doğrulanması, yalan haberlerin önüne geçmek ve Suriyeli sığınmacıları hedef alan yanlış bilgilerle mücadele etmek için çok önemlidir. Haberlerin gerçekliğini doğrulamak için yaygın olarak çeşitli teyit mekanizmaları ve yaklaşımları kullanılmaktadır. Günümüzde yalan haberlerin, hızlı ve kontrolsüz bir şekilde yayıldığını söylemek mümkündür. Katılımcılara göre bunun sebebi de yalan haberlerin yayınlandığı farklı medya kanallarını denetleyen kurumların olmamasıdır. Durum böyle olunca haberlerin doğruluğu veya yanlışlığı belirsiz olmaktadır. Bununla birlikte, yapılan yalan haberin gerçeklik durumu ortaya çıktığı zaman, haberlerin doğru versiyonu yayınlanmamaktadır (Taş ve Taş, 2018). Katılımcılar yalan haberde yer alan iddiaların bir süre sonra doğru olmadığı paylaşılsa dahi bu durumun pek de dikkate alınmadığını ifade etmektedir. Hakikat sonrası çağda bu durumuna ilişkin pek çok örnek ortaya konulmaktadır. Örneğin Twitter’da yalan haberin doğru bilgiye göre çok daha hızlı yayıldığı görülmüştür (Vosoughi ve ark., 2018).

“Takip ettiğim haberlere dayanarak, yalan haberlerin çok hızlı yayıldığını görüyorum. Bu haberleri yalanlayıp doğrusunu söyleseler bile bu yalan haber daha etkili kalıyor.” (1. Grup katılımcı K3)

Katılımcılara göre Suriyeli sığınmacılar yalan olduğu tespit edilmiş haberleri yaymaktan çekinmekte ve korkmaktadırlar. Bunun en büyük sebebi ise, gerçek haberi söyleseler bile faydasının olmayacağını aksine toplum tarafından tepki alacaklarını düşünmeleridir. Katılımcılar, kâr amaçlı bazı medya kanallarının Suriyeli sığınmacıları bir trend olarak gördüğünü ve izlenme oranlarını artırmak için sığınmacıları odak noktası haline getirdiklerini belirtmektedir. Bu bağlamda, katılımcılar Türkiye’de Suriyeli sığınmacıların görüşlerini ve bu tür yalan haberler karşısında olayın doğrusu aktaracak sosyal medya hesaplarına ihtiyaç olduğunu ifade etmektedir.

“Bugüne kadar hiç Türkçe olarak paylaşım yapan bir Suriyeli hesabı yok, sadece bir taraf çıksa küçük konuşma yapsa alt yazılı bir video paylaşım yapsa durum belki daha iyi olabilirdi ama yapan yok.” (1. Grup katılımcı K1)

Suriyeli sığınmacıların büyük bölümünün Türkçeyi iyi kullanamaması kendilerini ifade etmede zorlanmalarına neden olmaktadır. 2. Grup katılımcı K7’nin verdiği açıklamaya göre **“Suriyeli göçmenlerin çoğunun ülkelerine döneceğini veya başka bir Avrupa ülkesine gideceğini varsaydığı”** bu yüzden de Suriyelinin büyük bölümünün Türkçeyi daha iyi öğrenmek için çaba sarf etmediğini ifade etmiştir. Bu durum da kendilerine iyi ifade edememelerine, haklarında çıkan yalan haberleri doğru anlayıp bunlara karşı doğrulama mekanizmalarını yeterince işletememelerine neden olmaktadır. Haberlerin çeviri suretiyle anlaşılmasına çalışılması ise zaman zaman yanlış anlamalara neden

olabilmektedir. 2. Grup katılımcı K10 tarafından bu konuda “Bazı haber çevirileri Suriyeliler arasında yalan haberlerin dolaşımına neden oluyor.” görüşünü dile getirmiştir. Benzer bir ifade de 4. Grup katılımcı K21’den gelmiş; “**Tercüme edilmiş haberlerin, iki toplum arasını açtığını ve toplumu birbirinden ayırdığı**” görüşünü dile getirmiştir.

Odak grup görüşmesi sırasında katılımcılara, Suriyeli sığınmacılara yönelik yalan haberlere genellikle hangi konu başlıklarında rastladıkları da sorulmuş, böylelikle ortak gelen cevaplar üzerinden iddiaların hangi başlıklarda toplandığı belirlenmeye çalışılmıştır. Katılımcılara göre kendileriyle ilgili en çok öne çıkan yalan haber içerikleri aşağıdaki konularda ağırlıkla yoğunlaşmaktadır:

- **Şiddet içerikleri haberler:** Suriyeli sığınmacıların faili olduğu iddia edilen şiddet içerikli yalan haberler, sığınmacıların suçlu olarak gösterilmesine ve toplumda korku ve güvensizlik duygularının pekişmesine yol açabilir. Bu tür haberler, gerçek olayları abartarak veya yanıltıcı bilgiler içererek sığınmacılara yönelik olumsuz algıların oluşmasına neden olabilir.
- **Maddi destek alımı:** Suriyeli sığınmacılara yönelik haberlerde, sığınmacıların maddi destek aldığı veya sosyal yardımlardan diğer kesimlerden daha fazla yararlandığı şeklinde yanlış bilgiler yayımlanabilir. Bu tür haberler, sığınmacıların toplumun kaynaklarını haksız yere kullanıyor gibi algılanmasına ve tepkilere yol açabilir.
- **Üniversiteye sınavsız giriş:** Sığınmacıların üniversiteye sınavsız giriş imkânı olduğu şeklinde yanıltıcı haberler, toplumda haksız rekabet algılarının oluşmasına ve öfke ve hoşgörüsüzlük duygularının artmasına neden olabilir.
- **İş fırsatlarında avantaj elde etme:** Sığınmacılara yönelik iş fırsatları ve istihdam haberleri de yanlış bir şekilde sunulabilir. Bu tür haberler, mültecilerin iş bulma konusunda avantajlı olduklarına dair yanıltıcı bir algı yaratarak halk arasında hoşnutsuzluğa ve çatışmalara neden olabilir.

Bu bağlamda katılımcıların büyük bir bölümü, üretilen bu haberlerin Türkiye’nin son yıllardaki ekonomik sorunlarının ve siyasi değişikliklerinin Türk toplumunda yarattığı gerginlikten kaynaklandığını düşünmektedir. İçerik üreticilerinin toplumu tatmin etmek için toplumun duymak istediği haberleri ürettiği ifade edilmektedir. Katılımcılara göre içerik üreticilerinin belli siyasi çıkar ve kâr hedefleri doğrultusunda yönlendirip ve şekillendirdikleri bu yalan haberlerin planlı ve sürekli bir şekilde paylaşılması ve yayılması sonucunda her iki toplumda belli duygular olmuştur. İki toplum arasındaki kültür farklılığı da bu haberlerin inandırıcılığını arttırmıştır.

“Suriyeli sığınmacılarla ilgili en çok paylaşılan yalan haber, Suriyelilerin Türk devletinden destek aldıkları haberi. Gerçekten bu haber çok dolaşıyor ve şimdiye kadar çoğu Türk vatandaşı böyle düşünmekte. Fakat gelen destek Birleşmiş Milletlerden gelmektedir ve bu konu gittikçe Türkler ve Suriyeliler arasına sorun oluşturuyor.” (1. Grup katılımcı K4)

Katılımcıların bu görüşleri, Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki varlığının vatandaşlar üzerindeki etkilerine ve duygusal tepkilere dikkat çekmektedir. Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye olan uzun süreli varlığı, ekonomik kriz, işsizlik, siyasi söylemler ve medyanın tutumu gibi çeşitli faktörlerle birleşerek yerel halk arasında çeşitli tepkilere neden olmuştur (Erdoğan, 2018, s. 23). “Misafir” söyleminin sürdürülmesi, Suriyeli sığınmacıların varlığının geçici bir durum olarak algılanmasına ve dolayısıyla uzun süreli etkilerinin göz ardı edilmesine yol açmış olabilir. Ancak süreç uzadıkça, vatandaşların önceden “gözardı etme” tepkisi yerini paniğe bırakmıştır. Bu paniğin temel nedenleri arasında iş kayıpları, kira artışları, ticari kayıplar, güvenlik kaygıları ve Suriyeli mülteci nüfusunun artışı yer almaktadır. Ekonomik kriz ve işsizlik gibi zorluklarla mücadele eden vatandaşlar, Suriyeli mültecilerin kamusal hizmetlerden yararlanmaya başlamasıyla daha fazla kaygılanmıştır. Aynı zamanda, siyasilerin ötekileştirici söylemleri ve medyanın olumsuz dil kullanarak Suriyeli mülteciler hakkında yanlış bilgileri yayması da vatandaşların negatif tutum ve davranışlar geliştirmesine katkıda bulunmuştur (Özer, 2015).

3.8.5. Katılımcıların Yalan Haberlerin Üretimine Karşı Çözüm Önerileri

Ayrımcılık tarih boyunca farklılıklar, özellikle etnik köken ve ırk farklılıkları üzerinden açıklanmıştır. Ancak günümüzde ırkçılığın görünümünü değiştirmiştir (Castles ve Miller, 2008). Bauman'a göre, insanların farklı kültürel, dil ve sosyal geçmişlere sahip kişilerle karşılaştıklarında rahatsızlık ve gerginlik yaşamasının nedeni ırkçılık değil, heterofobi (öteki-farklı korkusu) olarak adlandırılan bir korkudur. Bauman bu rahatsızlık ve gerginliğin temelinde insanların tam olarak anlayamadıkları ve kolayca iletişim kuramadıkları farklı insanlarla karşılaşmalarının yattığını ileri sürer. Bu tür korku ve rahatsızlık duyguları, farklı kültürel ve sosyal gruplara mensup kişilerin arasındaki iletişimde zorluklar yaşanmasından kaynaklanmaktadır. Özellikle alışılmadık, bildik tarzda olmayan ve farklı geleneklere, normlara sahip insanlarla karşılaşmak, bazı bireylerde belirsizlik ve endişe yaratabilir.

Bu endişe, gelişen iletişim teknolojileri ile birlikte ortaya çıkan sosyal medya ortamlarında daha da belirgin hale gelebilmektedir. Özellikle kullanıcı türevli içerik üretimi ve kontrolsüz bilgi dolaşımı, geleneksel medyada görülen pek çok etik sorunu daha da görünür kılmıştır. Özellikle internet ortamında enformasyonun bir an önce paylaşılması arzusu, çoğunluğu duyuma dayalı yanlış bilgilerin hızla yayılması sonucunu doğurmaktadır (Bayraktutan ve Binark, 2013). Buna karşın, katılımcılar, yanıltıcı bilgilere maruz kaldıklarında mücadele etmek için farklı stratejiler ve yalan haber üretimine karşı çözüm önerilerini sunmaktadırlar. Bu stratejiler arasında bilgi arama, kaynağı kontrol etme, sosyal medyada paylaşım yapma, doğruluğunu sorgulama ve güvenilir kaynaklardan bilgi edinme gibi yöntemler bulunmaktadır.

Katılımcıların birinci elden bilgi edinme yöntemi, sosyal medya ve internet aracılığıyla bilgi aramaktır. Ancak, yanıltıcı bilgilerin sosyal medyada hızla yayılması nedeniyle, katılımcılar bilgi arama

sürecinde kaynağı kontrol etme ve doğruluğunu sorgulama gibi ek yöntemlere başvurabilirler. Örneğin, sığınmacılar, bir haberin doğru olup olmadığını kontrol etmek için farklı haber kaynaklarını karşılaştırabilir ve daha sonra doğru bilgiye ulaşabilirler (Tandoc ve ark., 2018). Bu bağlamda 4. Grup katılımcı K24 kendi uyguladığı yöntemini şu şekilde paylaşmıştır. “Sabah işe gitmeden resmi Türk kanalları üzerinden haber manşetlerini okurum, gün içinde de Telegram haber kanallarının paylaştığı haberlerle **sabah Türkçe olarak okuduğum haberler arasında karşılaştırma yaparım. Bence haberin çeviri dili haberin içeriğini çok etkiler**”. Katılımcılar, yanıltıcı bilgilerle mücadele etmek için sosyal medyada paylaşım yapma stratejisini de özellikle vurguladılar. Sosyal medyada doğru bilgilerin paylaşılması, yanıltıcı bilgilerin yayılmasını engelleyebilir ve daha fazla insanın doğru bilgiye erişmesini sağlayabilir. Ancak, sosyal medyada paylaşılan doğru bilgilerin yanıltıcı bilgiler kadar hızlı bir şekilde yayılmadığı da göz önünde bulundurulmalıdır (Akkerman ve ark., 2018).

Katılımcıların verdiği öneriler arasında yetkili kurumlar tarafından, farklı medya kanallarının denetlenmesini sağlamak, haberleri yayınlanmadan önce teyit etmek ve herhangi bir yalan haber tespit edildiğinde buna karşı çıkılması gibi eylemler bulunmaktadır. Bu durum, her iki toplumun ilişki ve iletişimini güçlendirmek açısından önemlidir. Mültecilerin kendi hikayelerini ve düşüncelerini ifade edebilmeleri, medya içeriklerinde temsil edilmeleri ve seslerinin duyulması son derece önemlidir. Mülteciler hakkında yapılan haberlerde, onların sesleri ve bakış açıları yeterince yer bulmamaktadır. Bu da onları tek tipleştirilen ve kalıplaşan bakış açılarını pekiştirmektedir (Orhon, 2019). 2. Grup katılımcı K14 bu bağlamda görüşlerini “**Yalan haberlere karşı mülteci medyasını sorumlu tutuyorum**, tüm bu sorumlulukları onların üstlenmesini gerektiğini düşünüyorum.” sözleriyle dile getirmektedir.

Sığınmacılara yönelik yalan haberlerle mücadelede çeşitli bilgilendirme programlarının yürütülmesi ile birlikte STK'ların rolünün öneminin de belirtilmesi gereklidir. Bu kuruluşlar, sığınmacılara yanıltıcı bilgilerin nasıl tanınacağı ve doğru bilgiye nasıl erişileceği konusunda eğitim ve danışmanlık hizmetleri sunarlar. Ayrıca, yanıltıcı bilgilerin yayılmasını önlemek için bilgilendirici kampanyalar düzenlerler (Izberk-Bilgin ve ark., 2019). Örneğin, Avrupa Konseyi, yanıltıcı bilgilerle mücadele etmek için bir kampanya başlatmıştır. Bu kampanya, yanıltıcı bilgilerin yayılmasını engellemek için kamuoyunu bilgilendirmeyi amaçlamaktadır. Kampanya, yanıltıcı bilgilerin nasıl tanınacağı ve doğru bilgiye nasıl erişileceği konusunda bilgi sağlamakta ve sığınmacıların yanıltıcı bilgilerin yayılmasını engelleme konusunda aktif rol almalarını teşvik etmektedir (Council of Europe, 2021). Sivil toplum kuruluşları da yanıltıcı bilgilerle mücadele etmek için çeşitli projeler ve kampanyalar düzenlemektedir. Örneğin, İsveç'te bir sivil toplum kuruluşu olan “Gazetecilik Özgürlüğü Derneği”, yanıltıcı bilgilerle mücadele etmek için “FakeFinder” adlı bir proje başlatmıştır. Bu proje, yanıltıcı bilgileri bulmak ve doğru bilgiye erişmek için sığınmacılara yardımcı olmakta ve doğru bilgiye erişim konusunda sığınmacıları eğitmektedir (FakeFinder, 2021).

Kamu ve sivil toplum kuruluşlarının yanıltıcı bilgilerle mücadele etmek için aldıkları önlemler, sığınmacıların doğru bilgiye erişmelerine yardımcı olmakta ve yanıltıcı bilgilerin yayılmasını

engellemektedir. Bu önlemler, sığınmacıların hayat kalitesini artırmaya ve uyum sürecini kolaylaştırmaya katkı sağlar. Sivil toplum kuruluşlarının yanıltıcı bilgilerle mücadeledeki rolü, sığınmacıların kendi haklarına ve doğru bilgiye erişimlerini sağlamak ve toplumsal farkındalığı artırmak için önemlidir. Bu kuruluşlar, sığınmacıların günlük hayatlarında karşılaştıkları yanıltıcı bilgilere karşı mücadele etmelerinde yardımcı olmak için çeşitli hizmetler sunmaları gerekmektedir. Bunlardan biri, sığınmacılara yanıltıcı bilgilerin tanınması ve doğru bilgiye erişimi konusunda eğitim vermektir. Kamu ve sivil toplum kuruluşları, insanların doğru kaynaklara nasıl ulaşacakları konusunda bilgilendirme yapması gerekmektedir. Bu sayede, insanlar yanıltıcı bilgilere karşı daha dirençli hale gelirler (Trejo ve Loza Vega, 2021).

Bunun yanı sıra medya profesyonellerinin kültürel farklılıklara özen göstermesi ve toplum içerisinde anlayışı geliştirmenin yollarını bulmaları gerekmektedir. Gazeteciler, kapsayıcılığı, kültürel duyarlılığı ve haber yaymada eşit temsili teşvik ederek, bu topluluklar arasında karşılıklı saygı ve anlayışın geliştirilmesine katkıda bulunabilirler (Göker ve Keskin, 2015). Bu durum hakkında katılımcıların görüş ve deneyimleri şu şekilde sunulmuştur: “Bana göre Türkleri, sığınmacı olmak ve sığınmacı hakları nedir gibi konularda bilgilendirmemiz gerekiyor, ancak bu şekilde mültecileri kabullenebilirler.” (3. Grup katılımcı K20).

“Her iki toplum arasında iletişim eksikliği var ve **bunun birincil kaynağı bence bizlerin yani Suriyeli sığınmacıların Türkçe dilini bilmemesidir**, o yüzden dili öğrenerek ilk adımı atmış oluyoruz” (1. Grup katılımcı K1)

Derrida’ya göre, yabancıнын merkeze, yani yurda girmesiyle hiyerarşinin başladığı ifade ediliyor. Bu ilişkide ev sahibi, sahipliğini sürekli hatırlatır ve dikkat çeker, böylece ilişki türü etikten uzak ve politika ve hukuk tarafından yönlendirilen bir ilişki olarak nitelendirilir (Aktaran Güngör, 2018). Mültecilerin kendilerini “burada” değil “orada” olarak hissettiklerini ve hem içeride hem de dışarıda kalmak zorunda kaldıklarını belirtmektedir. Sığınmacıların misafir olarak sürekli meydana okunan bir kimliği yaşadıkları ifade edilmektedir (Chambers, 2014, s. 19). Bu bağlamda Suriyeli sığınmacılar ile ilgili yapılan olumlu haberlerin artırılması toplumda sığınmacıların sadece olumsuz haberlere dayalı temsil inşasına karşı bir faaliyet olarak değerlendirilebilir. Bu durum olumsuz haberlere olan ilgiye bağlı olarak artan yalan haber trafiğini de bir nebze olsun sekteye uğratabilir. Medya kuruluşlarının ve bireylerin aktif olarak olumlu hikayeler aramaları ve paylaşmaları, Suriyelilere ilişkin daha dengeli ve nüanslı bir algıyı teşvik etmeleri, daha uyumlu ve bütünleşik bir topluma katkıda bulunmaları anlamına gelmektedir (Kahveci ve Paksoy, 2021).

Sonuç olarak, sosyal medyanın gelişmesiyle birlikte yalan haberin yayılımının hızlandığını ve bu çalışmanın da konusu olan sığınmacılara yönelik yalan haber ve yanlış bilginin de arttığını söylemek mümkündür. Bu noktada kullanıcıların yalan haberin ayırımına varabileceği bir medya okuryazarlık seviyesine ulaşması elzemdir. Sosyal medyadaki yalan haberlerin etkisini azaltmanın ve bu tür yalan

haberlerden korunmanın çeşitli yolları mevcuttur. Kiely ve Robertson 2016 yılında yazdıkları “How to Spot Fake News” başlıklı makalede haber tüketicilerinin, yanlış bilgilerin yayılmasına karşı kendilerinin en iyi savunmacısı olduklarını belirtmektedir. Onlara göre eleştirel düşünen ve gerçekleri kontrol etme içgüdüleriyle hareket eden haber tüketicileri çeşitli yollar izleyerek neyin doğru neyin yalan olduğunu kolaylıkla ortaya çıkarabilecektir. Bu bağlamda, Kiely ve Robertson (2016) yalan haberlerin nasıl tespit edilebileceğine dair birtakım tavsiyelerini sunmaktadırlar:

- Haber kaynağına dikkat edilmelidir. Özellikle resmi bazı haber sitelerine benzeyen sahte haber sitelerinin olabileceği unutulmamalıdır.
- Haber başlıkları her zaman hikâyenin tamamını anlatamaz. Sadece haber başlığı değil, metnin tamamının okunması gerekir.
- Haberi kimin yazdığı önemlidir ve yazarın kimliği kontrol edilmelidir.
- Haberlerde atıfta bulunulan ve içeriği destekleyen kaynakların teyit edilmesi ve içeriğin sorgulmayı gerektirmektedir.
- Bazı haberler gerçek olayların bir uydurması olabilir. Geçmiş olayların güncel olaylarla bağlantılı olduğu da iddia edilebilir. Bu nedenle haberin tarihinin de kontrol edilmesi önemlidir.
- Bazı haberlerin haber gibi görünebileceği ama bir hiciv olabileceğini hep aklınızda tutunuz.
- Haberler önyargıların etkisiyle okunduğunda daha inandırıcı olabileceğinden dolayı haberleri okurken önyargıların kontrol edilmesi gerekir.

Yalan haber akışını ve toplum üzerindeki etkisini azaltabilmek için, öncelikle, kişilerin sahte haberlere karşı kendilerini korumaları gerekmektedir. Özellikle yeni medya kullanıcıları, çeşitli doğrulama platformlarına başvurarak elde ettikleri bilgilerin doğruluğunu kontrol etmeli, kaynağı belirsiz içerikler yerine profesyonel ve güvenilir medya kuruluşları tarafından yayımlanan haberleri tercih etmeli ancak bu tür mecralarda yayınlanan haberleri de eleştirel bir perspektifle değerlendirmelidir. Bunların yanı sıra yalan haber akışını ve insanların bu haberlere maruz kalmasını engellemek için çevrimiçi ortamlarda çeşitli yapısal değişikliklerin de yapılması gerekmektedir (Lazer ve ark., 2018).

Maria ve Thomas 2020 yılında yaptıkları “Fighting and Framing Fake News” adlı çalışmalarında yalan haberin tanımlamalarını ve yalan haberlere karşı koyma yöntemlerini tartışmışlardır. Çalışmada, platform polisliği, ifşa, karşı propaganda, yasal uygulama, medya okuryazarlığı eğitimi ve siyasi reform yöntemleri incelenmiştir. Onlara göre yalan haberlerle mücadele yöntemleri, tercih edilen çerçevelere göre değişir. Fakat politik reformlar ve kültürel değişim ve gelişmeler sahte haberlere karşı en güçlü savunma yöntemi olabilir (Haigh ve Haigh, 2020). Ancak yine de bu tür yöntemler sayesinde yalan haber tamamen yok olmaz fakat kontrol altına alınabilir. İnsanlar arasında yayılan yanlış bilgiler her ne kadar düzeltme yoluna gidilse de bilgilerin bazıları tamamen

düzeltilemez. Bazı bireyler yapılan bu düzeltmelerden haberdar olmayabilir, doğru bilgilerle karşılaşamayabilir. Bazıları ise yapılan düzeltmelerden haberdar olup düzeltmeleri incelese bile onları kabul etmeyerek yanlış bilginin doğruluğuna inanmayı tercih edebilmektedir (Thorson, 2016). Bu durum yalan ve yanlış bilgilerin insanlar üzerinde ki etkisini açıkça ortaya koymaktadır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Eğlence, hiciv, parodi gibi amaçları bulunsa da genel olarak kamuoyunu belirli bir açıdan yönlendirme, ekonomik ya da siyasi bir getiri elde etme gibi beklentilerle üretilen yalan haberlerin kamuoyunu etkileme gücü kitle iletişim araçlarının yanı sıra sosyal ağların gelişmesiyle birlikte daha da artmaktadır. Gerçekliğin önemini yitirdiği ve kişisel inançların daha etkili olduğu hakikat sonrası adı verilen bu çağda objektif gerçekliğin yerine duygusal ve ideolojik inançlar geçmektedir (Lee, 2019). Elbette yalan haberler geleneksel medyanın hâkim olduğu dönemlerde de toplumu etkilemektedir. Ne var ki bu tür manipülatif haberlerin yaygınlaşmasında yeni medya ağlarının ve sosyal medya platformlarının belirgin bir rolü bulunmaktadır. Bu platformların giderek ticarileşmesi, politik ve ekonomik yapılarla sürdürdüğü iş birliğinin artması, daha çok reklama dayalı algoritmalar kullanması gibi nedenler tıklanma sayısını artırmaya yönelik yalan haber üretimini teşvik etmektedir. Bu sebeple kullanıcılar yanlış bilgi karşısında haberin doğruluğunu teyit etmek ve doğru ve güvenilir bilgiye ulaşmak gibi konularda zorluk yaşamaktadır. Bu durum demokrasiyi epistemik bir krizle karşı karşıya getirmektedir (Dahlgren, 2018).

Hakikat sonrası çağda insanların kendi inaç ve ideolojilere uygun “gerçekliklere” inanma eğiliminde olması özellikle toplumsal meselelerde yalan habere olan ilgiyi artırmaktadır. Siyasi ve ekonomik beklentiler doğrultusunda sürdürülen yalan haber akışında sığınmacılara yönelik yalan haberler sıklıkla medyada yer bulmakta, kaynağına ve iddianın gerçekliğine çoğu zaman bakılmaksızın sosyal medyada bu tür iddiaların kısa sürede yayılması yaygın bir sorun haline gelmektedir. Bu noktadan hareketle bu çalışma, yalan haber olgusunu Suriyeli sığınmacıların bakış açısıyla değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışmanın temel amacı, Suriyeli sığınmacıların yalan haberlere maruz kalmalarının, günlük hayatları ve yalan haberlerle mücadele etme stratejileri bağlamında ne tür anlamlar içerdiğinin ortaya konulmasıdır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi ve odak grup görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın amacına hizmet edeceği düşünülen odak grup görüşmelerinin, araştırılması hedeflenen düşünce ve davranış değişikliği hakkında gerçek kişilerin deneyimlerinden bilgi edinme konusunda verimli olacağı düşünülmüştür.

Çalışmanın bulgularına göre, Suriyeli sığınmacıların günlük yaşamlarında yalan haberlerle sıklıkla karşılaştıkları ve bu haberlerin onların gündelik yaşamlarında ve içerisinde yer aldıkları toplumsal yaşama dahil olmaları konusunda çeşitli etkileri olduğu tespit edilmiştir. Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların, medyada yer alan haberlerde ve dolayısıyla toplumsal algıda olumsuz temsillerle karşı karşıya olduğu görülmüştür. Katılımcılar odak grup görüşmesi sırasında sığınmacıların gerçek hikayelerine odaklanmayan, yanlış veya eksik bilgilerle dolu haberlerin sıklıkla medyada yer aldığını belirtmiştir. Bunun sonucunda ise toplumda Suriyeli sığınmacılara karşı olumsuz bir bakış açısı oluşmaktadır. Katılımcıların paylaştığı düşüncelerde, medyanın haberlerde Suriyeli sığınmacıları suçlu olarak gösterme eğilimi olduğu, sosyal ağlarda bu türden yalan haberlerin kısa sürede yayıldığı ve bu durumun masum kişilerin de suçlanması riski doğrudan görüşü sıklıkla dile getirilmektedir. Bu tür

önyargılı ya da yalan haber içerikleri, toplumda mültecilere karşı şiddet eylemlerinin artmasına dahi neden olabilmektedir.

Araştırma sonuçları, Suriyeli sığınmacılarla ilgili haberlerin gerçek hikayelerin yerine ilgi çekici başlıklar ve eksik/yanlış ya da yalan bilgiye dayanmasının olumsuz sonuçlar doğurabileceğini göstermektedir. Ayrıca, katılımcılar medyanın sorumlu ve doğru haber yapma görevinin altını çizmektedir. Bu araştırma, Suriyeli sığınmacılarla ilgili yanlış algıya ve toplumun genelinde olumsuz bir bakış açısı oluşmasına neden olan yalan haberlerin yayılımının önlenmesinin hayati bir konu olduğunu vurgulamaktadır. Araştırmanın sonuçları ayrıca, ağırlıklı olarak yalan haberlerin etkisiyle Suriyeli sığınmacıların karşılaştıkları ayrımcılık ve önyargı sorununa işaret etmektedir. Medya çalışanlarının ve yeni medyada içerik üreticilerinin, Suriyeli sığınmacıları hedef olarak izlenme/tıklanma oranlarını artırmak gibi amaçları olduğunu gösteren bulgular, Suriyeli sığınmacıların toplumsal algıda olumsuz bir şekilde görülmesine ve daha fazla ayrımcılığa maruz kalmasına yol açabilir. Ayrıca, siyasi partilerin Suriyeli sığınmacılar konusunu eksik ya da yanlış bilgilere dayandırarak sunması Suriyeli sığınmacıların marjinalleştirilmesine ve ötekileştirilmesine neden olabilir. Bu da toplumsal barış ve uyumun sağlanması açısından son derece önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu araştırma sonuçlarına dayanarak, Suriyeli sığınmacılarla ilgili yanlış haberlerin doğru bilgilerle düzeltilmesine yönelik platformların oluşturulması gerektiği açıkça ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de faaliyet gösteren çeşitli doğrulama platformları medyada ve sosyal ağlarda yayılan yalan haberleri belgeleriyle ifşa etmekteyse de bunların sayılarının artması ve etki alanlarının genişlemesi gerekmektedir. Suriyeli sığınmacıların karşılaştığı ayrımcılık ve önyargı sorunlarının çözülmesi için yalan haberler konusunda toplumsal farkındalığın artırılması, medya ve içerik üreticilerinin sorumluluklarının vurgulanması ve siyasi partilerin konuya daha duyarlı bir şekilde yaklaşması da önem arz etmektedir.

Katılımcıların, kısa sürede yayılan yalan haberlerin gerçek bilgi ile karıştırılabileceğini ve yanlış algılamalara neden olabileceğini belirtmeleri, medyanın haberleri sunma şeklinin önemli olduğunu göstermesi kadar yeni medya alanının da etik açıdan titizlikle ve eleştirel bir perspektifle değerlendirilmesini ortaya koymaktadır. Odak grup görüşmelerinde katılımcılar Suriyeli sığınmacıların günlük yaşamlarını etkileyen yalan haberlerin hükümet politikalarında ve kararlarında dahi etkili olabildiği iddiasını dile getirmiştir. Bu nedenle yalan haber ve yanlış bilgi sorununun daha geniş bir perspektifle ele alınması daha da önemli hale gelmektedir.

Literatür taraması sonuçlarına baktığımızda hem Türkiye’de hem dünyada mülteciler hakkında medyada yayılan yalan haberlerin toplumsal algıyı nasıl etkilediği ve bu haberlerin hükümet politikalarını nasıl şekillendirdiği konusunda benzer bulgulara ulaşılmıştır. Ayrıca, bu haberlerin mültecilere yönelik olumsuz bir algı oluşturduğu ve toplumda ayrımcılık, önyargı ve nefret söylemlerinin artmasına neden olduğu belirtilmiştir. Katılımcıların ifadelerine göre, bu tür yalan

haberler Suriyeli sığınmacıların doğal haklarına odaklanmayıp, onların lüks olarak görülen davranışlarına odaklanmaktadır. Araştırma kapsamında sıklıkla yararlanılan Teyit.org bu tür iddaların büyük bölümünün doğru olmadığını ortaya koymaktadır. Ancak yine de bu tür haberler kamuoyunda tepkiye neden olabilmektedir. Katılımcılar bu tür yalan haberlerin haksız bir muameleye yol açtığını, iş ve eğitim fırsatlarına erişimlerinin kısıtlanma, hukuki ve bürokratik süreçlerde zorluklarla karşılaşma, psikolojik ve kültürel olarak olumsuz etkilere maruz kalma gibi sonuçlar doğurabildiğini öne sürmektedir.

Elbette göç olgusunun siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel pek çok olumlu/olumsuz sonuçları bulunmaktadır. Bu meselenin objektif veriler ışığında kamuoyu tarafından tartışılması, siyasi tartışmalarda gündeme gelmesi, medyada ve yeni medyada haberlere konu olması gayet doğaldır. Ancak tartışma zemini gerçek bilgiler ve doğru verilerden yalan habere ve yanlış bilgiye doğru kaydığında var olan sorunlar çözülemediği gibi daha da derinleşmekte, toplumda sığınmacılara yönelik algı farklı biçimlerde şekillenebilmektedir. Bu tür yalan haberler ve yanlış bilgiye dayalı içeriklerin hızlı yayılımı sonucu toplumun yaşadığı tüm sorunların ana kaynağının sığınmacılar olarak görülmesi, sığınmacıların her türden olumsuz haberin ana faili olarak kabulü şeklinde ön yargılar oluşabilmekte, nefret söylemine varabilen etik ihlaller sıklıkla yaşanır hale gelebilmektedir. Bu nedenle haberlerin ve yeni medya içeriklerinin doğru ve tarafsız bir şekilde sunulması, toplumsal algının doğru şekillenmesi ve hükümetin politikalarının etkili bir şekilde oluşturulması açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca yeni medya içeriklerinin yalan haber ve yanlış bilgiye değil gerçek bilgilere dayanması, kullanıcıların yeni medya okuryazarlığı ve eleştirel düşünce perspektifinden hareketle daha bilinçli hale gelmesi de hayati önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- Adıgüzel, Y. (2017). Medya ilişkileri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2017.
- Aghaei, S. Nematbakhsh, M. A. ve Farsani, H. K. (2012), Evolution of the world wide web: From WEB 1.0 TO WEB 4.0. *International Journal of Web and Semantic Technology*, 3(1),1.
- Akaş C. (1998). Bireysel Hak, Toplumsal Görev ve Kaçınılmaz Durum Olarak Yalan. *Cogito Dergisi*. (2), 15-25.
- Akbulut, E. (2021). *Misfirlikten Ötekiliğe Suriyeli Mülteciler ve İnsan Hakları: Sultanbeyli Örneği*. Maltepe Üniversitesi.
- Akca, F. (2021). *Arbede, linç görüntüleri Ankara'dan değil*. <https://www.dogrula.org/arbede-linc-goruntuleri-ankaradan-degil/>. (Erişim Tarihi 05.05.2023). URL.
- Akdağ. M. (2020). *Medya Siyaset Etkileşimi Bağlamında Türkiye'de Siyasetin Medya Alanındaki Düzenlemeleri Üzerine Bir İnceleme*. Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi. doi.org/10.17680/erciyesiletisim.724441.
- Akıncı Vural, Z., B. ve Bat, M. (2010). Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma. *Journal of Yasar University*. 20(5), 3348-3382.
- Akkerman, A. Schaap, G. ve Beentjes, H. (2018). Combating fake news on Facebook: The effectiveness of a warning label and source rating system. *Communication Research Reports*, 35(1), 44-51.
- Akyüz, S. S., Kazaz, M. ve Gülnar, B. (2021). Yeni Medyada Haber Güvenilirliği Sorunu: Üniversite Öğrencilerinin Sahte/Yalan Haberlere Yönelik Doğrulama Refleksleri. doi: 10.26466/opus.838464.
- Alejandro, J. (2010). *Journalism in the age of social media*. Reuters Institute Fellowship Paper University of Oxford.
- Alemdaroğlu, A. ve Demirtaş, N. (2004). Mynet'te Erkeklik Halleri. *Toplum ve Bilim Dergi*, (101). 206-224.
- Allcott, H. ve Gentzkow, M. (2017). Social Media and Fake News in the 2016 Election. *Journal of Economic Perspectives*, 31(2), 211-236.
- Alpay, Y. (2017). *Yalanın siyaseti*, İstanbul: Destek Yayınları.
- Andı, S. (2019). *Essays on Social Media, Politics and Misinformation University*. Doctoral dissertation, Koç.
- Andı, S. (2021). *Sahte haberler ve sosyal medya*. Yalıt Bilgi Yayılımında Algortimaların Rolü.
- Arabacı. A. O. (2018). *2 Adıyaman'da Atatürk Heykeline Saldıran Kişinin Suriyeli Olduğu İddiası* <https://teyit.org/adiyamanda-ataturk-heykeline-saldirdigi-belirtilen-kisinin-suriyeli-oldugu-iddiasi> (Erişim Tarihi 22.05.2023). URL.
- Arabacı, A. O. (2017). 131 bin 764 Suriyeli'nin Üniversiteye Yerleştirildiği İddiası. <https://teyit.org/analiz/131-bin-746-suriyelinin-universiteye-yerlestirildigi-iddiasi>. Erişim tarihi (03-03-2021).
- Ardıç, Ç. A. (2015). Çocuk Hakları Bağlamında Suriyeli Mülteci Çocukların Haberlerde Temsili. *Marmara İletişim Dergisi*, 24, 27-54.

- Arendt, H. (1963). *Kötülüğün sıradanlığı adolf eichmann Kudüs'te*. (Çev.) Özge Çelik. Yayınevi Sertifika (2. bas.).
- Arık, E. (2013). Yurttaş Gazeteciliğinin Günümüzdeki Görünümü: Twitter Gazeteciliği Örneği. *Gazi Üniversitesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (36), 273-28.
- Aşkın, A. C. (2014). *Dezenformasyonun Küreselleşmesi ve Bir Örnek Olarak Batı Basınında NATO'nun Kosova Harekâtı*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Atabek, Ü. (2005). *Yeni iletişim teknolojileri ve yerel medya için olanaklar, Yeni iletişim teknolojileri ve medya*. IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Atabek, Ü., (2001). *İletişim ve teknoloji*. Seçkin Yayıncılık.
- Ataman, H. (2014), Yazılı Basında Ayrımcı Söylem, Suriyeli Mülteciler İçinde: Hrant Dink Vakfı, Medyada Nefret Söylemi ve Ayrımcı Dil Eylül- Aralık 2014 Raporu.
- Atikkan, Z., ve Tunç, A. (2011). *Blogdan al haberi*. Yapı Kredi Yayınları.
- Aydemir, S. ve Şahin, M. C. (2018). Zorunlu-Kitlesele Göç Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar Örneği. *Dini Araştırmalar Dergisi*, 21, (53), 121-148 DOI: 10.15745/da.421604.
- Aydeniz, H. (2011). *Medyayı Kavramak*. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- Ayten, A. ve Karadağ, H. G. (2020). A Comparative Study of Verification/Fact-Checking Organization In Turkey: dogrulukpayi.com and teyit.org. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 2020, 13, (29), 483-501.
- Ayyıldız, A. A. ve Karataş, K. (2022). Göçmen ve Mültecilerin Sosyal Uyum Süreçlerinin Göçmenler Tarafından Kurulmuş Sivil Toplum Örgütü Yöneticilerinin Gözünden Değerlendirilmesi. *Journal of Society and Social Work* doi: 10.33417/tsh.1003592.
- Bacon, F. (2017). *The New Organon or True Directions Concerning the Interpretation of Nature*. (Ed.) Benett, J.
- Bakır, V. ve McStay, A. (2018). *Fake News and The Economy of Emotions*. Digital Journalism 6(2): 154-75.
- Baudrillard, J. (2004). *Tam ekran* (Çev.) Gülmez, B. Yapı Kredi Yayınları.
- Bauman, Z. (2017). *Kimlik*. (Çev.) Mesut Hazır. Heretik.
- Baumeister, R. F. Bratslavsky, E. Finkenauer, C. ve Vohs, K. D. (2001). *Bad is stronger than good*. Review of General Psychology, 5(4), 323.
- Bayer, Y. (2014). *Dr. goebbels kuramları*. 25-04-2022 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/dr-goebbels-kuramlari-25806281> (Erişim Tarihi 20.04.2023). URL.
- Bayraktutan, G., Binark, M., Tuğrul, Ç., Doğu, B., İslamoğlu, G., Aydemir, A. (2012). *Sosyal Medyada 2011 Genel Seçimleri: Nicel Arayüzey İncelemesi*. (7), 3, 5 - 29, 19.11.2013.
- Beckett, C. (2010). The Value of Networked Journalism. The London School of Economics and Political Science.
- Beer, D. (2017). *The social power of algorithms*. Information, Communication and Society. 20, (1), 1-13.
- Berry, M., Garcia-Blanco, I. ve Moore, K. (2015). Press Coverage of the Refugee and Migrant Crisis in the EU: A Content Analysis of Five European Countries.
- Beyazyürek, I. ve Denkel, A. (1998). Bir Uğraş Olarak Yalan: Felsefe Açısından Yalana Bakış. *Cogito Dergisi*, (1), 5-8.

- Bhatia, A. ve Jenks, C. (2018). Fabricating the American Dream in US media portrayals of Syrian refugees: A discourse analytical study. *Discourse and Communication*, 12(3) 221–239.
- Binark, M. (2007), *Yeni medya çalışmalarında yeni sorular ve yöntem sorunu*. (Eds.) M. Binark. Dipnot Yayınları.
- Binark, M. ve Bayraktutan, G. (2013). *Aydın karanlık yüzü: yeni medya ve etik*, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Binark, M., ve Çomu, T. (2013). *Yeni medya ortamlarında nefret söylemi*. M. Çınar (Ed.), *Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar Mecralar Tartışmalar içinde*. İstanbul: Hrnt Dink Vakfı Yayınları.
- Binark, M., ve Löker, K. (2011). *Sivil toplum örgütleri için bilişim rehberi*. STGM.
- Birleşmiş Milletler Mülteci Komiserliği. (2018). Suriye Acil Durumu. <https://www.unhcr.org/tr/suriye-acil-durumu>. (Erişim Tarihi 05.05.2023). URL.
- Birleşmiş Milletler Mülteci Komiserliği. (2022). 2022 İnsani İhtiyaçlara Genel Bakış: Suriye Arap Cumhuriyeti, https://reliefweb.int/attachments/4ebef0af-2438-478f-a306-754b052d0f5f/hno_2022_rev-1.15_ar.pdf Erişim Tarihi (05.05.2023). URL.
- Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği. (2022). Operasyonel Veri Portalı. <https://data.unhcr.org/en/situations/syria/location/113>. Erişim tarihi (20.03.2022).
- Biröl, M., Bakır, Z. N. ve Hof, S. D. (2018). Medya Etkileri Üzerine Deneysel Bir Çalışma: *Suriyeli. İletişim Çalışmaları Dergisi*, (4-2), 49-78.
- Blackshaw, P. (2006) The consumer-controlled surveillance culture. ClickZ
- BMMYK. “Türkiye İstatistikleri”. <https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri>. (Erişim Tarihi 22.11.2022). URL.
- Body, D. M. (2008). *American Teen Socialitiy in Networked Publics*. [Yayımlanmış doktora tezi]. University of California. Berkeley.
- Bolğun, C. ve Uçan, G. (2020). *Birlikte Yaşamak Mümkün Mü?: Okur Yorumlarında “Suriyeli Sığınmacı” Söyleminin İnşası*. Celal Bayar University Journal of Social Sciences, 18 (1); 250-269.
- Boyd, D., ve Ellison, N. (2008). *Social network sites: Definition, history, and scholarship*. Journal of Computer Mediated Communication, 13(1), 210—230.
- Brandtzaeg, P. ve Folstad, A. (2017). *Trust and distrust in online fact-checking services*. Communication of the ACM, 65-71.
- Brosius, A., van Elsas, E.J., ve Vreese, C. H. (2019). *How media shape political trust*.
- Bryman, A. (2012). *Social Research Methods*. 4. Edition, Oxford University Press: New York.
- Bulut, Mesut (2006) *Kitle iletişim aracı olarak gazete ve internet*, Tek Ağaç Eylül Yayınları.
- Burke, K. (1969). *A rhetoric of motives*. Burkley. CA: University California Press.
- Burkhardt, J. M. (2017). *Combating fake news in the digital age*. American Library Association, 53, 5-9.
- Burnap, P., Williams, M. L., Sloan, L., Rana, O. ve Housley, W. (2015). *Tweeting the terror: Modelling the social media reaction to the Woolwich terrorist attack*. Social Network Analysis and Mining, 5 (1), 1-14.
- Buz, S. ve Korç, S. (2021). Mültecilere Yönelik Kalıcı Çözüölerden Biri Olarak Gönüllü Geri Dönüş. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 21 (50), 2148-9424.
- Büyükaşar, M. ve Özçağlayan, M. (2019). Haber ve Doğruluk İlişkisi: Doğruluk Sorunun Geçmiş ve Haberim Dönüşümü, *Düşünce ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 29-49.
- Carpini, D., M., ve Keeter, S., (1996). *What Americans Know About Politics and Why It Matters*. New Haven: Yale University Press.

- Carson, J. ve Cogley, M. (2021). Fake news: What exactly is it and how can you spot it. <https://www.telegraph.co.uk/technology/0/fake-news-exactly-donald-trump-rise/>
- Castells, M. (1996). *The rise of the network society*. Blackwell Publishers.
- Castells, M. (2006). *Ağ toplumunun yükselişi* (Çev.) E. Kılıç. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castles, Stephen ve Miller, Mark J. (2008), *Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, (Çev.) Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Chambers, I. (2014), *Göç, kültür, kimlik*, (Çev.) İsmail Türkmen, Mehmet Beşikçi. Ayrıntı Yayınları.
- Cloud, D. L. (2006). "To veil the threat of terror: Afghan women and the <clash of civilizations> in the imagery of the U.S. war on terrorism." *Quarterly Journal of Speech*, 90, 285-306. doi:10.1080/0033563042000270726.
- Coleman, B. (2012). *Hello avatar* (Çev.) Bilge, E. Medacat Yayınları.
- Cottle, S. (2006). Mediatized conflict: Developments and challenges in news coverage of crises in the digital age. *Information, Communication and Society*, 17(6), 713-728.
- Council of Europe. (2021). *Campaign against fake news*. <https://www.coe.int/en/web/fakenews-campaign/home>. (Erişim Tarihi 06.04.2022). URL.
- Çavuş, G. (2017). İki Suriyelinin Bursa'da bir kadını kaçırpı tecavüz ettiği iddiası. <https://teyit.org/iki-suriyelinin-bursada-bir-kadini-kacirip-tecavuz-ettileri-iddiasi/>. (Erişim Tarihi 05.05.2022). URL.
- Çavuş, G. (2017). *Suriyeli Sığınmacının Bir Doktoru Dövdüğü İddiası*. 22 Mayıs 2022 Tarihinde.
- Çavuş, G. (2018). *Medyada güven erozyona uğrarken doğrulama platformları neden önemli? Medya ve Yalanlar*. İstanbul: Siyah Beyaz.
- Çavuş, G. (2021). *ODTÜ Medya Topluluğu*. https://www.youtube.com/watch?v=xIG9_dNizHw. (Erişim Tarihi 20.08.2022). URL.
- Çetin, H. (2020). Yalan Haber, Dezenformasyon ve Medya Etik. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(74), 71-84.
- Çetin, İ. (2016). Türkiye'de Suriyeli Sığınmacıların Sosyal ve Kültürel Entegrasyonu. *Sosyoloji Dergisi* (34), 197-222.
- Dahlgren, P. (2018). Media, knowledge and trust: the deepening epistemic crisis of democracy. *Javnost-The Public*, 25(1-2), 20-27.
- Deaux, K. (1993). *Personality and Social Psychology Bulletin*. SAGE. doi: 10.1177/0146167293191001
- Değirmencioğlu, G. (2016). *Dijitalleşme çağında habercilik pratiklerinin değişimi ve yeni habercilik Türleri*. TRT Akademi, (1), 2.
- Del Vicario, M. Bessi, A. Zollo, F. Petroni, F. Scala, A. Caldarelli, G. ve Quattrociocchi, W. (2016). The spreading of misinformation online. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 113(3), 554-559.
- Delli Carpini, M. X. ve Keeter, S. (1996). *What Americans know about politics and why it matters*. Yale University Press.
- Dempster, H. ve Hargrave, K. (2017). Understanding public attitudes towards refugees and migrants. Chatham House. *The Royal Institute of International Affairs*. 521.
- Deniz, O. ve Etlan, E. (2009). Kırdan Kente Göç ve Göçmenlerin Uyum Süreci Üzerine Bir Çalışma: *Van örneği*. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 6 (2).

- Devran, Y. (2010). *Haber Söylem İdeoloji*. İstanbul: Başlık Yayınları.
- Devrani, E. P. (2017). Medyada “Öteki”nin Temsili: Etnik Komediler. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5 (2), 926-949.
- Diker, N. P. ve Karan, O. (2021). Suriyeli Mültecilerin Karşılaştıkları Sosyal Dışlanma ve Geliştirdikleri Direniş Taktikleri: Ankara Örneği. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 281-321.
- Dobbs, M. (2012). *The rise of political fact checking: how reagan inspired a journalistic movement: a reporter's eye view*. The New America Foundation.
- Dogruluk, (2022). *İlkeler kılavuzu ve değerlendirme kriterleri*. <https://www.dogrulukpayi.com/~Degerlendirme-Kriterleri>. (Erişim Tarihi 20.08.2022). URL.
- Doğan, A. S. (2021). *Türk halkının Suriyeli algısı: sorunlar ve çözüm önerileri*. Filiz Kitabevi.
- Doğan, F. ve Ünal, S. (2021). Suriyeli Göçmenlere Yönelik Ayrımcı, Dışlayıcı Söylem ve Eylemlerin Meşrulaştırıcı Kaynakları: Mardin İli Örneği. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 2(3) 14-40.
- Doğanay, Ü. ve Keneş Ç. H. (2016). Yazılı Basında Suriyeli Mülteciler: Ayrımcı Söylemlerin Rasyonel ve Duygusal Gerekçelerinin İnşası. *Mülkiye Dergisi*, 40 (1), 143-184.
- Doğrulama Platformlarının Listesi. (2023). <https://library.barnard.edu/>. Berkeley library. URL.
- Dora, S. ve Sadakaoğlu, M. C. (2022). Rusya-Ukranya Savaşından Nefret Devşirmek: *Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Çevrimiçi Nefret Söylemi Üzerine Bir Araştırma*. 1 (5), 33 – 45.
- Dönmez, İ. H. (2010). İnternet Haberciliğinde Tıklanma Kaygısı ve Kapan Manşetler. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. Sayı: 14, 105-129.
- Dursun, Ç. (2001). *Tv Haberlerinde İdeoloji*. Ankara: İmge Yayınları.
- Dyer, H. T. (2020). Defining Social Media, It's Complicated. In *Designing the Social*. Springer, Singapore. Reproduced with permission of Springer. 15- 43.
- Dykstra-De V.T. ve Sutherland, A.D. (2018). Division through Fake News Reports of Refugees. *Language and Society*. RC 25 of the International Sociological Association. 6, 1.
- Edelman Trust Barometer. (2021). Trust in News Media Declines Amid Rising Concerns Over Misinformation. Retrieved from <https://www.edelman.com/research/trust-in-media>.
- Ekici, H. (2019). Türk Toplumunda Suriyelilere Yönelik Algılanan Tehditler ve Çözüm Önerileri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*. (19), 44.
- Engindeniz, İ. (2017). *Medyada Nefret Söylemi ve Ayrımcı Söylem Raporu*. HBV Yayınları.
- Entman, R. M. (2006). *Democracy without Citizens: Media and the Decay of American Politics*. Oxford University Press.
- Erdoğan, M. (2018). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. (2019). *Türkiye'deki Suriyeli mülteciler*. Türk-Alman Üniversitesi, Konrad Adenaur Stiftung.
- Erdoğan, M. (2021). *Onuncu Yılında Türkiye'deki Suriyeliler*. <https://www.uikpanorama.com/blog/2020/04/29/onuncu-yilinda-turkiyedeki-suriyeliler/>. (Erişim Tarihi 05.05.2022). URL.
- Erdoğan, M. M., Kavukçuer, Y. ve Çetinkaya, T. (2017). Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Mültecilere Yönelik Medya Algısı. *Özgürlük Araştırmaları Derneği*, (5), 5-26.
- Erkan, B. ve Songür, M. (1999). *Açıklamalı Bilgisayar ve İnternet Terimleri Sözlüğü*. Hacettepe-taş.

- Ertuna, C. ve Filibeli, E.T. (2021). Sarcasm Beyond Hate Speech: Facebook Comments on Syrian Refugees in Turkey. Bahçeşehir University: *International Journal of Communication* 15(2021), 2236–2259.
- Esses, V. M. Medianu, S. ve Lawson, A. S. (2013). Uncertainty, threat, and the role of the media in promoting the dehumanization of immigrants and refugees. *Journal of Social Issues*, 69(3), 518-536.
- Etkiler, H. ve Saini, M. (2018). The challenges of education for Syrian refugees in Turkey: A literature review. *International Journal of Comparative Education and Development*, 20(1), 45-62.
- European Commission. (2019). *Digital transformation scoreboard 2019*. <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/digital-transformation-scoreboard-> (Erişim Tarihi 06.05.2022). URL.
- Factchecking.org. (2022). <http://factcheckingturkey.com/about-us>. (Erişim Tarihi 20.08.2023). URL.
- FakeFinder. (2021). About the project. <http://fakefinder.se/about-the-project/> (Erişim Tarihi 20.08.2023). URL.
- Farkas, J. ve Schou, J. (2018). Fake news as a floating signifier: hegemony, antagonism and the politics of falsehood. *Javnost-The Public*, 25(3), 298-314.
- Foça, M. A. (2017). *Gaziantep'te Suriyeliler Vatandaşlık için Kuyruğa Girdi İddiası*. <https://teyit.org/analiz/gaziantep-te-suriyeliler-vatandaslik-icin-kuyruga-girdi-iddiasi>. Erişim Tarihi (03-03-2021).
- Foça, M. A. (2018). *Teyit.Org'da yayınlanan bir analizin anatomisi*. <https://medium.com/teyit/teyit-orgda-yay%C4%B1nlanan-bir-analizin-anatomisid9ced4e32911>. (Erişim Tarihi 10.03.2019). URL.
- Foucault, M. (1980). *The Will to Truth*. (1st publish). (A. Sheridan, Çev). Tavistock Press, New York-London.
- Fuchs, C. (2020). *Sosyal medya, eleştirel bir giriş*. (Çev). Saraçoğlu, D. ve Kalaycı, İ. Nota Bene Bilişim.
- Galtung, J. (2004). *Violence, war, and their impact: On visible and invisible effects of violence*. Forum for Intercultural Philosophy. <http://them.polylog.org/5/fgj-en.htm>. (Erişim Tarihi 20.08.2022). URL.
- Geçkin Onat, S. (2017). Yakınsam Kültürü ve Online Çevreci Katılım: Greenpeace, *Tema Vakfı, Karadeniz Platformu Üzerinde Bir Araştırma*. *Global Media Journal TR Edition*, 8(15).
- Genç, İ. (2021). Sosyal Medyada Yalan Haber ve İletişim Etiği: Etkileşimli Bir Sınıf Deneyimi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (69), 315-330.
- George, C., ve Scerry, J. (2017). *Web 2.0 and user-generated content: legal challenges in the new frontier*. *Journal of Information, Law and Technology*.
- Geray, H. (2003). *İletişim ve teknoloji uluslararası birikim düzeninde yeni medya*, Ütopya Yayınları.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Goffman, E. (2014). *Damga: örselenmiş kimliğin idare ediliş üzerine notlar*. (Çev) Ş. Geniş, L. Ünsaldı ve S. Ağırnaslı, Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Goswami, M. P. (2017). *Fake News and Cyber Propaganda: The Use and Abuse of Social Media*. <https://www.trendmicro.com/vinfo/tr/security/news/cybercrime-and-digital-threats/fake-news-cyber-propaganda-the-abuse-of-social-media>. (Erişim Tarihi 21.08.2022). URL.
- Gottfried, J. ve Shearer, E. (2016). News use accross social media platforms. Pew research Center. <http://www.journalism.org/2016/05/26/news-use-across-socialmediaplatforms-2016/>. (Erişim Tarihi 21.08.2022). URL.
- Gök, N. (2017). Suriye Krizi'nin Türkiye'ye Yansımaları. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 77-114.

- Göker, G. ve Keskin, S. (2015). Haber Medyası ve Mülteciler: Suriyeli Mültecilerin Türk Yazılı Basınındaki Temsili. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (41), 229-256.
- Gölcü, A. ve Dağlı, A. N. (2017). *Haber Söyleminde 'Öteki'yi Aramak: Suriyeli Mülteciler Örneği*. Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, (28), 11-38.
- Göncü, S. ve Sim, Ş. (2019). Post-Truth Zeminde Suriyeli Mülteciler Hakkında Çıkan Haberlere Dair Bir İnceleme. *Düşünce ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, (1), 1-28.
- Graves, L. (2013). Deciding What's True: Fact-Checking Journalism and the New Ecology of News. Yayınlanmış Doktora Tezi, Columbia University Academic Commons.
- Graves, L. ve Cherubini, F. (2016). *Digital news project 2016 the rise of fact-checking sites in Europe*. University of Oxford, Reuters Institute for the Study of Journalism.
- Greenslade, R. (2016). Why Facebook is public enemy number one for newspapers. and journalism. The Guardian.
- Grinberg, N. Ve Arkadaşları. (2019). *Fake News on Twitter during the 2016 U.S. Presidential Election*. Science 363(6425): 374–78.
- Gu, L., Kropotov, V., ve Yarochkin, F. (2017). *Fake News and Cyber Propaganda: The Use and Abuse of Social Media*. <https://www.trendmicro.com/vinfo/pl/security/news/cybercrime-and-digital-threats/fake-news-cyber-propaganda-the-abuse-of-social-media>. Forward-Looking Threat Research (FTR)
- Guess, A. M. Lerner, M. Lyons, B. Montgomery, J. M. Nyhan, B. Reifler, J. ve Sircar, N. (2020). A Digital Media Literacy Intervention Increases Discernment between Mainstream and False News in the United States and India.” *Proceedings of the National Academy of Sciences*. 117(27), 15536–45.
- Guess, M., A. Nyhan, B. ve Reifler, J. (2019). Exposure to Untrustworthy Websites in the 2016 US Election. *Nature Human Behaviour*, 4(5), 472–80.
- Güçlü, N. (2019). Yeni Medya ile Geleneksel Medya Arasındaki Farklar: Gazeteler Üzerine Bir Araştırma. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 221-236.
- Güneş Aslan, G. ve Güngör, F. (2019). *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Göç Sonrası Yaşadığı Sorunlar: İstanbul Örneği* doi: 10.26466/opus.558512.
- Güngör, B. Ş. (2019). Yalan Haber ve Gerçeklerin İzinde: Çoklu Okuma Becerilerinin Önemi. *İletişim ve Kuram Dergisi*, (45), 109-130.
- Güngör, E. (2021). *Doğrulama kuruluşları: Gerçekten etkililer mi?* NewslapTurkey. <https://www.newslapturkey.org/2021/09/30/dogrulama-kuruluslari-gercekten-etkililer-mi/> (Erişim Tarihi 21.08.2022). URL.
- Güngör, N. (2013) *İletişim kuramlar ve yaklaşımlar*, (2.bas.). Siyasal kitabevi.
- Güran Yiğitbaşı, K. (2016). Medya ve Mültecileri Sivil Toplum Üzerinden Okumak: Mülteci-Der Örneği. *Marmara İletişim Dergisi / Marmara Journal of Communication*. 1 (25), 53-76. 1300-4050.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2016). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. 3. Baskı, Seçkin Yayınları: Ankara.
- Gürsoy, T. (2016). Yeni Medyanın Gazeteciliğe Etkisi. *Selçuk İletişim Dergisi*, 9(1), 100-117.
- Güvengeç, S., Özkan, Ş., Saç, E., Sert, G. Söyler, M., ve Tekin F. (2017). *Medyada Nefret Söylemi ve Ayrımcı Söylem Raporu*. Hrant Dink Vakfı.
- Haigh, M. ve Haigh, T. (2021). Fighting and Framing Fake News. pp. 303-323, (Chapter 19) in The SAGE Handbook of Propaganda.
- Han, B. C. (2017). *Şiddetin topolojisi*. (Çev.). D. Zaptçıoğlu, Metis Yayınları.
- Han, Byung-Chul (2017). *Şiddetin Topolojisi*, (Çev.). Zaptçıoğlu, D. İstanbul: Metis Yayınları.
- Hardaker, C. (2013). An overview of trolling strategies. *Journal of Language Aggression and Conflict*. 1 (1): 58-86. DO I: 10.1075/jlac .1.1.0 4har.

- Hempbel, J. (2017). *Yalan haberle mücadele etmek için gazeteciliği değiştirmeliyiz*. <https://teyit.org/yalan-haberle-mucadele-etmek-icin-gazeteciligi-degistirmeliyiz/>(Erişim Tarihi 22.08.2022). URL.
- Hermida, A., Thurman, N. (2008). *A Clash of Cultures: The integration of user-generated content within professional journalistic frameworks at British newspaper websites*, Journalism Practice.
- Hess, A. (2017). *How to escape your political bubble for a clearer view*. <https://www.nytimes.com/2017/03/03/arts/the-battle-over-your-political-bubble.html>. (Erişim Tarihi 23.05.2022). URL.
- Hindman, M. ve Barash, V. (2018). *Disinformation, "Fake News" and Influence Campaigns on Twitter*. Knight Foundation. <https://www.mediebedriftene.no/siteassets/dokumenter/rapporter/kf-report-final2.pdf>. (Erişim Tarihi 21.05.2022). URL.
- Hopkins, J. D. (2010). *Politicized Places: Explaining where and when immigrants provoke local*. Cambridge University Press.
- Horkheimer, M., ve Adorno, T. (2010). *Aydınlanmanın diyalektiği*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Horne, B. D., ve Adali, S. (2017). This Just In: Fake News Packs a Lot in Title, Uses Simpler, Repetitive Content in Text Body, More Similar to Clickbait than Real News. *In Proceedings of the 26th International Conference on World Wide Web Companion*, 963-972. <https://teyit.org/suriyeli-bir-siginmacinin-doktor-dovdugu-iddiasıyla-paylasilan-video-rusyadan> (Erişim Tarihi 20.05.2022). URL.
- <https://www.earlymoderntexts.com/assets/pdfs/bacon1620.pdf>. (Erişim Tarihi 20.05.2021). URL.
- <https://www.theguardian.com/media/greenslade/2016/sep/20/why-facebook-is-public-enemy-number-one-for-newspapers-and-journalism>. (Erişim Tarihi 22.05.2022). URL.
- Işık, U. ve Koz, K. A. (2009). Cinsellik Üzerinden "Tık Ticareti": İnternet Haberciliği Üzerine Bir İnceleme. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (29), 167-188.
- Iyengar, S., ve Massey, D. S. (2019). Scientific communication in a post-truth society. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*. 116(16), 7656-7661. Doi: 10.1073/pnas.1805868116
- Izberk-Bilgin, E. ve Aydınli, E. (2019). *The European Union and Refugee Crisis: Challenges and Responses*. Springer.
- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (2014). *Türkiye’de Geçici Koruma*. <https://www.goc.gov.tr/turkiye-de-gecici-koruma>. (Erişim Tarihi 20.05.2022). URL.
- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (2023). *Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler*. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>. (Erişim Tarihi 30.11.2023). URL.
- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (2023). *Bakanımız Sn. Süleyman Soylu, İl Göç İdaresi Müdürleri Değerlendirme Toplantısı'na Katıldı*. <https://www.icisleri.gov.tr/bakanimiz-sn-suleyman-soylu-il-goc-idaresi-mudurleri-degerlendirme-toplantisina-katildi>. (Erişim Tarihi 20.05.2023). URL.
- İnal, M. A. (1996). *Haberi okumak*. İstanbul: Temuçin Yayınları.
- İzmirde Suriyeli Mültecilere Dayanışma Derneği. (2020). *Suriyeli Sığınmacıların Ayrımcılık ve Nefret Söylemine Karşı Güçlendirilmesi Politika Belgesi*.
- İzmirde Suriyeli Mülteciler Dayanışma Derneği. (2020). *Suriyeli Mültecilerin Ayrımcılık ve Nefret Söylemine Karşı Güçlendirilmesi Politika Belgesi*. Avrupa Birliği Projesi.
- Jackson, J. (2011). *Araştırmacı gazetecilik dürüstlük. medya ve gazetecilikte etik sorunlar*. (Ed.) A. Belsey, R Chadwick, (Çev.) Nurçay Türkoğlu, Ayrıntı Yayınları.

- Jamieson, K. H. ve Cappella, J. N. (2010). *Rush limbaugh and the conservative media establishment echo chamber*. Oxford.
- Jenkins, H. (2006). *Convergence culture: Where old and new media collide*. NYU Press.
- Jenkins, H. (2016). *Cesur yeni medya teknolojiler ve hayran kültürü*. (Çev) Yeğengil, N. İletişim Yayıncılık.
- Jenkins, J. (2002). *A Sociolinguistically Based, Empirically Researched Pronunciation Syllabus for English as an International Language*. University of Southampton. doi: 10.1093/applin/23.1.83.
- Joris, W., d'Haenens, L. ve Heinderyckx, F. (2019). Media Representations, Public Opinion, and Refugees' Experiences. ISBN 978 94 6166 2811.
- Joseph, S. (2018). *Why the Business Model of Social Media Giants like Facebook Is Incompatible with Human Rights*. The Conversation. <http://theconversation.com/why-the-businessmodel-of-social-media-giants-like-facebook-is-incompatible-with-human-rights-94016>. (Erişim Tarihi 22.05.2025). URL.
- Jowett, G. ve O'Donnell, V. (2012). *Propaganda and Persuasion Sage publications: United states of America*. Montana State University. SAGE
- Kahraman, T. ve Keleş, R. (2017). Geleneksel Medya İle Yeni Medya Arasındaki Farklar ve Sosyal Medyanın Haberleşme Kanalı Olarak Kullanımı. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(3), 1079-1093.
- Kahveci, H. ve Paksoy, A. F. (2021). Türk Basınında Türkiye'de Sığınmacıların Eğitimi. *Suriyeliler Örneği. Milli Eğitim*. 1, (337-358).
- Kakutani, M. (2019). *Hakikatin ölümü trump çağında yalancılık sanatı*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Kalender, A. B. (2019). İnternet Haberciliğinde Clickbait Savaşları: Bir Okuyucu Tepkisi Olarak Limon Haber Örneği. *Dördüncü Kuvvet Dergisi*, 2 (2). 1-21.
- Kalveks, T. (2007). *Clickbait. The Blackwell Encyclopedia of Sociology*. John Wiley and Sons.
- Kane, C., G. ve Alavi, M. (2014). What's Different About Social Media Networks? A framework and Research Agenda1. *MIS Quarterly*, 38 (1), 275-304.
- Kaplan, A. M. ve Haenlein, M. (2010). Users Of The World, Unite! The Challenges And Opportunities Of Social Media. *Business Horizons Dergisi*, 53(1), 59-68. doi.org/10.1016/j.bushor.2009.09.003.
- Karadaş, C. (2018). Yalan Haber Üretme Nedenleri ve Yapısı: Bilimsel Bir Analiz. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(65), 721-732.
- Karadeniz, S. (2023). <https://teyit.org/analiz/videonun-suriyelilere-10-bin-tlilk-nakdi-yarim-kuyrugundan-oldugu-iddiasi>. (Erişim Tarihi 20.05.2022). URL.
- Karakoç, E. (2021). Algoritmalarındaki Cinsiyet Yanlılığına Queer Teori Prespektifinden Bakmak. İstanbul Üniversitesi: ResearchGate-19.
- Karataş, M. (2015) Türk Yazılı Basınında Suriyeli Sığınmacılar İle Halk Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 112-151.
- Kardeş, S. Banko, Ç. ve Akman, B. (2017). Sosyal Medyada Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Algı: Bir Sözlük Değerlendirmesi. *Göç Dergisi*, 4(2), 185-200.
- Karim, K. H. (2019). Discourse of media representation and integration of refugees in Germany. *Journal of Immigrant and Refugee Studies*, 17(2), 211-232.
- Karlova, N. A. ve Fisher, K. E. (2013). A social diffusion model of misinformation and disinformation for understanding human information behaviour. *Information Research*, 18 (1), 573.
- Kasapoğlu, T., (2021). *Algoritmaların toplumsal gücü ve Suriyeli mülteciler: algılar, sorunlar ve çözüm önerileri. Algoritmaların Gölgesinde Toplum ve İletişim Kitabı*.
- Kavaklı, N. (2019). Yalan Haberle Mücadele ve İnternet Teyit Doğrulama Platformları. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(1), 663-682.

- Kaya, A. Rottmann, S.B. Gökalp, Aras, N.E. ve Şahin, Mencütek, Z. (2020). *Koruma, Kabul ve Entegrasyon Türkiye’de Mültecilik*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kaya, İ. ve Eren, E. Y. (2015). *Türkiye’deki Suriyelilerin hukuki durumu arada kalanların hakları ve yükümlülükleri*. İstanbul: Seta Yayınları.
- Kazaz M. ve N. Acar, (2021) "Oluşturma Yöntemlerine Göre Yalan Haberin İncelenmesi: Twitter’da Covid-19," In *Covid-19 Salgınında Çok Boyutlu Etkiler*, Ankara: Iksad Publications.
- Kearney, R. (2012). *Yabancılar, tanrılar ve canavarlar: Ötekiliği yorumlamak* (Çev.) B. Özkul. Metis Yayınları.
- Keskin, Ö. H. (2021). *Videonun Alanya’da Türk bayrağını indiren Afgan göçmeni gösterdiği iddiası*. 10.03.2022 tarihinde <https://teyit.org/analiz/videonun-alanyada-turk-bayragini-indiren-afgan-gocmeni-gosterdigi-iddiasi>. URL.
- Keskin, Ö. H. (2023). *Videonun yardım bahanesiyle Suriyelileri Türkiye’ye taşıyan kaçakçıları gösterdiği iddiası*. 10.03.2023 tarihinde <https://teyit.org/analiz/videonun-yardim-bahanesiyle-suriyelileri-turkiyeye-tasiyan-kacakcilari-gosterdigi-iddiasi>. (Erişim Tarihi 22.05.2022). URL.
- Keskinkılıç, Kara, S. B. (2017). Sığınmacı Öğrencilerin Eğitimi Sürecinde Yaşanan Sorunlara İlişkin Yönetici Öğretmen ve Veli Görüşleri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5, (44),236-250.
- Keyes, R. (2017). *Hakikat sonrai çağ. Günümüz dünyasında yalancılık ve aldatma*. (Çev). D. Özçetin, İzmir: Delidolu Yayınları.
- Khan, M. L. (2017). *Social media engagement: What motivates user participation and consumption on YouTube?. Computers in Human Behavior*. 66, 236-247.
- Kızmaz, Z. (2018). Suriyeli Sığınmacılar: Güvenlik Kaygıları ve Suç. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (7), 2.
- Kiely, E. ve Robertson, L. (2016). *How to spot fake news*. Fact Check.org. <https://www.factcheck.org/2016/11/how-to-spot-fake-news/>. (Erişim Tarihi 05.05.2022). URL.
- Kietzmann, J. H., Hermkens, K., McCarthy, I. P. ve Silvestre, B. S. (2011). Social media? Get serious! Understanding the functional building blocks of social media. *Business Horizons*, 54 (3), 241-251. doi:10.1016/j.bushor.2011.01.005.
- Kocabay, N. (2019). *Gazeteciliğin Geleceğini “Gelecek” Biliyor Mu? Doğruluk Kontrol Merkezlerinin Blinirliğinin Üniversite Öğrencileri Üzerinde Araştırılması*. İstanbul: Commerce University ResearchGate-486.
- Kocadaş, B. (2005). *Kültür ve Medya*. Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı. 34: 1-13
- Kolukırık, S. (2009). Mülteci Ve Sığınmacı Olgusunun Medyadaki Görünümü: Medya Politikası Üzerine Bir Değerlendirme. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (1), 1-20
- Koman, E. ve Özkan, Ş. (2018). *Türkiye yazılı basınında çocukların temsili*. İstanbul: Hrnt Dink Vakfı. Aralık.
- Korkmaz, B., (2021). *MEB’in İzmir’de mültecilere özel dört okul yapacağı iddiası*. <https://teyit.org/analiz-meb-in-izmirde-multecilere-ozel-dort-okul-yapacagi-iddiasi>. (Erişim Tarihi 05.05.2022). URL.
- Korkmaz, B., (2022). *Gaziantep’te Zihinsel Engelli Yaşlı bir Suriyeli Kadına Çocuk Hırsızına Benzetildiği İçin Saldırıya Uğradığı iddiası*. <https://archive.md/H2UAi>. (Erişim Tarihi 20.08.2022). URL.
- Korkmaz, B., (2022). *Kadın Kılıfına Giren Mayfaya Mesnsubu Olan Suriyeli Sığınmacı*. <https://teyit.org/dosya-buyutec-korkulari-korukleyen-cocuk-kaciran-organ-mafyasi-iddialarinin-asli-ne> (Erişim Tarihi 20.05.2022). URL.

- Korkmaz, B. (2020). *Suriyeli sığınmacılar Araçlarını Ücretsiz Muayenesi İddiası*. <https://teyit.org/analiz/suriye-plakali-araclara-uccretsiz-vize-muayenesi-yapildigi-iddiasi>. Erişim tarihi (3-03.2021).
- Korkmaz, B. (2020). *Suriyeli sığınmacılar Araçlarını Ücretsiz Muayenesi İddiası*. <https://teyit.org/analiz/suriye-plakali-araclara-uccretsiz-vize-muayenesi-yapildigi-iddiasi>. Erişim tarihi (3-03.2020).
- Koser, K. ve Pinkerton, J. (2018). Lessons from the Syrian refugee crisis: The need for a regional development strategy. *International Journal of Refugee Law*, 30(1), 70-90.
- Kurt, G. (2019). Yeni Medyada Nefret Söylemi: YouTube’da Suriyeli Mültecilere Karşı Üretilen Nefret Söylemi Üzerine Bir Araştırma. *The Journal of International Lingual. Social and Educational Sciences*, 5, (1).
- Kücklich, J. (2010). The wisdom of crowds: Challenges and opportunities of participatory culture. *Tampere Research Centre for Information and Media, University of Tampere*.
- Kürkçü, D. (2016). Türkiye’de Ulusal ve Yerel Gazetelerin Twitter Kullanımı. *The Journal of Academic Social Science Studies*, (1)46, 85-101 doi: 10.9761/JASSS3442
- Lau, R. R. ve Redlawsk, D. P. (2001). Advantages and disadvantages of cognitive heuristics in political decision making. *American Journal of Political Science*, 951-971. doi:10.2307/2669334.
- Laughey, D. (2010). *Medya çalışmaları*. (Çev) Toprak, A. (1. bas.). Kalkedon Yayınları.
- Lazer, D. M., Baum, M. A., Benkler, Y., Berinsky, A. J., Greenhill, K. M., Menczer, F. ve Zittrain, J. L. (2018). *The science of fake news*. *Science*. 359(6380), 1094-1096.
- Lazer, D., Baum, M., Grinberg, N., Friedland, L., Joseph, K., Hobbs, W. ve Mattsson, C. (2017). *Combating fake news: an agenda for research and action*. <https://shorensteincenter.org/combating-fake-news-agenda-for-research/>. (Erişim Tarihi 05.05.2022). URL.
- Lee, M. (2019). *Hakikat sonrası*. (Çev). M.F. Biçici. İstanbul: Tellekt.
- Lessenski, M. (2018). Resilience To Post-Truth and Its Predictors In The New Media Literacy Index 2018. Open Society Institute.
- Levy, C. (2010). Refugees, Europe, Camps/State of Exception: "Into The Zone", the European Union and Extraterritorial Processing of Migrants, Refugees, and Asylum-seekers (Theories and Practice). doi:10.1093/rsq/hdq013.
- Lewandowsky, S., Ecker, U. K., Seifert, C. M., Schwarz, N. Ve Cook, J. (2012). *Misinformation and its correction: Continued influence and successful debiasing*. *Psychological Science in the Public Interest*, 13(3), 106-131.
- Liao, Q. V. ve Fu, W. T. (2014, February). Can you hear me now? mitigating the echo chamber effect by source position indicators. In *Proceedings of the 17th ACM conference on Computer supported cooperative work & social computing* (184-196). ACM.
- Lievrouw, L., A. ve Livingstone, S. (2006). *The handbook of new media*. New York: SAGE Publications.
- Lister, M., Dovey, J., Giddings, S., Grant, I., ve Kelly, K. (2009). *New Media a critical introduction second edition*. London and New York: Routledge.
- Liu, Y., Ott, M., Goyal, N., Du, J., Joshi, M. ve Chen, Y. (2019). *Roberta: A Robustly Optimized BERT Pretraining Approach*. arXiv preprint arXiv:1907.11692.
- Machin, D. (2007). *Introduction to Multimodal Analysis*. Londra ve New York: Bloomsbury.
- Machin, D. (2007). *Introduction to Multimodal Analysis*. Londra ve New York: Bloomsbury
- Maibach, M. C. (2000). Internet: Büyük Eşitleyici. (Çev) Özgür, E. *Liberal Düşünce Dergisi*, (5), 17.

- Malumatfurus.org. (2022). *Malumatfuruş hakkında malumatfuruş nedir? kimdir? Neyi amaçlamaktadır?*. <https://www.malumatfurus.org/hakkinda/>. (Erişim Tarihi 20.08.2022). URL.
- Manovich, L. (1999). New media: a users guide. <http://manovich.net/index.php/projects/new-media-a-user-s-guide>. Erişim tarihi (20.2.2022).
- Manovich, L. (2001). *The language of the new media*. London: The MIT Press.
- Manovich, L. (2014). *HTML'den Borges'e yeni medya*. (Çev). Kıpçak Bozkurt, S, Yeni Medya Eleştiren Yaklaşımlar, (Ed.) Çakır, M. Doğu Kitabevi.
- McCann, K., Sienkiewicz, M. ve Zard, M. (2023). *The role of media narratives in shaping public opinion toward refugees: A comparative analysis*. Columbia University.
- McGregor, J. (May 31, 2017) Facebook Wades Into Another Election, *Forbes*.
- Mcluhan, M. (1994). *Understanding Media, The Extensions of Man*. Word Press.
- Mimaroglu, M. (2019). *Yalan Haberin Yeni Medya Aracılığıyla Dolaşıma Sokulması: Whatsapp Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Mohseni, S. ve Regan, E, D. (2018). *Combating Fake News with Interpretable News Feed Algorithms*. arXiv:1811.12349v2, Dec 2018
- Morgan, D. L. (1997). *Focus Groups As Qualitative Research*. 2. Edition. Sage Publications: [https://books.google.com.tr/books?hl=en&lr=&id=LxF5CgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT6&dq=%E2%80%A2%09Morgan,+D.+L.+\(1997\).+Focus+groups+as+qualitati](https://books.google.com.tr/books?hl=en&lr=&id=LxF5CgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT6&dq=%E2%80%A2%09Morgan,+D.+L.+(1997).+Focus+groups+as+qualitati)
- Mültecilerle Dayanışma Derneği. (14 Temmuz 2016). *Basın Açıklaması: Mültecilere Vatandaşlık Verilmesi Tartışmaları Üzerine*. <https://multeci.org.tr/2016/07/14/basin-aciklamasi-multecilere-vatandaslik-verilmesi-tartismalari-uzerine/> (Erişim Tarihi 20.05.2022). URL.
- Narin, B. (2018). Kişiselleştirilmiş Çevrimiçi Haber Akışının Yankı Odası Etkisi, Filtre Balonu ve Siberbalkanizasyon Kavramları Çerçevesinde İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 11 (2), 232-251. doi: 10.18094/Josc.340471.
- Narlı, N., Özaşçılar, M. ve İpek, Z. T. (2019). Turkish Daily Press Framing and Representation of Syrian Women Refugees and Gender-Based Problems: *Implications for Social Integration*. *Journal of Immigrant and Refugee Studies*. 18.
- Newman, B. M. (1978). *The Concept of Identity: Research and Theory*. Adolescence, c. VIII, No. 49, 1978, s. 164-5.
- News coverage of immigration and its effects on trust in the European Union*. European Union
- Nickerson, R. (1998). *Confirmation Bias: A Ubiquitous Phenomenon in Many Guises*. *Review of General Psychology*. <http://www.sakkyndig.com/psykologi/artvit/nickerson1998.pdf>. (Erişim Tarihi 20.05.2022). URL.
- Oğuz, A. ve Oğuz, S. (2023). Mültecilere Dönük Söylemi ve Toplumsal Düzensizlik. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. doi:10.30794.
- Olan, F., Jayawickrama, U., Arakpogun, E., Suklan, J. ve Liu, S. (2022). Fake news on Social Media: the Impact on Society. *Information Systems Frontiers*. doi.org/10.1007/s10796-022-10242-z.
- Onay Coker, D. (2019). The representation of Syrian refugees in Turkey: a critical discourse analysis of three newspapers. *Continuum Journal of Media & Cultural Studies* 34(1):1-17. DOI:10.1080/10304312.2019.1587740
- Orhan, E. ve Aydın, G. (2021). Sosyal Medyada Yalan Haber Üretimi. *Bilim ve Teknik Dergisi*, (1258), 48-55.
- Orhon, N. (2019). *Mültecileri Anlamak Mültecileri Anlatmak*. EU Project.

- Orsolya Vincze, H., Meza, R. ve Balaban, D. C. (2020). *Frame Variation in the News Coverage of the*
- Osman, D. (2020). *Koronavirüs salgınında sosyal medya kullanıcıların sahte haberler karşısında tutumu; İstanbul örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İbn Haldun Üniversitesi, İstanbul.
- Ott, B.L. ve Mack, R.L. (2010). *Critical Media Studies: An Introduction*. WestSussex: Wiley-Balckwell.
- Oxford Dictionary. (2016). <https://en.oxforddictionaries.com/word-of-the-year/word-of-the-year-2016>. (Erişim Tarihi 06.04.2019). URL.
- Oxford Learners Dictionaries. Post-Truth. <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/post-truth?q=Post-Truth>. Erişim tarihi 2022.
- Oytun, O. ve Gündoğar, S.S. (2015). *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri Raporu*. ORSAM- TESEV Rapor No: 195. Ankara
- Öymen, E. E. (2015). *İnternette sahte haber*. Dünya Gazetesi. www.dunya.com (Erişim Tarihi 05.05.2022). URL.
- Özdemir, E. (2017) Suriyeli Mültecilerin Türkiye'deki Algıları. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 1 (33), 105.
- Özer, Ç. L. (2017). *Konya Büyükşehir Belediyesi'nin Suriyelilere maaş bağladığı iddiası*. <https://teyit.org/konya-buyuksehir-belediyesi-suriyelilere-maas-bagladi-iddiasi>. (Erişim Tarihi 05.05.2022). URL.
- Özer, Ç. L. (2017). *Suriyeliler maaşlarını almak için PTT önünde kuyruğa giriyor iddiası*. <https://teyit.org/suriyeliler-maaslarini-almak-icin-ptt-onunde-kuyruga-giriyor-iddiasi/>. (Erişim Tarihi 05.05.2022). URL.
- Özer, Yeşim (2015), *Türkiye ve Fransa örnekleriyle uluslararası göç ve yabancı düşmanlığı*. Derin Yayınları.
- Özipek, B. B. (2018). Ekonomi Temelli Ayrımcılık ve Önyargı Karşıtı Argümantasyona Katkı: “Suriyeli Sığınmacılar ve Türkiye Ekonomisi” Raporu. *Liberal Düşünce Dergisi*, 23, (90), 125-146.
- Özkan, B. ve Özdemir, F. (2016). *Türkiye’de Sosyal Medya Kullanıcılarının Suriyeli Mültecilere İlişkin Sosyal Temsilleri*. doi: 10.7816/nesne-04-08-04
- Öztürk, Ş. (2015). *Sosyal medyada etik sorunlar*. Selçuk İletişim, 9, 287-311. doi: 10.18094/si.57598.
- Özyal, B. (2016). Tık Odaklı Habercilik: Tık Odaklı Haberciliğin Türk Dijital Gazetelerindeki Kullanım Biçimleri. *Global Media Journal TR Edition*, 6 (12), 273-301.
- Paker, M. (2017), “Murat Paker ile Söyleşi: Öteki Korkusu”. <https://www.birikimdergisi.com/guncel/170/murat-paker-ile-soylesi-oteki>.
- Pandır, M. (2020). *Media Portrayals of Refugees and their Effects on Social Conflict and Social Cohesion*. PERCEPTIONS, Spring-Summer 2020 Volume XXV Number 1, 99-120.
- Pandır, M., Efe, İ. ve Paksoy, A. F. (2015). *Türk Basınında Suriyeli Sığınmacı Temsili Üzerine Bir İçerik Analizi*. Mülteciler ve Medya - 1, 1 - 26, 21.07.2016
- Pariser, E. (2011). *What The Internet Is Hiding from You*. The Penguin Press: New York.
- Parlak, M. O. (2018). Yeni Medya ve Haberciliğin Dönüşümü. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (7),14, 59-82.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative Research and Evaluation Methods*. 3. Edition. London: Sage Publications
- Pavlik, J. V. (2013). *Media in the digital age*. Columbia University Press.

- Pennycook, G. ve Rand, D. G. (2020). Fighting misinformation on social media using crowdsourced judgments of news source quality. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 116(7), 2521-2526.
- Perdikopoulos, A. (2020). Yunanistan bayrağını indiren kişilerin mülteci olduğu iddiası. <https://www.ellinikahoaxes.gr/2020/09/10/flag-dafnes-herakleion-french-not-albanians-nor-migrants/> (Erişim Tarihi 5.05.2022).
- Pickering, S. (2001). Commonsense and original deviancy: News discourses and asylum seekers in Australia', *Journal of Refugee Studies*, 14(2): 170-186.
- Polage, D. C. (2012). Making up history: false memories of fake news stories. *Europe's Journal of Psychology*. 8(2), 245.
- Polat, R. K. (2018). Religious solidarity, historical mission and moral superiority: Construction of external and internal "others" in AKP's discourses on Syrian refugees in Turkey. *Critical Discourse Studies*, 15(5), 500-516. doi:10.1080/17405904.2018.1500925.
- Politics, 20(3), 447-467. <https://doi.org/10.1177/1465116519841706>
- Pomerantsev, P. (2014). *Nothing Is True and Everything Is Possible: Adventures In Russia*. Faber and Faber UK. 2019.
- Pomerantsev, P. (2016). *Why We're Post-Fact*. <https://granta.com/why-were-post-fact/>. (Erişim Tarihi 05.05.2022). URL.
- Porter, M. E., ve Heppelmann, J. E. (2014). How smart, connected products are transforming competition. *Harvard Business Review*. 92(11), 64-88.
- Posetti, J. ve Bontcheva, K. (2020). *Balancing Act: Countering Digital Disinformation While Respecting Freedom of Expression*. International Telecommunication Union (ITU): ISBN 978-92-3-100403-2.
- Postman, N. (2006). *Teknopoli*. (Çev). Yılmaz, M., E. Paradigma Yayıncılık.
- Poynter. (2019). *IFCN Code Of Principles*. <https://ifncodeofprinciples.poynter.org/know-more/the-commitments-of-the-code-of-principles>. (Erişim Tarihi 20.08.2022). URL.
- Price, V. Nir, L. ve Cappella, J. N. (2006). Normative and informational influences in online political discussions. *Communication Theory*. 16(1), 47-74. doi.org/10.1111/j.1468-2885.2006.00005.x.
- Refugee Crisis: The Romanian Perspective*. doi.org/10.1177/0888325419890665.
- Renner, Nausicaa. (2017). Memes trump articles on Breitbart's Facebook page. https://www.cjr.org/tow_center/memes-trump-articles-on-breitbart-fb-facebook-page.php. Erişim Tarihi (04.01.2022).
- Resnick, P. Garrett, R. K. Kriplean, T. Munson, S. A. ve Stroud, N. J. (2013). Bursting your (filter) bubble: strategies for promoting diverse exposure. In *Proceedings of the 2013 conference on Computer supported cooperative work companion* (95-100). ACM.
- Reuters İnstitute Dijital News Report, (2017). [What can publishers do about "fake" news? | Reuters News Agency \(reutersagency.com\)](https://www.reutersagency.com/what-can-publishers-do-about-fake-news/) (Erişim Tarihi 05.05.2022). URL.
- Reuters İnstitute Dijital News Report, (2022). (11 bas.). https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2022-06/Digital_New (Erişim Tarihi 05.05.2022). URL.
- Rogers, E. (1986). *Communication technology: the new media in society*. New York: Free Publishing.
- Rosnow, R. Yost, L. John, H. ve Esposito, J.L. (1986). Belief İn Rumor and Likelihood of Rumor Transmission. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/0271530986900224?via%3Dihub> (Erişim Tarihi 05.05.2022). URL.

- Rouse, M. (2017). Digital transformation (DX). TechTarget. <https://searchcio.techtarget.com/definition/digital-transformation> (Erişim Tarihi 05.05.2022). URL.
- Saka, S. ve Gürkan, T. (2017). Sosyal Medya Okuryazarlığı ve İletişim Fakültesi Öğrencilerinin Medya Kullanım Alışkanlıkları Üzerine Bir Araştırma. *Erciyes İletişim Dergisi*, 3(2), 61-83.
- Saltoğlu, E. (2019). Demokratikleşme, Küresel Eşitsizlik ve İnsan Hakları Perspektifiyle Suriyeli Sığınmacı Krizinin Türk Yazılı Basınında Temsili. *Yüksek Lisans Tezi*. Bahçeşehir Üniversitesi.
- Sarioğlu, E. B. (2020). Yalan haber, Post-truth” kavramı ve medya üçlemesi: geçmişten günümüze gündem belirleyen örnekler. *Itobiad: Journal of the Human and Social Science Researches*, 9(1).
- Saylan, İ. Ve Aknur, M. (2023). Discourses of Turkish Opposition Political Parties towards Syrian Refugees: Securitization and Repatriation. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (2), 259-283 doi: 10.17494/ogusbd.1255254 259.
- Shao, C., Flammini, A., Varol, O., Menczer, F., (2017). *The spread of fake news by social bots*. <https://www.researchgate.net/publication/318671211>. (Erişim Tarihi 20.05.2022). URL.
- Sheng, F. Wang, S. Zeng, J. Liu, Y. ve Yao, Y. (2020). News recommendation in social media: A survey. *Information Processing and Management*, 57(6), 102173. doi: 10.1016/j.ipm.2020.102173
- Shin, J. ve Thorson, K. (2017). Partisan selective sharing: the biased diffusion of factchecking messages on social media. *Journal of Communication*, (67) 2. doi.org/10.1111/jcom.12284.
- Silverman, C. (2016). This analysis shows how fake election stories outperformed realnews on facebook, *Buzzfeed News*, November 16. https://www.buzzfeed.com/craigsilverman/viral-fake-election-news-outperformed-real-newson-facebook?utm_term=.co44JwBXo#.msldRM0Q1 (Erişim Tarihi 16.03.2019). URL.
- Silverman, C. ve Arkadaşları. (2014). *The Verification Handbook (European JournalismCentre)*. <https://s3.eu-central-1.amazonaws.com/datajournalismcom/handbooks/Verification-Handbook-1.pdf>. (Erişim Tarihi 20.08.2022). URL.
- Sönmez, G. (2019). Popülist Siyasetin İletişim Stratejileri. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(4), 103-126.
- Stelle, R. L. (2009). *Traditional and new media*. 21st century communication a reference handbook (489-496). London: SAGE Publications.
- Stencel, M. ve Ryan, E. (2023). Fact-Checking Census Articles. *Duke Reporters'Lab*. <https://reporterslab.org/tag/fact-checking-census/>. (Erişim Tarihi 05.05.2022). URL.
- Sunstein, C. R. (2004). Democracy and filtering. *Communications of the ACM*, 47(12), 57-59. doi: 10.1145/1035134.1035166.
- Szakacs, J. ve Bogner, E. (2021). *The impact of disinformation campaigns about migrants and minority groups in the EU*. Policy Department for External Relations. Directorate General for External Policies of the Union, PE 653.641.
- Şahin, Ş., Bir, A.A., Suher, H.K., (2009). *Odak Grup Yönetimi: Uygulamacılar Açısından Bir Değerlendirme*. Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi
- Şen, B. ve Sönmez, V. (2019). Yeni Medya İle Geleneksel Medya Arasındaki Farklar ve Benzerlikler. *Journal of Entrepreneurship, Management and Innovation*, 15(2), 123-139.
- Şener, N. K. (2018). Doğruluk Kontrol Merkezi ve Yalan Haber Kavramlarına İlişkin İçeriklerin Medyada Yansımalarının Araştırılması. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 364-373.

- Şener, O. (2019). Bilgi kirliliğine dair Gutenberg'den neler öğrenebiliriz? <https://www.birgun.net/haber/bilgi-kirliligine-dair-gutenberg-den-neler-ogrenebiliriz-258205> (Erişim Tarihi 20.08.2022). URL.
- Şimşek, A. ve Yalı, S. (2019). *Gerçekte(n) öyle mi olmuş? Post-truth zamanlarda tarihin temsili*. İstanbul: Yeniinsan.
- Şimşek, D. (2016). *Uluslararası Kimlikler- Londra'da Kıbrıslı Türk Kürt ve Türk Göçmen Çocukları*. 1. Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Şimşek, D. ve İçduygu, A. (2016). *Syrian refugees in Turkey: Towards integration policies*. Academia Accelerating the world's research. 15. (3).
- Şuşar, S. V. (2019). *Denizde Nargile İçen Bir Suriyeli Sığınmacıyı Gösterdiği İddiası*. <https://teyit.org/analiz/fotografin-denizde-nargile-icen-bir-suriyeliyi-gosterdigi-iddiasi>. Erişim tarihi (03-03-2021).
- Tandoc, E. C. Lim, Z.W. ve Ling, R. (2018). Defining “fake news”: a typology of scholarly definitions. *Digital Journalism*. 6, 137–153.
- Tandoc, J.E.C. ve Lim, Z.W. (2017). Journalism is twerking? How web analytics is changing the process of gatekeeping. *New Media and Society*, 19(4), 559-575.
- Tarcan, P. (2023). Muharrem İnce'nin “Sınırlarımız açık, Suriyeliler gelmeye devam ediyor” iddiası. <https://teyit.org/demec-kontrolu/sinirlarimiz-acik-suriyeliler-gelmeye-devam-ediyor-iddiasi> (Erişim Tarihi 10.03.2023). URL.
- Taş, O. ve Taş, T. (2018). Post-Hakikat Çağında Sosyal Medyada Yalan Haber ve Suriyeli Mülteciler Sorunu. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, (29), 183- 208.
- Taşdelen, B. (2020). Twitter’da Suriyeli mültecilere karşı çevrimiçi nefret söylemi: #suriyelileriistemiyoruz. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 3 (22), 105.
- Tataroğlu, B. ve Genç, İ. (2019). Yalan Haber ve Yalanla Mücadele. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(3), 1-12.
- Tekin, E. ve Şahin, İ. (2019). Geleneksel Medya ile Yeni Medya Arasındaki Farklar ve Benzerlikler: Gazete, Televizyon ve Sosyal Medya Örneği. *International Journal of Social Science and Education Research*, 5(2), 1342-1355.
- Teyit.org İş birlikleri. (2021). <https://teyit.org/finansal-kaynaklar> (Erişim Tarihi 20.08.2022). URL.
- Teyit.org Yayın İlkeleri. <https://teyit.org/yayin-ilkeleri> (Erişim Tarihi 20.08.2022). URL.
- Teyit.org. (2022). teyit.org/nedir. (Erişim Tarihi 20.08.2022). URL.
- Teyit.org. International Fact-Checking Network'un şeffaflık ve tarafsızlık ilkelerini kabul etti. (2017). <https://teyit.org/teyit-org-uluslararası-dogruluk-kontrolu-aginin-seffaflik-ve-tarafsizlik-ilkelerini-kabul-etti> (Erişim Tarihi 20.08.2022). URL.
- Thakur, R. (2018). The impacts of the fourth industrial revolution: A cross-country analysis. *Journal of the Knowledge Economy*, 9(3), 791-800.
- Thorson, E. (2016). Belief Echoes: *The Persistent Effects of Corrected Misinformation*, *Political Communication*. 33(3), 460-480, doi: 10.1080/10584609.2015.1102187.
- Timmerman, S. (2022). Polonya: Ukraynalı mültecilerin bir adamı bıçakladığı iddiası. <https://correctiv.org/faktencheck/2022/05/24/polen-es-gibt-keine-hinweise-dass-ukrainische-fluechtlinge-einen-mann-erstochen-haben/>. (Erişim Tarihi 12.11.2022). URL.
- Toprak, E. (2022). *İstanbul Bebek Sahilinde Cinsel İlişkiye Girdiği İçin Tutuklanan Kişinin Pakistanlı Olduğu İddiası*. <https://teyit.org/analiz-bebek-sahilinde-cinsel-iliskiyegirdigi-icin-gozaltina-alinan-oknin-pakistanli-oldugu-iddiasi>. (Erişim Tarihi 20.08.2022). URL.
- Törenli, N. (2005). *Yeni medya, yeni iletişim ortamı: bilişim teknolojileri temelinde haber medyasının yeniden biçimlenişi*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Törnberg, P. (2018). *Echo Chambers and Viral Misinformation: Modeling Fake News as Complex Contagion*. PLOS ONE 13(9): e0203958.

- Trejo, J. M. ve Loza Vega, İ. (2021). *Social Media Information Literacy vs. Fake News: Probing the Business Decisions under COVID-19 times as Innovation skills with fsQCA*.
- Tuğsuz, N. ve Yılmaz, A. (2015). *Siyasi Partilerin Mülteci Politikaları*, SETA Perspektif.
- Turgut, M. F. (2019). *Yeni Medya İle Geleneksel Medya Arasındaki Farklar*. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 13(1), 125-139.
- Türk Dil Kurumu (TDK), (2022). *Büyük Türkçe Sözlük*.
- Türk Dil Kurumu (TDK), (2022). *Büyük Türkçe Sözlük*. <https://www.mynet.com/dogrulamak-ne-demek-dogrulamak-kelimesinin-tdk-sozluk-anlami-nedir-170100052163> (Erişim Tarihi 20.08.2022). URL.
- Türk Dil Kurumu (TDK), (2022). <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi 20.08.2022). URL.
- Türk, E. (2018). Türk Basınında Suriyeli Göçmenlere İlişkin Haberlere Yapılan Yorumların İncelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1).
- Türkiye İçişler Bakanı. (2022). *İşlenen Suçların Verileri*. <https://www.birgun.net/haber/suleyman-soylu-turk-vatandasligina-gecen-suriyeli-sayisini-acikladi-377557> (Erişim Tarihi 20.08.2022). URL.
- Uluk, M. (2019). Yeni Medyada “Yalan Haber” ve Hakikat Sonrası Çağ: Doğrulama Platformu Olarak Teyit. Org Örneği Üzerine Bir İnceleme. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Uluk, M. (2021). *Hakikat sonrası çağda, yeni medya ve yalan haber*. Eskişehir: Dorlion Yayınları.
- Ulusoy, F. (2019). Yalan Haber Üretimi ve Sosyal Medya: Kitle İletişim Araçlarında Algı Yönetimi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (57), 35-48.
- UNHCR. (2016). *Mültecilerin Medya ve İletişim Kılavuzu*. https://www.unhcr.org/dach/wp-content/uploads/sites/27/2016/11/Handbook_V9_web.pdf.
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (2023). "Media Coverage of the Refugee and Migrant Crisis.
- Uzunoglu, S. (2021). Türkiye’de Göç Meselesinin Köşe Yazılarına Yansıması. <https://www.newslabturkey.org/turkiyede-goc-meselesinin-kose-yazilarina-yansimasi%e2%80%8b/?s=08>. (Erişim Tarihi 30.04.2022). URL.
- Ünal, R. ve Taylan, A. (2017). *Sağlık İletişiminde Yalan Haber-Yanlıs Enformasyon Sorunu ve Doğrulama Platformları*.
- Ünver, M. Canbay, C. ve Günaydın, Y. (2011). *Köle bilgisayarlar ve köle bilgisayar ağları (zombi ve botnetler)*. Ankara: Bilim Teknoloji ve İletişim Kurumu.
- Van Dijk, J. (2006). *The Network Society Social Aspects of New Media*. Second edition. London: SAGE Publications.
- Van Dijk, J. (2016). *Ağ toplumu*. (Çev). Salin, Ö. İstanbul: Kafka.
- Van Dijk, T. A. (1999). *Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları*. Medya İktidar İdeoloji. (Çev). Küçük, M. Ankara: Ark Yayınları.
- Van Dijk, T. A. (2005). *Racism and Discourse in Spain and Latin America*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co.
- Van Dijk, T. A. (2009). *Society and Discourse*. Cambrig University Presse. ISBN-13 978-0-511-50817-2.
- Van Dijk, T. A. (2017). *News framing: Theory and typology*. In The Routledge Handbook of Language and Politics. 137-151.
- Van Dijk, T. A. (1991). *Racism and the Press*, Newyork: Routledge.
- Vosoughi, S. Roy, D. ve Aral, S. (2018). *The Spread of True ve False News Online*. *Science* 359(6380): 1146–51.
- Wardle, C. (2017). Fake news. It’s complicated. First Draft, 1–11. <https://firstdraftnews.com>
- Wardle, C. ve Derakhshan, H. (2017). *Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making*. Council of Europe report, 1-68.

- Webster, J. G. ve Phalen, P. F. (1997). *Victim and survivor: Content and audience reactions to television news coverage of natural disasters*. *Journalism and Mass Communication Quarterly*, 74(3), 541-555.
- Weeks, B. E. (2015). Emotions, partisanship, and misperceptions: How anger and anxiety moderate the effect of partisan bias on susceptibility to political misinformation. *Journal of Communication*, 65(4), 699-719. doi.org/10.1111/jcom.12164.
- Wojcik, S., Messing, S., Smith, A., Rainie, L. ve Hitlin, P. (2018). Bots In The Twittersphere. Pew Research Center. <https://www.pewresearch.org/internet/2018/04/09/bots-in-the-twittersphere/>. (Erişim Tarihi 20.08.2022). URL.
- Woolley, S. C. ve Howard, P. N. (2016). Computational propaganda: Political parties, politicians, and political manipulation on social media. <https://comprop.oii.ox.ac.uk/wp-content/uploads/sites/89/2016/05/Computational-Propaganda.pdf>. (Erişim Tarihi 20.08.2022). URL.
- World Health Organization. (2020). *Digital health*. https://www.who.int/health-topics/digital-health#tab=tab_1. (Erişim Tarihi 20.08.2022). URL.
- Yakın, M. (2006). *Bilgi iletişim teknolojileri ve medya*. (Eds), Z. B. Akıncı Vural Bilgi iletişim teknolojileri ve yansımaları. Nobel Yayınları.
- Yalansavar.org. (2022). *Yalansavar- sık sorulan sorular*. <https://yalansavar.org/yalansavar-sik-sorulan-sorular> (Erişim Tarihi 20.08.2022). URL.
- Yanık, A. (2017). Sosyal Medyada Yükselen Nefret Söyleminin Temelleri. *Global Media Journal TR Edition*, 8(15), 64-383.
- Yaylacı, F. G. ve Karakuş, Yetkin, M. (2015). *Perceptions and newspaper coverage of Syrian refugees in Turkey*. 10.33182/ml.v12i3.277.
- Yaylagül, L. (2006). *Kitle iletişim kuramları*. Dipnot Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 5. Baskı, Seçkin Kitabevi: Ankara
- Yıldırım, B. (2010). Gazeteciliğin Dönüşümü: Yöndeşen Ortam ve Yöndeşik Gazetecilik. *Selçuk İletişim Dergisi*, 6,(2), 231-253.
- Yıldırım, S. İslamoğlu, E. ve İyem, C. (2017). Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabul ve Uyum Sürecine İlişkin Bir Araştırma. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 107-126.
- Yıldız, M. (2018). Yalan Haberler: Yeni Bir İletişim Krizi Mi?. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 13(2), 437-456.
- Yıldız, R. (2021). Yalan Haberler ve Medya Okuryazarlığı: İlköğretim Öğrencileri Üzerinde Bir Uygulama. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 29(1), 25-36.
- Young, K. (2017). *Moon shot: race, a hoax, and the birth of fake news*. <https://www.newyorker.com/books/page-turner/moon-shot-race-a-hoax-and-the-birth-offake-news> (Erişim Tarihi 05.04.2019). URL.
- Yurdakul, H. (2020). *Göçmenlik damgası medyada*. Ankara: Astana Yayınları.
- Yurtoğlu, N. A. (2018). *Yeni medyada haber sunumunda karşılaşılan etik problemler*. <https://medium.com/@bababasq/yeni-medya-haber-sunumundakar%C5%9F%C4%B1la%C5%9F%C4%B1lan-etik-problemler-228da51391dc> (Erişim Tarihi 20.08.2022). URL.
- Yücebaş, M. (2015). Gaziantep Yerel Basınında Suriyeli İmgesi: Yeni Taşranın Yeni Suskunları, Suriyeliler. *Birikim Dergisi*, 311, 38-47.
- Zajonc, R. B. (2001). Mere exposure: A gateway to the subliminal. *Current directions in psychological science*. 10(6):224-228.
- Zhang, W., Johnson, T. J., Seltzer, T. ve Bichard, S. L. (2019). Gatekeeping in the era of big data: The tensions between open access and privacy. *Journalism and Mass Communication Quarterly*, 96(2), 387-406.

- Zhang, X., Wei, R., Liu, S. ve Li, L. (2020). News sharing in social media: Effects of news topics, news types, and social ties. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 25(2), 107-124.
- Zubiaga, A., Liakata, M., Procter, R. Ve Wong Sak Hoi, G. (2018). Detection and resolution of rumours in social media: *A survey*. *ACM Computing Surveys, CSUR*, 51(2), 32.
- Zübeyir, A. E. (2021). *Suriye'den Türkiye'ye Sığınan Ailenin İddiası*. <https://teyit.org/analiz/fotograftaki-ailenin-suriyeden-turkiyeye-geldigi-iddiasi>. Erişim tarihi (03-03-2021).
- Zürn, M. (2018). The contested authority of the digital world. *Journal of International Affairs*, 71(1), 23-41.

BENZERLİK RAPORU ÖZET SAYFASI

SURİYELİ SİĞİNMACILARIN BAKIŞ AÇISIYLA GÜNDELİK YAŞAM PRATİĞİ BAĞLAMINDA YALAN HABERLER

ORJİNALLIK RAPORU

% 19	% 18	% 3	% 6
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	www.researchgate.net İnternet Kaynağı	% 4
2	Submitted to Mersin Üniversitesi Öğrenci Ödevi	% 2
3	acikerisim.mersin.edu.tr İnternet Kaynağı	% 2
4	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	% 2
5	teyit.org İnternet Kaynağı	% 1
6	dergipark.gov.tr İnternet Kaynağı	% 1
7	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	% 1
8	icimdekikaos.blogspot.com İnternet Kaynağı	% 1
9	openaccess.maltepe.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı

Doğum Tarihi

E-mail

Öğrenim Durumu :

Derece	Anabilim Dalı/ Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Radyo, Televizyon ve Sinema	Mersin Üniversitesi	2019
Yüksek Lisans			
Doktora			

Görevler :

Görev Unvanı	Görev Yeri	Yıl
Sosyal Medya Uzmanı	Yardım ve Kalkınma Derneği	2022